

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**ÖZEL ARŞİVLERİN KAMU YARARI AÇISINDAN DÜZENLENMESİ:
STRATEJİK BİR MODEL ÖNERİSİ**

DOKTORA TEZİ

Yasin ŞEŞEN

Ankara - 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖZEL ARŞİVLERİN KAMU YARARI AÇISINDAN DÜZENLENMESİ:
STRATEJİK BİR MODEL ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ

Yasin ŞEŞEN

TEZ DANIŞMANLARI
Prof. Dr. Fatih RUKANCI
Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ (2. Danışman)

Ankara - 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Yasin ŞEŞEN

ÖZEL ARŞİVLERİN KAMU YARARI AÇISINDAN DÜZENLENMESİ:
STRATEJİK BİR MODEL ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANLARI
Prof. Dr. Fatih RUKANCI
Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ (2. Danışman)

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı & Soyadı

Prof. Dr. Fatih RUKANCI
Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN
Doç. Dr. Bahattin YALÇINKAYA
Doç. Dr. Mustafa BAYTER
Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ER-KOÇOĞLU

Tez Sınavı Tarihi: 20 / 06 / 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Fatih RUKANCI ve Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ (2. Danışman) ortak danışmanlığında hazırladığım “**ÖZEL ARŞİVLERİN KAMU YARARI AÇISINDAN DÜZENLENMESİ: STRATEJİK BİR MODEL ÖNERİSİ**” (*Ankara. 2023*) adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Adı-Soyadı: Yasin ŞEŞEN

Tarih: 03 / 07 / 2023

ÖNSÖZ

Özel arşiv koleksiyonları, farklı disiplinler üzerinde çalışan araştırmacıların çalışmalarını destekleme noktasında kullanılabilirler. Özel arşiv koleksiyonları, geçmişten günümüze bilgi aktarma konusunda faydalı olabilmektedir. Geçmiş dönemlerdeki olaylara, kamu arşivleriyle paralel ve/veya daha spesifik bir bakış açısından bakabilmektedirler. Özel arşivler, kamu arşivlerinin tamamlayıcısı olabilen ve akademik bilgi birikimini geçmişten günümüze aktarma özelliği taşıyan arşiv organizasyonlarıdır. Bunun yanında taşıdıkları içeriğin ilgisi yönünden tarih, edebiyat, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, ekonomi, mühendislik, kamu hukuku, özel hukuk vb. farklı multidisipliner alanlarla yakından ilgilidirler. Özel arşiv koleksiyonlarının düzenlenmesi ve kamu yararı gözetilerek hizmete sunulmasının özel arşiv koleksiyonlarını geliştirebileceği göz önüne alınarak ortaya koyulacak bir stratejik arşiv modelinin, alana katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ülkemizdeki özel arşiv koleksiyonlarına uzaktan erişim olanakları sınırlıdır ve farklı özel arşiv koleksiyonlarının envanter bilgilerine ulaşılabilecek ortak bir platform bulunmamaktadır. Bu açıdan, özel arşiv koleksiyonlarının erişim ve kullanım yöntemlerinin geliştirilmesi konusunda verimli bir stratejik model oluşturulmasında fayda görülmektedir. Bu doğrultuda 'Özel Arşivlerin Kamu Yararı Gütülerek Düzenlenmesi Üzerine Stratejik Bir Model Geliştirilmesi' üzerinde çalışılmıştır.

Öğrencileri olduğum uzun yıllar boyunca her türlü desteklerinden dolayı danışman hocalarım Prof. Dr. Fatih Rukancı ve Prof. Dr. Hakan Anameriç'e teşekkür ederim. Doktora tez izleme komitesi jürilerimde yer alarak tezime katkılar yapan değerli bölüm başkanı hocam Prof. Dr. Sacit Arslantekin ve değerli hocam Doç. Dr. Bahattin Yalçınkaya'ya teşekkür ederim. Doktora yeterlik ve tez savunması jürimde yer alan Doç. Dr. Mustafa Bayter hocam ve Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Er Koçoğlu'na da teşekkür ederim. Araştırma döneminde çalışmaya önemli katkılar sağlayan başta T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Belge Tespit ve Değerlendirme Daire Başkanı Sayın Alparslan Başar ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi Dairesi Başkanı Sayın Vahap Sayın olmak üzere yardım aldığım tüm T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı personeline teşekkür ederim. Özel arşiv koleksiyonları konusunda bilgilendiğim İSAM Müdürü Sayın Mustafa Birol Ülker'e ve Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Kütüphane Müdürü Sayın Neşecan Uysal'a teşekkür ederim. COVID-19 Pandemisinin çok zorlu koşulları içerisinde olmalarına rağmen, Türkiye'deki çeşitli özel arşiv koleksiyonlarının araştırılması aşamasında ulaşabildiğim kurumlarda görev yapan ve burada isimlerini tek tek yazamadığım kurum yetkililerine sorularıma içten cevap vererek tezimi geliştirdikleri için ayrıca çok teşekkür ederim. Bunun yanında; Niğde, Ankara, Bartın arasında 4 yıl boyunca mecburen gidip gelmeye devam ettirildiğim her haftasonu beni özlemlerle bekleyen birtane aslan oğlum Uygur'ım ile eşim Öğr. Gör. Hülya Çelik Şeşen'e; ömrüm boyunca her türlü maddî/manevî fedakâr destekleriyle yanımda olan anneme, akademik açıdan destekleri yadsınamaz olan ablam Doç. Dr. Elif Şeşen ile ağabeyim Prof. Dr. Harun Şeşen ve mekânı cennet olan rahmetli babama da sonsuz sevgilerimi ve saygılarımı sunarım.

Yasin Şeşen
2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
TELİF HAKKI BİLGİSİ.....	iv
RESİMLER LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
I. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
I. 1. Amaç.....	4
I. 2. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	5
I. 3. Hipotezler.....	7
I. 4. Yöntem.....	8
I. 4. 1. Veri Toplama Teknikleri.....	9
I. 4. 2. Evren ve Örneklem.....	10
I. 5. Kaynaklar.....	11
I. 6. Düzen.....	12
I. 7. Terminoloji.....	12
II. BÖLÜM: ÖZEL ARŞİVLER.....	15
II. 1. Özel Arşivlerin Kategorilendirilmesi.....	21
II. 1. 1. Şahıs Arşivleri.....	24
II. 1. 2. Aile Arşivleri.....	25
II. 1. 3. Bünyesinde Özel Arşiv Koleksiyonu Bulunduran Kamu Kurumları Arşivleri.....	27
II. 2. Özel Arşivlerin Düzenlenme Unsurları.....	27
II. 2. 1. Özel Arşiv Materyalinin Sağlanması.....	28
II. 2. 2. Özel Arşivlerin Üstveri Tanımlama Standartlarına Göre Nitelenmesi.....	29
II. 2. 3. Özel Arşivlere Erişim Olanaklarının Teknolojik Açıdan Geliştirilmesi.....	35
II. 3. Özel Arşiv Mevzuatı.....	39
II. 3. 1. Türkiye'deki Özel Arşiv Mevzuatının Analizi.....	40
II. 3. 2. Yabancı Ülkelerdeki Özel Arşiv Mevzuatından Örnekler.....	49
II. 3. 2. 1. Avrupa Ülkeleri Genel Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi.....	51
II. 3. 2. 2. Asya Ülkeleri Genel Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi.....	56
II. 3. 2. 3. Amerika Kıtası Genel Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi.....	58
II. 3. 3. Türkiye-Yabancı Ülkelerin Özel Arşiv Mevzuatının Karşılaştırılması.....	60
II. 4. Özel Arşivlerin Semantik Bakış Açısıyla İncelenmesi.....	62
III. BÖLÜM: KAMU YÖNETİMİ VE ÖZEL ARŞİVLER.....	72
III. 1. Türk Kamu Yönetiminin Genel Yapısı.....	74
III. 2. T.C. Kamu Teşkilatı İçerisinde Arşivlerin Organizasyonu.....	77
III. 3. Kamu Yararı Kavramı.....	79
III. 4. Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından İncelenmesi.....	81
III. 5. Özel Arşivlerin Mülkiyetinin Devir, Satın ve Bağış İşlemlerinin Kamu Yararına Uygunluğu.....	88

IV. BÖLÜM: ÖZEL ARŞİV ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ VE BULGULARIN

YORUMU.....	101
IV. 1. Bazı Özel Arşiv Örneklerinin İncelenmesi.....	102
IV. 1. 1. Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonları.....	102
IV. 1. 2. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Özel Arşivler Koleksiyonları.....	104
IV. 1. 3. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu.....	106
IV. 1. 4. Tarih Vakfı Özel Arşiv Koleksiyonları.....	109
IV. 1. 5. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Özel Arşiv Koleksiyonu.....	110
IV. 1. 6. İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Özel Arşiv Koleksiyonu.....	110
IV. 1. 7. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi ve Diğer Koleksiyonlar.....	111
IV. 1. 8. SALT Online Özel Arşiv Koleksiyonları	111
IV. 1. 9. Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu.....	112
IV. 1. 10. Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Arşiv Koleksiyonu.....	112
IV. 1. 11. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB).....	114
IV. 2. Bulguların Yorumu.....	117

V. BÖLÜM: ÖZEL ARŞİVLERİN KAMU YARARI AÇISINDAN DÜZENLENMESİ

ÜZERİNE STRATEJİK MODEL UYGULAMASI.....	124
V. 1. Özel Arşiv Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şemasının Detaylandırılması.....	131
V. 1. 1. Planlama Süreci.....	131
V. 1. 2. Alt Yapının Hazırlanması Süreci.....	134
V. 1. 3. Materyalin Koruma Yöntemlerinin Belirlenmesi Süreci.....	135
V. 1. 4. İnternet Sitelerinin Kullanıcı Arayüzünün Geliştirilmesi Süreci.....	139
V. 1. 5. Araştırma Hizmetlerinin Geliştirilmesi Süreci.....	142
V. 2. Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Stratejik Düzenlenmesi Modeli.....	147

VI. BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....

KAYNAKÇA.....	162
EKLER.....	175
EK 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	175
EK 2. Ankara Üniversitesi Etik Kurul İzni Belgesi.....	178
EK 3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	180
EK 4. Kurum Görüşme Talebi Dilekçesi Örneği.....	182
EK 5. Kurum Görüşme Talebi Dilekçesi Mail Örneği.....	183
ÖZET.....	184
SUMMARY.....	185

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AYM	Anayasa Mahkemesi
BBY	Bilgi ve Belge Yönetimi
Bkz.	Bakınız
DAB	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
e-	Elektronik
EAYS	Elektronik Arşiv Yönetim Sistemi
ICA	International Council on Archives (Uluslararası Arşiv Konseyi)
IRCICA	İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
ISO	International Organization for Standardization (Uluslararası Standartlar Örgütü)
İSAM	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
KVKK	Kişisel Verileri Koruma Kurumu
LC	Library of Congress (Kongre Kütüphanesi)
MARC	Machine Readable Cataloging (Makinece Okunabilir Kataloqlama)
PDF	Portable Document Format (Taşınabilir Belge Biçimi)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TKD	Türk Kütüphaneciler Derneği
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

© TELİF HAKKI BİLGİSİ

Tezdeki özel arşiv fotoğraflarının bir kısmı tez yazarı tarafından araştırmaları sırasında çekilmiştir. Sadece referans verilerek kullanılabilir.

RESİMLER LİSTESİ

<i>Resim 1:</i> Ali Özgentürk Arşivi İnternet Sayfası.....	23
<i>Resim 2-3:</i> Koç Ailesi'nin Albümünden Çok Özel Fotoğraflar.....	25
<i>Resim 4:</i> Necmi Şeşen Kişisel Arşivi.....	26
<i>Resim 5:</i> Ragıp Abbasi ve Kendisine İntikal Eden Arşiv Belgeleri.....	26
<i>Resim 6:</i> MAD ve ISAD Standartlarına Göre Kataloglanmış Özel Arşiv Örneği.....	33
<i>Resim 7:</i> Burgerbibliothek of Berne Çevrimiçi Arşiv Kataloğu.....	64
<i>Resim 8:</i> The National Archives United Kingdom Çevrimiçi Arşiv Kataloğu.....	65
<i>Resim 9:</i> The National Archives United Kingdom Tarama Sonuçları Ekranı.....	66
<i>Resim 10:</i> Hampshire Archives and Local Studies Özel Arşiv Tarama Sonuçları Ekranı.....	67
<i>Resim 11:</i> CALM Veritabanı Tarama Ekranı.....	68
<i>Resim 12:</i> ATOM Online Arşiv Hiyerarşisi.....	69
<i>Resim 13:</i> ATOM Online Özel Arşiv Belgesi İçeriği.....	70
<i>Resim 14:</i> Türk İdari Yapısı.....	76
<i>Resim 15:</i> Necmettin Sahir Sılan Koleksiyonu.....	109
<i>Resim 16:</i> Atatürk İçin Düzenlenen Cenaze Merasimi.....	116
<i>Resim 17:</i> ozelarsiv.com İnternet Sayfası Özel Arşiv Listesi.....	127
<i>Resim 18:</i> turkiyeozelarsivleri.org Örneği	128

TABLolar LİSTESİ

<i>Tablo 1:</i> Görüşme Detayları Tablosu.....	10
<i>Tablo 2:</i> Kanada Ulusal Arşivi Belge Örneği'nin MARC Tablosu.....	34
<i>Tablo 3:</i> Türkiye'de Özel Arşiv Mevzuatının Kronolojisi.....	43
<i>Tablo 4:</i> Güncel Arşiv Yasal Düzenlemelerinde Bulunan Özel Arşiv Maddelerinin Analizi....	44
<i>Tablo 5:</i> Dünya Özel Arşiv Mevzuatında Satın Alma ve Bağış Politikası.....	60
<i>Tablo 6:</i> Dünya Örneklerinde Özel Arşiv Mevzuatının Toplam Verimliliği.....	62
<i>Tablo 7:</i> Dünyadan Özel Arşiv İnternet Sayfası Örneklerinin Konum Tablosu.....	71
<i>Tablo 8:</i> Geleneksel Yönetim ile Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Karşılaştırılması.....	74
<i>Tablo 9:</i> Türkiye'de Kamu Yararı-Özel Arşiv Belgesi Etkileşimi İle İlgili Yasaların Yorumu..	83
<i>Tablo 10:</i> Sözleşme Türleri.....	88
<i>Tablo 11:</i> Özel Arşiv Satış Protokol/Sözleşme Örneği.....	90
<i>Tablo 12:</i> Özel Arşiv Bağış Protokol/Sözleşme Örneği.....	92
<i>Tablo 13:</i> Metaverse'in Üç Katmanlı Mimarisi.....	98
<i>Tablo 14:</i> Özel Arşiv Modeli Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şeması.....	131
<i>Tablo 15:</i> Bilgi Güvenliği Ortak Değerlendirme Metodolojisi Süreci.....	140
<i>Tablo 16:</i> Özel Arşiv Kullanıcı Grupları.....	142
<i>Tablo 17:</i> Stratejik Özel Arşiv Modeli.....	149

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Arşivler; kültürel, tarihi, sosyolojik, hukuki, ekonomik ve siyasi ilişkiler sonucunda oluşan, idari, hukuki ve sosyal hayattaki belgeleri içeren, ait olduğu ülkenin idari ve yönetsel düzeni ile bürokrasisini gösteren, şahısların işlemlerine hukuki dayanak özelliği taşıyan kurumsal yapılardır. Bir medeniyetin genel veya özel tarihi o ülkenin resmi ve/veya özel arşivlerinde saklanmaktadır.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, son 10 yıl içerisinde kamu kurumlarında arşiv belgelerinin elektronik ortam temelli yapılandırılmasını¹ ön plana almıştır. Bu doğrultuda arşiv belgelerinin güvenliği, gizlilik ve bütünlük ilkesi olmak üzere iki önemli unsura dayanmaya başlamıştır. Bu unsurlardan gizlilik ilkesi, belirli bir arşiv belgesine erişimin yasalarla sınırlanması durumunda yetkili makamlarca belgelerin kullanımlarının kısıtlanmasıdır. Bütünlük ilkesi ise, hukuki açıdan kanıt niteliği taşıyan resmi belgelerin kamu görevlerinin yerine getirilmesi sürecinde mevcut kanunlardaki esaslara uygun olacak şartları taşımasıdır. Arşiv belgelerinin bütünlüğü ve gizliliği unsurları, organik arşivler ve koleksiyon arşivciliği konularıyla doğrudan bağlantılıdır. Organik arşivler, belgelerin üretildikleri ya da bunları üreten ya da biraraya getiren şahıs ya da kurumun uyguladığı düzen içinde saklandıkları arşivlerdir (Dearstyne, 2001, s. 9). Koleksiyon arşivciliğinde seçilen materyal içeriği ve kurulan genel düzen ise, daha fazla oranda kişisel tercihler doğrultusunda ilerlemektedir. Koleksiyonculuk faaliyeti, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun² 26. Maddesi doğrultusunda gerçek ve tüzel kişilerin koleksiyonlar meydana getirebilmesi ilkesine dayanır. Koleksiyoncuların uymaları gereken denetim ilkeleri Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik³ hükümleriyle belirlenmiştir (Şeşen, 2019, s. 1). İlgili yönetmelikte koleksiyonculuk faaliyeti, koruma, değerlendirme, yarar sağlama ve merakı tatmin amacıyla korunması gereken belgelerin koleksiyonunun yapılabilmesi olarak ele alınmıştır. Koleksiyon arşivlerinde, spesifik konular daha ağırlıklıdır. Organik arşivlerde, arşiv düzeni üzerinde çok fazla hareket alanı yoktur. Koleksiyon arşivciliğinde, koleksiyon sahibinin daha fazla hareket alanı olabilmektedir. Uygun gördüğü durumlarda koleksiyoner, edindiği

¹ EBYS'nin gelişimi

² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf>

³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100323-3.htm>

bazı özel belgeleri saklayabilmekte (gizlilik ilkesi) ve/veya sınırlı oranda erişime açma hakkına sahip olabilmektedir.

Günümüzde arşivler genel olarak oluşum durumlarına bağlı olarak hukuki açıdan iki temel grup içerisinde ele alınabilir: Kamu Arşivleri ve Özel Arşivler. Arşivlerin iki farklı gruba ayrılmasındaki temel faktörler; belgelerin mülkiyet, oluşum, üretim süreci, amacı, kullanım/erişim koşullarıdır. Kamu arşivleri, devletin iş ve hizmetleri sonucunda oluşan resmi arşivleridir. Özel arşivler ise, özel şahıslar ile bazı durumlarda vakıfların oluşturdukları arşivlerdir ve devlet arşivlerinin de destekleyicisidirler. Binark (1980, s. 245) “Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri” kitabında özel arşiv şu şekilde tanımlanmaktadır: *Özel arşivler, arşiv belgesi muhtevasında olup da kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan gerçek kişiler ile tüzel kişilikler elinde bulunan benzeri belgelerden meydana gelen arşivdir.* Binark’ın da üzerinde durduğu gibi özel arşivin içeriği, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan önemli bireylerin belgeleri olabileceği gibi aynı zamanda tüzel ve gerçek kişilerin elinde bulunan belgelerdir. Bu açıdan özel arşiv belgelerinin sahiplik durumu bir açıdan devleti, diğer açıdan ise arşiv sahibi ile mirasçılarını ilgilendirmektedir. Türkiye’de özel arşivlerin yapısından dolayı, resmi veya özel şartlarla hizmete sunulmaları ile özel arşivlerden araştırmacıların yararlanması konusunda bilgi erişim hizmetlerinin kısıtlamalara uğraması doğal bir durumdur. Çünkü özel arşivlerin erişim koşulları tamamen arşiv sahibinin/sahiplerinin tercihlerine bağlıdır. Kamu arşivlerinde belgelerin kullanım koşulları ise, 2 Ekim 2021 tarihli ve 31616 sayılı T.C. Resmi Gazetede yayımlanan Arşivlerden Yararlanma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’e⁴ dayanmaktadır. Bu açıdan iki arşiv türünün kullanım koşulları arasında farklar bulunmaktadır.

Türkiye’de özel arşivlerin güncel durumunun ön incelemesi yapıldığında, kamu yönetimi ve kamu yararı açısından özel arşivlerin stratejik bir şekilde düzenlenmesi konusunda farklı sorunların olduğu ve bu sorunların ivedilikle düzeltilmesine ihtiyaç bulunduğu görülmüş olup, bu tez çalışmasında bu önemli konu üzerinde durulması hedeflenmiştir. Türkiye’de özel arşivlerin edinilmesi, düzenlenmesi ve organizasyonu konusunda eksiklikler göze çarpmaktadır. Bunun yanında bünyesinde özel arşiv bulunduran kurumların farklı tutumlar sergiledikleri de görülmektedir. Kurumların çeşitli arşiv yazılımları kullanmaları, benzer belgelerin farklı üstveri alanlarıyla

---

⁴ <https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/mevzuat/arastirmaesaslari2021.pdf>

tanımlanarak erişime açılması, arşiv yazılımlarında çeşitli filtreleme hatalarının olması ve yazılımların kullanıcı dostu olmaması durumları araştırmacıların özel arşivleri kullanımını ve erişimini zorlaştırmaktadır (Saydam, 2022, s. 2). Tüm bu durumların yanında, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB) bünyesinde mevcut olmayan özel arşiv materyali bazı durumlarda araştırmacılar için önemli kaynaklar olmalarına rağmen, bilinçli ve/veya bilinçsiz nedenlerle uzun yıllar göz ardı edilmişlerdir. Bu özel arşiv materyali çoğunlukla tanınmış, önemli kurumlarda görevlerde bulunmuş ve/veya zengin-varlıklı şahıs, aile, kamu kuruluşlarının arşivlerinde bulunabilmektedir. Bazı durumlarda normal şahısların da elinde önemli arşiv belgeleri bulunabilmektedir. Sıradan bir şahsın tuttuğu veya onun ölümünden sonra geriye kalan arşiv belgeleri en azından ailesi veya yakın çevresi için önemlidir. Özel mülkiyete sahip bu belgeler arasında devleti ya da kamuyu ilgilendiren bazı arşiv belgeleri de bulunabilir. Ancak özel arşivlerin dağınık yapısı ve arşiv belgelerini ellerinde bulunduran şahıs ve/veya kurumların arşivcilik uygulamalarından habersiz olmaları nedeniyle bu tür arşivlerin saklanması çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır (Yalçın, 2013, s. 5). Yalçın'ın da bahsettiği bu sorunların temelinde, özel arşivlerin devlet denetiminde ciddi eksikliklerin yattığı söylenebilir. Özel arşivlerin denetimi açısından, bu sorunların üstesinden ivedilikle gelinebilmesi önem arz etmektedir. Özel arşivlerin genel denetimi, hem özel arşivin kapsamı ve niteliği; hem de kamu arşivi sorumluluğuyla irtibatlandırılması, her ülkenin kendi kamu yönetimine ve kültürel miras anlayışına bağlıdır (Rukancı, 2019, s. 633). Rukancı'nın da değindiği gibi temelde özel arşivlerin denetimini zorlaştıran etmenler, o ülkenin yönetiminin kültürel miras ürünlerine bakış açısıyla doğrudan bağlıdır. Türkiye'de uzun yıllar boyunca kültürel miras ürünlerinin korunması konusunun göz ardı edilmesinden dolayı ortaya çıkan her olumsuz durum, aslında özel arşivlerin denetimini de olumsuz etkilemektedir. Bu doğrultuda Türkiye'deki özel arşivlerin görünümü hakkında gözlemlenebilen durumlar şu şekilde maddelenebilir:

- 1) Ülkemizde özel arşivlerin genel görünümü, dağınık bir durum arz etmektedir. Özel arşiv koleksiyonlarının, kamu arşivleri gibi merkezi bir standart yapı içerisinde (DAB) belirli kurallarla toplanma, takip edilme, organize edilme durumları yoktur ve özel arşivlerin yapısı ve yasal mevzuat gereği de pek mümkün değildir. Bunun yanında, bünyesinde özel arşiv envanteri barındıran kurumların sayısı son yıllarda artış göstermesine rağmen; hangi kurumlarda ne tür özel arşiv koleksiyonlarının bulunduğunu gösteren bir rehber, bir danışma

kaynağı, envanter veya ortak ağ da yoktur. Böyle bir eksiklik araştırmacıların ciddi bir zaman kaybına yol açabilmektedir.

- 2) Türkiye’de özel arşivlerin düzenli olarak toplanmasıyla yükümlü, yasayla belirlenmiş bir kurum mevcut değildir. Özel arşiv materyalinin herhangi bir devlet birimine kaydettirilme zorunluluğu da yoktur (Bu durumun tek istisnası, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren materyaldir).
- 3) Özel arşivlerin dijitalleştirilmesi ile araştırma hizmetlerinin bilgi erişim açısından verimli yürütülmesi konusunda birtakım sorunlar bulunmaktadır.

I. 1. Amaç

Türkiye’de özel arşiv koleksiyonlarının birbiriyle bağlantılı olabilecek şekilde organize edilebilmeleri ile devletin bu arşivlerin içeriklerinden belirli periyodlarla haberdar olabilmesi için düzenli şekilde takiplerinin yapılabilmesi gerekmektedir. Özel arşivlerin kendine has özelliklerinden dolayı koleksiyonların içerik takibi için, özel arşiv sahibinin yazılı-sözlü iznine ihtiyaç vardır. Örneğin, Türkiye Cumhurbaşkanlarına ait olan arşiv materyali, DAB Cumhurbaşkanlığı Arşivi Dairesi Başkanlığı bünyesinde yıllar içerisinde özel teknik çalışmalarla toparlanmıştır (İlk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ten, 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’e kadar tüm özel belgeler). Fakat aynı zamanda kişisel edinim yasalarından doğan haklardan dolayı birçok materyal, normal şahıslar ile zengin-varlıklı ailelerin kendi özel arşivlerinde bulunabilmektedir. Türkiye’deki mevcut yasal mevzuat maddelerinin içeriğinden dolayı, özel arşivlerde bulunan materyalin envanteri çıkarılamamaktadır. Bu nedenlerden dolayı ülkemizde özel arşivlerin organizasyonu ve erişimi konusunda birtakım sorunlar olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu sorunların çözümü amacıyla özel arşivlerin kullanımının öneminin zaman içerisinde ortaya koyulması gerektiği gibi; mevzuatın içeriğine özel arşivlerin düzenlenmesine yönelik hükümlerin eklenmesi de yerinde olacaktır. Bunun yanında yasal mevzuatı yönlendirebilecek ve geliştirebilecek stratejik yöntem ve metotlara da ihtiyaç bulunmaktadır.

Özel arşivlerin kullanımı konusunda kişi-kamu yararını bağdaştırabilecek bir sistemin kurulamaması ve ceza kanunundaki açık noktalar, özel arşivlerin devamlılığının tehlikeye girmesine sebebiyet verebilmektedir. Birçok özel arşiv belgesi, belge sahibi şahısların vefatı ile kaybolabilmektedir. Özel arşiv belgelerinin çeşitli

nedenlerle kaybolması arşivcilik camiası açısından sorunlu bir alandır. Bu nedenle, özel arşivlerin depolandığı ve saklandığı mekânların adres ve içerik bilgilerinin devlet tarafından bilinmesinde fayda bulunmaktadır. Arşiv belgelerinin devlet otoritesi tarafından takip edilebilmesi, belgelerin çeşitli olumsuz durumlardan korunabilmesi açısından da önemlidir. Çünkü özel arşiv belgeleri de bazı durumlarda en az kamu arşiv belgeleri gibi kendileriyle ilişkili diğer şahıs ve/veya kurumlarla ilgili hukuki, mali ve yönetsel açıdan önemli içeriklere sahip olabilmektedirler.

Ülkemizde son 10 yıl içerisinde e-devlet çalışmalarının yoğunlaşması ve dijitalleşmenin gelişmesiyle birlikte artık tüm kamu hizmetlerinin dijital dünyaya uyum sağlaması durumuna özel arşivlerde kayıtsız kalamamıştır. Bu doğrultuda en göze çarpan gelişme, özel arşiv koleksiyonlarının dijitalleştirilmesi projelerinin sayıca artmasıdır. Bu gelişmelerden yola çıkılarak özel arşivlerin dijitalleştirilmesi konusunda yapılabilecek teknik ve akademik çalışmaların ivedilikle geliştirilmesi gerekmektedir. Tüm bu etmenlerin göz önünde bulundurulması doğrultusunda çalışmanın yazılma amaçları şu şekilde maddelenebilir:

- 1) Ülkemizde dağınık ve kişisel uğraşlara dayalı şekilde yürütülen özel arşivcilik çalışmalarını, Arşivlerden Yararlanma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yardımıyla gözetim altında tutabilmek.
- 2) Türkiye'de kamu kurumlarının organizasyonu içerisinde tutulan özel arşivler arasında kurulabilecek verimli bir kurumlararası ağın detaylarını belirleyebilmek.
- 3) Türkiye'de şahısların elinde bulunan özel arşiv statüsündeki koleksiyonların basılı ve/veya elektronik envanter listelerinin ve içeriklerinin belirlenebilmesi ile bu listelerin kamu yararı güdülerek yetkilendirilecek kurumlarda (Örneğin DAB) belirli periyotlarla güncellenerek tutulmasının faydalarını gösteren teknik çalışmaların detaylarını ortaya koyabilmek.
- 4) Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi başlıklı bu tez çalışması ile geleceğe katkı açısından bir kaynak çalışma-model ortaya koyabilmektir.

I. 2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamı doğrultusunda öncelikle özel arşivlerin mevcut durumunun detaylı bir tarifi ve özel arşiv türlerinin kategorilendirilmesi yapılmıştır. Bunun yanı sıra özel arşivler, materyal ve arşiv türlerine uygun olarak standart unsurlara göre nitelenmişlerdir. Ayrıca çalışma kapsamında özel arşivlerin üzerinde yapılacak farklı uygulamanın yasal zeminini belirleyebilmek amacıyla Türkiye ve Dünyadaki çeşitli özel arşiv mevzuatına değinilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle Türkiye'deki mevcut özel arşiv mevzuatının analizi yapılmış; daha sonra yabancı ülkelerdeki özel arşiv mevzuatı örnekleri incelenmiştir. Yabancı ülkelerdeki özel arşiv mevzuatı örneklerinin analizi, üç ana kategoride ele alınmıştır. Avrupa ülkelerindeki özel arşiv mevzuatı içeriğinde Fransa, Almanya, İngiltere, İskoçya, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İspanya özel arşiv mevzuatı incelenmiştir. Asya ülkeleri özel arşiv mevzuatının incelenmesi içeriğinde Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan özel arşiv mevzuatı ele alınmıştır. Bunların yanında Amerika kıtası özel arşivlerinin incelenmesi içeriğinde Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Meksika özel arşiv mevzuatı incelenmiştir. Dünyadaki özel arşiv mevzuatı örneklerinin incelenmesindeki amaç, yerli-yabancı mevzuatı birçok açıdan karşılaştırarak Türkiye'de oluşturulabilecek olan özel arşiv modeline rehberlik yapabilecek mevzuat örneklerini ve uygulamalarını belirleyebilmektir. Bunun yanında özel arşivlerin geleceğe taşınabilmesi açısından, özel arşivlerin teknolojik ve semantik bakış açısına uygun olarak incelenmesi üzerinde de durulmuştur. Çalışma genelinde tezin ana konusu olan özel arşivler konusu ön plana alınmış ve kamu arşivleri konusuna detaylı şekilde değinilmeyerek, konu dışına çıkılmamaya özen gösterilmiştir. Daha sonraki aşamada özel arşivlerin kamu yönetimi ile olan kopmaz illiyet bağları irdelenmiş, kamu yararı kavramı detaylı ele alınmış, özel arşivlerin kamu yararına uygun şekilde düzenlenmesi üzerinde durulmuş, 1982 yılında kabul edilen mevcut T.C. Anayasasında özel arşivlerle bağlantılı olan yasa maddeleri detaylı şekilde yorumlanmış ve özel arşivlerin mülkiyet hukuku ile olan bağı analiz edilmiştir.

Özel arşivlerin analizinin daha detaylı yapılabilmesi amacıyla Türkiye'deki çeşitli özel arşivlerde kişisel-kurumsal görüşme yöntemiyle araştırmalar yapılarak özel arşiv koleksiyonlarının detaylı incelemeleri yapılmış ve incelenen özel arşiv koleksiyonlarının içerik bilgilerinin ve/veya internet sitesi linklerinin biraraya getirilerek ulusal ortak bir ağ içerisinde nasıl hizmete sunulabileceği üzerinde

durulmuştur. Türkiye'deki özel arşiv koleksiyonlarının analizini yapabilmek amacıyla, öncelikle alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırması doğrultusunda ilk etapta çeşitli literatür kaynakları ve internet kaynaklarından ulaşılarak (tez, kitap, kurumsal/kişisel özel arşiv siteleri, bağımsız arşivci blogları) belirlenen kişisel-kurumsal özel arşiv koleksiyonları incelenmek istense de kişisel özel arşiv koleksiyonuna sahip olan koleksiyonerlerle görüşme taleplerinden (e-mail ve telefon ile talepte bulunulmuştur) olumlu dönüşler (*COVID-19* pandemisi sürecinin de etkisiyle) alınamamıştır. Bu durumdan dolayı özel arşiv koleksiyonlarının genel analizi; resmi kanallarla talep edilerek olumlu dönüş alınabilen kurumsal özel arşiv koleksiyonları (11 kurumdan olumlu dönüş alınabilmiştir) ile sınırlı olmak zorunda kalmıştır. Görüşme süreçlerinin, *COVID-19* salgınından ve özel arşiv koleksiyonlarına sahip bazı kişi/kurumların olumlu dönüş yapmayı tercih etmemelerinden dolayı çok daha geniş bir tabana uygulanması maalesef mümkün olamamıştır. Yalnızca çeşitli internet kaynaklarından ve/veya yazarın kendi özel arşivinden elde edilen birkaç özel aile arşivi örneği (Koç ailesi, Şeşen ailesi, Abbasi ailesi) kısaca incelenebilmiştir.

Çalışmanın genelinde tezin ana konusu olan özel arşivlerin kamu yararı açısından düzenlenmesi konusu ön plana alınmış ve bu açıdan stratejik bir plan oluşturulması üzerinde çalışılmıştır. Oluşturulan stratejik planın talep olduğu takdirde gelecekte DAB'na öneri olarak sunulabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özel Arşiv Stratejik Model Önerisinin hayata geçirildiği takdirde, özel arşivlerin kamu yararını güdecek şekilde düzenlenmesinin sağlayabileceği kazanımlar tahmin edilmiş ve gelecekte özel arşiv koleksiyonlarının durumunu geliştirici önerilere de yer verilmiştir. Çalışmanın üzerinde durduğu ana konu, özel arşivlerin stratejik unsurlarla düzenlenmesidir. Kaynak türü olarak mevzuat, ulusal-uluslararası yayınlar, raporlar, e-kitaplar ve veri tabanları incelenmiştir. Çalışma tamamıyla, Ankara Üniversitesi Tez Yazım Yönergesinin getirdiği kurallara uygun olarak hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi Tez Yazım Yönergesine uygun bir şekilde tezin bitiş bölümüne; Kaynakça, Ekler, Özet, Summary bölümleri eklenerek çalışma sona erdirilmiştir.

I. 3. Hipotezler

Kamu yönetiminde özel arşiv koleksiyonlarının oluşturulması, denetimi ve geliştirilmesine yönelik kapsamlı teknik çalışma, proje ve herhangi bir akademik çalışma ülkemizde verimli şekilde uygulanamamaktadır. Farklı yerli ve yabancı bilgi

kaynakları üzerinde yapılan incelemeler ve bilgi-kaynak taramaları sonucunda da konuyla doğrudan ilgili akademik çalışmalara rastlanamamıştır. Dünya örneklerinde yalnızca İskoçya ve Danimarka’da özel arşivlerin edinilme protokol rehberlerine ulaşılmıştır⁵. Özel arşiv belgelerinin detaylı şekilde tanımlanmaması, belgelere erişim konusunda ciddi sorunlar olduğunu göstermektedir. Bu sorunlu durumların genel analizi üzerine tezde hareket edilen temel hipotez şu şekilde ileri sürülebilir:

“Türkiye’de kurumsal düzeyde özel arşivlerin kamu yararı açısından bir politika planı çerçevesinde düzenlenmesi üzerine stratejik bir model oluşturulması gereklidir.”

Bu temel hipotezden yola çıkılarak ortaya koyulabilen ve çalışmada sınıp-desteklenen alt hipotezler ise şunlardır:

Alt Hipotez 1: Kullanıcıların talepleri ön plana alınarak oluşturulmuş ortak bir ağın yardımıyla, özel arşiv kataloglarına tek bir noktadan erişim ihtimali yükselebilecektir.

Alt Hipotez 2: Özel arşivlerin yönetimi konusunda gelişen teknolojinin de etkisiyle değişen kullanıcı isteklerinin karşılanmasında yürürlükteki sistemleri geliştirebilecek bir modelin oluşturulması, mevcut özel arşiv koleksiyonlarının verimini ve toplam kalitesini arttırabilecektir.

I. 4. Yöntem

Akademik bir tezin genel yazım sürecinin takibi; araştırma verilerinin toplanması, toplanan araştırma verilerinin ele alınma yöntemi, araştırmanın verilerinin işlenmesi sonucunda varılmak istenilen hedef unsurları ve araştırma sonuçları, o tezin kuramsal çerçevesinin ve sınırlılıklarının çizilmesini gerektirmektedir. Araştırmada ele alınan konuya dair kavramsal çerçevenin oluşturulabilmesi için “betimsel analiz yöntemi” kullanılmıştır. Betimsel analiz, “genel tematik çerçeve oluşturma bir başka deyişle kategori oluşturma, tema ve alt temalar oluşturma aşamaları üzerinden genelden özele giden bir tümdengelim yöntemi” olarak tanımlanabilir (İgit, 2019, s. 95). Verilerin belirlenmiş temalar çerçevesinde özetlenmesi ve yorumlanmasına (Patton, 2018, s. 93) dayanan betimsel analizde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmesi ve yorumlanması yoluyla araştırma sonuçlarının anlaşılır bir şekilde sunulmasıdır (Gürbüz & Şahin, 2017, s. 411). Betimsel analiz için temel kavramsal çerçevenin çizilmesi ve temaların

⁵ Bkz. 54. s., İskoçya ve Danimarka Özel Arşiv Edinilme Protokol Rehberleri

belirlenmesi amacıyla öncelikle “belgesel tarama” yapılmıştır. Belgesel tarama, araştırılan konu hakkında yayınlanmış makale, kitap, rapor ve yasa gibi kaynakların toplanması ve incelenmesidir. Bu bağlamda tez çalışmasının ilk dönemlerinde çok sayıda kitap, makale, stratejik plan, stratejik rapor ile arşiv mevzuatı incelenmiş ve her şeyden önce konunun teorik kısmı kavranmaya çalışılmıştır. Bunların yanında, SSCI, AHCI, SCI ve SCOPUS kapsamındaki birincil dergiler, TR Dizin kategorisindeki dergiler, Türkiye ve yurtdışındaki yüksek lisans-doktora tezleri ile diğer ikincil kaynaklar da periyodik aralıklarla taranarak; tezin hem literatür hem de model kısmına kaynak olması amacıyla kapsama dahil edilmiştir. Çalışmada ortaya konulacak modele dayanak oluşturması amacıyla ülkemizdeki özel arşivler araştırılmış, kişisel özel arşiv yetkililerine ulaşılamamış olup kurumsal özel arşiv yetkililerinden kabul edenler (Tablo 1) ile görüşmeler gerçekleştirilerek veri toplanmıştır. Görüşme, araştırmacının ilgili kişilere kapalı uçludan açık uçluya uzanan bir yelpazede sorular sorarak bilgi topladığı bir teknik (Buran, 2015, s. 45) olup yüz yüze, telefonla ya da internet aracılığıyla yazılı ya da görüntülü olarak gerçekleştirilebilir. Görüşme aşamasında, örnekleme yönelik uygun sayıda soru hazırlanmış ve özel arşiv kurumları/sahiplerine yönelik olarak, yapılandırılmış görüşmeden daha esnek olan ‘yarı yapılandırılmış görüşme formu’⁶ uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, veriler önceden hazırlanan sorular ile genellikle katılımcıların doğal ortamlarında yapılmaktadır (Bogdan & Biklen, 2007, s. 5).

I. 4. 1. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmanın veri toplama safhasında, “amaçlı örnekleme” kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme “pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesi ve açıklanmasında yararlı olup zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına” olanak verir (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 107). Stratejik modelin oluşturulmasında, grafik yönteminden de yararlanılmıştır. Çalışmanın hukuksal ve etiksel altyapısının sağlanması açısından, Ankara Üniversitesi Etik Kurul İzni Belgesi⁷ alınmıştır. Bunun yanında ilgili tarihlerde dilekçe ile gerekli yasal başvurular yapılarak başta DAB, İSAM, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Arşiv Kütüphane Müdürlüğü yetkilileri olmak üzere; toplam onbir (11)⁸ kurumda özel arşivlerle ilgilenen 15 personel ile kişisel görüşmeler yapılmıştır. Araştırmaya destek veren katılımcılar ile 4 Şubat 2021’de

⁶ Bkz. 180. s., Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

⁷ Bkz. 178. s., Ankara Üniversitesi Etik Kurul İzni Belgesi

⁸ Bkz. 10. s., Görüşme Detayları Tablosu

başlayan aralıklı görüşmeler 13 Nisan 2023’de tamamlanabilmiştir. Araştırmaya katılım oranı ve katılımcıların sorulara cevap verme isteğinin oldukça olumlu bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür. 15 katılımcı ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir (Analizler, IV. Bölümde detaylı verilmiştir).

Tablo 1: Görüşme Detayları Tablosu

Görüşülen Kurum	Görüşme Tarihi	Görüşülen Birim
Marmara Üniversitesi	4 Şubat 2021	Elektronik Arşiv Birimi (1 kişi)
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)	8 Şubat 2023	İSAM Müdürlüğü (1 kişi)
Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı	3 Mart 2021	Özel Arşiv Birimi (3 kişi)
Tarih Vakfı	3 Mart 2021	Arşiv Birimi (2 kişi)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı	4 Mart 2021	E-Arşiv Birimi (1 kişi)
İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)	4 Mart 2021	Arşiv Birimi (1 kişi)
Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi	4 Mart 2021	Arşiv Birimi (1 kişi)
SALT Online	7 Mayıs 2021	Elektronik Arşiv Birimi (1 kişi)
Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu	8 Mayıs 2021	Arşiv Birimi (1 kişi)
Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Koleksiyonu	13 Nisan 2023	Arşiv Kütüphane Müdürlüğü (1 kişi)
DAB	24 Mayıs 2022	Cumhurbaşkanlığı Arşivi Dairesi (2 kişi)

Kurumlarındaki özel arşiv koleksiyonlarının incelenerek, ortaya koyulacak stratejik modele altyapı sağlayabilmesi amaçlanan araştırmada; beşi kadın, onu erkek toplam 15 arşiv yetkilisi ile görüşülmüştür. Yaşları 28 ile 60 arasında değişen yetkililerin mesleki deneyimleri ise 5-10 yıl (5 kişi), 10-30 yıl (10 kişi) arasında değişmektedir. Katılımcıların her biri üniversite mezunu ve arşivcilik mesleğinde belirli bir yıl çalışmış, mesleğinde tecrübeli kişilerdir.

I. 4. 2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni incelendiğinde; Türkiye’de özel arşivlerin detaylı şekilde düzenlendiği çeşitli koleksiyonlar bulunmaktadır. Özel arşiv koleksiyonuna sahip olan kişisel arşiv sahipleriyle görüşme talepleri, karşı taraftan olumlu dönüş alamamıştır. Alan araştırması sonucunda Türkiye’de bünyesinde özel arşiv bulunduran 11 kurumdan veriler elde edilebilmiştir.

Araştırmanın örnekleme; Marmara Üniversitesi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Tarih Vakfı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi, SALT Online, Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Koleksiyonu ve DAB üzerinde kurulmuştur.

Araştırmanın alanını; Türkiye’deki şahıs/kurumlara ait özel arşiv koleksiyonları, özel arşiv koleksiyonlarının mevcut belge içeriği ve özel arşiv koleksiyonlarının inceleme analizlerinin ortaya konulmasına paralel olarak özellikle DAB ile olan yakın ilişkilerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

I. 5. Kaynaklar

Çalışmada verilerin elde edilmesi amacıyla, yerli ve yabancı veri tabanları ile dizinler üzerinde literatür taraması yapılmıştır. Tezin konusunun özgün bir tez konusu olduğu bilinmesine rağmen, bu konuda daha önceden yapılan akademik veya teknik çalışmaların (proje, makale, tez) olabileceği varsayımıyla YÖK Tez Merkezi Veritabanı ile ULAKBİM Harman taranmıştır. Tezin literatür kısmında yararlanılan Türkçe ve Yabancı kaynakların sağlanması amacıyla:

- Türk Kütüphaneciliği Dergisi (1987-),
- Bilgi Dünyası Dergisi (2000-),
- Library, Archive and Museum Research Journal/LAMRe Dergisi (2020-),
- Web of Science (WOS),
- Scopus veri tabanlarından yararlanılmıştır.

Terimlerin tanımı için, 2023 yılı basımı Arşiv Terimleri kitabından yararlanılmıştır. Atıflar ve Kaynakçanın hazırlanmasında, American Psychological Association (APA) Style güncel versiyonu kullanılmıştır. Tezin yazımında Ankara Üniversitesi Tez Yazım Yönergesi kurallarına uyulmuştur.

I. 6. Düzen

Tez, Altı Bölümden oluşmaktadır. Tezin Birinci kısmını kapsayan Giriş bölümünde; tezin amacı, kapsam ve hipotezleri, yöntemi, veri toplama teknikleri, evren ve örnekleme, tezde kullanılan temel kaynakların listesi, düzeni ve konuya ilişkin terimlerin tanımlandığı terminoloji kısmı yer almaktadır.

İkinci bölümde; özel arşiv kavramı tanımlanmış, türleri ile özellikleri ele alınmış, özel arşivlerin nitelenmesi detaylı şekilde işlenmiş, Türkiye ve dünya örneklerinde özel arşiv mevzuatı incelenmiş, özel arşiv standartlarının teorik incelemeleri yapılmış, özel arşivlerin teknolojik ve semantik bakış açısıyla incelenmesi üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde; kamu yönetimi konusu geniş açıdan incelenmiş, Türk kamu yönetimi ele alınmış, Türk kamu teşkilatı içerisinde arşivlerin organizasyonu irdelenmiş, kamu yararı kavramı tanımlanarak, özel arşivlerin kamu yararına göre düzenlenmesi detaylıca analiz edilmiştir. Özel arşivlerin kamu yararına göre düzenlenmesi başlığında özel arşivlerin mülkiyet hukuku, dijital teknolojiler ve metaverse bakış açısıyla incelenmesi üzerinde de durulmuştur.

Dördüncü bölümde; Türkiye'deki çeşitli özel arşivlerin detaylı analizi yapılmış ve tezin stratejik modeline katkı sağlayacak bulguların yorumlarına ulaşılmıştır.

Beşinci bölümde; tezin stratejik araştırma modeli ortaya koyulmuştur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler (Altıncı Bölüm) bölümünde; yapılan araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirmeleri yapılarak, tezin üzerinde durduğu sorunlara ilişkin geleceğe yönelik çözüm önerileri verilmiştir. Tez; Kaynakça, Ekler, Özet, Summary bölümleriyle bitirilmektedir.

I. 7. Terminoloji

Aile Arşivi (ing. family archive; fra. archives familiales): “Bir veya birden çok ailenin, hanedanın ve/veya bunlara mensup ve ilgili kişilerin özel ve genel işleriyle ilgili belge ve dokümanları içeren özel arşiv türüdür” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 14).

Alt Seri (ing. sub-series; fra. sous-serie): “Bir seri içerisindeki unsur veya belgelerin dosyalama düzeni, materyal türü, belge türü veya içerik yönünden kolaylıkla birbirinden ayrılabilen alt bölümüdür” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 14).

Arşiv (ing. archive; fra. archives): “Tabi olunan mevzuat hükümlerine, mesleki ilke ve standartlara uygun biçimde sahip olduğu arşiv değeri taşıyan belgeleri koruma ve hizmete sunma sorumluluğunu yerine getiren türü ve görev kapsamına göre çeşitli ölçek ve türlerde oluşturulmuş bilgi-belge merkezidir” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 17).

Arşivci (ing. archivist, fra. archiviste): “Arşivlerin idaresiyle ve/veya arşivlerin yönetimiyle profesyonel olarak uğraşan şahıstır” (Ataman, 1995, s. 6).

Arşiv Serisi (ing. series; fra. serie d’archives): “Belirli bir işlev ve konuyla olan ilgileri, aynı faaliyetin ürünleri olmaları, farklı bir biçime, materyal türüne sahip olmaları, oluşturulma koşulları veya kullanımlarından kaynaklanan başka bir ilişkiye sahip olmaları nedeniyle, tek bir birim halinde işlenen veya bir dosyalama sistemine göre düzenlenen arşiv belgesi topluluğudur” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 19-20).

Belge (ing. records; fra. documents, enregistrements): “Bir şahıs, kurum ve kuruluş tarafından üretilen ya da kuruluşa gelen fiziksel yapısı veya özelliği ne olursa olsun, gelecekte kültürel, idari ve hukuki nedenlerden dolayı kullanılabilir ve dolayısıyla kanıt niteliği de taşıyabilecek her türden kaydedilmiş bilgidir” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 26).

Bilgi Erişim (ing. information retrieve; fra. acces a l’information): “Bilgi merkezlerinin, kullanıcıların gereksinim duyduğu bilgiye bilgi alışkanlıklarına uygun biçimde düzenledikleri basılı ve elektronik bilgi kaynakları aracılığıyla doğru,

zamanında, ekonomik ve en üst düzeyde erişimi sağlamak amacıyla kullandıkları yöntem tekniklerin tümüdür” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 31).

Bilgi Yönetimi (ing. information management; fra. gestion de l'information): “İşletmelerin rekabet avantajı sağlayabilmeleri için bilgiyi sistematik şekilde oluşturarak, değişen ortama ayak uydurarak yenilenmesi, depolanması, aktarılması ve kullanılmasıdır” (Durdu & İpek, 2020, s. 106).

Fon Dışı Belge (ing. non-funding document; fra. document de non-financement): “Tasnif edilen fona ait olmayan belgedir” (Arşiv Terimleri, 2023, s. 60).

Gözetim (ing. custody; fra. garde des documents): “Yasal bir dayanağının olup olmadığına bakılmaksızın arşivlerin fiziki tasarrufu ile gelen arşiv malzemesinin resmi olarak korunması yükümlülüğüdür. Arşivleri gözetim için devralan şahıs veya kurumlar arşivlerin fiziki tasarrufu ile yasal yetkiye sahip olmaz, sadece söz konusu arşivlerin fiziksel bütünlüklerini sağlar ve arşiv sahipleri tarafından istenildiği zaman geri alınabilirler” (Anameriç, 2019, s. 1814).

Mevzuat (ing. legislation; fra. législation): “Bir ülkede yürürlükte olan yasa, tüzük, yönetmelik vb. nin bütünüdür” (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2022).

Özel Arşiv (ing. private archive; fra. archives privées): “Resmi olmayan ve kamu arşivlerinin tamamlayıcısı niteliğindeki arşivlerdir” (Güler, 2017, s. 14).

Semantik İnternet 3.0 (ing. semantic internet 3.0; fra. internet sémantique 3.0): “Yapay zekâ olmamakla beraber, yapay zekâ teknolojileri kullanabilen bir teknolojidir” (Türkyılmaz & Yaşar, 2008, s. 325).

Web 2.0 (ing. Web 2.0; fra. Le Web 2.0): “Temelini oluşturan uygulamalar; bloglar, wikiler, RSS beslenmeleri, kullanıcı etiketleme, folksonomiler, sosyal imleme, sosyal ağlar, anlık mesajlaşma, kullanıcı yorumları, derecelendirmeler, özetler, podcastler, videocastler, atıf servisleri ve video yayınlarında kullanılan tekniklerdir” (Davis, 2009, s. 17).

II. BÖLÜM

ÖZEL ARŞİVLER

Günümüzde dünya genelinde toplumsal bakış açılarının gelişmesi ile tarih ve sosyoloji alanları ön plana çıkmaya başlamıştır. Tarihsel araştırmaların gelişmesinin etkisiyle bilgi ve belge kaynaklarına sadece resmi belgeler değil; aynı zamanda şahıslara ait olan özel belgeler de katkı sağlamaya başlamıştır. Özel belgeler, insanların kendi hayatları boyunca karşılaştıkları birçok olaydan sonra ortaya çıkan belgeler, el yazıları, hatırat ve ilgi alanları doğrultusunda biriktirdiklerinden oluşan kişisel kaynaklar olarak farklı bir açıdan da önem kazanmışlardır. Özel arşiv belgelerinin içeriği incelendiğinde özel arşiv sahibinin yaşadığı devirdeki toplumun yaşam biçimleri anlaşılabilir gibi; özel arşiv sahiplerinin içinde bulunduğu siyasi, idari, sağlık, eğitim durumları hakkında da fikir elde edilebilir. Tüm bu olumlu yönlerinin katkısıyla özel arşiv materyali, sosyoloji, ekonomi, hukuk, sanat tarihi gibi farklı alanlarda akademik çalışmalar yürüten araştırmacıların çalışmalarında öncelikli kullanılma potansiyeli taşıyan belgeler olabilirler. Bu nedenlerle özel arşiv kaynaklarının görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiş devlet kurumlarının gözetiminde arşivlenmeleri ile verimli şekilde yönetilme süreçlerinin devamlılığı önem arz etmektedir. Verimli şekilde yönetilen özel arşiv koleksiyonu sayısı ülkemizde son yıllarda artış göstermeye başlamıştır. Örneğin, Atatürk Kitaplığı, Kadir Has Üniversitesi Arşivi, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Boğaziçi Üniversitesi ve Türk Tarih Kurumun da özel arşiv koleksiyonlarının oluşturulması güzel birer örnektir (İnceoğlu, 2019, s. 129). Bu örneklerin sayısının zaman içerisinde çoğaltılması da gerekmektedir.

Özel arşiv literatürünün ve tarihçesinin, konunun daha iyi anlaşılması açısından ele alınmasında fayda bulunmaktadır. Özel arşiv terimi ülkemizde, ilk olarak 1980 yılında İsmet Binark'ın yazdığı *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri* kitabında tanımlanmaktadır. Binark'a (1980, s. xi) göre “Özel arşivler (ing. personal papers, private records; fr. archives privees, papiers; alm. privataarchiv): Devlet veya yarı devlet kuruluşu olmayan teşekküllerin arşivleri olarak tarif edilebilir; aile, şahıs, banka, dernek vb. arşivler, özel arşivlerdir”. Binark'ın kitabı incelendiğinde, eserin içeriğinde özel arşivlerden daha yoğun şekilde kamu arşivlerinin ele alındığı görülmektedir. Bunun yanında eserde, o dönemde dünyadaki bazı ülkelerde uygulanan arşivcilik eğitimleri de sıklıkla vurgulanmakta ve farklı ülkelerin eğitim müfredatlarında özel arşivler konusunda

verilen derslere de yer verildiği gösterilmektedir (Saydam, 2022, s. 14). Özel arşivlerin bilimsel anlamda detaylı ele alındığı eser ise, Marmara Üniversitesi Arşivcilik Bölümü Öğretim Üyesi Ataman tarafından 1993-1998 yılları arasında yayınlanan Archimedia isimli bültendir. Bültenin temel amacı; ister uygulamacı, ister akademisyen, isterse öğrenci olsun, tüm arşivciler arasında karşılıklı mesleki görüş alış-verişinde bulunulabilecek bir platform oluşturmaktır. Bu amaca bağlı temel hedef ise; her sayıda, birkaç örnekle mevcut arşivleri/elinde arşiv malzemesi bulunan kuruluşları tanıtmaktır. Zaman içinde içeriğinin zenginleşmesiyle Ataman'ın deyişle minyatür bir dergiye dönüşen Archimedia, yurt içi ve yurt dışında yaklaşık 300 kişi ve/veya kuruma ulaştırılmıştır. Bülten, özel arşivler konusuna katkısı açısından incelendiğinde, özel arşiv malzemesi bulunan kurumların tanıtıldığı, koleksiyonları hakkında bilgi verildiği ve bu konuda yapılan/yapılacak konferans, etkinlik ve yayınlar hakkında bilgi veren önemli bir kaynak durumuna gelmiştir (Saydam, 2022, s. 15).

Türkiye'de yıllar içerisinde arşivcilik bölümlerinin kurulması, bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin içerisinde arşivcilik anabilim dallarının açılması, bilgi ve belge yönetimi alanında yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilerin tez konularını belirlerken özel arşiv konusuna ilgi duymaya başlaması ve arşivcilik derslerinin bölüm müfredatlarında daha yoğunlukla yer almasıyla birlikte, özel arşivlerle ilgili literatür de zaman içinde artmaya başlamıştır. Ayrıca, biyografi, tarih, sosyoloji, hukuk, kültürel miras gibi farklı disiplinlerde yayın yapan araştırmacıların eserlerini oluştururken alternatif kaynaklara daha fazla yönelmeleri de özel arşivlere hem ilgiyi hem de bu konuda yapılan çalışmaları arttırmıştır.

Özel arşivler konusu, özellikle arşivcilik alanında araştırmalar yapan ve akademik çalışmalar üreten birçok araştırmacının son yıllarda üzerinde durduğu ve çeşitli teknik/akademik eserler ortaya koyduğu bir alan durumuna gelmiştir. Türkiye'den örnek literatür olarak: 2014 yılında Yalçın ve Akgün'ün kaleme aldıkları Reconstruction of Private Archives in Turkey (Türkiye'de özel arşivlerin yeniden inşası) isimli makale (2014); 2016 yılında Rukancı'nın kaleme aldığı Yerel Yönetimlerde Özel Arşiv Algısı ve Faaliyetleri isimli bildiri (2016); 2016 yılında Rukancı, Anameriç ve Yalçın'ın kaleme aldıkları Private Archives in Turkey (Türkiye'de özel arşivler) isimli makale (2016); 2017 yılında Şentürk'ün kaleme aldığı Türkiye'deki Özel Arşiv ve Kamu Arşivlerinde Girit Belgeleri isimli makale (2017); 2018 yılında editörlüğünü Doğan ve

Anameriç'in yaptığı Uluslararası Perspektiften Özel Arşivler isimli kitap (2018); 2019 yılında Rukancı'nın kaleme aldığı Özel Arşivlerin Denetimi isimli kitap bölümü (2019); 2019 yılında Anameriç ve Rukancı'nın kaleme aldıkları Bir Özel Arşiv Nasıl Tasnif Edildi? Arşivcilik Metot ve Terminolojisi ile Bir Süreç Analizi isimli makale (2019); 2019 yılında Şeşen'in yazdığı Türkiye'de Özel Arşiv Türü Olarak Bilet Efemeraları isimli yüksek lisans tezi (2019); 2019 yılında Dağlı'nın yazdığı Bir Özel Arşivin Oluşum Süreci: Taha Toros'un Hayatı, Eserleri ve Özel Arşivi isimli yüksek lisans tezi (2019); 2021 yılında Saydam'ın kaleme aldığı Özel Arşivlerde Sağlama Süreci: Arşivcinin Rolü isimli makale (2021); Saydam'ın 2022 yılında yazdığı Türkiye'de Özel Arşivlerin Erişim Sorunları isimli doktora tezi (2022); 2022 yılında Yalçınkaya'nın kaleme aldığı Resmi Arşivsiz İşletme Tarihi Yazmak: Türkiye'de Özel Arşiv Kaynakları ve Koleksiyonları isimli makale (2022) gösterilebilir.

Yabancı literatür örnekleri olarak: 1987 yılında Pedersen'in kaleme aldığı Private Archives in Assur Compared with some Other Sites (Diğer Bazı Şehirlerle Karşılaştırıldığında Asur'daki Özel Arşivler) isimli makale (1987); 2007 yılında Gonzalez ve Javier'in kaleme aldığı Private Archives in Spain: Legislation and Dissemination (İspanyadaki Özel Arşivler: Mevzuat ve Yaygınlaştırma) isimli makale (2007); 2009 yılında Trombetta'nın kaleme aldığı The Private Archive of the Sursuqs, a Beirut Family of Christian Notables: An Early Investigation (Hristiyan İleri Gelenlerden Oluşan bir Beyrut Ailesi olan Sursuq'ların Özel Arşivi: Erken bir Soruşturma) isimli makale (2009); 2015 yılında Fisher'ın kaleme aldığı Donors and Donor Agency: Implications for Private Archives Theory and Practice (Bağışçılar ve Bağış Ajansı: Özel Arşiv Teorisi ve Pratiğine Etkileri) isimli makale (2015); 2016 yılında Jalon'un kaleme aldığı Interpreters, Photography and Memory: Rabinovitch's Private Archive (Tercümanlar, Fotoğrafçılık ve Hafıza: Rabinovitch'in Özel Arşivi) isimli makale (2016); 2018 yılında Al-Hinai'nin kaleme aldığı Private Archives and Their Role in Preserving the Nations Memory (Özel Arşivler ve Millet Hafızasının Korunmasındaki Rolü) isimli makale (2018); 2020 yılında Carbe ve Giannelli'nin kaleme aldığı First Steps in Building the Eurasian Latin Archive (Avrasya Latin Arşivi'nin İnşasında İlk Adımlar) isimli makale (2020); 2022 yılında Maggio ve Gelardi kaleme aldıkları The Construction in Progress of a Private Archive (Özel bir Arşivin İnşası Devam Ediyor) isimli makale (2022) gösterilebilir.

Yabancı literatürde özel arşivler konusu detaylı incelendiğinde dikkat çeken birkaç örneğin ele alınıp açıklanmasında fayda görülmektedir. Yabancı literatür kaynakları daha çoğunlukla kurumsal özel arşivlerin fiziksel olarak inşa edilmesi, korunması ile kurumsal özel arşiv uzmanlarının belge edinimi süreçlerinde yürüttükleri farklı özel arşiv toplama çalışmaları üzerinde durmaktadır. Bunun yanında ailelere ait özel arşiv koleksiyonları üzerine yazılan metinlerde içerik bilgilerinin yanında, ailelerin yaşadığı devirdeki sosyal-politik olaylarında kaynaklarda detaylı şekilde anlatıldığı görülmektedir. Örneğin Al-Hinai (2018, s. 69)'nin belirttiği gibi; Umman'da Ulusal Kayıt ve Arşiv Kurumu (NRAA), resmi ziyaretler ve doğrudan temas yöntemi ile eğitim seminerleri ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlemektedir. Bu doğrultuda arşiv uzmanları, özel arşiv sahiplerini evlerinde ziyaret ederek özel arşiv belgelerini kayıt etmektedirler. Böylece, devlet ile özel arşiv koleksiyonları arasındaki işbirliğinin önemini göstermektedirler. Bu tür bir işbirliğinin geliştirilmesi, arşiv kayıtlarının kalıcı olarak korunmasını da sağlamaktadır. Diğer bir örnek olarak da Habsburg (2019, s. 142)'un belirttiği gibi; 2. Dünya Savaşı zamanında Viyana şehrinde yaşayan ünlü heykeltıraş Teresa Feodorowna Ries'a ait özel arşiv koleksiyonu bulunmaktadır. Bu koleksiyon ele alındığında, ünlü sanatçının heykellerinin yanında özel arşiv belgelerinin de mevcut olduğu görülmektedir. Bu kayıtlar içerisinde, mektuplar, heykel kayıt formları, heykel kayıp-hasar belgeleri, heykellerin satımı konusunda ihracat başvuruları gibi çeşitli belgeler bulunmaktadır. Aynı zamanda 2. Dünya Savaşının sürdüğü yıllar içerisinde (1939-1945) olduğu için savaşın insanlar üzerinde oluşturduğu olumsuz çevresel-psikolojik etkilere maruz kalındığından dolayı belgeler çok verimli tutulamamıştır. Belgelerin yazımında kullanılan malzemenin geçici niteliği ve savaşın olumsuz fiziksel etkisi (bombardıman, vandalizm) gibi unsurlar konusunda da yazar tarafından yazılmış çeşitli teknik notlar mevcuttur. Özel arşiv binalarının güncel olarak sürekli yenilenmesi konusunda Maggio ve Gelardi (2022, s. 123)'nin belirttiği gibi, teknolojinin gelişmesinin etkileriyle özel arşiv binalarının gelişimi de paralel ilerlemektedir.

Özel arşivler; özel şahıslar, kamu içi veya kamu dışı dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları gibi farklı statülerdeki birimlerin mevcudiyetinde bulunan ve bağlı oldukları şahıs ve/veya kuruluşların geçmişten gelen önemli tarihlerini yansıtan her türlü mektuplar, resimler, günlükler, gazete kupürleri, CD'ler, afişler gibi birtakım özelliklerini içeren farklı yapıda ve içerikte çok özel belgelerden oluşmaktadır. Gerçek

veya tüzel kişilerin elindeki özel arşivler, bireyler, aileler, dernekler, sendikalar, siyasi partiler veya diğer özel kuruluşlar tarafından tutulan koleksiyon işlevleri bağlamında kayıtlar oluştururlar (Hinai, 2008, s. 68). Özel arşivler içerdikleri koleksiyonun işlevi göz önüne alınarak devlet kurumlarının resmi işlemleriyle üretmedikleri, resmi olmayan arşivleridir ve içeriklerinde taşıdıkları değerlerden dolayı kamu arşivlerinin de destekleyicisi konumundadırlar. Bu malzemeler, özellikle ilgili şahıs, ünlü ve zengin bir ailenin ferdi olduğu takdirde ön planda olabilir. Bunun yanında maddi açıdan normal bir ailenin verimli tutulmuş aile arşivi de değerlidir. Kurumsal arşivler ise, şirket arşivleri ile sivil toplum kuruluşu arşivleri gibi farklı kategorilere de ayrılabilen arşivlerdir. Özel arşiv belgeleri genel yapısı ile özel mülkiyet yönü ağır basan bir arşiv türüdür. Aynı zamanda özel arşivlerde bulunan bir kısım materyal fikri mülkiyet hakkına dahil olabilir. Fikri mülkiyet anlayışı, fikri mülkiyet haklarının doğuşunu ve devamlılığını sağlayan faktörlerdir. “*Fikri mülkiyet hakları, kişinin her türlü fikrî ve zihnî çaba ve emeği sonucunda ortaya çıkardığı ürünler üzerinde hukuken korunan ve hak sahibi dilediği takdirde bu korumadan yararlanma yetkisi şeklinde tanımlanır*” (Ateş, 2003, s. 93). Bu haklar bazen tamamen kişisel olabildiği gibi, bazen de bir kamusal birimin kendine ait olan haklarını içerebilirler. Bu haklar kişinin kendi iradesi ile başka şahıslara veya kurumlara satılabilir, devredilebilir ve/veya başka bir kurumsal birime belirli şartlar altında vekâlet edebilmesi amacıyla verilebilir. Fikri mülkiyet haklarına dayanarak özel arşivlerin düzenlenmesi ve ileriki aşamalarda bilgi erişime açılması işlemleri hakkında izlenmesi gereken teknik yöntemler de belirlenebilir.

Özel arşiv koleksiyonları, eski yıllarda arşivcilerin özensiz ve belge kaybını önemsemeyen şekilde yaptıkları arşivleme çalışmalarından dolayı bazı durumlarda zararlar görmüşlerdir. Bu zararların giderilmesi amacıyla özel arşivlerin sağlanması konusunda teknik planlar ve uygulama çalışmalarının gerçekleştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Özel arşivler konusunda akademik çalışmalar süreklilik oluşturacak şekilde yapılmalı ve bu tür çalışmaların devamlılığı da teşvik edilmelidir. Özel arşiv belgelerinin buldukları kurumların bünyelerine bağlılıkları ve kurum kültürüne etkileri oldukça yüksektir. Kurum kültürüne olumlu açıdan etki edebilmeleri için özel arşivlerin, Türkiye’de belirli kurullarla yapılandırılması gerekmektedir. Bu konuda ilerleyen yıllarda yapılması gereken düzenleme, sınıflama, kategorizasyon, ayırım uygulamalarının; şahıs, aile ve kurum arşivi olarak üç (3) temel kategori üzerinde temellendirilmesinin önem arz ettiği ifade edilebilir. Çünkü özel arşiv belgelerinin

mülkiyet durumlarının temelinde öncelikle ‘şahıs’ gelir. Bir belge öncelikle, belgeye konu olan şahsın özel belgesidir. Daha sonra ‘şahsın bağlı olduğu aile’ gelmektedir. Şahsın ölmesi ve/veya sağlığında bağışçı olması durumunda, ait olduğu ailenin sahiplik durumu ön plana çıkmaktadır. Belgelerin bağış, satın alma, devir, emanete verme şeklinde elde edilmesiyle de son aşama olan ‘kurum arşivi’ ön plana çıkabilmektedir. Bu üç kategoriye uygun olarak özel arşivlerin yapılandırılması ve gerekli bağlantıların kurulması, daha verimli bir özel arşiv modelinin işlevselliğini sağlayabilecektir. Bunun yanında özel arşiv modellerinde özel arşivci/özel belge arşivisti unvan/tabir/tanımların kullanılması da gerekebilir. Hatta bu tür özel unvanların, Devlet Personel Yasalarının içeriğine dâhil edilmesi de sağlanabilir. Özel arşiv belgelerinin gelişmesine katkı sağlayan, belgelerin arkasını toplayan, arşiv koleksiyonlarının düzenlenmesi aşamasında ortaya çıkabilen ve arşivci tarafından bir kenara ayrılan kütüphane materyali olabilmektedir. Klasik arşivlerde, kütüphane materyali arşivlenmezler. Fakat özel arşivlerde çeşitli kütüphane materyali arşivlenebilir. Çünkü özel arşiv sahiplerinin geçmişten gelen kütüphane materyali, üzerlerinde tutulan notlardan dolayı bazı durumlarda özel arşiv materyali olabilmektedirler.

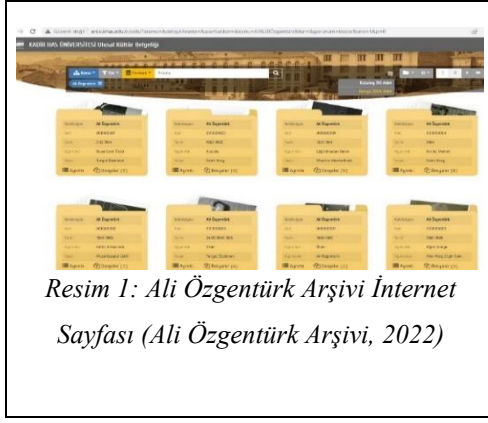
Türkiye’de özel arşiv koleksiyonlarının en belirgin özelliği, büyük oranda dağınık ve düzensiz bir şekilde olmalarıdır. Türkiye’de özel arşiv koleksiyonlarına ulaşabilmek için farklı kurumlara başvurulmak gerekmektedir. Bu nedenle, İş Bankası Emeklilik Vakfı, Mülkiye Vakfı, İSAM, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı gibi farklı kurumlara başvurularak belgelere ulaşılabilir. Özel arşiv koleksiyonlarına katkı sağlayan şahısların ve arşivleri devir alan şahısların arşivcilik teknikleri konusunda gerekli teknik bilgiye çoğu zaman sahip olmadıkları görülmektedir. Genel olarak özel arşiv belgelerinin içerisinde sahte, taklit ve orijinalinden uzaklaşmış materyal olabilir. Bu nedenle bu tür materyalin orijinallik tespitinin yapılması güç bir durum halini almaktadır. Bazı durumlarda özel arşiv koleksiyonları içerisinde, ait olduğu ailenin veya kuruluşun çok özel ve kamuoyuna duyurulmasında sakınca olan belgeleri de olabilir. Bu belgelerin gelişigüzel araştırmaya açılmaması için özen gösterilmelidir. Türkiye’de özel arşiv koleksiyonları genellikle kişisel tercihler ve üsluplara göre şekil almaktadır; dolayısıyla çok dikkatli davranılmayan ve sağlıksız ortamlarda, belgelerin devamlılığının ve kamu gözetiminin zor olduğu ortamlarda özel arşiv koleksiyonları şekil alabilmektedir.

II. 1. Özel Arşivlerin Kategorilendirilmesi

Dünyada ortaya çıkan ekonomik ve sosyolojik olaylardan dolayı izlenen devletçilik felsefesinin yıllar içerisinde yerini özel teşebbüslerin ön planda olduğu serbest piyasa anlayışına bırakmasının etkisi ile devlet kurumlarının yanında, özel kuruluşların da işlemleri sonucunda belge üretme kapasiteleri gelişmiş ve bu durumun dolaylı etkisi özel arşiv belgelerinin çoğalmasını sağlamıştır. Bu durumun gelişimi, özel arşivlerin envanter listelerinin oluşturulması, kataloglanması ve kategorilendirilmesini gerekli kılmıştır. Özel arşiv belgeleri bazı durumlarda resmi arşiv belgelerini destekleyici görüş ve bilgiler içerebilir. Bununla birlikte, resmi belgelerin içerdikleri bilgiler bazı durumlarda eksiklikler de gösterebilir. Bu gibi durumlarda özel arşiv belgeleri resmi belgeleri onaylayabildiği gibi; bazı durumlarda ise tam tersine zıt bilgiler de ortaya koyabilir. Örneğin, Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı hakkında resmi kaynaklara göre yazılmış birçok araştırma çalışması vardır, fakat Atatürk'ün hayatı hakkında özel arşivine danışmadan yazılan herhangi bir araştırma gerçeği tam olarak yansıtamaz (Rukancı ve diğerleri, 2016, s. 24). Mustafa Kemal Atatürk hakkında verilen örnekte olduğu gibi kişilerin özel durumlarına uygun olarak farklı detayların ortaya çıkmasını sağlayan özel arşiv belgelerinin resmi belgeleri tamamlayıcı ve/veya detaylandırıcı parçaları olduğu görülebilmektedir. Özel arşiv belgelerinin içeriğine bakıldığında, geçmişten günümüze büyük medeniyetler kurmuş ve günümüzde de dünyanın önemli ülkeleri içerisinde sayılabilecek olan A.B.D., Rusya, Çin, İngiltere, Türkiye'deki özel arşivlerinde devlet gelenekleri ve bazı bürokratik/diplomatik ilişkiler sonucunda oluşmuş resmi belgeler, çeşitli rejim değişikliklerinde atıl durumda kalmış özel belgeler, önemli kişilerin özel mektupları, büyükelçiler ve hükümet görevlilerinin özel belgeleri, büyük ailelerin üyeleri ve hanedanların kendi zengin arşivleri gibi farklı yapıda eserler olduğu görülebilmektedir. Bu belgelerin içeriklerinde eksiklikler ve kayıplar mevcuttur. Bali bu konuda şunları söylemektedir (2020, s. 22) “... *Batı âleminde yerleşik olan private papers (şahıslara ait evrâk-ı metrûke) koleksiyonları, Türkiye'de son derece azdır. Dolayısıyla şimdiye kadar yok edilen arşivler, terekeler ve kütüphaneler ile meydana gelen tahribatın bundan böyle devam etmemesi için her şeyden önce bir zihniyet devrimi gerçekleşmeli ve muhafaza etme bilincinin insanların zihinlerinde yer etmesi sağlanmalıdır*”. Bali'nin değindiği gibi, özellikle İstanbul'un işgal edildiği yıllardan başlayarak (1918-1920) Türkiye'den tam sayısı bilinmeyen arşiv belgesi ile kültürel miras ürünleri çalınmış, satılmış ve yurtdışına götürülmüştür.

Kaybolan bu kültürel miras ürünlerinin belirlenebilmesi ve ülkemize tekrar kazandırılabilmesi amacıyla teknik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özel arşivlerin kategorilendirilmesi işleminin daha sağlıklı belirlenebilmesi için, özel arşiv koleksiyonlarının içeriklerinin tamamlanmış olması önemli bir konudur.

Özel arşiv belgelerinin, hukuksal açıdan taşıdığı maddi/manevi değerlerin de yerinde incelenmesi önemlidir. Şahıs, aile ve kurumlara ait olan özel arşiv materyali, aynı zamanda özel hukuk tüzel kişiliği için de önemli değer taşımaktadırlar. “*Özel hukuk tüzel kişileri, özel hukuk kuralları çerçevesinde kurulan ve bu kuralların çerçevesinde faaliyetler yürüten tüzel kişilerdir. Özel hukuk tüzel kişileri, kendilerini kuran gerçek kişilerin serbest iradeleriyle kurulur ve onların iradesiyle sona erdirilirler*” (Çağlayan, 2006, s. 377). Çağlayan’ın da belirttiği gibi özel hukuk tüzel kişileri, bireysel menfaatlerin üzerinde bir durum olarak toplumsal değerlerin yüksek tutulmasını sağlarlar. Örneğin, özel hukuk tüzel kişiliği olan dernek ve vakıfların kaynaklarının korunması ve kaynakların geleceğe taşınması noktasında, vakfın sahip olduğu özel arşiv belgelerinden de yararlanılabilir. Vakıflara karşı açılacak bazı emsal bozma/miras/tazminat davalarında özel arşiv belgeleri, mahkemenin tereddüt yaşayabileceği durumlarda çözüm bulunmasını sağlayabilmektedirler. Vakfa kendi özgür iradesi ile bağış yapan ve bir süre sonra yaşamını yitiren bir bağışçının bu kararına karşı mirasçılarının bozma davaları açabilmesi durumunda, özel arşiv belgeleri bu tür davaların seyrini de değiştirebilir. Özel arşiv belgelerinin delil olabilme koşulları böylece hukuksal perspektifte ön plana da geçmektedir. Tüm bu önemli noktalarda, özel arşivlerin mevzuat açısından incelenmesi noktasında, kamu yönetimi ve mülkiyet hukuku alanı ile olan bağının irdelenmesi gerekmektedir. Bu açıdan, özel hukuk kişilerinin (özel-tüzel) gelecekte geliştirecekleri diğer özel arşivlerde de uygulama devam ettirilmelidir. Özel arşivler hukuksal açılarından değer taşıdıkları gibi, sanat ve edebiyat dünyasında da önemli bir konumdadırlar. Özel arşivler aynı zamanda önemli yazarlar, bilim adamları, ünlü kişiler gibi yetenekli kişilerin biyografik bilgilerinin de bulunduğu çeşitli arşiv belgelerini bünyelerinde barındırabilmektedirler. Örneğin, Kadir Has Üniversitesi tarafından önemli bir yönetmen ve senarist olan Ali Özgentürk’ün sanat yaşamı boyunca arşivlediği tüm çalışmaları Özgentürk adına özel arşiv koleksiyonu durumuna getirilmiştir.

“Bu bilgi merkezinde, Ali Özgentürk’ün önemli özel arşiv belgeleri mevcuttur. Arşivin içeriğine bakıldığında; aralarında hiç gösterilmemiş belgeseller, mektuplar ve filmler, Özgentürk’ün, Yaşar Kemal’le birlikte çektiği hiç yayınlanmamış belgesel film ve sanat ve edebiyat dünyasının ünlü isimleriyle yaptığı söyleşiler bulunur” (Ali Özgentürk Arşivi, 2022).

Ali Özgentürk’ün arşivinde görülebildiği gibi özel arşiv belgeleri arasında, mensupları milletin hayatında önemli rol oynayan kişilerin biriktirdikleri belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerin içeriklerinin çeşitlenmesinde, arşiv sahibi kişinin özel yaşamı büyük ölçüde etkili olmaktadır. Bunun yanında özel arşiv belgeleri içerisinde, aile arşivleri de yer almaktadır. Söz konusu arşivlere devletin verdiği önem geçerli siyasi ve sosyal rejimlere göre büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Bazı hallerde kısıtlayıcı kuralların konulması da gereklidir. Bu kısıtlayıcı kurallar; fonların satılmasının, arşiv yetkililerinin izni olmadan veya hiç olmazsa önceden haberi olmadan başka yere taşınmasının yasaklanması, dokümanın tahribi halinde cezai hüküm uygulanması olabilir. Ayrıca arşiv sahibine dokümanları mikrofilme alma ve tarihi yarar sağlama amacı ile envanterleri yayınlama hakkı da tanınabilir (Keskin, 2013, s. 20). Keskin’in de üzerinde durduklarına katkı olarak; ailelerin başına gelecek olan miras paylaşımı problemleri, bazı aile bireylerinin elindeki materyale karşı ilgisiz ve hoyrat hareketleri ve arşiv devir koşullarındaki ağır istekleri olması gibi durumlarda, özel arşiv belgelerinin yönetimi de zor bir sürece doğru sürüklenmektedir. Sürecin zor olmasında, malzeme türündeki çeşitlilik, belgenin/malzemenin arşiv sahibi tarafından tam anlamıyla tanınmaması gibi durumlarda belirleyici olmaktadır (Anameriç & Rukancı, 2019, s. 1813). Bu zor durumların çözümü, arşivcilerin olumlu bakış açısı ve gayretleri ile kolaylaşabilecektir. Bunun yanında bu konu ile ilgili ileriki ünitelerde Türk Medeni Kanunu maddeleri de incelenecektir⁹.

Özel arşivlerin niteliklerine katkı sağlamak açısından, özel arşivlerin içerdikleri materyal türlerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Özel arşivlerin içerikleri detaylı incelendiğinde ilgili materyal şu şekilde listelenebilir:

⁹ Bkz. 85. s., Türk Medeni Kanunu

- “*Günlükler,*
- *Özel mektuplar,*
- *Müsveddeler, Raporlar gibi,*
- *Ders notları,*
- *Elyazmaları,*
- *Kitap taslakları,*
- *Ses ve videobantları, CD’leri gibi,*
- *Efemeralar (bilet, davetiye, posta kartı gibi) bulunabilir”* (Ataman, 1997, s. 45).

Ataman’dan alıntılanan özel arşiv materyali türlerinin genellikle resmi arşivleri desteklediği görülebilmektedir. Dünyada özel arşivlerin genel düzeni incelendiğinde, ülkelerin bürokratik yapılarına uygun olarak arşivlerin şekil aldığı görülebilmektedir. Bu bakış açılarında ülkelerin devlet yapıları ile bireylerin ve kurumların kendi özel durumları da ön plana gelebilmektedir (Rukancı, vd., 2016, s. 34). Literatür taraması sonucunda, Dünyadaki diğer ülkelerde belirli bir standart örneğine rastlanamamasına rağmen, Türkiye’de özel arşivlerin gruplandırılması konusunda ortak bir yapısal görüş öne sürülebilir. Bu bağlamda arşivleri türlere ve kategorilere ayırma faaliyeti hem arşivlerin kapsamının anlaşılması hem de bilgi kayıt ortamlarına yönelik uzmanlaşmayı da beraberinde getirecektir (Rukancı, 2018b, s. 89). Tüm bu bilgilerden yola çıkılarak özel arşivler, içerik açısından aşağıdaki gibi üç gruba ayrılabilir: Şahıs Arşivleri, Aile Arşivleri, Bünyesinde Özel Arşiv Koleksiyonu Bulunduran Kamu Kurumları Arşivleridir. Aşağıdaki bölümlerde konu daha detaylı şekilde ele alınarak (II.1.1., II.1.2., II.1.3. bölümlerinde) açıklanabilir.

II. 1. 1. Şahıs Arşivleri

Şahıs arşivleri, kişinin kendi ile ilgili tuttuğu belgeler topluluğudur. Bir kişi tarafından faaliyetlerini sürdürdüğü sırada üretilen, sağlanan ya da kabul edilen ve eğer mevcutsa asli düzeninde korunan belgelerdir. Bu belgeler özellikle şahıs; siyaset, ilim ve sanat alanlarında ün kazanmış biri ise değerli bir bilgi kaynağı haline gelebilir (Hobbs, 2001, s. 126). Şahıs arşivleri, belgeleri üreten kişilerin fonksiyonlarının belgelenmiş delillerini yansıtmaktadır. Şahıs arşivleri, yalnızca kişilerin resmi faaliyetleri ve işleriyle alakalı değildir, ayrıca onların şahsi ve günlük hayatları ve ilişkileri hakkında açıklayıcı en genel kaynak durumundadır (Aracı, 2010, s. vi). Türkiye’de genellikle şahıs arşivlerinin en önemli türleri arasında sinema oyuncularını, yazar, şair, politikacıların özel anıları, özel mektupları ve son yıllarda özellikle internette verdikleri demeçleri bulunmaktadır.

II. 1. 2. Aile Arşivleri

Aile arşivleri, ailelerin kendi tuttıkları ve diğer özel belgelerinin birleştirildiği belge topluluklarıdır. Ailenin hayatları boyunca sakladıkları mektup, günlük gibi belgelerden oluşmaktadır. Bir ya da daha fazla kişi veya aileye ait, onların belleği niteliğindeki belgelerin bir araya getirilmesiyle oluşan arşivdir (Anameriç, 2011, s. 78). Genel açıdan üç-dört kuşak boyunca önemli, tanınmış, çevresinde sözü geçen, saygı duyulan ailelerin kendilerine has durumdaki belgelerinden oluşan aile arşivleri, önemli bir özel arşiv türüdür. Bu arşivlerde o ailelerin uzun yıllar boyunca planlı/plansız topladıkları, ürettikleri/oluşturdukları, satın aldıkları ve çeşitli yollarla kendilerine intikal eden belgeler bulunmaktadır. Koç, Sabancı, Eczacıbaşı ailesi gibi önemli ve köklü ailelerin kendilerine has özel arşivleri olduğu bilinmektedir. Aile arşivlerine sahip çıkma ve korumaya alma bilincinin gelişmesi gerekmektedir. Önemli kişilerin evraklarının koleksiyonlara katılması için çeşitli kurumlar, hatta ülkeler bile mücadeleler verebilmektedirler. Bunun son örneklerinden birisi, Güney Amerika'nın en güçlü yazarlarından birisi olan Gabriel Garcia Marquez'in terekesinin Teksas Üniversitesi tarafından alınması ve ülkesi Meksika tarafından da bu duruma itiraz edilmesidir (İnci, 2017, s. 137).

Örneğin, Türkiye'nin en ünlü ailelerinden olan Koç ailesinin özel arşivi Ankara Keçiören/Ufuktepe Semtinde bulunan Koç Vakfı Ankara Arşivi'nde (VEKAM) muhafaza edilmektedir. Bu özel arşivde, Koç Ailesi hakkında çeşitli özel resimler, belgeler, eşyalar bulunmaktadır (Şeşen, 2016, s. 110). Aile konusunda şöyle bir anekdot (Resim 2, Resim 3) ilgili kaynaklardan alıntılanarak aktarılabilir. Resim 2 ve Resim 3'de Koç ailesinin toplu bir şekilde farklı yerlerde çekilen aile fotoğraflarının olduğu görülmektedir.

	
Resim 2 Açıklaması: Ankara Yenişehir Koç Apartmanı'ndaki geleneksel yılbaşı kutlaması	Resim 3 Açıklaması; 1951 yılında Mısır seyahatinden bir anı

Resim 2-3: Koç Ailesi'nin Albümünden Çok Özel Fotoğraflar (Koç Ailesi, 2022)

Bunun yanında, sıradan şahısların ve/veya yakınlarının elinde bulunan özel arşiv belgeleri de önemli kabul edilebilir. Örneğin, 17 Eylül 2021 yılında hayatını kaybeden MAN Türkiye A.Ş.’den emekli kalite kontrol müdürü Necmi Şeşen’in özel arşiv belgeleri de ailesi ve yakın çevresi için oldukça önemlidir. Resim 4’te, Necmi Şeşen’in 1972 yılında MAN Truck & Bus AG’de teknik eğitim almak için çıkarttığı Almanya vizesinin bir fotoğrafı ve Necmi Şeşen’in o dönemdeki bazı iş arkadaşları ile çektiği fotoğraflar bulunmaktadır.

Resim 4: Necmi Şeşen Kişisel Arşivi (yazarın kendi arşivi)

Özel arşiv belgeleri, kimi zaman özel konulara çözüm bulabilmek amacıyla da kullanılabilirler. Örneğin; toprak paylaşımı konusunda şahısların ve ailelerin ellerinde bulunan tapu tahrir belgeleri önem arz etmektedir (Resim 5). Van ve Hakkâri vilayetleri dâhilinde hayatlarını sürdüren Abbasi hanedanı torunlarından Ragıp Abbasi bugün Başkale ilçesinde yaşamaktadır. Cetlerinden kalan araziler nesilden nesile intikal ederek kendilerine kadar ulaşmış ve kendisine veraset yoluyla intikal eden Ömerova köyünün bölgedeki bazı aşiretler tarafından zorla alıkoyulduğunu beyan etmektedir. Davanın bilirkişiliğe havalesiyle kendisine intikal eden ve bugün elinde olan Osmanlıca belgelerle hukuk mücadelesine girmiş, davanın neticelenmesini beklemektedir (Alıklıç, 2014, s. 33). Ragıp Abbasi, kendisine intikal eden özel arşiv belgeleri yardımıyla, kanuni hakkı olan topraklarını davalıları karşısında savunabilecektir.

Resim 5: Ragıp Abbasi ve Kendisine İntikal Eden Arşiv Belgeleri (Alıklıç, 2014, s. 34)

Örneklerde görüldüğü gibi (Resim 2-3, 4, 5); Türkiye’de özel arşiv statüsünde olan şahıs ve aile arşivleri kendilerine ait ve kendi koşullarına uygun olarak düzenlenmişlerdir. Bu durum arşivlerin ister istemez doğrudan birbiriyle bağlantılı olamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle özel arşivlerin gözetim altında tutulabilmesi, materyal değişimi yapılabilmesi, materyalden yararlanma haklarının belirlenmesi ve geliştirilmesi ile arşiv belgelerine ilişkin araştırma unsurlarının hazırlanması unsurlarının verimli olamamasına neden olmaktadır. Tüm bu durumlarda özel arşivlerde bulunan belirli oranda kamuyu da ilgilendiren içerikte olan materyalin tespitinin de yapılamamasına ve resmi olarak bu belgelerin envanterinin çıkarılarak kamuoyu ile düzenli biçimlerde paylaşılmasına da sebebiyet vermektedir.

II. 1. 3. Bünyesinde Özel Arşiv Koleksiyonu Bulunduran Kamu Kurumları Arşivleri

Tüzel kişiliğe sahip olan devlet ve/veya özel kurum-sivil toplum örgütlerine ait olan özel arşiv koleksiyonlarıdır. Bu arşiv koleksiyonlarına ait belgeler gerektiğinde resmi belgeleri de destekleyici özelliklere sahiptirler. Bu tür belgeler, sürekliliği olan bir kayıt tutma sisteminin parçası olarak var olabilirler; bu sistemde bir kuruluş veya örgüt tarafından oluşturulan belgelerin, vasiyetnamelerin ve diğer kayıtların rutin olarak saklanması kanuni zorunluluktur (Kyving, 2011, s. 60).

Bünyesinde özel arşiv bulunduran bir kamu kurumuna özel arşivlerden yararlanmak için başvuran araştırmacılar, özel arşiv belgelerinin kullanımına eğer ilgili kurum izin verdiği takdirde erişebilmekte, eğer ilgili kurumdan izin alamazlarsa kaynaklara bazı durumlarda erişememektedirler. Bu durumda özellikle COVID-19 pandemisi veya farklı afetlerin gerçekleştiği dönemlerde olduğu gibi tüm dünyayı yakından ilgilendiren durumlarda bilgi erişim konusunda ufak çapta bir eksiklik ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında belgelerin erişim koşulları tamamen o kurumun yöneticilerinin seçimine/keyfiyetine kalmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı bünyesinde özel arşiv materyali bulunduran kurumların arşivleri, güncel arşiv programları ile düzenli şekilde takip edilebilmeli ve ulusal/uluslararası ortak ağlar ile belge paylaşımının sağlanabilmesi için her türlü teknik çalışma hayata geçirilmelidir.

II. 2. Özel Arşivlerin Düzenlenme Unsurları

Özel arşiv koleksiyonlarının düzene koyularak işlevini devam ettirebilmesi önemli bir süreçtir. Özel arşiv koleksiyonları düzenlenirken uygulanacak serilere ayırma işlemlerinin verimli şekilde yapılması önemlidir. Bu doğrultuda özel arşiv koleksiyonuna katılacak materyalin düzenleme ile sıralama işlemlerinin yapılması, arşiv belgelerinin sağlamlasının düzgün yapılması, arşiv standartlarının belirlenmesi, teknik işlemlerin takibi, korunma, dijitalleştirme işlemlerinin özenle yerine getirilmesi gerekmektedir. *“Her ne şekilde elde edilmiş olunursa olsun bu tür arşivlerin tasnifinde daha sonraki benzer süreçlerin anlaşılabilmesi için terminoloji, uygulanacak yöntem ve tekniklerin net bir biçimde açıklanıp, işlevsel duruma getirilmesi gerekmektedir”* (Anameriç & Rukancı, 2019, s. 1811). Özel arşivlerde düzenleme işlemi yapılırken dikkat edilen nokta, mevcut belge yükünün en hızlı ve etkili biçimde hafifletilebilmesidir. Kurumların her türlü düzenlemeyi geleceğe yönelik ve çok yönlü yapmaları gereklidir. Kurumların kapatılması ve binalarının değişimi önemli gelişmelerdir (Saydam, 2022, s. 24). Bu nedenlerden dolayı özel arşiv koleksiyonlarının zorunluluk hâli dışında en detaylı şekilde düzenlenmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda özel arşivlerin düzenlenmesi süreci detaylı olarak ilerleyen alt bölümlerde ele alınmıştır.

II. 2. 1. Özel Arşiv Materyalinin Sağlanması

Arşivcilikte sağlama uygulamaları, arşive katılacak materyalin seçiminin stratejik hedefler ve devamlılık göz önüne alınarak yapılmasına dayanmaktadır. Özel arşivlerde sağlama hizmetleri; bir kurumun satın alma, bağış, devir gibi yöntemlerle koleksiyonuna dâhil edebileceği arşiv malzemelerini edinmesi sürecidir. Özel arşiv materyali koleksiyona katılırken dikkat edilmesi gereken unsurların göz önüne alınması, özel arşiv koleksiyonunun devamlılığı açısından önemlidir. Bir kurumun özel arşivleriyle ilgili sağlama politikası mevcut değilse arşivcinin öncelikli görevi, kurumun vizyonu çerçevesinde sağlama politikasını oluşturmasıdır. Sağlama politikasının var olduğu durumda ise, arşive dâhil edilebilecek arşiv malzemesinin bağış ve satın alınmasıyla ilgili kuruma gelen talepleri incelemekle ilgili görevleri yerine getirir (Saydam, 2022, s. 26). Bünyesinde özel arşiv bulunduran kurumların aktif bir belge edinme/sağlama politikasının yazılı biçimde bulunması ve/veya bu konuda teknik çalışmaların yapılması önemlidir. Teknik çalışma örneği olarak, Dil ve Tarih-Coğrafya

Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hakan Anameriç'in önderliğinde MHA Özel Arşivinin düzenlenmesi gösterilebilir. *“MHA Özel Arşivi, 1899-1990 yılları arasında üretilmiş, toplanmış ve alınmış birbirinden farklı özellik ve içerikteki belgelerden oluşmaktadır. Söz konusu arşivin tasnifi konuyla ilgili öğretim üyelerinin gözetimi ve desteğinde Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencileri tarafından gönüllülük esasına dayanan bir çalışma sonucunda gerçekleştirilmiştir”* (Anameriç & Rukancı, 2019, s. 1813). İlgili çalışma, oldukça verimli bir özel arşiv düzenlemesi çalışması örneği durumundadır. Özel arşivlerin, sahiplerinden alınarak arşivlenmesi/depolanması bazı açılardan duygusal bir konudur. Arşiv sahiplerinin belgelerine zarar gelecek korkusuyla (kayıp, el koyma korkusu gibi) bu tarz ön yargı/çekince/şüphe/yanlış bilgileri olabilir. Bu önyargılı durumların engellenmesi sürecinde devlet görevlisi olarak, aile ile özel arşiv alımları konusunda görüşmelerde bulunan uzman arşiv personelinin de nitelikli ve ikna edici bir kişiliğe sahip olması önemlidir. Uzman arşiv personelinin anlayışlı ve profesyonel yaklaşımıyla birlikte özel arşiv sahibinin ikna edilebilmesi de kolaylaşacaktır. Özel arşiv sahiplerinin belgelerini kamuya güvenerek daha fazla paylaşımına açabilmeleri sürekli olacak şekillerde teşvik edilmelidir.

II. 2. 2. Özel Arşivlerin Üstveri Tanımlama Standartlarına Göre Nitelenmesi

Özel arşivlerin sağlanması ve belirli üstveri standartlarına göre nitelenmesi verimli arşiv yönetiminin hayata geçirilmesi açısından oldukça önemlidir. Özel arşivlerin nicel olarak gruplandırılması, özelliklerine göre nitelenmesi ile sınıflandırılmasının yanında, belirli standartlara göre tanımlanmaları da gerekmektedir. Standart, bir hizmetin üretilmeye başlandığı ilk andan itibaren belirli ölçülere göre verimli şekilde düzenlenmesi ve tek biçimliliğin sağlanabilmesidir. Standartlara uygun özel arşiv yönetimi, uzun süreli planlama yapılmasını da kapsamaktadır. Arşivsel tanımlamada, kaynakların detaylı olarak kayıt altına alınması ve kullanıcıların erişimine sunulması sürecinde çeşitli tanımlama standartları kullanılmaktadır (Saydam, 2022, s. 55). Saydam'ın belirttiği gibi standartlara uygun hale getirilen özel arşiv belgelerinin araştırmacıların kullanımına sunulması kolaylaşacak ve araştırmacılardan olumlu dönüşler alınma oranı da artış gösterebilecektir. Özel arşiv materyalinin ulusal/uluslararası üstveri standartları ile verimli şekilde arşivlenebilmesi için diğer arşivsel fonksiyonlara benzer şekilde planlama yapılarak hareket edilmesi

gerekmektedir. Arşivcinin, düzenleme amacıyla dikkat etmesi gereken noktalar şunlar olmalıdır:

- Öncelikle hangi koleksiyon düzenlenmelidir?
- Hangi seviyede bir detay gereklidir?
- Hangi nitelendirme standartı tercih edilmelidir?

Ele alınan koleksiyonlarda öncelikli tercih hakkı, arşiv uzmanının ilgilendiği ve/veya kendisinden öncelikle talep edilen belgeler üzerinde başlatılacaktır. Detaylandırma ve standart format tercihi ise, arşiv malzemesinin içeriğine göre şekil ve kapsamını alacaktır. Belirlenecek standart, özel arşiv materyali için ele alındığında üretilme ve kullanım amacına yönelik olarak belge türlerinin dışında yetki ve kanıtlayıcı özellik taşıyan diploma, sertifika, ruhsat, kimlik, fatura/makbuz gibi belgelerin yanı sıra; kişisel yazışmaları da kapsayan açıklayıcı veya destekleyici özellikteki mektup, günlük/not/hatırat, müsvedde, fotoğraf gibi farklı tür ve biçim, kayıt ortamlarındaki belgeleri tanımlayabilecek alanlara sahip olması gerekmektedir (Rukancı ve diğerleri, 2021, s. 176). Özel arşivlerin tanımlanma araçlarının belirlenmesi ve hangi standart üst veri formatların uygulanması gerektiğinin tespiti amacıyla, arşivsel üstveri tanımlama standartlarının belirlenmesi işleminin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Arşivsel tanımlama, belgeler ve üreticileri hakkında bilgileri bir araya getirme, bu bilgileri entelektüel ve idari olarak düzenleme ve kontrol etme faaliyetlerini içerir (Miller, 1990, s. 3). Bir belge hem sahipliği hem de fiziki özellikleri bakımından tanımlanabilir. Belge, aidiyeti bakımından tanımlandığı zaman, belgeyi meydana getirmiş olan tüzel veya özel kişi belgenin hangi fonksiyonlar sonucu meydana geldiğine dikkat çekebilirler (Ataman, 1995, s. 2).

Arşivsel tanımlamanın önemli bir analiz unsuru olduğunun anlaşılmasından sonra ulusal/uluslararası seviyelerde üstveri tanımlama çalışmaları üzerinde durulmaya başlanmıştır. Arşivsel üstveri tanımlama standartlarının en önemlileri şunlardır:

- Archives, Personal Papers and Manuscripts (APPM)
- Encoded Archival Description (EAD)
- Machine Readable Cataloging (MARC)
- General International Standard Archival Description (ISAD (G))
- Manual of Archival Description (MAD)
- Rules for Archival Description (RAD)

- International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families (ISAAR (CPF))
- International Standard for Describing Institutions with Archival Holdings (ISDIAH)
- Dublin Core (DC)
- Visual Resources Association (VRA)

Archives, Personal Papers and Manuscripts (APPM); 1983 yılında Amerika'da özellikle arşivsel üstveri tanımlamada AACR2 yaklaşımını kullanmak isteyen arşivciler için bir alternatif olarak geliştirilmiştir (Çiçek, 2003, s. 21).

Encoded Archival Description (EAD); Arşiv kayıtlarıyla ilgili açıklayıcı bilgileri kodlamak için geliştirilen bir üstveri standartıdır. 1992 yılında Berkeley'deki California Üniversitesi'nde arşiv açıklaması için bir kodlama standardı üzerinde çalışılmaya başlanmış ve 1998'de geliştirilmiştir (Ruth, 2001, s. 29).

Machine Readable Cataloging (MARC); Kongre Kütüphanesi (LC) tarafından geliştirilen Makine ile Okunabilir Kataloglama Kurallarıdır. Başlangıcında daha çok kütüphanecilik sahasındaki bilgi malzemesi için hazırlanan standart, arşivcilik alanındaki materyal için de dizayn edilmiştir (Çiçek, 2003, s. 22). MARC'ın arşiv standartlarının geliştirilmesine sağladığı faydalar oldukça fazladır.

ISAD (G) Genel Uluslararası Standart Arşiv Tanımı¹⁰; İncelendiğinde özel arşivler ile ilgili ulaşılan bilgiler detaylıca ele alınabilir. İlgili standartta, arşiv materyalinin şekline veya ortamına bakılmaksızın uygulanabilecek arşiv tanımına ilişkin genel kurallar bulunur. Bu standart, özel arşiv materyalinin uygun şekilde tanımlanmasını sağlamak için kılavuzlarla birlikte kullanılmaktadır. Özel arşivcilik alanında yoğun kullanım alanı bulan bu standart şu şekilde örneklendirilebilir: *Fon-Alt Fonlar-Seri-Alt Seriler-Dosya-Öğe-Madde*.

*Avustralya Ulusal Arşivleri (Fon)

3490 Askeri Mahkemesi Onbaşı R.V. Taplin, Avustralya Piyade Kuvvetleri (Dosya)

*Helen Lucas fonu (Fon)

Noel Doğum Günü Hikayesi üretim kayıtları (Seri)

¹⁰ https://www.ica.org/sites/default/files/CBPS_2000_Guidelines_ISAD%28G%29_Second-edition_EN.pdf

*Chatelet de Paris (Fonlar)

Sivil park (Alt Fon)

Sivil teğmen oteli'nde yapılan eylemler (Seri)

Sivil teğmene dualar (Alt Seri)

Feragat ile ilgili olarak, ardı ardına bir mütevellî oluşturulması için başvurular (Dosya)

Uluslararası Standartlar Komitesi'nin Kodlanmış Arşiv Standartları Teknik Alt Komitesi (TS-EAS)¹¹, tüm şemalar ile kodlar dâhil olmak üzere EAD ve EAC-cpf'nin devamlılığını gözetmektedir. Bu birim, ISAD (G) Genel Uluslararası Standart Arşiv Tanımı'nın daha detaylı şekilde işlevlenmesi için önerilen Kodlanmış Arşiv Bağlamı gibi gelecekte eşlik edecek olan standartların geliştirilmesinden de sorumludur.

Manual of Archival Description (MAD); 1986 yılında İngiltere'de geliştirilen arşivsel üstveri tanımlama standardıdır. MAD, ulusal ve uluslararası alanda kullanılan Arşiv Tanımlama Kılavuzudur. MAD'da arşiv materyali tanımlanırken öncelikle tanımlama düzeyi ortaya konulmaktadır. Ancak bunun da öncesinde MAD'da düzeyler, öncelikle kurumsal olarak arşivden daha sonra arşiv içerisindeki kamu veya özel arşivler ve nihayetinde bu yönetim grubu içerisinde malzemenin ait olduğu kurum, birim, seri, alt seri, dosya ve belgeye kadar bir iniş söz konusudur (Çiçek, 2003, s. 22). MAD'ın 3. baskısında¹², tanımlayıcı uygulamadaki on yıllık gelişmeleri dikkate almak üzere etkili bir dil kullanılmıştır. Kılavuz, mektuplar, fotoğraflar ve haritalardan elektronik multimedya kadar herhangi bir formatta tutulan arşivleri listeleme teorisine dair oldukça kapsamlı İngiliz Arşiv Kılavuzu durumuna gelmiştir. MAD'ın tanımlama seviyeleri hiyerarşik bir yapı biçiminde tasarlanmıştır. Aşağıda örnekler ele alınabilir:

0=> repository: Yalnızca arşiv kurumlarını tanımlar (Örn: Devlet Arşivi).

1=> management group: Benzer fonksiyonları yerine getiren yönetim gruplarını tanımlar (Örn: Belediyeler, hastaneler gibi).

2=> group: Tek bir kaynaktan gelen materyali tanımlar (Örn: Ankara Yenimahalle Belediyesi).

3=> class: Serileri tanımlar, arşiv materyalinin ait olduğu fonksiyonu tanımlar (Örn: Yapı ruhsatı işlemleri).

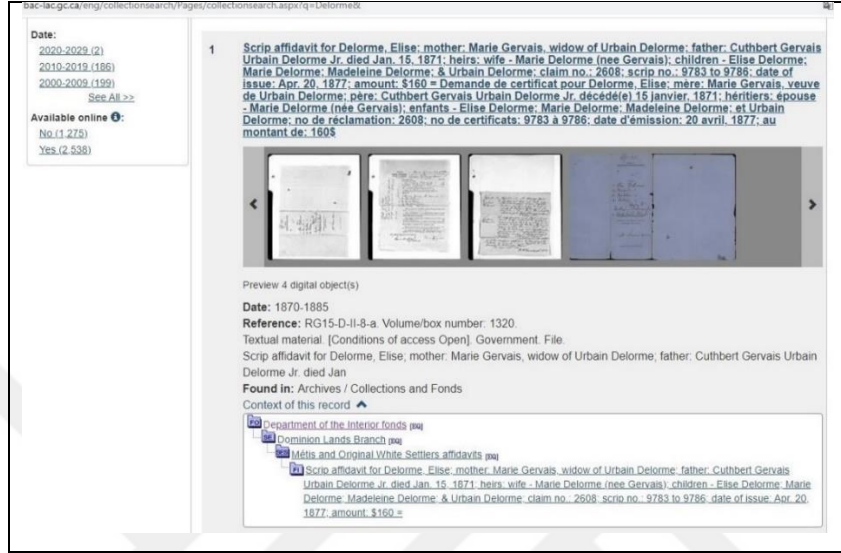
4=> item: Dosyaları tanımlar (Örn: Ali adlı şahsın dosyası).

5=> piece: Her dosya içindeki belgeleri tanımlar (DASK belgesi gibi).

¹¹ <https://www2.archivists.org/groups/standards-committee/international-standard-archival-description-general-isadg>

¹² <https://www.routledge.com/Manual-of-Archival-Description/Procter-Cook/p/book/9781138263222>

‘0, 1., 2. Seviye’ makro düzeyde tanımlama yaparken; ‘3., 4., 5. Seviye’ mikro düzeyde tanımlama yapar. MAD’a göre tanımlama en az iki seviyenin kullanılmasını gerektirir. Tanımlamalardan en az biri makro, diğeri mikro düzeyde olmalıdır. Resim 6’da MAD ve ISAD Standartlarına Göre Kataloglanmış Özel Arşiv Örneği¹³ incelenebilir.

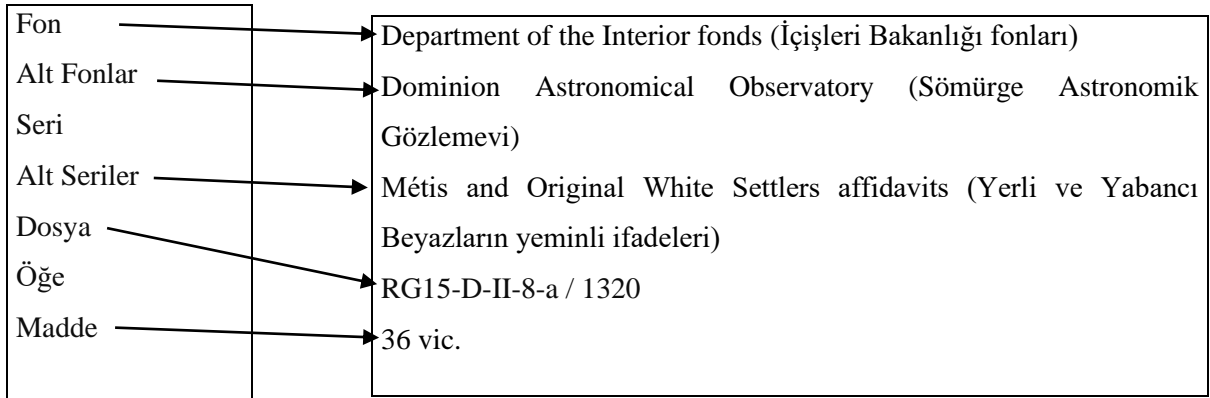

Resim 6: MAD ve ISAD Standartlarına Göre Kataloglanmış Özel Arşiv Örneği

*MAD Uygulaması:

- 0 => repository: National Archives of Canada (Kanada Ulusal Arşivi)
- 1 => management group: Library and Archives Canada (Kanada Kütüphane ve Arşivi)
- 2 => group: Department of the Interior fonds (İçişleri Bakanlığı fonları)
- 3 => class: Özel arşiv, metinsel yazılar, fotoğraflar, haritalar ve kartografik materyal
- 4 => item: RG15-D-II-8-a / 1320
- 5 => piece: 36 vic.

*ISAD Uygulaması:

¹³ <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/collectionsearch/Pages/collectionsearch.aspx?q=Delorme&>

Aşağıda, Kanada Ulusal Arşivi Belge Örneği'nin (Tablo 2) MARC alanlarına göre kataloglaması da yapılabilir. MAD, ISAD ve MARC standartlarının incelenmesi ve karşılaştırılması, arşivlerin standartlaşma yapısını anlamak açısından oldukça verimli olmaktadır.

Tablo 2: Kanada Ulusal Arşivi Belge Örneği'nin MARC Tablosu

MARC ALANLARI	KATALOG BİLGİLERİ
041	Eng / Fr
100	Elise Delorme and family
110	National Archives of Canada (Kanada Ulusal Arşivi)
110	Library and Archives Canada (Kanada Kütüphane ve Arşivi)
110	Department of the Interior (İçişleri Bakanlığının Bölümü)
245	Department of the Interior fonds (İçişleri Bakanlığı fonları)
245	Dominion Astronomical Observatory (Sömürge Astronomik Gözlemevi)
260	Canada, 1870-1885
300	604.97 m. of textual records ca. 258 aperture card books ca. 5174 maps 8 diagrams mss., ink on tracing linen 61 x 57 cm. or smaller. 1 profile 2 atlases: (2 portfolios (109; 62 maps)
500	Fonds consists of records created and/or predecessors. Researchers are cautioned that unprocessed textual records and records in other media are not reflected in this description.
650	-political -social
700	Delorme, Elise

Rules for Archival Description (RAD); Kanada'da geliştirilen Kanada Arşiv tanımlayıcı üstveri standardıdır. Belirli bir fondaki arşiv materyalini tanımlamak için tutarlı ve yaygın olarak paylaşılan tanımlayıcı bir dizi kural sağlamaktadır. RAD'ı tanımlayan çalışma grubu, AACR2'yi temel almıştır (RAD Tanımı, 2022). Bu sebeple RAD'ı anlayabilmek için AACR2'nin bibliyografik tanımlama standartlarının bilinmesi gerekmektedir.

International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families (ISAAR (CPF)); Arşiv kurumlarını tanımlamaya özel üstveri standardıdır. 1993 yılında başlatılan standartın amacı, arşivsel bilgi sisteminin kontrolü

için formların kontrolünü ve ulaşım noktalarının önemini belirtmektedir ve belge üreticilerinin arşivsel tanımlamalarının standartlaştırılması için genel kurallar koymaktır (Aracı, 2010, s. 67).

International Standard for Describing Institutions with Archival Holdings (ISDIAH); Bu standart, 2008 yılında kurumlarla ilgili bilgiler, tuttukları kayıtlar ve bunları oluşturanların açıklamalarına bağlantı kurulmasını ön plana alan bir standart olarak geliştirilmiştir. Arşiv materyaline bağlantılar, arşivleri olan kurumlar tarafından uygulanan düzenleme veya sınıflandırma şemalarına göre kurulabilir (ISDIAH Tanımı, 2022).

Dublin Core (DC); Nesnelerin verimli bir biçimde tanımlanması için basit bir metadata kaydı oluşturulabilmek amacıyla Online Computer Library Center (OCLC) ve National Center for Supercomputing Applications (NCSA) tarafından 1-3 Mart 1995 tarihlerinde Dublin Ohio’da metadata semineri düzenlenmiştir. Sempozyum sonucunda, bilgilerin tanımlanması için bir örnek şablon ve nitelendirme alanları ortaya koyulmuştur (Boeri & Hensel, 1998, s. 42).

Visual Resources Association (VRA); Görsel kaynaklar için kullanılır. Kapsadığı materyal içerisinde; fotoğraflar, sinema ve video filmler, video kasetler, resimler, çizimler, karikatürler, baskılar, tasarımlar ve heykel ve mimari gibi üç boyutlu sanatlar da dahil olmak üzere çok çeşitli formlar bulunmaktadır.

II. 2. 3. Özel Arşivlere Erişim Olanaklarının Teknolojik Açıdan Geliştirilmesi

Günümüzde bilginin hızlı akışı, işlenmesi ve yönetilmesine teknolojik imkanlar damga vurmaktadır. Dünya üzerinde milyonlarca insan çeşitli işlemleri için her gün elektronik ortamları kullanmaktadır. Günlük üretilen belgelerin elektronik olarak oluşturulması ve elektronik ortamda toparlanmasıyla oluşturulan e-arşivlerin verimli yönetimi sürekli olacak şekilde takip edilerek çağın hızlı gelişimi izlenmektedir. Zaman içerisinde veri biliminin arşivleme işlemlerinde kullanılması tamamen elektronik ortamların geliştirilmesini sağlamıştır. Özel arşivlerin elektronik ortamda düzenlenmesi, el ile (manuel)/otomatik arşivleme yöntemlerinin izlenmesi, belirli dijitalleştirilme

tekniklerinin hayata geçirilmesi gibi teknik işlemler noktasında teknolojinin dikkatle kullanılması gerekmektedir.

Özel arşiv belgelerinin çeşitliliğinin çok sayıda olması ve uygulanacak arşiv düzenleme yönteminin uygulamacılar açısından seçimi hayati bir nokta olmakla birlikte, özel arşivlerin teknolojik devrimine paralel bir şekilde düzenli biçimde devamlılığının sağlanması da önemli diğer bir konudur. Arşiv yönetimi disiplininde en son teknolojik gelişmeler takip edilmelidir. Bu durumda, belgelerin yaşam döngüsünde arşivleme süreçlerinde ve uzun süreli saklama dönemlerinde büyük veri analitiği ve yapay zekâ teknolojilerinden de faydalanılabilir (Cıbaroğlu & Yalçınkaya, 2019, s. 45). Cıbaroğlu ve Yalçınkaya'nın da bahsettiği gibi özel arşivlerin bu durumlara bağlı olarak güncel koşulların getirisiyle yapay zekâ teknolojisine uygun olarak takiplerinin yapılması en uygun yol durumuna gelmiştir. Yapay zekânın özel arşivlerde geliştirilmesiyle birlikte fiziki ortamların hızlı bir biçimde elektronik ortamlara kayması sağlanmıştır. Böylece özel arşivler üzerinde yapılan teknik işlemlerde elektronik ortamda oluşturulmaya ve geliştirilmeye başlanmıştır. Yapay zekâ uygulamalarının sürekli şekilde hayata geçirildiği arşiv kurumlarında başta sınıflandırma ve indeksleme olmak üzere birçok hizmette gelişme olduğu görülebilmektedir. Özel arşiv koleksiyonlarının teknolojik olarak gelişmesinin getirisiyle, özel arşivlerin muhafazası ve dijitalleştirilmesi işlemleri de elektronik ortamlarda daha verimli sürdürülebilir duruma gelmiş bulunmaktadır. Devlet kurumlarının hizmet süreçlerinin takibinde dijital bilgi teknolojisi ürünlerini daha fazla kullanmasıyla birlikte özel arşiv koleksiyonlarının üretimi, kullanımı, düzenlenmesi, depolanması, muhafazası, dijitalleştirilmesi ve erişilebilirliğiyle ilgili ön plana alması gereken unsurlarda da artış görülmüştür. Özel arşivlerin devamlılığının sağlanmasıyla ilgili verimli dijitalleştirme planları ve stratejik çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Teknoloji hiçbir dönemde sabit olarak yerinde saymaz ve buna bağlı olarak teknolojik aletlerde sürekli bir değişim grafiği çizmektedirler. Bu durumun doğal getirisi olarak dijital arşiv koleksiyonlarının da belirli aralıklarla kontrol edilmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir. Özel arşiv belgelerinin fiziki koşullar ve içerik açısından korunması işlemlerinin yerine getirilebilmesi işlemi güncel dijitalleştirme işlemlerinin önemini gösterir.

Arşivlerde dijitalleştirme ile ilgili birkaç tanım verilebilir. “*Özel arşivlerde dijitalleştirme, belge kopyalamaya izin veren bir bilgi kodlama prosedürüdür*”

(Petrescu, 2008, s. 3). “*Dijitalleştirme, bir analog dokümanın belirlenen türden bir tarayıcı ile taranarak OCR işleminden geçirildikten sonra okunabilir, düzeltilebilir, taşınabilir forma dönüştürülmesidir*” (Coyle, 2006, s. 205). Tüm bu tanımlardan çıkarılabilecek ortak bir nokta, özel arşivlerde dijitalleştirme işleminin günümüzde geliştirilmekte olan bir alan durumuna geldiğini göstermektedir. Dijitalleştirmenin etkisiyle kurumsal ve/veya kişisel tüm evrak türleri (özel arşiv belgeleri) dijital dönüşüm içerisine girmektedirler. Bu dönüşüm hızı, özel arşivlerin dijitalleştirilme işlemlerini de olumlu etkilemektedir. Özel arşivlerde dijitalleşmeyle, daha önce çeşitli nedenlerle görülemeyen kaynaklar görünür hale gelebilir (Bezirci ve diğerleri, 2012, s. 4). Dijital arşivlerin artması ve dijital dönüşümün etkisiyle, geleneksel arşivlerin sınırları değişmeye başlamıştır. Sınırların değişmesi beraberinde dijital özel arşiv koleksiyonlarının korunma sorunlarını da getirmiştir. Hızla değişen kayıt tutma ortamında, tüm ilgili riskleri anlamak ve etkili bir şekilde yönetmek arşiv yönetiminin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda modern bilgi teknolojileri ile dönüşüm geçiren arşivlerde dijital arşiv sistemlerini geliştirmek, bu sistemlerin güvenliğini ve güvenilirliğini sağlamak önemli bir iş süreci olarak ortaya çıkmıştır (Çakmak & Eroğlu, 2020, s. 51). Çakmak ve Eroğlu’nun da belirttiği gibi dijital koruma kavramının elektronik arşivlerde ön plana koyulması son yıllarda dikkat çekici bir durumdur. Dijital koruma, elektronik özel arşiv materyalinin de dijital süreçlere uygun olarak edinilmesi ve kullanılması durumunu da kapsamaktadır.

Özel arşiv belgelerinin dijitalleştirilmesi işlemlerinin kurgulanması, öncelikle belgelerin içerik yapılarının detaylı şekilde belirlenmesi ve yapılması gereken arşivleme yönteminin seçilmesiyle başlar. Dijital arşivleme işlemine ilk olarak dijital arşivleme yazılımının kurulumu ile başlanır. Doğru bir yazılımın tercih edilmesi arşivleme işleminin verimli olmasını sağladığı gibi dijitalleştirmenin varmak istediği kesin isabet oranını da artıracaktır. Dijital arşivleme yazılımı kurulumu aşamasında yapılan yetkilendirmeler, tanımlamalar ve kurumsal yazılımlar ile yapılan etkili entegrasyonlar sayesinde dijitalleştirilmiş olan belgeler kurum tarafından kullanılan sistemler üzerinden erişilebilecektir (Christa ve diğerleri, 2017, s. 765). Seçilen yöntemler, belgelerin korunması işleminin de başlangıcını oluşturacaktır. Özel arşivlerin dijitalleştirilmesi işlemlerinin temel amaçlarından biri olan arşivsel koruma, yalnızca arşiv belgesinin orijinalinin korunması ile sınırlı değildir. Bu konudaki uzun vadeli kazanımlar arasında, içeriğin üretiminde özgün kopyanın kullanımının mecburiyetinden kurtulması gibi

olumlu durumlar ortaya çıkabilmektedir (Çakmak & Yılmaz, 2017, s. 55). Çakmak ve Yılmaz'ın belirttiği gibi, arşivsel korumanın devamlılığının sağlanması doğru bir arşivleme planının yapılması, planlara sadık kalınması, uygulama çıktılarının verimli analiz edilmesi ve gerektiğinde yeni bir arşivleme planının uygulanması gibi süreçleri kapsamaktadır.

Özel arşivlerin dijitalleştirilme çalışmalarında teknolojinin gelişmesiyle birlikte kullanılan ekipmanlar ve uygulama tekniği ihtiyaçları da sürekli değişir. Tüm bu nedenlerden dolayı özel arşivlerde dijitalleştirme uygulamalarının teknolojik olarak takibinin yapılması ve dijitalleştirilme projelerine maddi/manevi öncelik verilmesi önemli bir konudur. Bu konuda dünyadaki kurum örneklerinin sürekli incelenmesi yerinde olacaktır. Örneğin, Avrupa ülkelerinde özel arşivler ile ilgili ortaya koyulan çeşitli projelerde özel arşivlerin dijitalleştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Özellikle günün koşullarına uygun şekilde elektronik arşivcilik yöntemleri daha verimli kullanılmak istenmektedir. Bu durumun bir örneği olarak Avrasya Latin Arşivi kurulumu çalışmaları yürütülmüştür. Proje, İtalya'da başarı ile yürütülmüş ve literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Avrasya Latin Arşivi Koleksiyonunun metinsel ve tematik analizi için dijital madencilik araçlarıyla bir temel yapı inşa edilmiş ve arşiv genel olarak 13-15. yüzyıllarda İtalyan tüccarların metinlerinden oluşmuştur. Avrasya Latin arşivinin amacı, dijital bir özel arşiv ile metinsel ve semantik analizler içeren Doğu Asya ile ilgili Ortaçağ ve erken modern zamanlardan gelen özellikle Latin ve çok dilli metinlerin açık erişimli bir dijital platformunu oluşturabilmektir (Carbe & Giannelli, 2020, s. 579).

Diğer örnekler olarak, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) uygulamaları ele alınabilir. UNESCO kurumsal arşivleri ve tarihi görsel-işitsel koleksiyonları, arşiv alanında uluslararası işbirliğinin tarihi kanıtı durumundadırlar. 2015 yılında UNESCO Milletler Cemiyeti Uluslararası Entelektüel İşbirliği Enstitüsü bünyesinde arşivlerini dijitalleştirmek için bir bağış projesi başlatmıştır. *“Proje, kolektif hafızanın önemli kısımlarını korumak ve bu kayıtları daha kolay erişilebilir duruma getirmek için önemli bir adımdır. İki yıl sonra, Japonya Hükümeti'nin desteği sayesinde UNESCO iki yıl sürecektir büyük bir girişim başlatmıştır. Dijitalleştirme şirketi Picturae BV ile ortaklaşa olarak 2018 yılının Şubat ayında Paris'teki UNESCO Genel Merkezinde bir laboratuvar kurulmuştur. Dijital*

kataloglardaki kayıtları kolayca arama ve keşfetme yeteneği kazanabilen kullanıcılar, UNESCO'nun belgesel mirasının kullanımını genişletebilecektir” (UNESCO 2018 Digitizing our Shared UNESCO History: Project for Safeguarding and Promoting UNESCO's Documentary Heritage, 2022).

UNESCO, 17 Kasım 2015'te Dijital Formdaki Dahil Belgesel Mirasın Korunmasına ve Belgesel Mirasa Erişime İlişkin Tavsiye Kararı yayınlamıştır. Bu kararda arşivlerin dijitalleştirilmesi ile ilgili şu noktalara değinilmektedir; “*Üye Devletler, bellek kurumlarını doğru ve güncel kataloglar, çalışma araçları ve uluslararası en iyi uygulama standartlarını kullanarak orijinal belgelere ulaştırabilmeye web tabanlı yayınlar ve portallar aracılığıyla elektronik ve dijital içerik erişim hizmetlerini desteklemeye teşvik edilmektedir. Belgesel mirasa erişim sağlama yolları bilgi ve iletişim teknolojilerinin büyümesi ve bellek kurumları arasındaki küresel ağların gelişmesi yoluyla çoğalmaktadır. Üye devletler sergiler, seyahat sunumları, radyo ve televizyon programları, yayınlar, tüketici ürünleri, sosyal medya, eğitim programları ve indirilecek içeriğin dijitalleştirilmesi de dâhil olmak üzere destek programlarının gelişimini teşvik etmeli ve desteklemelidirler” (UNESCO Dijital Formdaki de Dâhil Belgesel Miras Tavsiye Kararı, 2022). UNESCO Tavsiye Kararlarında görüldüğü gibi dünyadaki bellek kurumları arasındaki bağlantının gelişmesi ve arşivlerin korunması açısından arşivlerin dijitalleştirilmesi oldukça verimli bir yöntem durumundadır.*

II. 3. Özel Arşiv Mevzuatı

İnsanlık tarihine ilave olan her arşiv belgesi geçmişteki insanların daha iyi tanınmasını ve onların hayatlarının daha iyi anlaşılabilmesini sağladığı gibi, insanların kültürel yönden kendisini geliştirebilmesini de sağlayabilmektedir. Bu nedenle özel arşivlerin muhafazası konusunda belirli standart kuralların geliştirilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda özel arşiv belgeleri bir hak arama ve belgeleme kaynağı görevi de görebilir. Bu anlayışla hareket eden ileri ekonomik koşullara sahip olan birçok dünya devletinde arşiv yasaları çıkarılmıştır. Arşiv yasaları oluşturulurken arşivcilerin dikkat ettiği noktalar; arşiv belgelerinin edinilmesi, düzenlemesi ve devamlılığının sağlanması olduğu kadar, özel arşiv belgesinin sahibinin kişisel haklarına saygı duyulması ve kamusal haklarının korunması gibi önemli hak ve özgürlüklerin birbirleriyle uyumlu

hale getirilmesidir. Arşiv kanunları, devlet arşivleri yönünden idare hukukunu, özel arşivler yönüyle de özel hukuku ilgilendiren bağlayıcı ilkelere sahiptirler. Mesleğe ilişkin bir uygulamayla alakalı temel davranışların nasıl olması gerektiği yönünde oldukça belirleyicidirler (Keskin, 2013, s. 7). Keskin'in de değindiği gibi, arşiv kanunlarının varlığı oldukça önemlidir. Yurtdışındaki özel arşivler veya mevzuatındaki hükümlerin uygulanması, özel arşivlerin yabancı ülkelerde değer verilen önemli belgeler olduklarını göstermektedir. Bu uygulamaların amacı, devletin veya toplumun kimliklerinin tam olarak yansıtılması için fırsat sağlamak ve arşivlerin tamamen toplumun ortak yararı için kullanılmasını sağlayabilmektir. Çünkü arşivlerine değer veren devletler, özel anıları olarak kabul edilen özel arşiv hazinelerini görmezden gelme, resmi anılarını eksik bırakma, detaylara inmeme ve vurgulamalar yapmamak gibi yanlış yollara asla sapmamaktadırlar. Tam tersine özel arşiv belgelerinden yararlanarak, belgeleri koruma, kontrollerini sağlama ve gerekli restorasyonların yapılması üzerinde faaliyet yürütmektedirler.

Yabancı devletlerde genellikle arşivlerin gelecek nesillere aktarılması ve özel arşivlerden sorumlu özel arşiv birimleri veya departmanların kurulması ve profesyonel personel yetiştirilmesi konusunda hassas bir bakış açısı bulunmaktadır. Diğer ülkelerde uygulanan özel arşiv yasalarının temelinde, kimin neye sahip olduğunu bilmek ve diğer insanlara satıldığında veya aktarıldığında onlar hakkında gerekli kayıtları tutmak ve belgelerin zincirleme sürecini sürekli şekilde takip etmek esastır. Bu amaçla da belgelerin zarar görmemesi amacıyla belgelere oldukça özenli yaklaşılmaktadır. Arşiv materyali üzerinde son yıllarda meydana gelen teknolojik değişimler, elektronik ortamlarda kaydedilen bu materyalin korunması ve depolanması ile ilgili olası önlemleride geliştirmektedir. Tüm bu gelişmelerin önemli nedeni, günümüzde sık sık değişen internet platformları ve elektronik dosya biçimlerinden dolayı arşivcilik programlarının da teknolojik açıdan çok çabuk eskiyebilmesidir. Bazı durumlarda kaydedilen verilerin gelecekteki teknolojiye bağlı olarak ulaşılamaz olma ihtimali de olabilecektir. Bu nedenle, arşiv materyalinin yazılım ve donanım açısından dijital bilgi kayıt ortamlarına aktarılması, depolanması ve dönüşümün sağlanması için ciddi çabalar ve planlama faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Günceli sürekli takip etmek bu konuda yapılması gereken en uygun faaliyet durumundadır. Özel arşiv mevzuatının güncel olarak incelenmesi ve takip edilmesi, özel arşivlerin kamu yararı açısından stratejik düzenlenmesine de katkı sağlayacaktır.

II. 3. 1. Türkiye’deki Özel Arşiv Mevzuatının Analizi

Türkiye’de resmi ve özel arşivler, içerdikleri belgelerin nicelik ve niteliği bakımından önemlidirler. Türkiye Cumhuriyeti arşivlerinin temeli, Osmanlı arşivlerinden gelmektedir. Osmanlı Devleti’nden günümüze uzanan Türk arşiv koleksiyonları geçmişten bugüne köprü görevi görmektedirler. Belgelerin yüzyıllar içerisinde değer verilerek toplanması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıyla birlikte mevcut arşiv birikimi ortaya çıkmıştır. Tarihi eskilere dayanan birçok dünya devletinin arşivlerinin tamamlanması, geliştirilmesi ve bazı durumlarda karşılaştırmalar yapılabilmesi açısından Türk arşivleri destekleyici olabilir. Bu nedenle de Türkiye arşivleri hem milli arşivlerdir hem de milletlerarası özellikler taşıdıklarından dolayı uluslararası arşivler içerisine de dâhil olmaktadır. Türk arşiv birikiminin devamlılığı ve geliştirilmesi açısından resmi arşivlerin kontrol altında tutulmasının yanında, özel arşivler konusunda çıkarılacak yasal düzenlemelere de ihtiyaç vardır. Bu yasal düzenlemeler, geçmişten gelen tarihe, geleneklere, Türk arşiv idaresinin genel yapısına, dönemseller olarak sosyal şartlara ve ekonomik uygulamalara göre farklı özelliklere sahip olabilirler. Özel arşivlere erişimin geliştirilmesi konusuna mevzuatta yer verilmelidir. Özel arşivlere erişim, arşiv sahiplerinin izni ile mümkün olmalıdır. Özel arşivlerin çeşitli yönlerden DAB’dan alacağı mali destek ve uzman personel desteği de özel arşivlerin kamuya açılması yönünde teşvik edici bir unsurdur (Keskin, 2013, s. 20). Keskin’in de belirttiği gibi özel arşivlerin düzenlenmesi, denetlenmesi ve sürdürülebilirliği açısından kanuni düzenlemelerin hayata geçirilmesi oldukça önemlidir. Türkiye’de özel arşivler konusunda çıkarılmış olan mevzuat ileriki aşamada incelendiğinde, özel arşivlerin düzenli ve stratejik yönetimiyle doğrudan ilgilenecek yasayla belirlenmiş özel bir arşiv kurumunun mevcut olmadığı görülebilmektedir. Aynı şekilde Fransa, Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda gibi ülkelerin mevzuatının aksine; Türkiye’de elde edilen ve/veya toparlanan özel arşiv materyalinin bir resmi kuruma kaydettirilme zorunluluğu da yoktur (Bu durumun tek istisnası, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren materyaldir).

Türkiye’de arşivlerin düzenlenmesi konusunda yapılan çalışmalar, 1846 yılında başlamıştır. Türk arşivlerinin teşkilat yapılarının temelini oluşturan Osmanlı Arşivleri, Osmanlı Dönemi’nde doğrudan Sadaret Makamı emrinde oluşturulmuştur. Sadaret Makamı, 1846’da Hazine-i Evrak Nezareti olarak Bakanlık statüsüne dönüştürülerek

hizmet vermeye devam etmiştir. “*Türk arşiv malzemelerinin Osmanlı Dönemi’nden bugüne kadar ulaşabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Dönemi’nde de bazı çalışmalar yapılmıştır. 20.5.1933 tarih ve 2187 sayılı Kanun’la Başvekâlet Teşkilatı’na bağlı olan Ankara ve İstanbul’daki Evrak Müdürlükleri birleştirilerek, Evrak ve Hazine-i Evrak Müdürlüğü oluşturulmuştur. 10.10.1984 tarih ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilat Kanunu ile Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kurularak Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı ve Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı aynı çatı altına alınmıştır*” (Baş, 2019, s. 45). Türk arşivlerinin teşkilat yapılarının 1984 yılında oluşturulmasından sonra, artık bu arşiv yapılarının devamlılığını sağlayacak mevzuat hükümlerine ihtiyaç duyulmuştur. “*28.9.1988 tarih ve 3473 sayılı Mülga Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ilan edilmiştir*” (Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 1988). Bu kanunun çıkarılma ve işlerliğinin devamlılığının temel amacı, kurumların malzemelerinin ayıklama ve imha işlemlerinin esaslarını düzenlemektir. Bu kanunun 6. Maddesinde özel arşivler ile ilgili bir madde bulunmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları ile şahıslar elinde bulunan arşiv malzemesi ve ileride arşiv malzemesi haline gelecek arşivlik malzemenin tespit edilmesine, herhangi bir sebepten dolayı bunların kayba uğramamasına, gerekli şartlar altında korunmalarına ve milli menfaatlere uygun olarak devletin, gerçek ve tüzel kişilerin ve ilmin hizmetinde değerlendirilmeleri, muhafazasına lüzum görülmeyen malzemenin ayıklama ve imhası için Başbakanlıkça bir Yönetmelik -16 Mayıs 1988 tarihli Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik- hazırlanacağı hükmüne bağlanmaktadır (Aracı, 2010, s. 11). Türkiye’de arşivler konusunda önemli bir yönetmelik olan Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik 7.7.1993 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin belirli bir çıkarılma amacı vardır. “*Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının Merkez ve Taşra Teşkilatı birimlerinin elinde bulunan arşiv malzemesi ile ileride arşiv malzemesi haline gelecek arşivlik malzemenin tespit edilmesini, herhangi bir sebepten dolayı bunların kayba uğramamasını, gerekli şartlar altında korunmalarının temini ve milli menfaatlere uygun olarak devletin gerçek ve tüzel kişilerin, ilmin hizmetinde değerlendirilmelerine dair usul ve esasları düzenlemektir*” (Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2019).

Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’te özel arşiv ile ilgili şu maddeler bulunmaktadır; “3. Maddenin (a) bendinde belirtilen muhtevada olup da kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan gerçek kişiler ile tüzel kişiler elinde bulunan benzeri belgelerin meydana getirdiği arşivlerdir. Aynı yönetmeliğin Özel Arşivlerin Yurt Dışına İzinsiz Çıkarılamayacağı başlıklı 8. Maddesine göre; özel arşivler veya arşiv malzemesi hüviyetindeki belgeler, her ne sebep ve suretle olursa olsun, toplu veya ayrı parçalar hâlinde yurt dışına izinsiz çıkarılamaz” (Aracı, 2010, s. 11). Günümüzde özel arşivler ile ilgili geçerli olan mevzuat, 1984 yılında kurulan T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Teşkilatı Yasasına dayanır. İlgili yasal gelişmeler aşağıda Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Türkiye’de Özel Arşiv Mevzuatının Kronolojisi

YASA ADI	YÜRÜRLÜKTE	KALDIRILMIŞ
10.10.1984 tarih ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilat Kanunu ile Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün kurulması		X
09.07.2018 tarih ve 703 sayılı KHK ile Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün kapatılması		
16.07.2018 tarih ve 30480 sayılı, 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı’nın kurulması		
18.10.2019 tarih ve 30922 sayılı Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çıkarılması		

T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü 9.7.2018 tarih ve 703 sayılı KHK ile kapatılmış; 10.7.2018 tarih ve 30474 sayılı 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı adını almış (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ismi, ilk kez bu yasada geçmiştir); 16.7.2018 tarih ve 30480 sayılı 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi¹⁴ ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulmuştur. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Teşkilat Yapısı, 16.7.2018 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmiştir. “İlgili kararnamede, arşiv hizmet ve faaliyetlerini düzenlemek ile kamuda belge yönetimini sağlamak amacıyla Cumhurbaşkanlığına bağlı T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulmuştur. 18.10.2019 tarih ve 30922 sayılı Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180716-1.pdf>

Yönetmelik ile 7.7.1993 tarihinde çıkarılan Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik güncellenmiştir. Bu güncelleme, 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin gerektirdiği yeni şartlara uygun şekilde yerine getirilmiştir. 16.7.2018 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile daha önce 3743 sayılı Kanun kapsamında yer almayan kamu kurum ve kuruluşları da kapsam dâhiline alınmıştır” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu, 2022).

DAB; siyasi, bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel öneme sahip devlete ait belgeleri, merkezi olarak koruma altına almaktan sorumludur (Sesigür, 2023, s. 2). Bu sorumluluklarından dolayı, DAB'nın günümüzde dünyanın önemli olaylar sonrası aldığı ve/veya alacağı yeni güncel durumlara uygun şekilde, büyük devlet olma geleneğinin gerektirdiği gibi hem resmi hem de özel arşivlerine muktedir ve belgelerinin farkında olan bir ülke olması oldukça önemlidir. DAB, arşivcilik konusunda stratejik planlarını oluşturabilmeli, arşivlerinin gelecekte alması gerektiği yeni esnek bir yapıyı kurabilmeli, stratejisini çizdiği planlar çerçevesinde hayata geçirebilmelidir. Bu çalışmaların verimli yollarla sağlanabilmesi için gerekli eğitimi almış işgücü, bu işgücünün yönlendirmesini yapabilecek yöneticiler, bu dinamik yapıya destek olacak bir bütçe, yasal düzenlemelerin ortaya koyularak devamlılığının sağlanabileceği bir ortam ve en önemlisi verimli bir sistem gerekmektedir. Özel arşiv belgelerinin aynı zamanda devlet hizmetlerine yararlı olduğu ve açık devlet anlayışını da her zaman desteklediği unutulmamalıdır. Güncel arşiv yasalarında teknolojik gelişmeler takip edilmelidir.

Tablo 3'te değinilen Türkiye'de Özel Arşiv Mevzuatının Kronolojisi bölümünde bulunan ilgili yasalarda geçerli olan özel arşiv maddeleri ve maddelerin analizleri ve yorumları aşağıda Tablo 4'te yapılmıştır. İlgili yasaların incelenerek, olumlu ve eksik yönlerinin değerlendirilmesi, yasanın amacına yönelik olarak önemlidir. Böylece eksiklikler tamamlanarak ve/veya yasalar geliştirilerek, hizmetlerin daha verimli şekilde gördürülmesi sağlanabilir. Değerlendirme yapılırken önce yasadan doğrudan alıntı yapılmış, arkasından da bu madde konusunda değerlendirme ve gelecekte yapılması istenen öneriler ortaya konulmuştur. Aşağıda Tablo 4'te şu kanun maddeleri incelenmiş ve yapılması gereken değişiklikler analiz edilerek yorumlanmıştır.

Tablo 4: Güncel Arşiv Yasal Düzenlemelerinde Bulunan Özel Arşiv Maddelerinin Analizi

<p>“16.07.2018 tarih ve 30480 sayılı, 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Kurulması Yasasında bulunan Özel Arşivler Hakkındaki Maddeler”</p>	<p>“16.07.2018 tarih ve 30480 sayılı, 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Kurulması Yasasında bulunan Özel Arşivler Hakkındaki Maddelerin Yorumları”</p>
<p>“MADDE 4 – (1) Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde geçen;</p> <p>l) Özel Arşiv: Kamuya ait olmayan kurumların, kuruluşların, aile ve gerçek kişilerin arşivlerini,”</p> <p>“m) Sertifika: Kamu kurum ve kuruluşlarında arşiv hizmetlerini yürütecek personel ile özel arşiv belgelerinin sahiplerine verilen tescil bilgilerinin yer aldığı belgeyi,</p> <p>MADDE 5 – (1) Devlet Arşivleri Başkanlığının görevleri şunlardır:</p> <p>c) Kamu, özel ve yurt dışı arşivlerinde bulunan devlet ve millet hayatını ilgilendiren belgeleri tespit ve tescil etmek, sertifikalandırmak, korumak, gerektiğinde satın alarak Devlet Arşivlerine kazandırmak, bunların tasnifini yaparak araştırmaya açmak.</p> <p>ç) Arşiv belgelerinin tahribini önleyecek tedbirleri almak, arşiv laboratuvarı kurmak veya laboratuvar hizmeti satın almak, bunların tamir, konservasyon ve restorasyonunu yapmak veya yaptırmak.”</p> <p>“MADDE 7 – (1) Devlet Arşivleri Başkanlığının hizmet birimleri şunlardır:</p> <p>a) Cumhurbaşkanlığı Arşivi Dairesi Başkanlığı.</p> <p>b) Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı.</p> <p>c) Düzenleme ve Araştırma Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.</p> <p>ç) Bilgi İşlem ve Elektronik Arşiv Dairesi Başkanlığı.</p> <p>d) Muhafaza ve Bakım Dairesi Başkanlığı.</p> <p>e) Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı.</p> <p>f) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.</p> <p>g) Dış İlişkiler ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı.</p>	<p>Yasal ifade şu şekilde değiştirilmelidir:</p> <p>l) Özel Arşiv: Kamu kurumları, özel kuruluşlar, aileler ve gerçek kişilerin kendilerinin topladığı ve/veya onlar hakkında toplanan ve belirli kurullarla oluşturulan kişisel sahiplik unsurunun önde olduğu arşivleri,</p> <p>Yasal ifadelere şu eklemeler yapılmalıdır:</p> <p>ç) Resmi ve/veya özel arşiv belgelerinin tahribini önleyecek tedbirleri almak, arşiv laboratuvarı kurmak veya laboratuvar hizmeti satın almak, bunların tamir, konservasyon ve restorasyonunu yapmak veya yaptırmak.</p> <p>Hizmet birimleri üzerinde aşağıdaki eklemeler yapılabilir ve yeni hizmet birimleri de kurulabilir. Değişiklik önerileri şunlardır:</p> <p>g) Dış İlişkiler, Tanıtım, Temsil ve Protokol Dairesi</p>

<p>ğ) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı. h) Özel Kalem Müdürlüğü.”</p> <p>“Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı MADDE 9 – (1) Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır: p) Kamu, özel ve yurt dışı arşivlerinde bulunan devlet ve millet hayatını ilgilendiren belgeleri tespit etmek, toplamak, korumak, gerektiğinde satın alarak arşive kazandırmak.”</p> <p>“Dış İlişkiler ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı MADDE 15 – (1) Dış İlişkiler ve Tanıtım Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:</p> <p>d) Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahısların elinde bulunan arşiv belgesini tespit etmek, toplamak, gerektiğinde satın almak, düzenleme ve tercüme ederek uygun görülenleri yayımlamak”</p> <p>“Yükümlülük</p> <p>MADDE 18 – (1) Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kapsamına giren ve elinde arşiv belgesi ve arşivlik belge bulunduran kurum ve kuruluşlar, ellerinde bulundurdukları arşiv belgesi ile arşivlik belgeyi her türlü zararlı tesir ve unsurlardan korumak, asli düzenlerine göre düzenleme edip saklamak, yönetmelikte belirtilecek bekletme ve saklama süreleri sonunda Devlet Arşivleri Başkanlığına teslim etmek ve saklanmasına gerek kalmayan belgeleri yok etmekle yükümlüdürler.</p> <p>(2) Arşiv belgesi ve arşivlik belge temlik tasarruflar amacıyla kullanılamaz, tahrip ve tahrif edilemez ve yurt dışına çıkartılamazlar.”</p>	<p>Başkanlığı olmalıdır.</p> <p>Yasal ifadeler şu şekilde değiştirilmelidir:</p> <p>MADDE 18 – (1) Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kapsamına giren ve elinde resmi ve/veya özel arşiv belgesi ve arşivlik belge bulunduran, resmi ve özel kurumlar ile kuruluşlar ile özel kişiler ellerinde bulundurdukları arşiv belgesi ile arşivlik belgeyi her türlü zararlı tesir ve unsurlardan korumak, asli düzenlerine göre düzenleme edip saklamak, yönetmelikte belirtilecek bekletme ve saklama süreleri sonunda Devlet Arşivleri Başkanlığına teslim etmek ve saklanmasına gerek kalmayan belgeleri yok etmekle yükümlüdürler.</p> <p>(2) Resmi ve/veya özel arşiv belgesi ve arşivlik belge temlik tasarruflar amacıyla kullanılamaz, tahrip ve tahrif edilemez ve Devlet Arşivleri Başkanlığının denetiminden bağımsız olarak yurt dışına çıkartılamazlar.</p>
<p>“18.10.2019 tarih ve 30922 sayılı Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’te bulunan Özel Arşivler Hakkındaki Maddeler”</p> <p>“Tanımlar</p>	<p>“18.10.2019 tarih ve 30922 sayılı Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik’te bulunan Özel Arşivler Hakkındaki Maddelerin Yorumları”</p> <p>Yasal ifadeler şu şekilde değiştirilmelidir: Tanımlar</p>

<p>MADDE 4- (1) Bu Yönetmelikte geçen;</p> <p>p) Özel arşivler: Bu fıkranın(b) bendinde belirtilen muhtevada olup da yükümlüler dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin elinde bulunan belgelerin meydana getirdiği arşivleri”</p> <p>“Arşivlerden yararlanma</p> <p>MADDE 8-(4) Arşiv belgesi vasfını kazanmış belgelerin aslı hiçbir sebep ve suretle, arşivlerden veya buldukları yerlerden dışarıya verilemez. Ancak Devlete, gerçek ve tüzel kişilere ait bir hizmetin görülmesi, bir hakkın korunması ve ispatı gerektiğinde usulüne göre örnekler verilebilir. Yahut mahkemelerce tayin edilecek bilirkişiler veya ilgili dairelerince görevlendirilecek yetkililerce yerinde incelenebilir.</p> <p>(7) Araştırmaya açık arşiv belgelerinden yerli ve yabancı gerçek veya tüzel kişilerin yararlanması, yükümlülükleri, arşiv belgesinin örneklerinin verilmesi hususunda Başkanlıkça hazırlanacak ve Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe konulacak usul ve esaslara riayet edilir.”</p> <p>“Özel arşivlerin satın alınması</p> <p>MADDE 27- (1) Başkanlık, yükümlüler dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin elinde bulunan arşiv belgelerini gerektiğinde tespit edeceği değer üzerinden satın alabilir.</p> <p>Özel arşivlerin yurt dışına izinsiz çıkarılmayacağı</p> <p>MADDE 28- (1) Özel arşivler veya arşiv belgesi hüviyetindeki belgeler, her ne sebep ve suretle olursa olsun, toplu veya ayrı parçalar halinde yurt dışına izinsiz çıkarılamaz. Bu çeşit arşiv belgelerinin yurt dışına çıkarılabilmesi için gerekli izin, gerçek ve tüzel kişilerin talebi üzerine Başkanlıkça verilir.”</p>	<p>MADDE 4- (1) Bu Yönetmelikte geçen;</p> <p>p) Özel arşivler: Bu fıkranın(b) bendinde belirtilen muhtevada olup da yükümlüler dışında kalan gerçek ve tüzel kişiler ile önemli ailelerin elinde bulunan özel arşiv belgesi içeriğine sahip olabilen veya ileride olabilecek belgelerin meydana getirdiği arşivleri</p>
---	---

Not: Mavi Renk ile yazılan maddeler, yasal düzenlemelere gelecekte eklenmesi önerilen maddelerdir.

Tablo 4'teki bilgiler detaylı şekilde incelenip, ilgili yasaların genel özellikleri analiz edilmiş ve yasalara eklenebilecek maddelerde şu şekilde belirlenmiştir:

- ‘Özel arşiv’ tanımının değiştirilmesi, geliştirilmesi ve detaylandırılması gerektiği belirlenmiştir. ‘Arşiv belgelerinin’ ifadesinin, ‘resmi ve/veya özel arşiv belgelerinin’ ifadesi ile değiştirilmesi gerektiği belirlenmiştir.
- Özel arşiv belgelerinin düzenlenmesi ve verimli kullanımı için rehberlere ihtiyaç vardır.
- Özel arşiv materyalinin tanımlanması ve düzenlenmesi üzerinde daha detaylı durulmalıdır. Özel arşivlerin oluşturulmasının temelinde, belgeler arasında kişisel-resmi ilişki bağlarının kurulması gerekmektedir. Örneğin, kişisel mezuniyet belgesi üzerinde mezuniyet resmi ile resmi diploma arasında bağlantılar kurulabilmelidir.
- DAB’nın satın alma yöntemi ile sağlayabildiği özel arşiv materyaline ‘fiyat biçebilme yetkisi’ tartışmalı bir konudur. Normal durumlarda bu yetki, T.C. Anayasasına aykırı içerik taşımaktadır. Yalnızca Olağanüstü Dönemlerde (OHAL, Sıkıyönetim gibi) bu yetkinin kullanılması konusunda sınırlamalar yoktur. Normal durumlarda, özel arşiv materyalinin elde edilmesi konusunda gönüllülük durumu ve gerektiği durumlarda mahkeme kararları ön planda olmalıdır.
- Özel arşiv sahibi ailelerden belgelerinin satın alınması durumunda aileler ile ‘özel içeriğe sahip sertifikasyon anlaşmaları’ yapılmalıdır. Sertifikasyon, özel arşiv belgelerinin varlığını devlete haber vermek ve belgeleri kanunen tescillemeaktır. Yabancı ülke arşivlerinde, sertifikasyon faaliyetleri yasal mevzuat ilkelerinin desteğiyle ön plana alınır ve belgeler korunur. Sertifikasyon anlaşmalarının detayları ve uygulanma yöntemleri konusunda gerekirse farklı kurumlardan da görüş alınabilir. Her koşulda, güncel mevzuat içerisinde bu anlaşmaların genel bir formatı yazılı ve elektronik olarak belirlenmeli ve belirli aralıklarla güncellenebilmelidir.
- İlgili yasalarda, kamu-özel hukuk bağlamında özel arşivlere bakış açısı üzerinde sorunlu durumlar vardır. Hukuksal açılardan özel arşivlerin korunması konusuna daha detaylı açılardan yaklaşılmalıdır. Bu açıdan mevcut yasal mevzuatın bu konuda geliştirilmesi gereklidir.
- Özel arşiv belgelerinin araştırmacıya sunulması konusunda yazılımsal çalışmalar yapılmalıdır. Özel arşiv belgelerinin tanıtımı hizmetlerinin, ilgili mevzuattan gücünü alarak verimli biçimde ve hızlıca gerçekleştirilmesi önemlidir.

- Mevcut yasaların içeriğinde özel arşiv belgelerinin denetimi ve geliştirilmesi noktasında, stratejik planlar mevcut değildir. Bu olumsuz durumun düzeltilmesi için her 5 yıllık süreçte stratejik planlamalar ortaya koyularak, içeriklerinde özel arşivlerin yönetimi konusuna sürekli şekilde değinilmelidir.

DAB’nda araştırma hizmetlerinin geliştirilmesi ve arşiv belgelerine erişim konusunda yapılan çalışmalar, mevzuat desteğiyle yürütülmektedir. Kararname’de arşiv belgelerine erişim açısından tek merkezden erişim fikri olan Devlet Arşiv Ağı ve Devlet Arşiv Veri Merkezi ön plana gelmiş durumdadır. Kurulması planlanan bu yeni sistem ile birlikte arşivlerin ortak entegrasyonunun yerine getirilebilmesi ve bu entegrasyona bağlı olarak arşiv belgelerinin araştırmacılara ortak bir veritabanı veya bilgi havuzundan ulaştırılabilmesi mümkün olmaya başlamıştır. Bu ortak havuz olan Devlet Arşivleri Veri Merkezi fikri ile arşiv araştırmacılarının 7/24 belgelere erişebilmesinin yolları açılmaya başlanmıştır. DAB çatısı altında kurulan Devlet Arşiv Ağının geliştirilmesi, koordine şekilde faaliyet yürütmesi, araştırmacılara açık bilgi ve belgeleri hizmete sunması için her türlü teknik çalışma ortaya koyulmaktadır. Özel arşiv belgelerinin dijitalleştirilmesi, elektronik belgelerin dosya kodu alması, elektronik dosya planlarının geliştirilmesi, elektronik arşivlemenin geliştirilmesi ile elektronik belge yönetim sisteminin oluşturulması önemlidir. Bu açıdan arşivleme işlemlerine, üstveri (metadata), standart dosya planı gibi başlık ve tanımlar da eklenmiştir. Devlet kurumlarında bulunan özel arşiv kataloglarına araştırmacılar açısından, her koşulda (basılı, elektronik) erişilebilmesinin sağlanması önemli bir konu durumundadır. Bu sürecin sağlıklı yürütülmesi içinde gerekli mevzuatın sürekli şekilde işletilmesi ve güncel koşullara uygun olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

II. 3. 2. Yabancı Ülkelerdeki Özel Arşiv Mevzuatından Örnekler

Dünyada uygulanmakta olan arşivcilik faaliyetleri ile arşivcilik teknik ve yöntemleri uyum içerisinde yürütülmeye çalışılmaktadır. Arşivcilik alanında verilen hizmetlerin yerine getirilebilmesi ve mevcut arşiv belgelerinin yasal takibinin yapılabilmesi amacıyla birçok devlette arşivcilik yasaları çıkarılmıştır. Sunulan hizmet türü ve kalitesinin büyük miktarda artış göstermesi ile mevzuat hükümlerinde de ihtiyaç hissedilen değişimler ivedilikle hayata geçirilmektedir. Bu anlamda mevcut yasaların teknolojik yeniliklere uygun şekilde güncellenmesiyle birlikte, özel arşivlerin yapısı değişmekte ve gelişme göstermektedir.

Toplumların özel arşivlere ilgisini artırmak için günümüzde sosyal medyaya daha çok önem verilmektedir. Sosyal medya iletişim araçlarının daha aktif kullanılmasıyla birlikte dünya arşivlerinin ulusal ve uluslararası arenada birbirleriyle olan ilişkileri de takip edilebilmektedir. Özel arşivlerin kamu yönetimlerine olan katkısının ölçülebilmesi için özel arşiv belgelerine kanuni çerçeveler içerisinde araştırmacılar tarafından erişilebilmesi önemlidir. Bu nedenle arşiv mevzuatının uygulanabilirliğinin denetlenmesi gerekmektedir. Bu denetleme ve yenilenme faaliyetlerinin alt yapısını da başta Avrupa, Asya ve Amerika Kıtası'nda bulunan ülkeler olmak üzere dünyadaki diğer ülkelerde uygulanan arşivcilik anlayışı oluşturmaktadır. Arşivcilik çalışmalarının getirdiği olumlu sonuçların katkısıyla mevzuatta yapılabilecek değişimler de daha sağlıklı analiz edilebilmektedir.

International Council on Archives (ICA-Uluslararası Arşiv Konseyi) 2004 yılında Avusturya'nın Viyana şehrinde bir arşivcilik kongresi düzenlemiştir. Bu kongrenin sonuç raporlarından birisi olan '*İş Arşivlerinin Uluslararası Karşılaştırması*' adlı raporun ekinde Dünyadaki Özel Arşivlerin Mevzuatının temel bir analizi yapılmıştır. "*Arşiv mevzuatında doğrudan bir bağlantı olmasa da; 142 ülkeden, ülkemizin (Türkiye) de dahil olduğu 71 ülkede özel arşivlerin kültürel mirasın bir parçası olarak kabul edildiği, bu 71 ülkeden 38'inde arşiv türü olarak tamamen özel arşivlerle ilgili bağlantılar bulunduğu, 71 ülkeye ek olarak 12 ülkenin de resmi olarak kültürel mirasla özel arşiv bağlantısını kurmadan mevzuatında özel arşivlerden bahsettiği, yani toplamda 83 ülkenin arşiv mevzuatının özel arşivlerle bağlantılı olduğu tespiti yapılmıştır*" (Rukancı, 2019, s. 623). Rukancı'nın değindiği bilgilerden yola çıkarak, özel arşivcilik konusunun dünya arşivciliğinde önemli bir konumda olduğu görülebilmektedir.

Bunun yanında arşivcilik yasalarının getirdiği hükümlerin bir örneği olarak Avrupa Birliğindeki arşivcilik faaliyetleri incelendiğinde, merkezi bir düzen içerisinde faaliyette bulunulduğu görülmektedir. Avrupa Birliği üye ülkeleri ve kurumları arasında yapılan antlaşmalar ile Avrupa Birliği'ni oluşturan her devlet kurumu kendi arşiv hizmetinden kendisi sorumludur. Avrupa Birliği, 17 Aralık 1984 tarihinde yapılan bir antlaşma ile Avrupa Toplulukları Tarihi Arşivlerini Floransa'daki Avrupa Üniversitesi Enstitüsü (EUIF) bünyesinde toplama kararı almıştır (Aracı, 2010, s. 14). Aracı'nın belirttiği gibi, Avrupa Birliği içerisindeki çeşitli ülkeler arasında ortak şekilde organize

edilen bu arşivlerin kontrolü konusunda ise ülkeden ülkeye farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye olan bazı ülkelerde ise özel arşivleri kontrol edecek merkezi bir organ mevcut değildir. Bu konuda ülkelerdeki mevzuat, devletlerin özel durumlarına göre şekil almaktadır. Örneğin, İtalya'da yasa ile kurulmuş bir idari kuruluş, kişisel belgelerin korunması işlemini yerine getirir. Yine, 1979 yılında yürürlüğe giren Fransız Arşiv Kanununun 36 maddesinden 19'u özel arşivler hususundadır (Aren, 2000, s. 39). Bu sayılan durumların birbirinden farklı şekilde olması, yabancı ülkelerdeki özel arşiv yasalarının ve özel arşiv uygulamalarının incelenmesini gerektirmektedir. Yabancı ülkelerde uygulanan özel arşiv uygulamaların dayandığı mevzuatın analizinin yapılması önemlidir. Yabancı özel arşiv mevzuatının analizinin yapılarak, Türkiye'deki mevzuat ile karşılaştırılarak ortaya verimli bir karşılaştırma tablosunun çıkarılabilmesi amacıyla şu ülkelerdeki özel arşiv mevzuatı coğrafi konumlarına uygun olarak gruplanarak incelenmiştir:

- Avrupa Ülkeleri Geneli Özel Arşiv Mevzuatının İncelemesi doğrultusunda: Fransa, Almanya, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İspanya mevzuatı incelenmiştir.
- Asya Ülkeleri Geneli Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi doğrultusunda: Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan mevzuatı incelenmiştir.
- Amerika Kıtası Geneli Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi doğrultusunda: Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.), Kanada, Meksika mevzuatı incelenmiştir.

II. 3. 2. 1. Avrupa Ülkeleri Geneli Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi

Avrupa Geneli Özel Arşiv Mevzuatının incelenmesine, verimli özel arşiv yasalarına sahip olan Fransa'dan başlanabilir. Fransa Milli Arşivleri, dünyanın en gelişmiş arşivlerinden birisi durumundadır. Merkezi Paris'te bulunan arşivlerin içeriğinde elektronik arşivler ile ilgili olarak standartlar, e-devlet uygulamaları, elektronik arşivleme araçları bulunur. Yapılan hukuki düzenlemeler sonrasında elektronik belgelerin sayısında önemli bir artışın meydana geldiği görülmüştür. Fransa arşiv belgelerini muhafaza etme konusundaki ciddiyetini politikalarına da yansıtmiş ve politika metnini oluşturmadan önce Adalet Bakanlığı üzerinde de uygulamalar yapmıştır (Arısoy, 2018, s. 67). Fransa'da, Fransız İhtilali'nden bugüne kadar gelen süre boyunca

devlet, kamu arşivleri ve özel arşivler üzerinde önemli yetkilere sahip durumdadır. 1979 yılında yürürlüğe giren Fransız Arşiv Yasası'nın (Archive Legislation in France) 36 maddesinden 19'u (16 madde direkt özel, 3 madde kamu/özel) özel arşivler üzerinedir.

İlgili 19 maddenin analizi şu şekilde yapılabilir:

- “Özel arşivlerin korunması kanunla güvence altına alınmıştır,
- Kamu arşivlerine belge satın alma ve gerektiğinde bağış kabul edebilme hakkı verilmiştir,
- Belgelerin tarihi arşiv olarak kabul edilmeleri durumunun belgelerin kesinkes devlet mülkiyetine geçtiği anlamına gelmediği, aynı zamanda bazı kısıtlamalara tabi olarak özel mülkiyet özelliği taşıyabilme durumlarının devam edebileceği belirlenmiştir,
- Arşivlerin ne tür kurallarla korunma kapsamına alınacağı belirlenmiştir,
- Dağılma ve imhaların önüne geçilmiştir,
- Tarihi arşiv statüsündeki belgelerin korunması ve kullanılması için gerekli önlemler alınmıştır,
- Tarihi arşiv statüsüne alınan belgeler konusunda mülk sahiplerinin itiraz haklarının kısıtları belirlenmiştir,
- Tarihi arşiv olarak sınıflandırılmış tüm belgeler üzerindeki tasarruflarda kamu arşivlerinin görüşünün alınması gerekli kılınmıştır,
- Satın alma veya yurt dışına çıkarma kurallarının tespiti ve uygulama esasları belirlenmiştir,
- Elleriindeki belgeleri kamunun kullanımına açmak istemeyen mülk sahiplerinin gerekçelerini bildirme zorunluluğu ve tarzları belirlenmiştir,
- Gerekli durumlarda arşiv sahiplerine tazminat ödenmesi veya belirli sübvansiyonlar sağlanması imkânları getirilmiştir” (Fransız Arşiv Kanunu, 1979; Aren, 1998, s. 526).

Fransız Arşiv Kanunu detaylı şekilde analiz edilerek incelendiğinde, birçok Batı ülkesi tarafından da benimsenen sistemlerin avantaj sağladığı görülmektedir. Fransa'da özel arşiv belgeleri yapısı gereği özel mülkiyet konusudur. Özel arşiv kanunları hem özel mülkiyeti hem de kamu çıkarlarını ortak bir paydada buluşturarak sorunlu noktaları ortadan kaldırır (Aren, 1998, s. 529). Özet olarak Fransa'da şahıslarda bulunan özel arşiv materyali, devlete kaydedilmek zorundadır. Bu durumun getirileri incelendiğinde Fransız Arşiv Kanunu, Türkiye'de ileride geliştirilebilecek özel arşiv modellerine rehber bir kanun olabilir.

Almanya Federal Arşiv Kanunu, arşiv belgelerinin arşivsel değerini koruduğu gibi, geçmiş ve günümüzdeki vatandaşların çıkarlarının korumasına da yardım edecek şekilde oluşturulmuştur. Almanya özel arşivleri, önemli kişiler ile taraflara ait belgelerden (özel arşivler) ve ulusal öneme sahip derneklerden gelen belgelerden oluşmaktadır (Rukancı, 2019, s. 625). Belgeler, bu araştırma platformları aracılığıyla çevrimiçi kullanım için dijital biçimde de hizmete sunulmaktadır.

Birleşik Krallık ülkelerinden birisi olan İngiltere’de 2012 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Ulusal Arşivler Belge Toplama Politikası (The National Archives, Records Collection Policy) ülkedeki belgelerin Milli Arşiv’e transferi politikalarını belirlemektedir. Bu politika metninin içeriği ele alındığında şu bilgilere erişilir: “*Bahsi geçen politika metninde belgeleri toplamadaki amaçlar, hangi belgelerin toplanması gerektiği, kalıcı koruma için seçilecek belgeler, belgelerin saklanma yerleri, belgelerin Milli Arşive transfer zamanları üzerinde uygulanacak politikalar belirtilmektedir*” (Arısoy, 2018, s. 66). Arısoy’un bahsettiği gibi İngiltere arşiv mevzuatının temelinde, özel organizasyonlar ve kişilerin kendi belgelerini etkin olarak yönetmeleri, kendi tarihi arşivlerini korumaya ve mümkün olduğunda onlara halkın erişimini teşvik edebilmeleri gerekir. Bu amaca ulaşmak için devlet, özel arşivler konusunda şu unsurları dikkate almaktadır:

- “Özel sektörde faaliyet yürüten belge sahiplerine, kendi özel arşivlerinin bakımı hakkında bilgiler vermek,
- Özel arşiv sahiplerinin halka açık yerlerde daha fazla sayıda belge bağışı yapabilmesini sağlamak,
- Ulusal olarak önemli olan özel arşivlerin korunmasını sağlamaktır” (England Government Policy, 2000, s. 16).

Birleşik Krallık içerisinde sayılabilen İskoçya Ulusal Arşivleri’nin bünyesinde özel işletmelerin ve kişilerin arşivleri bulunmaktadır. İskoçya Arşiv Politikası doğrultusunda, özel kişiler ile işletmelerin belgeleri İskoç halkının kültürel mirası olduğu için özenle korunmalıdır. İskoçya’da özel arşiv belgeleri kapsamına giren belge türleri şunlardır:

- “Ticari kurum arşivleri,
- Ulusal belge ve kayıtlar (İskoç veya İngiliz) ya da uluslararası öneme sahip belgeler,
- Özellikle 1914’den önceki döneme ait toprak sahiplerinin arşivleri, ulusal veya bölgesel tarihi önemi gösteren ticari, teknik veya sanayi teşebbüslerinin belgeleri,
- İskoç halkını ekonomik ve sosyal alanda geliştirmeye adanmış ulusal ve uluslararası öneme sahip kişilerin arşivleri,
- İskoçya Ulusal Arşivleri’nde halen mevcut olan belge ve kayıtlara katkı sağlayacak ek belgeler ile başka bir kuruluş tarafından alınmamış İskoçya Ulusal Arşivlerine uygun olduğu düşünülen ve yukarıdaki kategorilerin hiçbirine uymayan belge ve kayıtlardır” (Rukancı, 2018a, s. 6).

İskoçya Ulusal Arşivi’nin özel arşiv belgelerini kabul etme şartları ise şunlardır:

- “Arşiv belgeleri yeterli mali kaynak sağlandığında satın alınabilir ya da bağış olarak kabul edilebilir. İskoçya Ulusal Arşivleri’ne ödünç olarak verilen belge ve kayıtların kabul edilmesinde daha dikkatli davranılmaktadır. İskoçya Ulusal Arşivi bir koleksiyonun bölünmesini veya eksik aktarılmasını kabul etmemektedir. Ödünç olarak verilen belge ve kayıtların kabul edilmesi esnasında erişim, güvenlik, koruma gibi konularda ödünç veren ile protokol/sözleşme¹⁵ imzalanmaktadır,
- Özel durumlarda belge ve kayıtları kabul etmeden önce ödünç verenlerden bazı ek garantiler talep edilebilmektedir. Belirlenen süreden önce belge ve kayıtların geri alınması durumunda belge ve kayıtlar için yapılan harcamalar tahsil edilir; ayrıca İskoçya Ulusal Arşivleri tarafından depolanan ve düzenlenen belge ve kayıtların diğer bir şahıs ya da organizasyona satılması durumunda üzerinde anlaşılan oranda satıştan pay alınır,
- Yeniden aktarım işleri özellikle kontrol, himaye ve gerekli kopyalama gibi işlemler yüzünden zaman alıcıdır. Özel arşiv belgelerinin devralınması İskoçya Ulusal Arşivi’nin olağan işlerini aksatmayacak biçimde zamana yayılır. Koruma işlemleri gerektiren belge ve kayıt işlemleri bitene kadar halka açılmamaktadır” (İskoçya Ulusal Arşivleri, 2023).

İskoçya Ulusal Arşivlerinde, özel arşiv belgeleri ulusal miras kapsamında değerlendirilmektedir. İlgili arşivlerde özel arşivlere hangi materyalin hangi koşullarda kabul edileceği detaylı şekillerde belirlenmiştir. Öncelikle bağışlanmış materyalin anlaşma bitiş tarihinden önce geri istenmesi gibi olumsuz durumlarda özel arşivin zarar görmeyeceği şekilde gerekli düzenlemeler yapıldığı gözlemlenmektedir. İskoçya Ulusal Arşivi sorumluları, özel arşiv belgelerini inceler ve sahiplerine saklama, erişim, kayıtlarının korunması ve yönetimi ile ilgili tüm konularda tavsiyelerde bulunur. Bu konuda ücretsiz yardımcı rehberde mevcuttur¹⁶. Arşiv sahiplerinin, belgelerinin halka açık kalması koşuluyla veraset vergisi veya sermaye kazancı (gelir) vergisi ödemeleri ertelenmektedir. Mal sahibi bunu sürdürmezse veya öğeyi satarsa, vergi ödenecek hale gelir. Bu şartlar yerine getirilirse, sonraki her nesil tarafından muafiyet uygulanarak varlıkların özel kişilerde kalmasına izin verilebilir. Tüm bu olumlu özellikleri göz önüne alınınca, Türkiye’de ileride uygulanabilecek özel arşiv modeline rehber ülke olabilir.

Danimarka’da özel arşivlerin yönetimi konusunda Devlet Arşivi temsilcileri, özel arşiv koleksiyoncuları ile ilgili konuları tartışan ve yürürlüğe koyan Özel Arşiv Komitesi üyeleri ile ortak şekilde çalışarak özel arşivlerin korunması çalışmalarını sürdürmektedir. Devlet Arşivi, özel kişilere ait arşivleri protokol/sözleşmeler ile kabul etmektedir. Bu protokol/sözleşme çerçevesinde özel arşivlerin Devlet Arşivi’ne

¹⁵ <https://www.artscouncil.org.uk/supporting-arts-museums-and-libraries/supporting-collections-and-cultural-property/private-treaty>

¹⁶ <https://www.nrscotland.gov.uk/files//record-keeping/archive-preservation-guidelines-for-private-owners.pdf>

transferi, her iki taraf için gönüllülük esasına dayanmaktadır. Transfer esnasında neyin transfer edileceği ve transfer edilen belgelere erişim şartları gibi önemli konular protokol/sözleşmelerle belirlenmektedir (Danish State Archives, 2021). Bunun yanında belirli bir ücret karşılığında Danimarka Ulusal Arşivleri sorumluları¹⁷ koleksiyondaki belgeleri bulmaya ve materyali taramaya yardımcı olabilmektedirler.

Finlandiya Ulusal Arşiv mevzuatında ulusal ve bölgesel arşivler, özel mülkiyetteki materyali toplamak/sağlamak ve hizmete sunmak ile görevlidirler. Finlandiya Ulusal Arşivleri tahrip olma tehlikesi içinde olan özel arşivleri satın alma yetkisine sahiptir. Ayrıca bu durumda olan materyal için kendi bünyesinde veya diğer uygun enstitülerde depolanması için emir verebilme yetkisine de sahiptir (Carbone & Gueze, 1972, s. 117).

Hollanda Arşiv Kanunu'nda belgelere erişim kısıtlamaları; kişisel gizliliği korumak ve ilgili tarafların haklarını güvence altına almak amaçındadır. Arşiv çalışanlarının, araştırmacıların her türlü belge ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla arşiv sahipleri ile görüşerek bazı durumlarda kısıtlamaları askıya alınabilme yetkisi bulunmaktadır (Nalen, 2002, s. 255). Araştırmacılarda, özel arşiv belgelerinin gizliliklerine saygı duyacaklarına söz veren bir anlaşmayı imzalayarak belgelerden yararlanabilmektedirler (Katelaar, 1997, s. 19). Hollanda özel arşivlerine katkı sağlamak amacıyla Kanada, Meksika, Finlandiya, Fransa, İtalya, İsveç gibi birçok Avrupa ülkesindeki arşiv uygulamaları örnek alınmış ve ülkeye özel bir arşiv anlayışı benimsenmiştir. Hollanda arşiv yetkilileri, özel arşivlerin korunmasında çok daha fazla aktif rol almaktadırlar.

İspanyol Tarihi Mirası, kamu idareleri tarafından üretilen ve aynı zamanda 40 (kırk) yıldan daha eski çeşitli dillerdeki belgelerden oluşur. Arşiv içerisinde, kendi faaliyet alanına giren siyasi, sendikal, dini içerikteki belgeler ile dernekler, özel kuruluşlar, kültür ve eğitim içerikli vakıf ve dernekler tarafından biraraya getirilen belgeler de bulunmaktadır. İspanya Arşiv Kanunu'na göre özel arşiv belgeleri, yüz yıldan fazladır oluşturulan, diğer belirli kuruluşlar veya belirli uzman kişiler tarafından korunan belgelerden oluşur. Özel arşivler, İspanyol topraklarında mevcut olan bir kişinin veya tüzel - özel varlığın mülkiyeti olan, kamu veya özel niteliğinin bağımsızlığı

¹⁷ <https://www.rigsarkivet.dk/bestil-oplysninger/vilkar-for-kob-af-undersogelser-og-ydelsler-i-rigsarkivet/>

olarak özel mülkiyete sahip belgeler olarak tanımlanır. Özel mülkiyete tabi belgeler aynı zamanda belgesel fonlar, idari ve tarihi, açık ya da gizli tüm şahısların hakkı olduğu gibi anayasa tarafından tanınan belgelerdir. İspanyol Arşiv sistemi ve arşivlerine atıfta bulunan mevzuatı incelemek ve detaylı şekilde anlayabilmek için Ceuta ve Melilla şehirlerinin yanı sıra, ülkede bulunan on yedi özerk bölgenin İspanya'nın siyasi bölümünü oluşturduğuna dikkat etmek gerekir. İspanya Krallığı'nın anayasal sistemi içindeki bu bölgelerin her biri, arşiv alanında da yasama özerkliği ve yürütme çalışmalarına sahiptir. İspanyol özel arşiv belgelerinin her özerk bölgenin alt arşiv sistemlerine dâhil edilmesi, arşivler konusundaki yetkili makamın kararı ile ilgili tarafların talebi üzerine yapılır. Özel arşiv parçalarının birleştirilmesi işlemi, hak ve yükümlülüklerinin belirtileceği bir sözleşmenin taraflarca imzalanmasıyla yerine getirilmektedir. Yasanın tarihi miras hükümlerinde yer alan koruma veya erişim ile ilgili yükümlülüklerin yanı sıra, bazı özerk topluluklardaki belgelerinde kültürel belgesel mirasa entegre edilmiş özel belgelerin savunucuları için daha fazla yükümlülük getireceği açıktır (Bonet, 2001, s. 9). Örneğin, Aragon Medeniyetinden gelen belgelerde, belge sahiplerinin özel arşiv belgelerini düzenlemesi işleminin envanterlerin her iki bölümünün de kabul ettiği koşullar altında İspanyol Kültür Bakanlığı tarafından belirlenen uzman personel tarafından yapılması zorunludur (Gonzalez & Javier, 2007, s. 211). İspanya, arşivcilik konusunda önemli uygulamaları hayata geçirmiştir. İspanya, ülkeleri açısından tarihi öneme sahip her türlü belge yapısını sahiplenmiş, korumuş, muhafaza etmiş ve kullanıma sunmayı da ön plana almıştır. İspanya'da bulunan özel ve kamu arşivleri İspanya Tarihsel Miras Kanunu'na göre düzenlenmektedir. Yasa, İspanyol Tarihsel Mirasını gelecek nesillere aktarmak için korumasını ve bu mirasın tanıtımını amaçlamaktadır. İspanyol mevzuatı, kamudan bağımsız olarak bir kişinin veya tüzel kişinin malı olan özel arşiv mülkiyetini, İspanya topraklarında var olan arşivler ve dokümanlar olarak kabul etmektedir (Arvas, 2018, s. 14). İspanyol Tarihi Miras Kanunu, İspanya Devleti'nin tamamı ve İspanya'nın 17 özerk bölgesinin belgesel mirasının korunması çalışmalarından sorumludur.

II. 3. 2. 2. Asya Ülkeleri Geneli Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi

Asya Ülkeleri Özel Arşiv Mevzuatının incelenmesinde, çok eski medeniyetler olan Çin ve Hindistan Özel Arşiv mevzuatının ele alınması önemli yer tutmaktadır. Bu açıdan Çin ve Hindistan mevzuatı ele alınabilir.

Çin Halk Cumhuriyeti özel arşivlerin yönetilmesi konusunda farklı yaklaşımlarla hareket eden bir ülkedir. 1988’de yürürlüğe giren Çin Halk Cumhuriyeti Arşiv Kanunu’nda; ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde arşivlerde çalışan arşivcilerin yetki ve sorumluluklarına ilişkin unsurlar belirlenmiştir. Özel kişilerin elinde bulunan arşiv malzemesinin gelecek nesillere güven altında aktarılabilmesi için belirli merkezlerde toplanmaları gerekir. Kanunda, özel ve kolektif arşiv sahiplerinden ellerinde bulundurdukları özel arşiv belgelerinin devlet için kalıcı değere sahip olması durumunda, ellerinden alınabileceği konusunda bilgi sahibi olmaları istenmektedir (Yalçın, 2013, s. 40). Yalçın’ın belirttiklerinin yanı sıra, özel arşiv sahiplerinin ellerindeki arşiv materyalinin fiziksel bakımdan eksik olması durumunda da yetkililerin bu materyalin transferi ile satın alınması konusunda öncelikli olmasını sağlamaktadır. Çin Arşiv Kanunu’nun içeriğine bakıldığında, özel arşivlerin organizasyonu konusunda Çin Halk Cumhuriyeti Devletinin elinde büyük bir gücün olduğu görülmektedir. Özel arşivlerin belirlenmesi, derlenmesi ve denetim altına alınması konusunda devlete büyük yetkiler verilmiştir. Bu açıdan kanunun biraz baskıcı bir yasa olduğu görülmektedir. Bu yasanın olumlu getirisiyle birlikte, özel arşiv belgeleriyle ilgili olarak sahip olma ve satın alma politikasının kapsamı belirlenmiş olmakta ve satın almaya ilişkin olarak arşivlere değer biçilirken hangi kriterlerin göz önünde bulundurulacağı gibi alanların çözümü de düşünülmektedir (Yalçın, 2013, s. 40). 1996 yılında ilgili yasanın 16. kısmında yapılan revizeyle birlikte Devlet özel kişilerin ve kuruluşların elinde bulunan tarihi değere sahip bütün arşivlere değer biçme yetkisine sahiptir. Bu değer biçme yetkisi, özel kuruluşlar ve özel arşivler üzerinde hak sahibi olma veya bağış şeklinde olabilir. Özel arşiv sahipleri arşivlerini satmak, bağışlamak veya depolamak istediklerinde işlemler mevcut arşiv yasası çerçevesinde yürütülmektedir denilmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti Özel Arşiv Yasası’nda özel arşivlerin telif hakları, özel arşiv sahiplerine ve yasal mirasçılara üçüncü kişilerin kullanımını sonucu oluşan gelirden pay alma hakkı verirken, ayrıca orijinal belgelerden kopya alma ve çeviri haklarına da sahip olabilecekleri hükme bağlanmıştır (Nalen, 2002, ss. 249-250). Çin Halk Cumhuriyeti’nde geçerli olan arşiv mevzuatının, Türkiye’deki mevzuata benzemediği görülmektedir. Özellikle gözetim ve denetim konularında son derece kesin ve belirleyici hükümler içermektedir. Satın alınma ve bağış konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Ayrıca özellikle bağış yapacak olanları teşvik edebilmek amacıyla, özel arşiv mirasçılara kullanımdan doğan gelirden belirli oranda kâr verilmesi öngörülmektedir (Yalçın, 2013, s. 40).

Hindistan Ulusal Arşivleri (National Archives of Indian-NAI) devlet kayıtlarının verimli bir havuzudur. Hindistan Hükümeti, devlet yöneticileri ve akademisyenlerin kullanımına yönelik güvenli belgeleri bünyesinde tutar. 1891 yılında Imperial Kayıt Dairesi (Imperial Registry Office) olarak kurulan Kalküta'da özel arşiv yer almaktadır. Hindistan Hükümeti Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür Departmanının Destekçi Ofisi olarak çalışır. Özel arşivler bölümünde, Hindistan'daki kamusal yaşamın çeşitli alanlarına büyük katkıda bulunan seçkin kişilerin özel belgelerinden oluşan zengin koleksiyonlar bulunur (Hindistan Ulusal Arşivleri, 2022). Hindistan özel arşiv koleksiyonunda; Asya Toplum belgeleri, Hindistan Devlet Bankası belgeleri gibi belgeler yer alır. Örneğin, Kalküta'nın özel arşivlerinin, Kalküta ve Hindistan'ın tarihi arka planını gösteren ve koleksiyonlarında çok benzersiz, özel belgeler içerdiği görülebilir (Mitra & Banerjee, 2019, s. 142).

II. 3. 2. 3. Amerika Kıtası Genel Özel Arşiv Mevzuatının İncelenmesi

Amerika Kıtası Özel Arşiv Mevzuatının incelenmesinde; A.B.D., Kanada ve Meksika arşiv mevzuatını incelemek önemli yer tutmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (A.B.D.) Ulusal Arşivler ve Kayıtlar İdaresi (National Archives and Records Administration) bünyesinde bulunan belgelere halkın erişimini sağlamakla görevlendirilmiştir. Arşivin bünyesinde A.B.D. Kongre Yasaları ve Federal Düzenlemeler bulunmaktadır. Ulusal Arşiv, ellerinde bulunan belgelerin orijinallerini ve yetkili kopyalarını korumak ve yayınlamakla görevlidir. Ulusal Arşivde, orijinal Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirgesi, Amerika Birleşik Devletleri Anayasası gibi diğer birçok tarihi belge bulunmaktadır (Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Arşivler ve Kayıtlar İdaresi, 2022). Amerika Birleşik Devleti Arşiv mevzuatı incelendiğinde; özel arşivler söz konusu olduğunda, devlet bu tür belgeleri kısıtlı bir derleme iznine sahiptir. Derleme açısından sadece devletin üst düzey organizasyon ve aktivitelerini belgeleyen materyal seçilmektedir. A.B.D.'de ulusal seviyede özel arşiv yaklaşımı, mevzuat tarafından izin verilen edinimler ile A.B.D. Kabine üyelerinin özel belgelerini içerdiği gibi; devletin belli bir dönemde resmi ve/veya gayri resmi çalışmalarının da bir resminin alınmasını sağlar (Ford, 1957, s. 47). Özel arşivlere erişimin sınırlandırılmaması, belgelerin yok olmasına neden olabilecek riskleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Kanada Arşiv Mevzuatında, özel arşivler ile ilgili herhangi bir tanımlama yoktur. Mevzuatta, telif hakkının düzenlenmesi için oluşturulan Bill C-36 yasasında (Bill C-36 Yasası, 2022); -özel teşebbüs/tüzel (şirket) kişilerin tutması/hazırlaması gereken belgeler- ibaresi dikkat çekmektedir. Bu yasanın ikinci bölümünde şirket belgeleri, Devletin kontrolünde olmayan belgeler olarak ifade edilmektedir. LACA, Kanada'nın hükümet ve bakanlık kayıtlarının bir araya getirildiği ülkenin kalıcı arşiv deposunu bünyesinde barındırır. Ulusal Arşiv Yasası'nda yer alan ulusal önem arz eden belgeler için elverişli depo ifadesi özel sektör belgelerinin bu depolarda saklanmasını olanaklı hale getirmiştir. Bu ifade üzerine inceleme yapıldığında, tüm kamu belgelerinin sadece yüzde 1-5'i; şirket belgelerinin ise daha küçük bir yüzdesi arşivciler tarafından tarihsel ve arşivsel değere sahip olarak değerlendirilmektedir. Kanada arşivleri, çeşitli politika ve yasalar ile kontrol altında tutulmaktadır. Fakat özel arşivler, devlete ait herhangi bir yasa veya politika içerisinde yer almamaktadır. Denetimi bölgenin arşivlerine veya Kanada Ulusal Arşivlerine bırakılmıştır. Özel bir arşiv oluşturmak isteyen şirketler veya kurumlar, ülkenin ilgili derneklerinden yardım alabilmekte veya serbest arşiv danışmanı olarak çalışan kişilerden ücret karşılığında destek alabilmektedirler (Özdemir, 2018, s. 74-75).

Meksika Federal Arşivler Yasası (Mexican Federal Archives Act) incelendiğinde özel arşiv belgeleri ile ilgili şu bilgilere ulaşılmaktadır:

“Madde 1'e göre bu kanunun amacı, birlik yetkilerine sahip arşivlerin, anayasal organların, özerk ve tüzel kişilerin korunmasına izin veren hükümlerin yanı sıra aralarında koordinasyon mekanizmalarını oluşturabilmektir. Federal Kuruluşlar ve Belediyeler, ulusun belgesel mirasının korunmasının yanı sıra tarihi, sosyal, teknik, bilimsel veya kültürel açıdan önemli özel arşivlerin korunmasını, yayılmasını ve erişimini sağlarlar. Özel arşivler, kamusal, tarihi veya kültürel çıkarları bireylerin elinde tutan belgeler veya koleksiyonlar olarak tanımlanır. Madde 33'e göre, şahıslar ve kamu kurumları tarafından tutulan dosya veya belgeler kamulaştırılarak, Millet'in Genel Dosyası (General File of the Nation) şeklini alabilirler. Millet'in Genel Dosyası (General File of the Nation); kamu yararına özel arşiv ve belgelerinin imha, kaybolma veya kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunun tespit edilmesi hâlinde, belgelerin kamulaştırmasıdır. Madde 50'e göre, Ulusal Tarih Arşivleri Sicilinde (National Register of Historical Archives) kayıtlı millet'in belgesel mirası olarak ilan edilen belge veya dosyaların özel sahipleri ister fiziksel ister elektronik miras durumunda olsunlar belgelerini etkileyen herhangi bir değişiklik hakkında Devlete rapor vereceklerdir” (Meksika Federal Arşivler Yasası, 2022). Meksika arşiv mevzuatı, özel arşivlerin gelişmesi,

örgütlenmesi, korunması ve yayılmasını sürekli teşvik etmektedir. Meksika arşiv mevzuatı, gelecekte ülkemizde geliştirilecek bir mevzuata örnek teşkil edebilir.

II. 3. 3. Türkiye-Yabancı Ülkelerin Özel Arşiv Mevzuatının Karşılaştırılması

Türkiye ve/veya yabancı ülkelerde toparlanan resmi/özel arşiv belgeleri, bir kurumsal uygulamanın gerçekleştirilmesi ve zaman içerisinde geliştirilmesi amacıyla meydana getirilmiş veya fonksiyonun sonucunda üretilerek ortaya koyulan, gelecekte delil özelliği taşıyacak kayıtlı ham ve/veya işlenmiş bilgilerden meydana gelmektedir. Arşiv belgeleri, yapılan faaliyetler sonucu üretilen çıktılarının kanıtı olabilecek fiziki delillerin parçaları olabilirler. Belgelerin kanıt değeri, belgelerin içeriğinin değerini de geliştirmektedir. Arşiv belgelerinin elde edilmesi, düzenlenmesi ve kullanıma sokulması etkili bir arşiv yönetimi anlayışının gerekliliğini gösterir. Etkin bir arşiv yönetimi anlayışı, kurumlarda belgelerin denetim altına alınması ile başlar ve denetimlerin geliştirilmesi de belgelerin verimli şekilde işlemlerden geçirilmesiyle sağlanır. Etkili bir arşiv yönetimi ortaya koyulan savların kanıtlanma noktasında da önemlidir. Öne atılan savların kanıtlanması ve kişileri ikna etme amacı çoğunlukla hukuki süreçlerin sürdürülebilirliğine yöneliktir. “*Bu yönüyle arşiv belgeleri, büyük oranda kişiler ve kurumların kendi içinde ve/veya aralarında yürüttükleri her türlü eylemleri kanıtlama gücünü bünyelerinde muhafaza edebilirler*” (Odabaş, 2021, s. 17). Odabaş’ın da değindiği gibi arşiv belgelerinin korunmasının önemi ve arşiv yönetiminin verimli şekilde yürütülmesi amacıyla, ‘özel arşiv belgelerine yönelik arşiv mevzuatı programının sürekli şekilde takibine’ gereksinim bulunmaktadır. Tüm bu amaçlarla, Türkiye-Yabancı Ülkelerin Özel Arşiv Mevzuatının Karşılaştırılması yapıldığında elde edilen veriler, aşağıda Tablo 5 ve 6’da detaylı biçimde analiz edilmektedir.

Tablo 5: Dünya Özel Arşiv Mevzuatında Satın Alma ve Bağış Politikası

ÜLKELER	ÖZEL ARŞİVLERDE SATIN ALMA VE BAĞIŞ POLİTİKASI İLKELERİ
Fransa Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Belgelerin tarihi arşiv olarak kabul edilmeleri durumunun belgelerin tam anlamıyla devlet mülkiyetine geçtiği anlamına gelmediği, aynı zamanda bazı kısıtlamalara tabi olarak özel mülkiyet özelliği taşıyabilme durumlarının devam edebileceği belirlenmiştir.
Almanya Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Özel arşivler, önemli kişiler ile taraflara ait belgelerden (özel arşivler) ve ulusal öneme sahip derneklerden gelen belgelerden oluşmaktadır.

Birleşik Krallık Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Özel durumlarda belge ve kayıtlar kabul etmeden önce ödünç verenlerden bazı ek garantiler de talep edilebilmektedir. Belirlenen süreden önce belge ve kayıtların geri alınması durumunda belge ve kayıtlar için yapılan harcamalar tahsil edilir, ayrıca İskoçya Ulusal Arşivleri tarafından depolanan ve düzenlenen belge ve kayıtların diğer bir şahıs ya da organizasyona satılması durumunda üzerinde anlaşılan oranda satıştan pay alınır.
Danimarka Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Devlet Arşivi, özel kişi ya da kuruluşlara ait arşivleri özel anlaşma/sözleşme ile kabul etmektedir. Bu anlaşma çerçevesinde özel arşivlerin Devlet Arşivi'ne transferi, her iki taraf içinde gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu açıdan demokratik bir ortam söz konusudur. Transfer esnasında neyin transfer edileceği ve transfer edilen belgelere erişim şartları gibi önemli konular özel tür anlaşmalarla belirlenmektedir.
Finlandiya Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Finlandiya Ulusal Arşiv mevzuatında ulusal ve bölgesel arşivler, belirgin özel mülkiyetteki materyali derlemek ve hizmete sunmak ile görevlidirler. Finlandiya Ulusal Arşivleri, tahrip olma tehlikesi içinde olan arşivleri satın alma yetkisine sahiptir. Ayrıca bu durumda olan materyal için kendi bünyesinde veya diğer uygun enstitülere depolanması için emir verebilme yetkisine de sahiptir.
Hollanda Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Hollanda Arşiv Kanunu'nda belgelere erişim kısıtlamaları; kişisel gizliliği korumak ve ilgili tarafların haklarını güvence altına almak amacındadır. Arşiv çalışanlarının, araştırmacıların belge ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla arşiv sahipleri ile görüşerek, bazı durumlarda kısıtlamaları askıya alınabilme yetkisi bulunmaktadır.
İspanya Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> İspanya Arşiv Kanunu'na göre özel arşiv belgeleri, yüz yıldan fazladır oluşturulan, diğer belirli kuruluşlar veya belirli uzman kişiler tarafından korunan ve toplanan belgelerden oluşur. Özel arşivler, İspanyol topraklarında mevcut olan, bir kişinin veya tüzel - özel varlığın mülkiyeti olan, kamu veya özel niteliğinin bağımsızlığı olarak özel mülkiyete sahip belgeler olarak tanımlanır.
Çin Halk Cumhuriyeti Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Devlet özel kişilerin ve kuruluşların elinde bulunan tarihi değere sahip bütün arşivlere değer biçme yetkisine sahiptir. Bu değer biçme yetkisi, özel kuruluşlar ve özel arşivler üzerinde hak sahibi olma veya bağış şeklinde olabilir. Özel arşiv sahipleri arşivlerini satmak, bağışlamak veya depolamak istediklerinde işlemler mevcut arşiv yasası çerçevesinde yürütülmektedir.
Hindistan Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Tüm bu özel arşiv belgeleri, 1997 tarihli Kamu Kayıtları Kanunu'nda yer alan hükümlere veya Hindistan Ulusal Arşivi'ne bağışlanan belgelerin bağışçı tarafından belirlenen koşullarına uygun olarak kullanılabilir. Tüm bu arşivlerde bazı belgelerin kullanımı ve araştırma hizmetleri için gerekli uzmanlar yer almaktadır.
Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Amerika Birleşik Devletleri'nde özel arşivler söz konusu olduğunda, devlet bu tür belgeleri kısıtlı bir derleme iznine sahiptir. Derleme açısından sadece devletin üst düzey organizasyon ve aktivitelerini belgeleyen materyal seçilmektedir. Özel arşivlerde halkın ilgi sahasına girdiği konusunda emin olunan konularda belgeler, Amerika Birleşik Devletleri Başkanlarının ve önemli hükümet görevlilerinin belgeleri depolanır.
Kanada Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Kanada arşivleri, çeşitli politika ve yasalar ile kontrol altında tutulmaktadır. Fakat özel arşivler devlete ait herhangi bir yasa veya politika içerisinde yer almamaktadır. Denetimi bölgenin arşivlerine veya Kanada Ulusal Arşivlerine bırakılmıştır.
Meksika Arşiv Mevzuatı	<u>Durum:</u> Şahıslar ve kamu kurumları tarafından tutulan dosya veya belgeler kamulaştırılarak, Millet'in Genel Dosyası (General File of the Nation) şeklini alabilirler. Millet'in Genel Dosyası (General File of the Nation); kamu yararına özel arşiv ve belgelerinin imha, kaybolma veya kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunun tespit edilmesi hâlinde, belgeleri kamulaştırmaktadır.

Yukarıda Dünyadaki bazı devletlerin arşiv yasalarında geçerli olan özel arşiv maddeleri ve uygulamaları analiz edildiğinde, diğer devletlerden farklı olan şu özellikler görülebilmektedir:

- Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nde özel arşivlerin devlet-kişisel kontrolünde, Kontrolcü, Kural Koyucu ve Cezalandırıcı unsurların olması dikkat çekicidir. Bu açıdan incelenen örnekler içerisinde, devlet müdahalesinin ve gerektiğinde cezalandırılma esasının en yüksek oranda olduğu ülke Çin Halk Cumhuriyetidir.
- Amerika Birleşik Devletleri örneğinde, Demokratik, Çok Dillige Yatkın ve Uluslararası Görüşlü olunması ülkenin kuruluş yapısından kaynaklanmaktadır.
- İspanya örneğinde, Çok Dillige Yatkın unsurların ön planda olmasının sebepleri arasında, ülkenin geçmişinde birçok ırk ve dinden topluluğun bir arada yaşaması gösterilebilir.
- Meksika örneğinde, Demokratik, Merkezi-Federatif, Kontrolcü unsurların ön planda olması durumu ile şahıslar ve kamu kurumları tarafından tutulan dosya veya belgelerin kamulaştırılarak Milletın Genel Dosyası (General File of the Nation) şeklini alması dikkat çekicidir.

Tablo 6: Dünya Örneklerinde Özel Arşiv Mevzuatının Toplam Verimliliği

ÖZEL ARŞİV MEVZUATININ VERİMLİLİĞİ	Fransa	Birleşik Krallık	Danimarka	Finlandiya	Hollanda	İspanya	Çin Halk Cumhuriyeti	Hindistan	Amerika Birleşik Devletleri	Kanada
Özel Arşiv Satın Alım ve Bağış Politikasının Düzenli Takibi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Özel Arşiv Araştırma Hizmetlerine Yatkınlık	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X

Tablo 6'daki bilgiler incelenerek gerekli değerlendirmeler yapıldığında, Çin Halk Cumhuriyeti örneğinde Özel Arşiv Araştırma Hizmetlerine Yatkınlık konusunda sorunlar olduğu görülmektedir. Çünkü Çin Halk Cumhuriyeti'nde özel arşivler konusunda baskıcı, fazla korumacı, cezalandırıcı unsurlar ön plandadır. Bu açıdan araştırma hizmetlerinin çok verimli olmadığı varsayılabilir.

II. 4. Özel Arşivlerin Semantik Bakış Açısıyla İncelenmesi

Semantik bilimi, anlam bilim ile ilişkilidir. Semantik; “anlam nedir, sözcükler nasıl anlam kazanır” sorularının tartışıldığı bir alan durumundadır. Semantik, teknoloji ile yakından ilişkilidir. “*Semantik yapı, bir belgenin ortaya çıkış serüvenini, tamamlayıcı ve paydaş belgelerle ilişkisini açıklayan, aynı zamanda bir dosyada bulunma sebebini gösteren kontekt bilgisidir*” (Sağlık, 2021, s. 60). Semantik bilimi, ontoloji ile de yakın ilişkilidir. “*Ontoloji, belirli bir ilgi alanındaki kavramları, bu kavramların özelliklerini, birbiriyle olan ilişkilerini ifade eden varlık bilimidir. Ontoloji sayesinde, kavramlar arasında semantik ve mantıksal ilişkiler kurulmaktadır*” (Güner, 2017, s. 280). Semantik internet, internet üzerindeki içeriğin birbiriyle ilişkilendirildiği yeni bir yapı durumundadır (Yağcı, 2009, s. 140).

Dünyada teknolojik ve semantik bakış açılarının katkıları doğrultusunda oluşturulan farklı ülkelere ait özel arşiv portalları bulunmaktadır. Bu özel arşiv portalları analiz edilerek, tezin stratejik özel arşiv modeline katkı sağlayabilecek unsurlara ulaşılabilir. Bu noktada öne çıkan temel sorunlardan en önemlisi, özel arşivlere erişim konusunun tek merkezden sağlanıp-sağlanamayacağının analiz edilebilmesidir. Özellikle tanımlama ve erişim konularını da destekleyecek mahiyette bilhassa özel arşivler için önem ifade eden aile arşivleri ve özel arşivlerin ortaya çıkış hikâyelerinin ontolojik bağıntılarla ifade edilmesi ve semantik bir yazılım yaklaşımının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda verimli olarak kaynaklarına erişilebilen çeşitli arşiv portalları incelenip, portallarda mevcut olan bilgiler değerlendirilebilir. Portalların değerlendirilmesi sonucunda, özel arşiv koleksiyonlarına erişim koşulları daha net olarak tespit edilebilecek ve stratejik modele katkı sağlanabilecektir.

İlk olarak incelenen arşiv portalı Burgerbibliothek of Berne, İsviçre'nin Bern kentinde bulunan bir halk kütüphanesine aittir. Bu kütüphanenin kıymetli bir özel arşiv koleksiyonu bulunmaktadır. İsviçre ve Bern tarihine ilişkin belgeler içeren özel arşivler, Berne Burgerbibliothek'in en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Gerçek ve tüzel kişilere ait arşivler, 13. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar süren bir yazılı geleneği belgelemektedir. Arşivdeki önemli el yazması koleksiyonu bölümleri; Manuscriptahistoria Helvetica (Mss. Hh.) ve Manuscripta Mülinen (Mss. Mü.)'dir. 14. - 20. yüzyıl Mss. Hh. referansı altındaki tarihi arşivler, yaklaşık 450 lineer metrelik belgelerden oluşmaktadır. Bunlar

arasında Bern tarihinin ünlü kronikleri, aile belgeleri, özel belgeler, mektup koleksiyonları bulunmaktadır. Berne Burgerbibliothek’de, eski soyluların ve ailelerinin arşivleri ile aynı zamanda diğer Bern ve İsviçre’nin zengin ailelerine ait belgeler de muhafaza edilmektedir. Arşivlerin tarihlenmesinin bir kısmı Orta Çağ’a kadar uzanır, ancak çoğu 18. ve 19. yüzyıllara aittir. Bunlar arasında şecereler, soyağaçları, satış faturaları, aile üyelerinin sosyal, ekonomik ve politik yaşamına dair bir fikir veren doğum belgeleri, günlükler, mektuplar ve vasiyetnameler gibi kişisel belgeler bulunmaktadır. Portal incelendiğinde, sağ taraftaki FullText Search sekmesi tıklandığında; Burgerbibliothek Bern - Çevrimiçi Arşiv Kataloğuna¹⁸ link gönderilmektedir. İlgili tarayıcıda ‘archive’ terimi arandığında, 19 tane sonuç gelmektedir.

---

¹⁸ <http://katalog.burgerbib.ch/suchinfo.aspx>

← → Güvenli değil | katalog.burgerbib.ch/detail.aspx?ID=28

Startseite | keine Einträge | Anmelden | de en fr

Burgerbibliothek Bern – Online-Archivkatalog

Suche | Letztes Suchresultat | Arbeitsmappen | Bestellkorb | Info Corner

Burgerliche Archive | 14. Jh.-21. Jh. (Fonds)

Archivplan-Kontext

- Burgerbibliothek Bern (Institution)
- BBB Burgergemeinde 14. - 21. Jh. (Bereich)
- Burgerliche Archive 14. Jh.-21. Jh. (Fonds)
- VA Verwaltungsurkunde 1400 (ca.) (Klasse)
- Burgerliche Wapen 14. Jh.-21. Jh. (Fonds)

Titel: Burgerliche Archive

Inhalt und Form: Die Burgerbibliothek bewahrt sowohl die Archive der Burgergemeinde selbst als auch jene der Zünfte und Gesellschaften auf, obwohl diese praktisch eigenständige Körperschaften sind. Die Inventare werden aus diesem Grund auch getrennt präsentiert.

Entstehungszeitraum: 14. - 21. Jh.

Stufe: Fonds

Benutzung

Erforderliche Bewilligung:	Keine
Physische Benutzbarkeit:	Uneingeschränkt
Zugänglichkeit:	Öffentlich

URL für diese Verz.-Einheit

URL: <http://katalog.burgerbib.ch/detail.aspx?ID=28>

Social Media

Weiterempfehlen

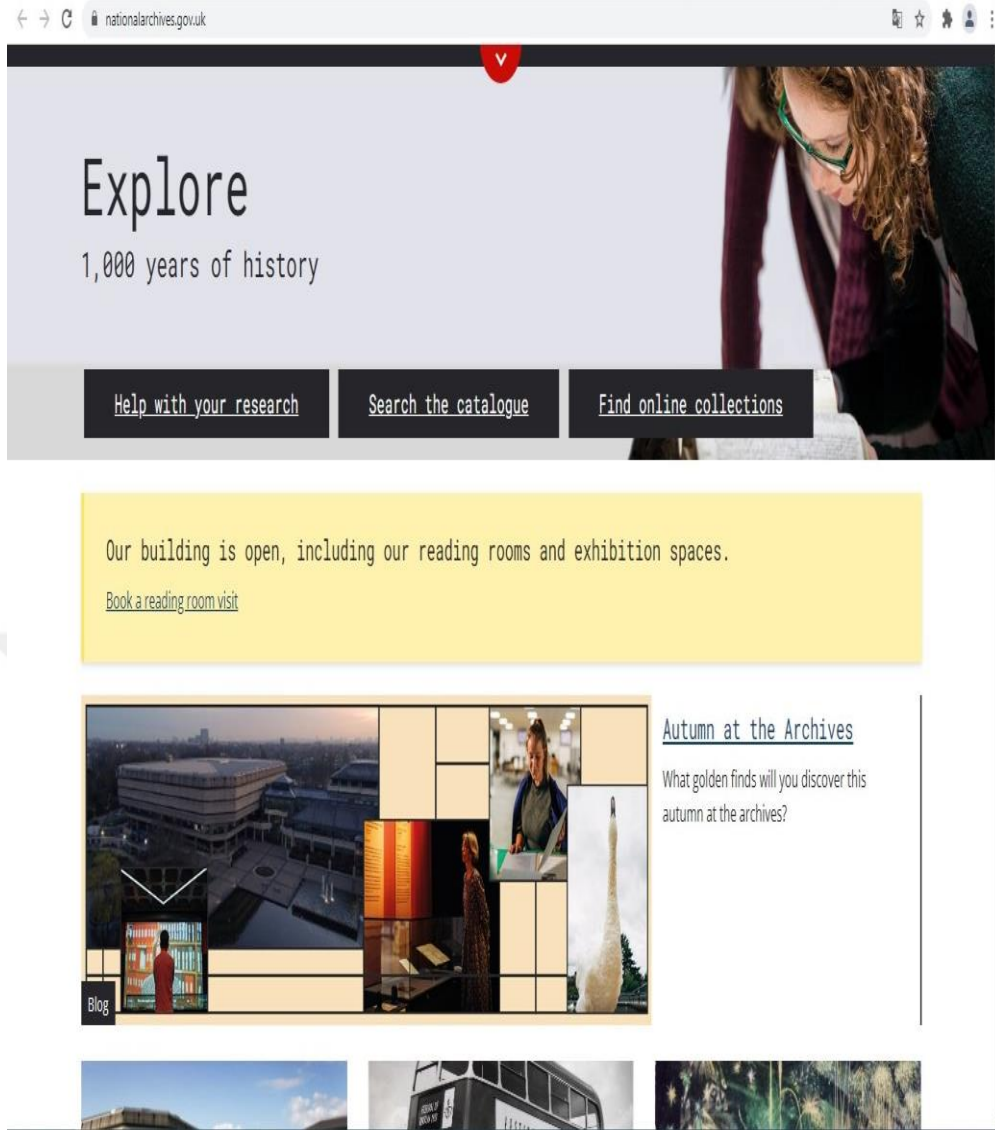
[f](#) [t](#) [v](#) [p](#)

Resim 7: Burgerbibliothek of Berne Çevrimiçi Arşiv Kataloğu

*Pdf olarak görüntüle özelliğinin olması olumludur.

*Özel arşiv fonlarının hiyerarşik bir dizilim göstermesi olumludur.

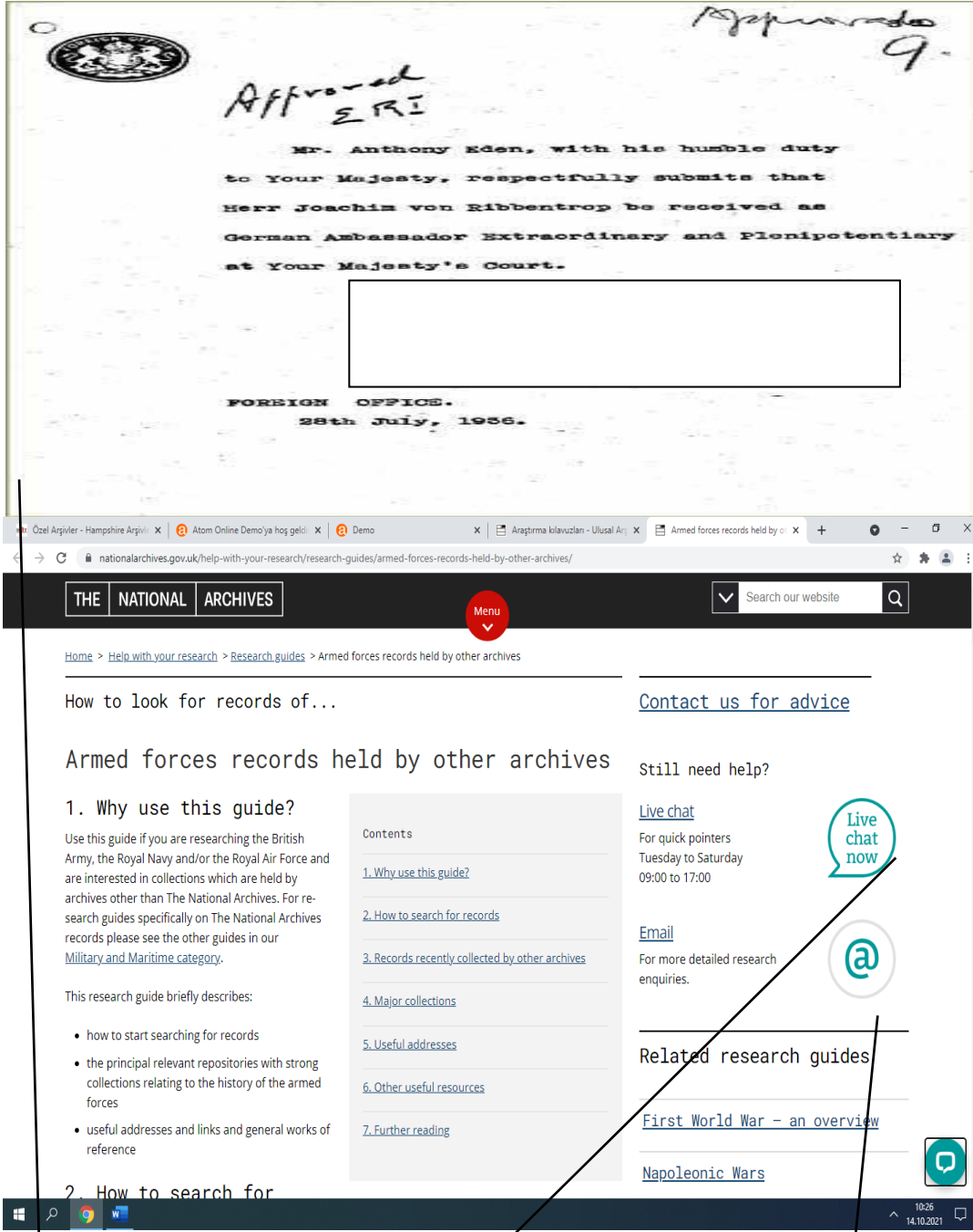
*İnternet sayfasının, diğer sosyal paylaşım sitelerine link bağlantısı kurması olumludur.

Resim 8: The National Archives United Kingdom Çevrimiçi Arşiv Kataloğu

İkinci olarak incelenen örnek olan, Birleşik Krallık Ulusal Arşivleri¹⁹ (The National Archives United Kingdom) internet sitesi incelendiğinde ‘private archives’ başlığında belge bulunmamakla birlikte, ‘private papers’ başlığında 1(bir) tane eser gelmektedir. ‘Family history’ başlığında 191 özel arşiv rehberi kaydı bulunmaktadır. Rehber kayıtlarda, ilgili arşivin içeriği detaylı şekilde açıklanmaktadır. İnternet sayfasının düzeni oldukça modern bir biçimdedir ve bu açıdan aranan verilere kolay ulaşım şansı bulunmaktadır.

¹⁹ <https://www.nationalarchives.gov.uk/>

Resim 9: The National Archives United Kingdom Tarama Sonuçları Ekranı

*Çevrimiçi sohbet modunun olması olumludur.

*E-posta ile soru sorma modu olması olumludur.

*Özel arşiv belgesinin net bir resim olarak verilmesi olumlu bir uygulamadır.

hampshirearchivetrust.co.uk/?s="private+archive"&submit=

Hampshire Archives Trust | Preserving Memories for the Future **HAT**

HOME EVENTS & MEETINGS ARCHIVES GRANTS SUPPORTING MEMBERSHIP MY HAT ABOUT CONTACT US

Search results for "private archive" Search Go

Private Archives

Sep 30, 2019 Comments Off By Admin

The world is awash with private archives. They are in solicitors' offices, company HQs, in people's houses and attics, and in village halls. Essentially, they are to be found anywhere where records have accumulated for private purposes. They relate to private personal communications, legal transactions, commercially sensitive activities and similar

Family History Hidden in Papers of Hampshire Grandees

Jul 7, 2020 Comments Off By Admin

The Wallop family, earls of Portsmouth, has been associated with Hampshire since at least Domesday. There are no less than four places in the county which contain the name of the family (a record?), as well as a part of the Thorngate Hundred, though the Wallops may, in fact, have

Archives and Records Association – Grants Available

Events Calendar (red indicates event)

Oct 2021						
M	T	W	T	F	S	S
27	28	29	30	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Resim 10: Hampshire Archives and Local Studies Özel Arşiv Tarama Sonuçları Ekranı

Üçüncü olarak incelenen Hampshire Yerel Çalışmalar Eyalet Arşivi²⁰; Birleşik Krallık Sussex Street'te bulunan, Hampshire aileleri ve kuruluşlarıyla ilgili arşivlerin bir koleksiyonun bulunduğu özel bir arşiv kuruluşudur. Ayrıca Hampshire'nın yerel çalışmalar kütüphanesine de ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede faaliyet yürüten tüm şirketler, müzeler, kütüphaneler ve arşivler tarafından ulusal ve uluslararası öneme sahip olağanüstü bir özel arşiv koleksiyonunu içerdiği kabul edilir. 1000 yıldan fazla süredir faaliyet yürüten bu birim, eşsiz bir kaynak deposu durumundadır. Arşiv, 75'ten fazla ailenin koleksiyonuna sahiptir. Bunlar CALM Veritabanı üzerinden aranabilir.

²⁰ <https://www.hampshirearchivetrust.co.uk/?s=%22private+archive%22&submit=>

Hantsweb Hampshire County Council

Text only Search

Home Advanced Search Showcase Image Gallery

About the catalogue Advanced Search > Search Results

FAQs Click on item for more details

Useful links 1 to 50 of 215 Next Last 50

Help

Finding number	Thumbnail	Title	Date
4053/1-2		Photocopies of a Plan of the Tithings of East and West Stratton in the parish of Michel Dever...	1730
4053/3		Photocopy of a Plan of the tithing of Micheldever South Brook in the parish of Micheldever...	1730
4053/16		Royal licence to Thomas Wriothesley, Lord Wriothesley, Lord Chancellor of England, to assign to...	21 May 1544
4053/18		Royal licence to Thomas Wriothesley, the lord Chancellor, to alienate the manor and rectory of...	11 Jun 1546
4053/19		Grant by Thomas Wriothesley to John White of the manor and rectory of Southwick, the manor of...	12 Jun 1546
4053/21		19th century certified copies of a fine and sumrender made 18 Dec 1537, between the Abbot of...	(1537)
4053/22		16th century copy of a grant of 26 Jan 35 Henry VIII (1544) by the Crown to Thomas Wriothesley of...	(26 Jan 1544)
4053/23-4		Certified copy and translation made in the 19th century of a grant by the Crown to Thomas...	(1544)
4062/242-		Attested coov marriage settlement, made on the	1801

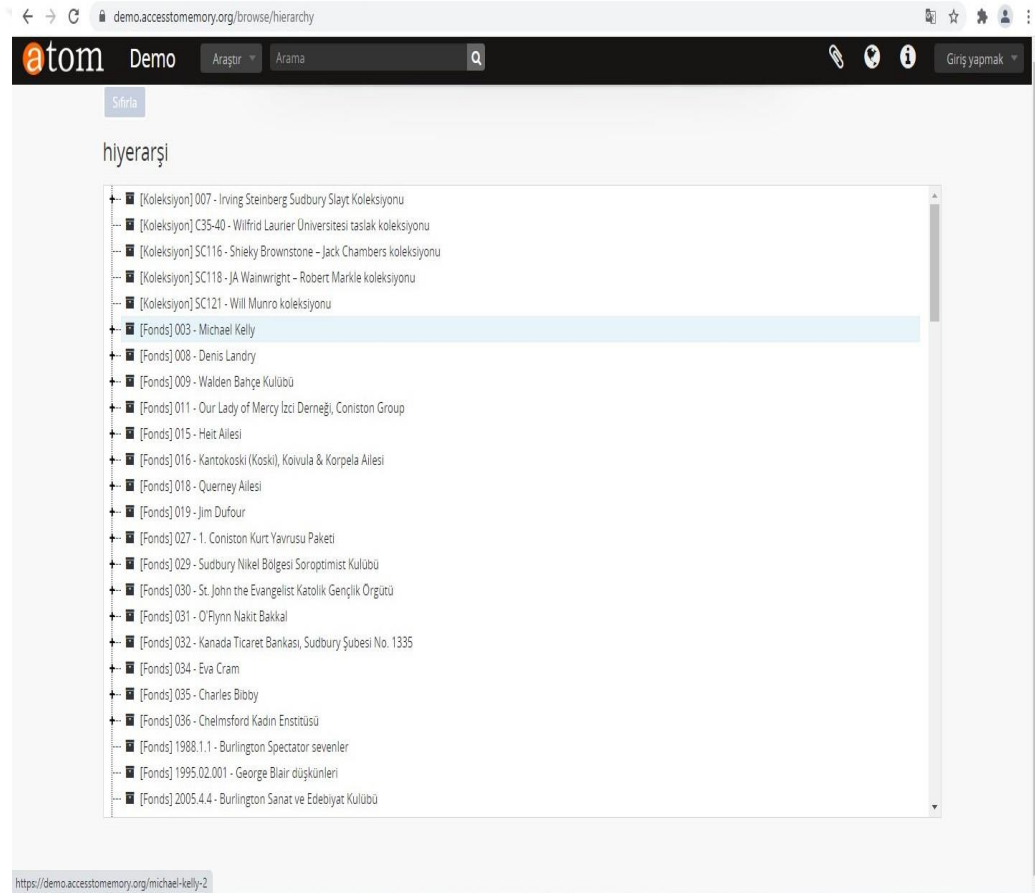
Resim 11: CALM Veritabanı Tarama Ekranı

Örnek olarak, Hampshire'nın önemli ailelerinden olan Wriothesley Ailesi'nin özel arşiv belgeleri²¹ tarandığında 215 sonuç gelmektedir. Wriothesley Ailesi'nin yaklaşık 12 ciltlik bir özel arşiv belgeleri koleksiyonu arşivde bulunmaktadır. Arşivin diziliminin detaylı ve hiyerarşiye uygun olması olumlu özelliklerdir. Kurumda Hampshire tarihini yansıtan belgelerin bulunmasından dolayı, Hampshire Yerel Çalışmalar Eyalet Arşivi bu yönüyle yerel bir arşiv konumundadır.

²¹ <https://calm.hants.gov.uk/advanced.aspx?src=CalmView.Catalog>

Son örnek olarak incelenen Access to Memory (ATOM) Online, Kanada Arşiv Konseyi Ontario Arşivciler Derneği'nin serbest kodlu (demo) internet sitesidir. Sitede çeşitli özel arşiv üstveri standart alt alanlarının bilgileri bulunmaktadır.

- Arşiv açıklamaları (Archival descriptions)
- Şahıs ve kuruluşlar (People and organizations)
- Arşiv kurumları (Archival institutions)
- Konular (Subjects)
- Yerler (Places)
- Dijital nesnelere (Dijital objects)
- İşlevler (Functions)

Resim 12: ATOM Online Arşiv Hiyerarşisi (ATOM Online, 2022)

Arşiv belgelerinin hiyerarşik dizilimi incelendiğinde, belirli kod numaralarına göre sıralanmış ve detaylandırılmış 'Koleksiyon - Fon - Seri - Öğe' biçiminde sıralanma görülmektedir. Fonlar kendi içlerinde fon numaralarına göre de hiyerarşik bir düzen almaktadır.

← → ↻ demo.accessmemory.org/querney-family-2

Title: Querney Family
Date(s): 1956-2010 (Creation)
Level of description: Fonds
Extent and medium: 0.017 m of textual records

Context area

Name of creator: Querney Family
(1937-present (in Sudbury, Ontario))
Biographical history:
The Querney family first came to Sudbury, Ontario in 1937 from Toronto, Ontario due to Ernest T. Querney's new position as Manager of the Northern Electric Company Limited. Ernest & Marjorie Querney's son Alan Querney was born November 3, 1929 in ...

Repository: City of Greater Sudbury Archives
Immediate source of acquisition or transfer: ACC2011-018, Alan & Bill Querney

Content and structure area

Scope and content: This fonds consists of correspondence, press releases, a written history and newspaper clippings.
Accrual: Further accruals are expected.

Conditions of access and use area

Language of material: English
Finding aids: Series, File, and Item lists available.

Access points

Subject access points: Business and commerce
Place access points: Canada » Ontario » Sudbury, Greater
Name access points: Querney, Alan (Subject)

Explore
Reports
Inventory
Browse as list
Export
Dublin Core 1.1 XML
EAD 2002 XML
Related subjects
Business and commerce
Related people and organizations
Querney Family (Creator)
Querney, Alan (Subject)
Related places
Canada » Ontario » Sudbury, Greater

Resim 13: ATOM Online Özel Arşiv Belgesi İçeriği (ATOM Online, 2022)

*Dublin Core kodlarına gönderme yapılması olumludur.

*EAD Standardına göre kod verilmesi olumludur.

*Konu başlıklarının linklerine tıklayarak, tarama yapabilme olanağının olması olumludur. Benzer konulu fon, seri ve öğelere (belgelere) erişim olanağı vermektedir.

Tablo 7: Dünyadan Özel Arşiv İnternet Sayfası Örneklerinin Konum Tablosu

DÜNYADAN ÖZEL ARŞİV İNTERNET SAYFASI ÖRNEKLERİ	YEREL	ULUSAL
Burgerbibliothek of Berne	*	
The National Archives United Kingdom		*
Hampshire Archives and Local Studies	*	
ATOM Online		*

Özel arşiv portallarının incelenmesinde, özel arşivlere verimli ulaşım imkânları üzerinde durulmuştur. Portalların incelenmesinden elde edilen sonuçlar şunlardır:

- İnternet sayfalarının dizaynı modern bir görünüm sergilemektedir. Dublin Core, EAD, Çevrimiçi Sohbet, pdf olanağı gibi linklerin olması olumlu göstergelerdir.
- Özel arşiv belgelerinin konu başlıkları linkleri ile birbirine thesaurus mantığı ile bağlanabilmesi de olumlu bir göstergedir.
- Özel arşiv belgelerinin katalog kayıtlarının oldukça detaylı olması da olumlu bir göstergedir.
- Arşivlerin semantik bakış açısıyla incelenmesi, ileride seçilecek yol haritalarının belirlenmesi açısından önemli bir faktördür.

Özel arşivlere erişim konusunun tek merkezden sağlanıp-sağlanamayacağı konusunun analiz edilebilmesi önemlidir. Örneklerde de görüldüğü gibi dünyadaki özel arşivlere tek bir çatı altından ulaşabilmek pek mümkün değildir. Mevcut internet sitelerinde, sadece diğer internet sayfalarına gönderme linkleri bulunmaktadır. Bu durumda, özel arşivlere hem mevzuat hem de genel durum açısından ‘tek merkezden ulaşımın mümkün olmadığını’ göstermektedir. Dünyadan bazı özel arşiv portalı örneklerinin incelenmesinin yardımıyla birlikte, ülkemizde de özel arşiv koleksiyonlarına tek çatı altından ulaşılabilmenin mümkün olmadığı görülebilecektir. Fakat bu bölümden elde edilen bilgilerle, özel arşiv koleksiyonlarının erişim koşullarının geliştirilmesi açısından yapılması gereken teknik çalışmalara yardımcı olabilecek ve tezin stratejik planına (V. 2. Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Stratejik Düzenlenmesi Modeli) katkı sağlayabilecek verilere de ulaşılabilir.

III. BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİ VE ÖZEL ARŞİVLER

İnsanoğlu, yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte daha düzenli bir yaşam kurma ve yürütme ideali ile hareket etmiştir. İnsanoğlunun bu ideali, zaman içerisinde toplum kavramını meydana getirmiştir. Toplumunu oluşturan etmenler, belirli iş görevlerini yerine getirebilecek sınıfların ayrılması ve bu sınıfların arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine dayanır. Toplum içerisinde belirli davranış kalıplarının oturtulması üzerinde sistemli çalışılmasıyla birlikte yönetim anlayışının temelini oluşturan toplumsal kurumlar, kurallar ve yasalar ortaya çıkarılmıştır. Yönetim düşüncesinin ilk olarak ortaya atıldığı ve işlendiği dönem, yönetim biliminin gelişmeye başladığı devredir. Yönetim, iş ve hizmetlerin örgütlü bir biçimde düzenli olarak gördürülmesidir. Bu dönemin yönetim ve örgüt teorileri başlıca üç ekol içinde toplanmıştır; Taylor'un bilimsel yönetim yaklaşımı, Fayol'un ortaya attığı ve daha başka teknisyenler tarafından geliştirilen fonksiyonel süreçlere göre yönetim prensipleri ve Max Weber'in bürokrasi modelidir (Bayraktar, 2012, s. 597). Taylor, Fayol ve Weber'in ortaya koydukları yönetim anlayışının geliştirilerek tüm toplumu kapsayacak biçimde şekil almasıyla birlikte toplumu oluşturan temel etmenlerden olan devletin idaresi yönünde yapılan uygulamalar kamusal alanı ortaya çıkarmıştır. Kamusal alanın ortaya çıkmasıyla birlikte kamu hizmetlerinin gördürülmesi amacıyla kamu yönetimi anlayışı geliştirilmiştir. Kamu yönetimi, yasaların öngördüğü işler doğrultusunda kamu politikası kararlarını uygulamakla ilgili süreçler ve faaliyetlerdir (Ertürk & Şeşen, 2016, s. 137). Kamu yönetimi anlayışının ortaya çıkışının 1700'lü yıllara dayandığı ve öncelikle kameralizm anlayışı ile başladığı kabul edilebilir. Devlet yönetimiyle ilgili akımlardan biri olan kameralizm, devleti prens tarafından yönetilen büyük bir aile olarak düşünmekteydi. Bu anlayışta devlet, prensin kendi mülkü olarak kabul edilmekteydi (Small, 2001, s. 3). Bu yaklaşım, 18. ve 19. yüzyıllarda özellikle Prusya ve Avusturya'da uygulamaya dönük bir devlet bilimi oluşmasına yol açmıştır (Şaylan, 1996, s. 4).

Kamu örgütlerinin incelenmesi ve açıklanmasında bürokrasi önemli bir yer tutmaktadır. *“Bürokratik yapılanmalar iki temel nedene dayanmıştır; birincisi büyük örgütleri (devlet/kamu) oluşturmak zorunda kalmıştır. Böylesi bir yükün devamlılığı amacıyla yıllar boyu süren deneme-yanılma yöntemleri ile bürokrasi diye adlandırılan yapılanma biçimi oluşturulmuştur. İkincisi, büyük örgütlenmeler getirdikleri zorluklar*

nedeniyle yöneticilere hep bürokrasi adını alacak biçimdeki yapı modellerini ve işleyiş biçimlerini dayatmıştır” (Güçlü, 2019, s. 33). Kamu bürokrasisi yapılanmasının iki temel amaç üzerinde inşa edildiği kabul edilebilir. “Birinci amaç, devletin üstlendiği fonksiyonların etkin şekilde yerine getirilmesidir. İkinci amaç ise, bu amacı gerçekleştirmek için oluşturulan yönetim birimlerinin yetki ve sorumluluklarının sınırlarını belirlemek ve bunların sürekli denetimini sağlamaktır” (Kamu Yönetiminin Örgütlenmesi, 2022). Kamu hizmetlerinin gördürülmesi yaygın olarak iki şekilde yapılır, merkezi yönetim ve yerinden yönetim. Bu ayrımında genel olarak merkezden yönetim bütün ülkeyi kapsayan hizmetleri yerine getirirken; yerinden yönetim kuruluşları ise yöresel hizmetler ile özel uzmanlık gerektirdiği için merkezi idare bünyesinde görülemeyen kamu hizmetlerini yerine getirmektedir.

Kamu yönetimi anlayışı günümüzde disiplinlerarası özellikler taşır. Kamu yönetimi; siyaset bilimi, idare hukuku, işletme yönetimi, kamu maliyesi ile yakın ilişkiler içerisindedir. Kamu yönetimi disiplininin söz konusu yakın disiplinlerle olan ilişkilerinde özellikle işletme yönetiminin yöntem ve uygulamalarından geniş oranda yararlandığı görünür. Bunun yanında kamu yönetimi uygulamaları çerçevesinde ortaya çıkan sorunlara, disiplinin kendi kuramsal çerçevesi içinde çözülmesi yoluna da gidilmektedir (Saklı, 2011, s. 120). Bu durum kamu yönetiminin, daima gelişmekte ve genişlemekte olan bir bilim dalı olduğunu açıkça göstermektedir.

Günümüzde yürütülen yeni kamu yönetimi anlayışı, devletin birçok kamu hizmetini tam ve/veya yarı özelleştirmeler eliyle gördürebildiği bir anlayışa doğru yönlendirilmektedir. Yeni kamu yönetimi anlayışında, halk merkezli, halka hitap edecek bir yapı ön plandadır. Yeni kamu yönetimi, halkın taleplerine ve/veya zaman içerisinde ortaya çıkan çeşitli ihtiyaçlarına göre kendini geliştirmektedir. Halk, çeşitli kanallar aracılığıyla yönetime katılmaya teşvik edildiği gibi performans odaklı yönetim, e-devlet, stratejik yönetim ve toplam kalite yönetiminin de üzerinde durulur.

Tablo 8’de görülebileceği gibi yönetime bağlı olarak örgütlenen devlet anlayışı yerini halka hitap eden duruma bırakmıştır. Yeni kamu yönetimi anlayışı, performansa ve girişimci ruha daha yatkın bir anlayış almıştır. Yeni kamu yönetimi anlayışında, etkin devlet anlayışı daha ön plandadır. Etkin devlet, sürekli şekilde yeni bir yapısal dönüşüm geçirmektedir. Her zaman halkın teminatı durumunda olan devlet bakış açısı

bu dönemde yerini, piyasa mekanizmasına yönelik bir duruma doğru konumlandırmaktadır (Güçlü, 2019, s. 42). Kamu kurumları küresel anlamda ekonomi üzerindeki her türlü değişimlerden etkilenmekte ve değişen koşullara göre kendini güncellemektedirler.

Tablo 8: Geleneksel Yönetim ile Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Karşılaştırılması
(Eryılmaz, 2012, s. 58)

Geleneksel Yönetim Anlayışı	Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı
“Yönetim Örgüt Merkezli	“Yönetim Müşteri-Şahıs Merkezli
Kurallara Bağlı Yakından Kontrol	Performans Hedefli Denetim
Sabit Ücret	Performansa Bağlı Ücret
Bürokrat Tipi Yönetici	Girişimci Yönetici
Az Yetkili Yönetici	Yetkilendirilmiş Yönetici
Gizlilik	Şeffaflık
Hizmetlerde Nicelik	Hizmetlerde Kalite
Üst Yöneticiye Bağlı Değerlendirme	Çok Yönlü Değerlendirme
Kapalı Enformasyon Kanalları	Açık Enformasyon Kanalları
Kuralcı ve Kırtasiyeci	Vizyon Sahibi ve Esnek
Girdi ve Süreç Odaklı”	Çıktı ve Sonuç Odaklı”

III. 1. Türk Kamu Yönetiminin Genel Yapısı

Türk kamu yönetiminin temel örgütlenmesi ve işleyişi, 1876 yılında kabul edilen Kanuni Esasi’den bu yana kabul edilen tüm Anayasalar (1921, 1924, 1961, 1982), kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, yönetim politikaları gibi etmenlere dayanmaktadır. Bütün anayasalarda kamu yönetimi, anayasal ilkeler içerisinde düzenlenmiştir. Türkiye’de, 2000’li yılların başından itibaren kamu yönetimi anlayışında köklü değişikliklere sebep olan yeni kamu yönetimi anlayışı kapsamında stratejik çalışmalar başlatılmıştır. Bu stratejik adımlardan biri, 24.12.2003 tarihli 25326 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’dur.

Kanunun 1. Maddesi’nde amaç şu şekilde ele alınır²²; “*kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere, kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu*

²² <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>

bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolü düzenlemek olarak belirtilmiştir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi kapsamında Kanununun 9. Maddesi gereğince kamu idareleri stratejik planlar hazırlamaktadırlar. Stratejik planlar; kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini ve bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren planlardır”.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nu takip eden süreçte, Türkiye’de kamu kurumlarının yürüttüğü hizmet sunumlarında çok hızlı bir dönüşüm başlamıştır. Bu dönüşümü hızlandıran faktörler arasında Avrupa Birliğine katılım sürecinin getirdiği olumlu hava, küreselleşme, güçlü devlet olma arzusu ve 2001 ekonomik krizinin neden olduğu olumsuz durumlardan bir an önce çıkılmak istenmesi gibi faktörler bulunmaktadır. Devletin stratejik dönüşümünün alt yapısını oluşturmak için de çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu hukuki düzenlemelerden önde gelenleri sırasıyla aşağıda belirtilmektedir. İlgili kanun ve eylem planları şunlardır:

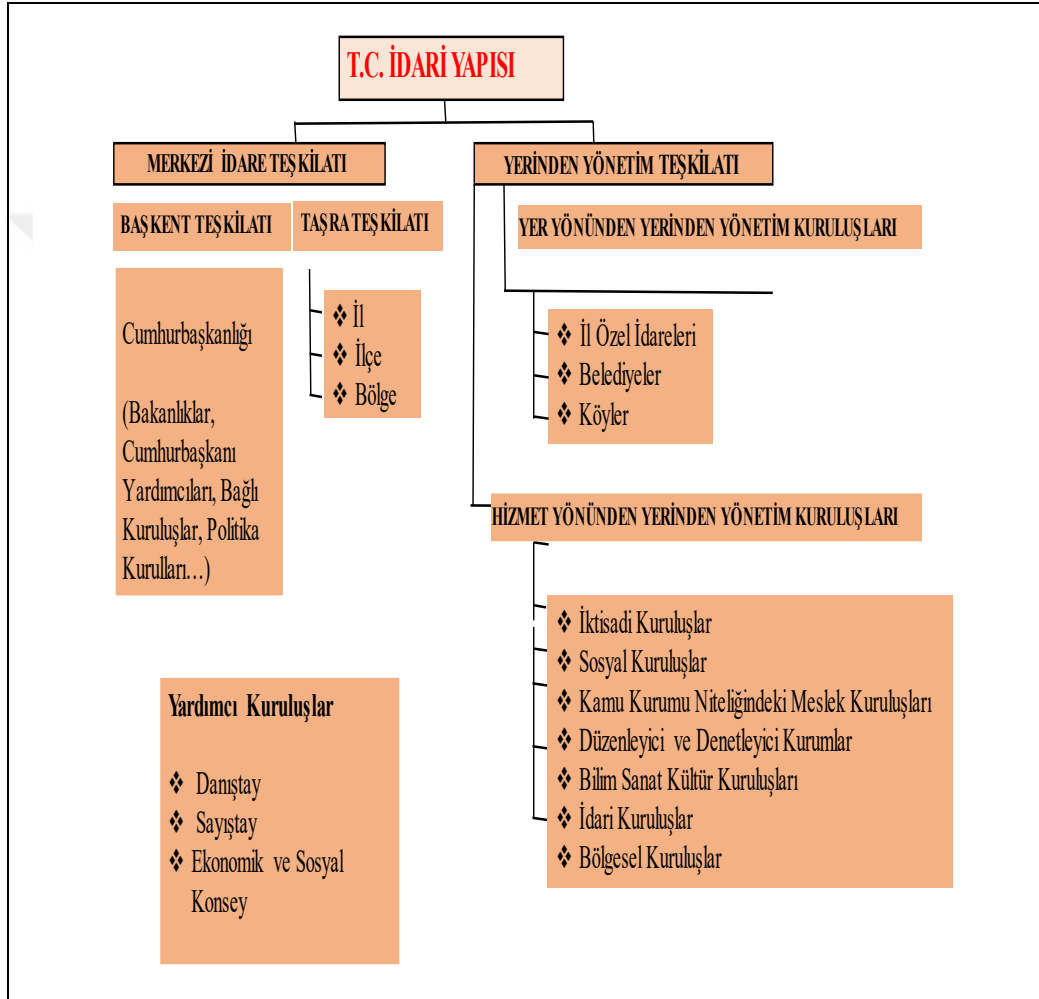
- “4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu - 09.10.2003
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu - 10.12.2003
- 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun - 08.06.2004
- 5393 sayılı Belediye Kanunu - 03.07.2005
- 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun - 25.01.2006
- Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik - 26.05.2006
- 6223 sayılı Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri ile Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu - 03.03.2011
- 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu - 29.06.2012” (Çevikbaş, 2014, s. 21)
- 2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisinin ikinci merhalesi olarak nitelendirilebilecek sekiz ana eksenli Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı - 05.06.2014” (Songür, 2011, s. 109-116)
- “2017-2020 Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı - 11.12.2017”²³
- “2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı - 29.12.2020”²⁴
- “2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (UYZS) Eylem Planı - 01.08.2021”²⁵
- “2022-2023 Kamu İç Kontrol Standartlarına Uyum Eylem Planı - 01.03.2022”²⁶

²³ <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/ulusal-genisbant-stratejisi/ulusal-genis-bant-stratejisi-ve-eylem-planı-2017-2020-b9d0c25d-328c-4eda-a2aa-d374ffacd91a.pdf>

²⁴ <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/78925,20201229-9pdf.pdf?0>

²⁵ <https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf>

Yapılan/yürürlüğe koyulan bu hukuki düzenlemeler ile Türk kamu yönetiminde köklü değişiklikler yapılarak, devletin daha işlevsel bir duruma getirilmesi sağlanmıştır. Bu değişiklikler ile Türk kamu yönetimi anlayışının daha şeffaf ve yenilikçi olması için çalışılmaktadır. Devletin, halkına hesap verebildiği bir anlayış temel alınarak, yerel yönetimlerin daha aktif ve halka yönelik işler duruma getirilebilmesi için uğraşılmaktadır. Türk Kamu Yönetimi Teşkilatı²⁷ (Türk İdari Yapısı) Resim 14'te şu şekilde gösterilebilir:

Resim 14: Türk İdari Yapısı

1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde²⁸ Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıkların merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatı düzenlenmektedir. Bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatlarına ilişkin hiyerarşik kademeler ve birim unvanları da bu kararname ile düzenlenmiştir. DAB, Türk İdare Teşkilatı içerisinde T.C. Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak merkezden yönetim teşkilatına dahil olarak görevini sürdürmektedir. Bundan

²⁶ <https://media.iskur.gov.tr/54364/iskur-kamu-ic-kontrol-standartlarına-uyum-eylem-plani-2022-2023.pdf>

²⁷ <https://pgm.uab.gov.tr/uploads/pages/2021-aday-memur-temel-egitim-ders-notlari/devlet-teskilati-sunum2.pptx>

²⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>

dolayı devlet tüzel kişiliğine dahil olup, kendisine has bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır.

III. 2. T.C. Kamu Teşkilatı İçerisinde Arşivlerin Organizasyonu

Her ülkenin siyasi tarihine, idari yapısına, geleneklerine ve ekonomik uygulamalarına göre arşiv kurumları Şekil almaktadır. Dünyada, Devlet Arşivleri Teşkilatları oluşum durumlarına göre iki ayrı tipe ayrılabilir:

- *“Merkeziyetçi tip: Genellikle ülkenin başkentinde tesis edilen ve Milli Arşiv, Merkezi Arşiv, Devlet Arşivi denilen ortak bir arşiv merkezi vardır. Avustralya, , Danimarka, Finlandiya, Fransa, Norveç ve İsvi bu anlamda merkezi arşivlere sahiptirler.*
- *Dağınık tip: Genellikle, birbirinden ayrı olan arşiv depoları söz konusudur. Bu tipte, merkezi veya milli depo, federal kuruluşların arşivlerini muhafaza eder. A.B.D., İsviçre, Avusturya, İspanya, İngiltere gibi ülkeler dağınık tip arşivlere örnek olarak gösterilebilecek ülkelerdir” (Binark, 1980, s. 9).*

Türkiye’deki merkezi arşiv günümüz itibariyle, DAB’dır. DAB, 1976 yılı Ekim ayında Başbakanlık Merkez Teşkilatı içerisinde Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı adıyla kurulmuştur. *“DAB, Cumhuriyet dönemi arşiv malzemesi ile arşiv malzemesi haline gelmesi beklenen malzemenin saklanma, korunma ve diğer arşiv hizmetlerini yürütmekle görevli bulunmaktadır. 1984 tarihli ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilat Kanunu ile Cumhuriyet Arşivi, Osmanlı Arşivi ve Dokümantasyon Daire Başkanlıklarını kapsayan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 9 Temmuz 2018 tarih ve 703 sayılı KHK ile Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kapatılmış, 16 Temmuz 2018 tarih ve 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulmuştur” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Tarihçesi, 2022).*

DAB’nın misyon, vizyon ve hedeflerinden çıkarılabilen zet, Türkiye Cumhuriyeti’nin geçmişten gelen arşivsel hafızasının ve geleceğe uzanan arşivsel süreçlerinin dünyada arşivcilik standartları alanında gelişen teknolojileri yakalaması ve her eşitenden arşivsel kaynağın edinilmesi, derlenmesi, korunması ve arşiv araştırma hizmetlerinin verimli Şekilde srdrlebilmesidir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı raporunda DAB'nın gelecek vizyonu çizilmiştir. “DAB, kurum içi ve kurum dışında hizmetlerin arzında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını sistemli olarak geliştirmektedir. Başkanlıkta; veri iletişim altyapısı, sunucu bilgisayar sistemleri, kişisel bilgisayarlar ile diğer çevre birimlerinin kullanımında güvenlik, verimlilik ve süreklilik ilkeleri gözetilmektedir. Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı; Devlet Arşivleri Başkanlığına karşı sorumlu bütün kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından üretilen klasik ve elektronik arşivlik belge ile arşiv belgelerinin üretilmesinden itibaren belirlenen usul, esas ve standartlarla dosyalanması, paylaşılması, arşivlenmesi ve tekraren hizmete sunulması, bu hususların denetlenmesi, gerektiğinde rehberlik ve eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi ve nihayetinde nitelikli olduğu tespit edilen arşiv belgelerinin Başkanlığa devrinin sağlanarak uygun koşullarda depolanması işlemlerini yürütmektedir” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu, 2022).

DAB dışında kalan diğer kurum arşivleri, o kurumun kendi kurumsal teşkilatına bağlıdır. Fakat DAB ile dolaylı yoldan bağlantı içerisinde olabilirler. Özel arşiv koleksiyonlarının bir kısmı kurumlarda olabildiği gibi, büyük bir kısmı kişilerin kendi özel koleksiyonlarında bulunmaktadır. Kişisel mülkiyet haklarından dolayı, kişisel arşivlere erişim durumu sınırlıdır. Mevcut olan bu durum özel arşivlerin, devlet idaresi tarafından takibini de zorlaştırmaktadır. Bu durumun handikaplarının çözümüne katkı sağlayabilmek açısından, özel arşivlerin kamu yararı güdülerek stratejik açıdan düzenlenmesi üzerine hazırlanacak bir modele ihtiyaç bulunmaktadır.

III. 3. Kamu Yararı Kavramı

Kamu yararı, toplum ve şahısların karşılıklı huzur ve refahını sağlamak için ortaya koyulan fayda ve değerlerdir. Devletin, tüm iş ve hizmetlerini öncelikle kamunun faydasına olacak şekilde yürütmeye çalışmasıdır. Kamu hizmetlerinin verimli şekilde takip edilmesi temelde kamu yararının sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla. Kamu yararı, kurumların hizmetlerini geleceğe yönelik düzenleyebildiği ve toplumun varlığına olumlu katkı sağlayan bir olgudur. Toplumun düzeninin temelini oluşturan kişilerin çıkarlarının doğrudan ve dolaylı olarak korunması kamu yararını oluşturur. “*Kamu yararı, birey ve topluluk menfaatlerinin karşılaştırılmasında en üstte tercih edilen faydadır*” (Gül, 2014, s. 5). Gül’ün değindiği gibi kamu yararı, devlet-kışı çatışması yaşandığı bazı özel durumlarda da kamunun yararının ön plana alınmasını gerektirmektedir.

Kamu yararının devamlılığının sağlanabilmesi amacıyla kanunların işlevselliği üzerinde durulabilir. “*Kamu yararı; topluluk, toplum ve devlet lehine bireysel veya topluluk yararından vazgeçme, toplum ve devlet yararlarının yarışması durumunda da büyük olan menfaati koruma amaçlı olarak mahkeme kararlarında yargısal tercihte bulunma durumudur. Kamu yararı olgusu; mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı, idarenin vesayet yetkisi gibi hususlarda önemli bir unsurdur*” (Çamur, 2020, s. 606). Çamur’un değindiği gibi, kamu yararı mahkeme kararlarında da devlet faydasını ön plana alma durumudur. Diğer bir deyişle, idare üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini yerine getirirken bireysel yarar ile kamu yararı çatıştığında, kamu yararına üstünlük vererek işlemlerini yapacaktır. Bunun yanında kamu yararı ön plana alınırken de kişilerin temel hak ve hürriyetlerine de gereken imtina gösterilecektir. Bu durumun sınırlılığı, mevzuat hükümlerinin çerçevesiyle belirlenebilecektir.

Kamu yararını sağlayabilmek amacıyla güncel koşullar doğrultusunda kamu hizmetlerine ve vatandaşlık uygulamalarına kanuni şekiller verilebilmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarında kanunların Anayasa’ya uygunluğunun yargısal denetimi yapılırken kullanılan ölçütlerden biri ‘kamu yararı’ ölçütüdür. Yüksek Mahkeme (Anayasa Mahkemesi) kamu yararı amacı dışında kalan kanun hükümlerini iptal etmektedir.²⁹

²⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, E.2020/72, K.2022/160

Kamu yararı, günümüz Türk kamu yönetimi ve kamu hukuku üzerinde önemle durulan bir kavram durumundadır. Türk hukuk sisteminde klasikleşmiş olan adalet düşüncesi de hak edene hak ettiği kadarının verilmesini savunur. Dolayısıyla kamu yararı ile sosyal adalet veya dağıtıcı adalet düşüncesi birbirlerini destekleyen teorik temele sahiplerdir (Bozkurt ve diğerleri, 2008, s. 133). Bozkurt'un belirttiği gibi, devlet kurumlarında ve/veya devlete bağlı kamu kuruluşlarında kamu yararının devamlılığının sağlanması ve daha üst seviyeye getirilebilmesi amacıyla kurumun kaynaklarının verimli kullanılması gerekmektedir. Bu amaçla çeşitli stratejik planlamalar oluşturulmaktadır.

Stratejik planlar, ellerindeki kaynaklarla hizmet veren kamu kurumlarının ileride nereye gideceklerini belirleyerek daha rasyonel kararlar almalarında yardımcı olacak bir araçtır. 2003 yılında yasalaşan 5436 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile tüm kamu kurumlarının stratejik planlarını hazırlaması zorunlu hale getirilmiştir. Böylelikle kurumların stratejik amaçlar belirlemesi sağlanarak ölçülebilir hedeflerin belirlenmesi ile bu hedeflerin değerlendirme ve izleme işlemlerinin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır (Coşkun, 2011, s. 126). 5436 sayılı Yasa'nın uygulanmasıyla birlikte stratejik planların detaylı şekilde takibi, kamu kaynaklarının boşa harcanmaması ve zaman kaybının önlenmesi sağlanmıştır. Kamu kurumlarının performans programına uygun olarak hareket etmesi sağlanarak, kurum hizmetlerinde toplam kalite oranının da yükseltilmesi sağlanmıştır. Toplam kalite uygulamalarının temelinde, stratejik planların hayata geçirilmesi bulunmaktadır. Stratejik planlar, bir kurumun uzun yıllar boyunca verdiği hizmetlerde eksilme olmadan mevcudiyetini devam ettirmesini sağladığı gibi, geleceğe yönelik daha tahmin edilebilir, daha verimli, daha istikrarlı ve şeffaf bir kurum olabilmesini de beraberinde getirir. Stratejik planlarına uygun olarak hareket eden kurumların daha objektif kararlar aldığı, şeffaf hizmetlere adım attığı ve kamu yararını ön plana alarak ilerledikleri de görülebilecektir. Stratejik planların yardımıyla kamu yöneticileri kurumlarının hizmetlerine daha objektif bakabilir ve kurumlarındaki iç yapıyı da daha iyi çözümler. Kamu yararının gerektirdiği düzenlemeleri yerine getirecek şekilde stratejik planlarını uygulayan kamu kurumlarının daha aktif şekilde hizmetler ortaya koyabildiği görülecektir. Böylece kurumun çalışma alanına yönelik doğrudan doğruya amaçlanan hizmetin gereklerine uygun nesnel hizmetler ortaya koyulabilecektir.

III. 4. Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından İncelenmesi

Kamu yönetiminde izlenen politikaların modernleştirilmesi ve kamu yönetiminde insan kaynağının kullanımının yanında makine kullanımının artmasının olumlu katkısı ile birlikte, kanıta dayalı veri politikalarının üzerinde durulma ihtiyacı da gelişme göstermiştir. İzlenen kamu politikalarının değişime uğraması süreçlerinde 2000’li yıllardan sonra hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri özellikle arşivleme işlemlerinde elektronik kaynakların kullanılma potansiyelini arttırmıştır. Bunun yanında kamu işlemlerinin yürütülmesi süreçlerinde resmi belgelerin yanında, resmi belgeleri destekleyen özel arşiv belgelerinin de işlevselliği gelişme göstermektedir. Özel arşiv belgelerinin dijital formatlara dönüştürülmesi çalışmaları, arşiv işlemlerinin hızlanmasını sağlamaktadır. Resmi ve özel arşiv belgelerinin dijitalleşmesinin olumlu katkısı ile şeffaf, hesap verebilir, 7/24 hizmetler verebilen, uzaktan erişim koşulları ilerlemiş kamu yönetimi anlayışının gelişme gösterdiği görülebilmektedir (Köktaş & Köseoğlu, 2015, s. 38). Günümüzde dijitalleştirilmiş özel arşiv koleksiyonlarının sayısının artmasıyla birlikte özel arşiv belgesine ihtiyaç duyan araştırmacıların belge ihtiyaçlarının uzaktan sunulma olanakları da artmıştır. Bu durumun olumlu getirisiyle bireysel maddi-manevi yararların sağlanabildiği gibi, kullanıcıların kamu kurumlarına fiziksel olarak gelme zorunluluğu da azalmıştır.

Kullanıcı-devlet kurumları ilişkilerinin gelişme göstermesi beraberinde kamu yararını da olumlu etkilemektedir. Kamu yararı, devlet kuruluşlarının maddi/manevi fayda görebileceği her uygulamanın mal-hizmet-insan kaynakları sektörlerinde ön plana alınması durumudur. Kamu kurumlarında e-devlet uygulamalarının hayata geçmesiyle birlikte belgelerin tanımı, biçimi, yönetimi, güvenliği, güvenilirliği, yasal dayanakları gibi pek çok hususta bilinenlerin yenilendiği bir döneme girilmiştir. Belge tanımlamadan, düzenleme ve erişim gibi iş süreçlerinde yaşanan dönüşüm, arşivlerde mevcut olan bazı kronik sorunların da azalmasını sağlamıştır. Arşiv kurumlarının ulusal ve uluslararası düzeyde birbirlerini daha iyi tanıyabilme fırsatı yakalamasını sağlamıştır. “Örnek olarak, arşivlerin diğer bellek kurumlarıyla ortak dijital platformlarda bütünleşik hizmetler verebilmesi, arşiv kayıtlarının ortak platformlarda harmanlanmasını sağlamıştır” (Odabaş, 2017, s. 2). Odabaş’ın da değindiği gibi dijitalleştirme, geniş kullanıcı gruplarının yararlanması amacıyla yaşama geçirilir. Bu

bakımdan dijitalleştirilmenin asıl hedefi sadece çalışmaların sürdürüldüğü kurum değil, ulusal boyutta kamu yararını da sağlayabilmektir.

Kamu yararı ve özel arşivlerin birbiriyle kesiştiği ortak noktalara bakıldığında, her iki kavramında birbirini tamamladığı ve çoğu konuda desteklediği görülmektedir. Kamu yönetiminde ortaya koyulan reform süreçlerinde dikkate alınacak önemli bir konu olan özel arşiv belgelerinin geliştirilmesi konusu üzerinde uygulanan büyük veri analizi tekniklerinden optimum seviyede olumlu fayda sağlanabilmektedir. Sürekli gelişen büyük verinin yeni teknolojiler yoluyla takibi ile çözümlenmesi, şahısların taleplerinin alınıp değerlendirilmesinde ve uygulanmasında geçerliliği, güvenilirliği ve hesap verebilirliği de artırmaktadır (Höchtel ve diğerleri, 2016, s. 149). Son yıllarda büyük veri alanında ortaya çıkan gelişmeler oldukça dikkat çekici durumlar almaya başlamıştır. Yaşanan gelişmelerle birlikte büyük veri kavramına hazırlıksız yakalanan kurumlar ve bireyler için karşılaştıkları bu yeni durum gerek bünyelerinde bulundurmaları bakımından gerekse işlem ve hizmetlerinde kullanmaları bakımından son derece önemli duruma gelmiştir (Doğan & Arslantekin, 2016, s. 16). Doğan ve Arslantekin'in değindiği gibi, büyük verinin gelişmesi kamu kurumlarının göz ardı edemeyeceği bir durum halini almıştır. Günümüzde büyük verinin kullanımının olumlu yanlarının olabildiği gibi, kontrolsüzce gelişmesinin bazı durumlarda olumsuz yansımalarının da olabileceği yadsınamaz bir gerçekliktir. Zaman zaman özellikle kişisel verilerin korunması alanına taşmalar ve kişi haklarını ihlaller yaşanabilmektedir. Bu durum özel arşiv belgelerini de dolaylı yoldan etkileyebilme potansiyeli taşımaktadır. Büyük verinin paylaşılması süreçlerinde telif hakkının, özel hayatın gizliliğinin, kişisel hakların ve kişisel verilerin özenle korunması alanlarında bazı sorunlu durumların ortaya çıktığı da görülmektedir. Bu nedenle, ilgili alanlarda ivedilikle koruma amaçlı kamu politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. *“Örneğin, şahıslara yönelik geliştirilen kişisel izleme teknolojileri hükümetlerin yanı sıra, facebook, apple, google gibi birçok özel kuruluş tarafından da kullanılarak; onların kişisel özellikleri ve eylemleri hakkında anlık bilgi sahibi olunabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum şahısların zaman içerisinde yeni teknolojilere yönelik güvenlerini kırmaktadır”* (Gül, 2018, s. 15). Gül'ün belirttiği olumsuz durumların meydana gelmesi, kamusal düzenlemelerin, kamu yararı politikalarının ve bunları destekleyecek yasal mevzuatın geliştirilmesini ivedilikle gerekli kılmaktadır.

Özel arşivler ile kamu yararının etkileşim gösterdiği alanların analiz edilmesi konusunda, özel arşiv/özel belge ile ilgili olabilecek Türkiye'deki yasalar (Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu, Türk Borçlar Kanunu) Tablo 9'da detaylıca incelenip, yasa maddeleri yorumlanarak konuya açıklık getirilebilir.

Tablo 9: Türkiye'de Kamu Yararı-Özel Arşiv Belgesi Etkileşimi İle İlgili Yasaların Yorumu

YASA ADI	YASA MADDESİ NUMARASI	YASA MADDESİ AÇIKLAMASI	YORUMLAR
Türk Ceza Kanunu ³⁰	207	<i>Bir özel belgeyi sahte olarak düzenleyen veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren ve kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bir sahte özel belgeyi bu özelliğini bilerek kullanan kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.</i>	Türk Ceza Kanunu'nda ele alındığı gibi özel belgelerin orjinalliğinin korunması kanuni açılardan daima ön planda tutulmaktadır. Özel belgeler üzerinde sahtecilik suçu işlendiği takdirde, suçu işleyen hakkında nasıl bir cezalandırılma yapılacağı da yasa maddelerinde açıkça belirtilmektedir. Böylece kişisel ve kamusal yararın , yasa maddelerinin desteğiyle ve ceza hukuku kıstaslarıyla korunması sağlanmaktadır.
	208	<i>Gerçek bir özel belgeyi bozan, yok eden veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.</i>	
	210	<i>Özel belgede sahtecilik suçunun konusunun, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, emtiayı temsil eden belge, hisse senedi, tahvil veya vasiyetname olması halinde, resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümler uygulanır.</i>	
	212	<i>Sahte resmi veya özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması halinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.</i>	
	239	<i>Sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vakıf olduğu ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere veren veya ifşa eden kişi, şikayet üzerine, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu bilgi veya belgelerin, hukuka aykırı yolla elde eden kişiler tarafından yetkisiz kişilere verilmesi veya ifşa edilmesi halinde de bu fıkraya göre cezaya hükmolunur. Birinci fıkra hükümleri, fenni keşif ve buluşları veya sınai uygulamaya ilişkin bilgiler hakkında da uygulanır. Bu sırlar, Türkiye'de oturmayan bir yabancıya veya onun memurlarına açıklandığı takdirde, faile verilecek ceza üçte biri oranında artırılır. Bu halde şikayet koşulu aranmaz. Cebir veya tehdit kullanarak bir kimseyi bu madde kapsamına giren bilgi veya belgeleri açıklamaya mecbur kılan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.</i>	

³⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>

<p>Türk Medeni Kanunu³¹</p>	<p>653</p>	<p><i>Mirasçılardan birinin karşı çıkması hâlinde, nitelikleri veya özgüledikleri amaç gereği bir bütünlük oluşturan eşya birbirinden ayrılamaz. Aile belgeleri ile aile için özel anı değeri olan eşya, mirasçılardan birinin karşı çıkması hâlinde satılamaz. Mirasçılar arasında anlaşmazlık çıkarsa sulh hâkimi, yerel âdetleri, âdet yoksa kişisel durumları göz önünde tutarak bu eşyanın, payına mahsup edilmek veya edilmemek suretiyle mirasçılardan birine özgülenmesine ya da satılmasına karar verir. Özel kanun hükümleri saklıdır.</i></p>	<p>Türk Medeni Kanunu'nda belirtildiği gibi aile belgelerinin dağılması ve kamu yararı dışına çıkmasına izin verilmez. Aileden birisinin haklı itirazı olduğu takdirde, belgelerin satışı yasaklanır. Bu konuda gerektiğinde mahkeme kararı alınarak özel arşiv koleksiyonunun aile içerisinden gönüllü olan birisinin koruması altına alınması sağlanmaktadır. Eğer aile arasında bir anlaşmazlık söz konusu değilse özel arşiv koleksiyonunun satılabilmesi-bağışlanabilmesi de mümkündür.</p>
<p>Türk Borçlar Kanunu³²</p>	<p>208</p>	<p><i>Kanundan, durumun gereğinden veya sözleşmede öngörülen özel koşullardan doğan ayırık hâller dışında, satılanın yarar ve hasarı; taşınır satışlarında zilyetliğin devri, taşınmaz satışlarında ise tescil anına kadar satıcıya aittir. Taşınır satışlarında, alıcının satılanın zilyetliğini devralmada temerrüde düşmesi durumunda zilyetliğin devri gerçekleşmişçesine satılanın yarar ve hasarı alıcıya geçer. Satıcı alıcının isteği üzerine satılanı ifa yerinden başka bir yere gönderirse, yarar ve hasar, satılanın taşıyıcıya teslim edildiği anda alıcıya geçer.</i></p>	<p>Bir mal, hizmet ve/veya belge üzerinde bulunan zilyetlik üzerinde uygulanması gerekli kıstasları belirleyen bu yasa maddesi ile, alıcı-satıcı arasındaki ilişkiler ve gerekli yasal yaptırımlar belirlenmektedir. Bu yasa maddesinden yararlanarak, özel arşiv belgelerinin de alım-satım ve devir işlemlerinde dikkat edilmesi gereken noktalar belirlenebilir.</p>
	<p>427</p>	<p><i>Hizmet buluşları üzerinde işçinin ve işverenin hakları, bunların kazanılması ile diğer sınai ve fikri mülkiyet hakları konusunda özel kanun hükümleri uygulanır.</i></p>	<p>Kişisel ticari hakların korunması konusunda, sınai ve fikri mülkiyet haklarının ön plana alınması konusuna dikkat çeken bir yasa maddesidir. Bu yasa maddesinden yararlanarak, özel arşiv belgelerinin korunması konusuna da bağlantı kurulabilir.</p>

Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu'nun özel belgeler ile ilgili yasa maddeleri incelendiğinde kamu yararının etkileşim gösterdiği alanların analiz edilmesi konusunda (Tablo 9); kişisel belgelerin korunması ile aile belgelerinin korunması faaliyetlerinin doğrudan ve/veya dolaylı olarak kişisel-kamusal yararının korunması konusuna katkı sağladığı görülmektedir. İlgili yasaların detaylı analizi sonucunda görülen duruma göre, özel belgelerin bütünlüğünün hukuksal güç ile korunması bir açıdan da kamu yararının da korunabilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda kişisel ticari hakların korunması konusunda, sınai ve fikri mülkiyet haklarının ön plana alınması durumlarının önemli olduğu da göze çarpmaktadır.

³¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

³² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6098.pdf>

Sınai ve fikri mülkiyet haklarının korunması aynı zamanda kişisel verilerin korunması konusuyla bağlantılıdır. Kişisel belgelerin/verilerin yasal güç ile korunması noktasında, kişi hürriyeti ve kişilerin özel hayatlarına saygı hususu her daim ön planda tutulmalıdır. Kişisel verilerin olması gerektiği standartlarda kayıt edilmesi ve işlenmesi önemlidir. *“Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, depolanması, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, aktarılması gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlem kişisel verilerin işlenmesi anlamına gelmektedir”* (KVKK, 2023). İşlenen kişisel verilerin sistem unsurlarıyla bağdaştırılması önemli olduğu gibi, kişisel verilerin kişi hukuku yönünden de incelenmesi oldukça önemlidir.

Kişisel verilerin işlenmesi sürecinde, mülkiyet/zilyet/telif hakkının sınırlarının belirlenmesi ve korunması noktalarına da dikkat edilmelidir. Mülkiyet hakkı; özel hukuk alanında mülkiyetteki mal üzerinde, kullanma, yararlanma ve diğer tasarruflarda bulunma yetkisi veren sınırsız bir ayni hak olarak nitelendirilmektedir. Nitekim Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) mülkiyet hakkını düzenleyen 683. Maddesine göre, *“bir şeye mâlik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine de sahiptir”* (Çağlayan, 2019, s. 238). Mülkiyet hakkı bireylere tanınan temel hak ve özgürlüklerden biri olarak Anayasa'nın 35. maddesinde düzenlenmiştir. Madde düzenlemesine göre *“herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir”* (Şimşek, 2011, s. 181). Görüldüğü üzere mülkiyet hakkı, malikine kullanma, yararlanma gibi çeşitli haklar tanıyan aynı zamanda ona toplum yararına ödevler yükleyen sosyal bir hak olarak tanımlanabilecektir. Mülkiyet hakkı, özel mallar üzerinde söz konusu olabileceği gibi kamu malları üzerinde de söz konusu olabilir. *“Kamu tüzel kişilerinin özel malları üzerindeki yetkisinin, Türk Medeni Kanunu'nda tanımlanan mülkiyet hakkı olduğu kabul edilmektedir. İdare, kamu mallarını bağışlama veya ücretsiz devretme yetkisine sahip değildir”* (Gülan, 1999, s. 76). Çağlayan, Şimşek ve Gülan'ın belirttikleri gibi; kişiler kendi özel mallarını mülkiyet haklarının kendilerine sağladığı güç ile dilediği gibi bağışlayabilir, devredebilir, satabilir. Fakat Devlet İdaresi, kamuya ait mallar üzerinde dilediği gibi bir devir-satım-bağış işlemi yürütemez. Bu konuda T.C. Anayasasının kendine verdiği yetkiler dahilinde hareket edebilir.

Özel arşiv belgelerinin mülkiyet haklarının daha detaylı ortaya koyulabilmesi açısından, telif hakkı ve zilyetlik kavramlarının irdelenmesi yararlı olacaktır. Telif hakkı, Türk Dil Kurumu sözlüğünde bir fikir veya sanat eserini oluşturan kişinin, bu eserden doğan haklarının tümü şeklinde tanımlanmaktadır. “*Telif, kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerinde hukuken sağlanan haklardır*” (Sümbül, 2021, s. 164). Telif yasaları, ilgili kanun, fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri ile bu eserleri yorumlayan sanatçılar ve kuruluşların ürünler üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek amacıyla çıkarılır. Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 973’te de zilyetlik, “*bir şey üzerinde fiilî hâkimiyeti bulunan kimse onun zilyededir şeklinde ifade edilmiştir. Aynı zamanda zilyetlik, bir kişinin bir eşya üzerinde zilyet kurma iradesine sahip olarak fiilî hâkimiyet kurması olarak tanımlanabilir*” (Akipek, 1972, s. 21). Roma hukukundan farklı olarak, maddeyi elinde bulunduran kişinin malik olma arzusu olmasına da gerek yoktur. Eşyayı elinde bulunduran, ödünç alan, emanetçi gibi sıfatlarla elinde bulundursa dahi zilyet sayılmaktadır (Çelebican, 2000, s. 14). Mülkiyet/zilyet/telif haklarının, özel arşiv belgeleri ile bağdaştığı ortak noktalar bulunmaktadır. Taşınır ve/veya taşınmaz eşya üzerinde ekonomik değeri olan neredeyse tüm varlıklar özel mülk olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda eşya üzerinde sahip olunan zilyetlik, bir açıdan da mülkiyet hakkının konusudur. Ancak, dünyadaki gelişmeler mülkiyet hakkının özel hukuk alanında da zamanla değişime uğradığını göstermektedir. Mülkiyet hakkının sağladığı yetkilerin farklı kişilere dağıtılması suretiyle, bu kişilerin hukuki durum olarak mülkiyete sahip görülmesi de yaşanan diğer önemli gelişmedir (Özlük, 2019, s. 166).

Mülkiyet haklarının kamu yararını gözeterek şekilde özel arşiv belgeleri üzerinde kanuni olarak kullanılması/devredilmesi konusunun incelenmesi oldukça önemlidir. Özel arşiv belgeleri her ne kadar kamu yararı niteliği ağır basan belgeler olsa da özel mülkiyete tabi belge niteliğine sahip olduğundan mülkiyetlerinin devri ancak iki taraflı sözleşmelerle mümkün olacaktır. Bu açıdan ilgili yasa maddelerini içeren Türk Borçlar Kanunu’nun analiz edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Kanun’un 1. maddesinde “*Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur*” denmektedir. Menkul mal olarak nitelendirebilecek olan özel arşiv belgelerinin devrinde malın zilyetliğinin alıcıya geçirilmesi dışında, bir de mülkiyetin geçmesi hususunda da tarafların anlaşması gerekmektedir. Bu şekilde bir anlaşmaya varılması için tarafların karşılıklı olarak yapacağı icap (teklif), kabul ve irade uyuşması yoluyla

bir sözleşmenin yapılması mümkün olacaktır. Bu çerçevede özel arşiv belgelerinin, yalnızca tarafların özgür iradelerinin uyuşumu yoluyla kamu mülkiyetine geçirilmesinin söz konusu olacağı söylenebilir.

Peki kamu idareleri özel arşiv belgelerinin edinimi noktasındaki sözleşmelerin yapımında *-kamu yararı niteliğine sahip olup ihtiyaç duyulan belgenin tespiti, bedelin belirlenmesi ve sözleşmecinin tarafın seçiminde-* tamamen serbest midir? Bu soruya sözleşmenin niteliğine bakarak cevap vermek daha doğru olacaktır. İdarenin ihtiyaç duyduğu menkul malların alımı sözleşmeleri idarenin özel hukuk sözleşmeleri olarak kabul edilmekte ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'na göre yapılabilmektedirler. Bu çerçevede özel arşiv belgeleri, kamu yararı niteliği taşıyan yalnızca tek bir gerçek ya da tüzel kişinin özel hakla elinde bulundurduğu belge niteliğine sahip olduğundan *'doğrudan temin usulü'* ile özel arşiv belgelerinin edinimi mümkün olabilecektir. Bu alımlarda sözü edilen Kanun'un 22. maddesinin son fıkrasına göre *"... yapılacak alımlarda, ihale komisyonu kurma ve 10 uncu maddede sayılan yeterli kurallarını arama zorunluluğu bulunmaksızın, ihale yetkilisince görevlendirilecek kişi veya kişiler tarafından piyasada fiyat araştırması yapılarak ihtiyaçlar temin edilir."* Diğer bir deyişle idare ihtiyaç duyduğu özel arşiv belgesine ilişkin fiyat araştırması yaparak bedeli belirleyebilecek ama eğer malik belgesini satmazsa da belirlediği bedelin üzerine çıkamayacaktır. Buradan varılan sonuç; idarenin edinmek istediği özel arşiv niteliğindeki belgenin kamu yararına sahip olup olmadığının ve bedelinin belirlenmesinde tam bir serbestiye sahip olmadığıdır. Belgelerin devri, her şekilde malikin kendi iradesine bağlı durumdadır.

III. 5. Özel Arşivlerin Mülkiyetinin Devir, Satın ve Bağış İşlemlerinin Kamu Yararına Uygunluğu

Türk Borçlar Kanunu'nda mülkiyet konusu ile ilgili olarak ele alınan Mülkiyetin Devri Amacı Güden Sözleşmeler; *Mal Değişimi (Trampa) Sözleşmesi*, *Satış Sözleşmesi*, *Bağış Sözleşmesi* olarak 3 (üç)'e ayrılır. Mülkiyetin Devri Amacı Güden Sözleşmelerin ortaya koyulmasındaki amaç, bir şeyin mülkiyetini bir kişiden diğer kişiye/kuruma devredebilmektir. Satış ve Trampa ivazlı (karşılıklı), Bağış Sözleşmesi ise ivazsız (karşılıksız) bir mülkiyeti devir sözleşmesi türüdür (Sözleşme Türleri, 2023). Adı geçen sözleşmelerin yapılması ile özel arşiv sahiplerinden materyalin sağlanması için hazırlanacak satış ve bağış sözleşmelerinin içeriği tam olarak ortaya koyulmalıdır. Bu konuda taraflar arasında detaylı protokoller hazırlanmalıdır. Hazırlanan protokollere uygun olarak, özel arşiv belgelerinin satış ve bağış işlemleri süreklilik arz edecek şekilde yürütülmelidir.

Bağış Sözleşmesi de Yüklemeli Bağış ve Koşullu Bağış unsurlarına ayrılmaktadır. Tablo 10'da Sözleşme Türleri gösterilmektedir.

Tablo 10: Sözleşme Türleri (Sözleşme Türleri, 2023)

SÖZLEŞME TÜRLERİ	
*Mülkiyetin Devri Amacı Güden Sözleşmeler	
+ Mal Değişimi (Trampa) Sözleşmesi	
+ Satış Sözleşmesi	
+ Bağış Sözleşmesi	
	↓
- Koşullu Bağış	
- Yüklemeli Bağış	

Tablo 10'daki bilgiler göz önüne alınarak, Tablo 11 ve Tablo 12'de -Özel Arşiv Satış Protokol/Sözleşme Örneği ile Özel Arşiv Bağışı Protokol/Sözleşme Örneği- detaylandırılabilir. Bağış ve/veya satın alınarak sağlanacak özel arşiv materyalinin sağlama sözleşmesi kayıtlarında yer alması gereken temel bilgiler şunlardır³³:

³³ Not: İskoçya ve Danimarka Ulusal Arşivlerinin özel arşiv rehberlerinden (s.54) faydalanılmıştır.

- Sağlama Şekli: Bağış, Geçici Bağış, Satın Alma
- Sağlama SözlöŐmesi No
- Sağlama Tarihi
- Sağlama Yeri
- Sağlayan Uzman Personel Bilgileri
- Konu ve Kapsam
- Nitelik Bilgileri (İçerik Özellikleri-Content)
- Nicelik Bilgileri (Adet, Tane, Boy gibi-Extent)
- Belgelerin Telif Hakkı ve Erişim Sınırlılıkları (Rights)
- Belgelerin Fiziki Durumu (Condition)
- Uzman Personel Notları
- Diğer Notlar
- İmzalıdır.

Özel arşivler üzerinde yapılabilecek mal değişimi (trampa) sözlöŐmesinin açıklaması (Türk Boręlar Kanunu madde 282) *“tarafardan birinin diğer tarafa bir veya birkaç Şeyin teslim ve mülkiyetini geğirmeyi, diğer tarafın aynı Şekilde başka bir veya birkaç Şeyin teslim ve mülkiyetini geğirmeyi taahhüt etmesi karşılığında boręlandığı bir sözlöŐmedir”* (Yavuz, 2011, s. 331). Özel arşivler üzerinde mal değişimi (trampa) uygulanması belgelerin maliklerden alınıp; karşılığında belge sahibine değerli mal, eşya vb. devredilmesiyle geręekleŐtirilebilir. İŞlemlerin yerine getirilmesinde karşılıklı rıza ön planda olmalıdır.

Tablo 11 ve Tablo 12’de -Özel Arşiv Satış Protokol/SözlöŐme Örneği ile Özel Arşiv Bağışı Protokol/SözlöŐme Örneği- detaylandırılacaktır.

Tablo 11: Özel Arşiv Satış Protokol/Sözleşme Örneği³⁴

ÖZEL ARŞİV SATIŞ PROTOKOLÜ/SÖZLEŞMESİ

Sözleşme Seri No: .....

Tarih:.....

Yer:.....

Sağlama Şekli: Satış

TARAFLAR

Bu Sözleşmede “SATIN ALAN KİŞİ/KURUM” ve “ÖZEL ARŞİV SAHİBİ” birlikte “TARAFLAR” diye anılacaktır.

SATIN ALAN KİŞİ/KURUM

KİŞİ/KURUM :

ADRES :

TEL NO :

E-POSTA :

ÖZEL ARŞİV SAHİBİ

TC KİMLİK NO :

AD SOYAD / UNVAN :

ADRES :

TEL NO :

E-POSTA:

KONU VE KAPSAM

..... mevzuatı çerçevesinde, özel arşiv belgelerine sahip olan her türlü arşiv sahibinin, özel arşiv belgelerinin satın alma hizmetinin ve bu sözleşmede belirlenen diğer hizmetlerin verilmesine ve tarafların diğer hak ve yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesine ilişkin sözleşmedir. Özel arşiv sahiplerinden satın alınan özel arşiv belgelerinin mülkiyeti satın alan kuruma devredilir. Bu konuda Türk Borçlar Kanunu maddeleri saklıdır.

ÖZEL ARŞİV İÇERİK BİLGİLERİ

Nitelik Bilgileri (İçerik Özellikleri)

Nicelik Bilgileri (Adet, Tane, Boy)

Belgelerin Fiziki Durumu

BELGELERİN TELİF HAKKI ve ERİŞİM SINIRLILIKLARI

NOTLAR

İMZALAR

³⁴Not: İskoçya Ulusal Arşivleri ile Danimarka Ulusal Arşivleri'ne ait özel arşiv satış-bağış protokol/sözleşme rehberleri örnek olarak incelenmiş ve analiz edilen bilgilerden faydalanılarak, yazar tarafından özgün bir sözleşme örneği ortaya koyulmuştur.

Özel arşivlerin satış sözleşmesi ile mülkiyetinin devri söz konusu olabilir. Bu kapsamda özel arşivi elinde bulunduran şahıs ile kamu makamları arasında yukarıda örneği verilen bir satış sözleşmesi gerçekleştirilecektir. Satış sözleşmesinin en temel özelliği karşılıklı (ivazlı) bir sözleşme olmasıdır. Özel arşivlerin satın alınmasında alıcı konumundaki kamu makamı, satış işlemi karşılığında özel arşiv niteliğindeki belgenin mülkiyet hakkına sahip olan satıcı konumundaki kişiyle bir bedel üzerinde anlaşarak - *icap, kabul ve irade uyuşmasına dayanan*- satış sözleşmesini gerçekleştireceklerdir. Özel arşivlerin satış sözleşmesi incelendiğinde; özel arşivin satın alındığı kişilerin tüm kişisel bilgilerinin detaylı şekilde kayıt edildiği görülmektedir. Bunun yanında özel arşiv sahiplerinden satın alınan özel arşiv belgelerinin mülkiyeti satın alan kuruma devredilmektedir. Bu konuda Türk Borçlar Kanunu maddeleri saklıdır. Bunun yanında özel arşivlerin sağlanması işlemleri yürütülürken özel arşiv sahibinin haklarının korunması amacıyla, 'Türk Borçlar Kanunundan' yararlanılmaktadır.

Örneğin; özel arşiv sahibi, önem verdiği bir eserini herhangi bir yayıncı/yayınevi ile anlaşma yaparak, yayınlama hakkına sahiptir. Yayınevinin, özel arşiv materyalini sağlama yöntemleri arasında satın alma ve/veya yayın hakkı devri bulunmaktadır. Türk Borçlar Kanunu Madde 496, 497 ve 498 incelendiğinde; *"...Sözleşmede aksi kararlaştırılmış olmadıkça yayımlatan, bedel ödenmesini isteyebilir. Bedel ödenmesi gereken hâllerde ödenecek miktar belli değilse bedel, hâkim tarafından belirlenir. Yayıncının birden fazla basım yapma hakkı varsa, ilk basım için kararlaştırılan bedel ve diğer koşulların, sonraki basımlar için de uygulanacağı kabul edilmiş olur. ...Bedel, eser bütün olarak yayımlanacaksa tamamının; cilt, fasikül, forma gibi bölümler hâlinde yayımlanacaksa, her bölümün basımından ve satışa hazır duruma getirilmesinden sonra ödenir. Taraflar, bedeli satış miktarına bağlamışlarsa yayıncı, satış hesaplarını tutmak, çıkarmak ve teamüle uygun ispat edici belgeleri hazırlamakla yükümlüdür. Aksi kararlaştırılmadıkça yayımlatanın, eserden, teamül uyarınca verilmesi gereken miktarda bedelsiz alma hakkı vardır. Eser, yayıncıya teslimden sonra beklenmedik hâl sonucu yok olsa bile, yayıncı bedeli ödemekle yükümlüdür"* hükümleri bulunmaktadır. İlgili kanun maddelerinin yorumu yapıldığında, özel arşiv sahibinin eserinden doğan her türlü hakka sahip olabildiği görülebilmektedir. Eserini satın/devir ettikten sonra bile yasal kopyasını alabilme hakkına sahiptir. Bunun yanında yıllar sonra bile kaybolan yayınının bedelini alabilme hakkına da sahiptir. Bu konuda Türk Borçlar Kanunu maddeleri açıktır.

Tablo 12: Özel Arşiv Bağı Protokol/Sözleşme Örneği³⁵

ÖZEL ARŞİV BAĞI PROTOKOLÜ/SÖZLEŞMESİ

Sözleşme Seri No: .....

Tarih: .....

Yer: .....

Sağlama Şekli: Bağı Geçici Bağı

TARAFLAR

Bu Sözleşmede “BAĞIŞ ALAN KİŞİ/KURUM” ve “ÖZEL ARŞİV SAHİBİ” birlikte “TARAFLAR” diye anılacaktır.

BAĞIŞ ALAN KİŞİ/KURUM

KİŞİ/KURUM :

ADRES :

TEL NO :

E-POSTA :

ÖZEL ARŞİV SAHİBİ

TC KİMLİK NO :

AD SOYAD / UNVAN :

ADRES :

TEL NO :

E-POSTA :

KONU VE KAPSAM

..... mevzuatı çerçevesinde, özel arşiv belgelerine sahip olan her türlü arşiv sahibinin, özel arşiv belgelerinin bağı hizmetinin ve bu sözleşmede belirlenen diğer hizmetlerin verilmesine ve tarafların diğer hak ve yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesine ilişkin sözleşmedir. Özel arşiv sahiplerinden bağı alınan özel arşiv belgelerinin mülkiyeti bağı alan kuruma devredilir. Bu konuda Türk Borçlar Kanunu maddeleri saklıdır. (Bağılayan tarafından sözleşmeye, Yüklemeli ve/veya Koşullu Bağı şartı koyulabilir)

ÖZEL ARŞİV İÇERİK BİLGİLERİ

Nitelik Bilgileri (İçerik Özellikleri)

Nicelik Bilgileri (Adet, Tane, Boy)

Belgelerin Fiziki Durumu

BELGELERİN TELİF HAKKI ve ERİŞİM SINIRLILIKLARI

NOTLAR

İMZALAR

³⁵Not: İskoçya Ulusal Arşivleri ile Danimarka Ulusal Arşivleri'ne ait özel arşiv satış-bağı protokol/sözleşme rehberleri örnek olarak incelenmiş ve analiz edilen bilgilerden faydalanılarak, yazar tarafından özgün bir sözleşme örneği ortaya koyulmuştur.

Özel arşivler üzerinde bağış sözleşmesi ile belge edinimi de mümkündür. Bağış sözleşmesi her ne kadar karşılıksız bir sözleşme olsa da iki taraflı bir sözleşme olduğundan dolayı ancak tarafların icap ve kabulüne dayanan irade uyuşması sonucunda özel arşiv belgelerinin kamu makamları tarafından edinimi mümkün olabilecektir. Uygulanan bağış sözleşmesinde; ‘yüklemeli bağış ve koşullu bağış’ unsurları aranabilir. Türk Borçlar Kanunu madde 290 ve 291 incelendiğinde koşullu ve yüklemeli bağış konusu detaylandırılabilir. “...Koşullu bağışlama da bağışlama, bir koşula bağlanarak yapılabilir. Yerine getirilmesi bağışlayanın ölümüne bağlı olan bağışlamada, vasiyete ilişkin hükümler uygulanır. Yüklemeli bağışlama da ise; bağışlayan bağışlamasına yüklemeler koyabilir. Bağışlayan, sözleşme gereğince bağışlanan tarafından kabul edilmiş olan yüklemelerin yerine getirilmesini isteyebilir. Kamu yararına uygun olarak bağışlamaya konulmuş olan bir yüklemenin yerine getirilmesini isteme yetkisi, bağışlayanın ölümünden sonra, ilgili kamu kurumuna geçer. Bağışlama konusunun değeri, yüklemenin yerine getirilmesi masraflarını karşılamaz ve aşan kısım kendisine ödenmezse bağışlanan, yüklemeyi yerine getirmekten kaçınabilir.”³⁶ Koşullu ve yüklemeli bağış konusu, kamu yararının sağlanması ile bağlantılıdır. Özel arşiv bağışlayıcısı, ölümünden sonra ve/veya kendisinin koşul koyduğu şartların sağlanmasına müteakip, belgelerinin bağışlanabilmesini şart koşabilmektedir. Aksi durumlarda bağışlayanın belgelerini vermeme/geri alma durumları ortaya çıkabilecektir.

Bağışlanan özel arşiv materyalinin arşivsel değerinin tam ve doğru tespit edilmesi önemlidir. Oluşturulan arşivlerde materyalin içerikleri, özel arşiv koleksiyonunun gelecekte takip edebileceği sağlama politikasına da yön verebilecektir. Özel arşiv koleksiyonlarını geliştirme politikasının takibinde dikkat edilmesi gereken önemli faktörlerden biri de diğer koleksiyoncu/kurumların oluşturdukları sağlama politikalarını güncel olarak takip etmektir. Etkili bir sağlama programı uygun materyali belirleme, yerleştirme ve güvenceye almak için alan araştırmasına dayanır. Alan araştırması; bir koleksiyon için belirleme, görüşme ve belgeleri koruma faaliyetlerini içermektedir. Materyal sağlama süreci boyunca, bazı durumlarda DAB’ı da ilgilendiren materyal elde edilmiş olabilir (Osmanlıca belge vb.) ve bu materyal Devleti ilgilendirdiklerinden dolayı ivedilikle DAB’na bilgi verilmelidir. Bu açıdan, materyalin içeriklerinin ve bağlantılarının düzenli olarak kontrol edilmesi önemlidir. Bu kontrol işleminin işin uzmanı olan kişiler tarafından gördürülmesi gerekmektedir. Özel arşiv belgelerinin sahiplerinden bağış alınmasından sonra düzenlenmesi işlemlerinde takip edilmesi

³⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6098.pdf>

gereken süreç, düzenleme işlemini bir bütün olarak değerlendirmektir. Düzenleme işlemi yapılırken çeşitli yöntemlerin takip edilmesi mümkündür. Özel arşivlerin sağlanması süreci planlanırken, belgelerin ileride kullanıcıya nasıl sunulacağı düşünülerek işlemin başlatılması önemlidir. Özel arşivler bağış alınırken dikkat edilmesi gereken önemli noktalar şunlardır:

- Özel arşiv koleksiyonu oluşturacak olan kurumun, özel arşiv bağış politikasının önceden belirlenmiş olması ve yazılı duruma getirilmesi gerekmektedir. Bağış politikasının hangi koşulları içerdiği belirlenmelidir. Hangi materyalin bağış alınması ve/veya alınmaması gerektiği belirlenmelidir. Materyal sağlanırken, değerli bilgi taşıma potansiyelinden dolayı bağışçının ve ailesinin özel yazışmalarının da alınması önemlidir. Materyal üzerinde karar verme yetkisi uzman personel üzerinde olmalıdır. Uzman personelin tavsiyesi dışında, düzenleme işlemleri yerine getirilene kadar ilgisiz kişilerin belgelere el sürmemesine özen gösterilmelidir.
- Yürürlükteki ve/veya yürürlüğe koyulacak olan özel arşiv mevzuatına göre özel arşiv koleksiyonunun ne kadar süre kullanıma kapalı kalabileceği-kalmayacağı belirlenmelidir. Toplanan materyal içerisinde, kişi veya ailenin özel hayatıyla ilgili hassas belgeler bulunabilir. Bu tür materyal için materyali bağışlayacak kişilere, materyal üzerinde bazı durumlarda kullanım açısından sınırlamalar yapılabileceği konusunda garantiler verilmelidir. Bu işlemler için gereken yasal prosedürler yerine getirilmelidir.
- Bağışlanan materyalin düzeninin, mümkün olduğunca orijinal (asli) düzeninde olması faydalı olacaktır. Orijinal düzenin tespitinde, materyalin alındığı kurumun tarihçesi, stratejik planları, faaliyet raporları gibi bilgilerden yararlanılabilir. Eğer materyal kişilerden devralındıysa, kişinin geçmişindeki yürüttüğü farklı iş ve görevleri de incelenebilir. Belge türlerinin arasındaki bağlantılara dikkat edilmelidir. Düzenlemesi yapılacak olan materyalin düzenleme planları öncelikle ortaya koyulmalı ve işlemler standartlara göre takip edilmelidir. Düzenleme işleminden sonra kesinlikle materyalin kataloğu ve envanter listesi (basılı, e-envanter) oluşturulmalıdır. Envanter listesinde; materyal türü, tarihi, fiziksel bilgileri, fiziksel nitelendirme bilgileri yer almalıdır. Kişi ve kurum adı dizinleri de oluşturulmalıdır. Hazırlanan dizinler, arşiv kurumunun tüm materyalinin içeriğini ve araştırma araçlarını kapsayacak şekilde

şeffaf bir özellik taşımaktadır. Bu durum, araştırmacılar açısından büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

- Bağışçı ve/veya ailesi ile görüşen uzman personelin, materyal hakkındaki objektif görüşleri ile kendi kişisel görüşlerini verimli şekilde not etmesi gerekmektedir. Arşiv kurumu adına görüşmeye giden kişinin sosyalleşme seviyesi ve dil hâkimiyeti, arşiv belgelerinin bağışlanması noktasında önemli bir faktördür. Özellikle mirasçıların ikna edilmesi noktasında bu özellikleri daha da büyük bir önem kazanmaktadır. Genellikle mirasçılar belgelerin korunması noktasında daha duygusal ve hassas düşünmektedirler. Mirasçıları telkin edecek, endişelerini giderecek, kafalarındaki sorulara cevap bulabilecek şekilde görüşmeler yerine getirilmelidir. Bazı durumlarda birkaç olumlu ziyaret daha yapılabilir. Görüşmeye gidilirken, belgelerin hemen transferinin yapılabilmesi amacıyla bir taşıt hazır bulundurulmalıdır. Çünkü bazı durumlarda sonradan fikrinden vazgeçebilen bağışçılar olabilmektedir. Bu durumlardan dolayı, bağışçı ile ivedilikle sözleşme imzalanmalı ve materyal hızla nakledilmelidir.
- İncelenen materyalin içeriğinin çok değerli olması ve bağış için gidilen arşiv sahibi/mirasçıların ikna edilememesi durumunda, uzman personel inisiyatif kullanarak belgelerin satın alınması kararını da verebilir. Bu durumlarda uzman arşiv personeli-arşiv sahibi arasındaki anlaşmanın kamu yararına uygun şekilde sağlanabilmesi için, her iki tarafında kamu yararını gözeterek hareket etmesi önemlidir. Uzman personelin materyale brüt bir değer biçebilme yetkisi olmalıdır. (Nihai karar, arşiv kurumu yöneticilerinde olmalıdır).
- Arşiv sahibine/mirasçılara, arşiv belgeleri sağlandıktan sonra nezaket ve teşekkür mektubu (basılı, e-izmalı) yazılmalıdır. Bu inceliğin gösterilmesi, arşiv maliklerinin arşivler konusunda verdikleri kararlardan daha memnun olmalarını da sağlayabilmektedir.

Özel arşiv materyalinin satın veya bağış yöntemiyle sağlanmasının önemi olduğu kadar; korunma, erişim ve denetim koşulları da önemlidir. İyi koşullarda sağlanan, saklanan, korunan ve denetimi sürekli yapılan her materyalin, erişim ve materyal kullandırma koşulları da gelişecektir. Erişim koşulları ileri teknolojilerle donatılmış materyalin, kullanıcılara sunulma ve bilgi erişim potansiyeli de yüksek olacaktır. Özel arşiv bağışçılarının özel arşiv kaydının şekillenmesinde ve düzenlenmesinde ilk destek gördükleri birim, arşiv kurumlarıdır. Ancak gerçek şu ki, değerlendirme ve satın alma

genel prosedürü olan bir süreçtir. Süreç, tamamen müzakere edilmiş, hatta bazı durumlarda tartışmalı bir zemin üzerinde bile gitmektedir (Fisher, 2015, s. 119). Fisher’ın da değindiği gibi özel arşiv satın alma süreci, detaylı bir içeriğe sahiptir. Öncelikle materyalin tespiti, değer biçme, bütçe belirleme, hesap bilgileri alma, ödeme emri verme, onay, materyalin teslim alınması, tutarın hesaba aktarılması, makbuz ve faturalama zincirini izlemektedir.

Bunun yanında özel arşivlerin fiziki olumsuz etmenlerden de korunmasına dikkat edilmelidir. Isı, nem, toz gibi etkenlere yönelik olarak materyale zarar vermeyecek şekilde gerekli düzenlemelerin yapılması önemlidir (Stevens, 1999, s. 86). Geçmişten devralınan basılı belgelerin günümüzde dijital ortama aktarılmasına devam edilmekte olup; geçmiş ve bugünün birleştirilmesi açısından belgelerin dijitalleştirilerek arşive kazandırılması da önem arz etmektedir.

Sağlama işlemlerinden sonra, özel arşiv koleksiyonlarının telif hakkının sınırlarının belirlenmesi işlemleri de dikkate alınmalıdır. Günümüzde özel arşiv sahipleri arşiv belgelerinin içeriği, kapsamı ve değeri konusunda kendilerine yardımcı olabilecek yetkili bir uzman kuruluştan yoksun durumdadırlar. Bu konudaki boşluk alanından faydalanan, yüksek fiyatlarla belge ticareti yapan kötü niyetli simsarlardan olumsuz etkilenebilmektedirler. Belge sahiplerinin, bu alanı bir sektör haline getirmiş kötü niyetli belge simsarları tarafından yanlış yönlendirilmelerinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu amaçla bağışçının belgelerinin içeriğine, kişisel haklarına ve en önemlisi belge sahiplerinin telif ve mülkiyet haklarına önem verilmelidir. Zaman zaman şahsi veya toplu şekilde, bireylerin özel arşivlerine bu açıdan zarar verilebilmektedir. Bunun yanında özel arşiv sahiplerinin bazı belgelerini bağışlama aşamasında tereddütte olabildikleri durumlarda olabilmektedir. Örneğin bir belge, sahibi tarafından bir aile içi ticari sır belgesi olarak belirlenmiş ise belge sahibi devir sözleşmesi yapmak istemeyebilir. Bu kapsamda hangi belgelerin kamu yararına dönük olduğu tam olarak analiz edilmeli ve özel arşiv belgelerinin devri konusunda gerekirse kişiler sunumlar, kamu spotları, duyuru gibi yöntemlerle bilgilendirilerek ya da belgelerinin kamuya açık olacağı ya da olmayacağı noktasında teminat verilerek teşvik edilmelidir.

Özel arşiv belgelerinin devri noktasında telif yasalarının uygulanmasına dikkat edilmelidir. *“Bu konuda bireylere karşı işlenen telif suçları kapsamına bireylerin kişilik*

haklarını zedeleyici şekilde, haklarında özel hayatlarının paylaşılması ve kendi izinleri olmadan özel belgelerinin paylaşılması gibi olumsuz olaylar girmektedir. Telif yasalarının çiğnenmesi günümüzde basılı tüm alanlarda olduğu gibi, daha çoğunlukla sanal ortamlarda meydana gelmeye başlamıştır” (Sağsan, 2002, s. 25). Sağsan’ın belirttiği bu olumsuz durumların oluşturduğu sorunlu konularda yasal yaptırım olan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun³⁷ uygulanmasına dikkat edilmelidir. İlgili yasada ele alınabilecek maddeler şunlardır:

- *“Madde 8: Bir eserin sahibi onu meydana getirendir. Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserlerin mali hak sahipleri bunları çalıştıran veya tayin edenlerdir. Tüzel kişilerin uzuvları hakkında da bu kural uygulanır.*
- *Madde 27: Koruma eser sahibinin yaşadığı müddetçe ve ölümünden itibaren 70 yıldır.*
- *Madde 29: El işleri, küçük sanat eserleri, fotoğraf ve sinema eserleri için koruma tarihi aleniyet tarihinden itibaren 70 yıldır.*
- *Madde 38: Bütün fikir ve sanat eserlerinin, yayımlanma veya kâr amacı güdülmeksizin şahsen kullanmaya mahsus çoğaltılması mümkündür. Ancak, bu çoğaltma hak sahibinin meşru menfaatlerine haklı bir sebep olmadan zarar veremez ya da eserden normal yararlanmaya aykırı olamaz.³⁸*
- *Madde 85: Eser mahiyetinde olmasa bile, mektup, hatıra ve buna benzer yazılar yazarların ve bunlar ölmüş ise 19 uncu maddenin birinci fıkrasında yazılı kimselerin muvafakati olmadan yayınlanamaz.*
- *Madde 86: Eser mahiyetinde olmasalar bile, resim ve portreler tasvir edilenin, tasvir edilen ölmüşse 19 uncu maddenin birinci fıkrasında sayılanların muvafakati olmadan tasvir edilenin ölümünden 10 yıl geçmedikçe, teşhir veya diğer suretlerle umuma arz edilemez. Birinci fıkradaki muvafakatin alınması: Memleketin siyasi ve içtimai hayatında rol oynayan kimselerin resimleri; Tasvir edilen kimselerin iştirak ettiği geçit resmi veya resmî tören yahut genel toplantıları gösteren resimler; Günlük hadiselere mütâallik resimlerle radyo ve film haberleri; için şart değildir. (Değişik üçüncü fıkra: 23/1/2008-5728/145 md.) Birinci fıkra hükmüne aykırı hareket edenler hakkında Borçlar Kanunu’nun 49 uncu maddesi ile koşulları varsa, Türk Ceza Kanunu’nun 134, 139 ve 140 uncu maddeleri hükümleri uygulanır. (Değişik dördüncü fıkra: 23/1/2008-5728/145 md.) Birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre yayımın caiz olduğu hâllerde de Türk Medenî Kanununun 24’üncü maddesi hükmü saklıdır.*
- *Madde 87: Aksi kararlaştırılmamış ise, bir kimsenin sipariş üzerine yapılan resim veya portresinden, sipariş veren veya tasvir edilen ve yahut bunların mirasçıları fotoğraf aldırabilir. Bu hüküm baskı usulü ile yapılan portre ve resimler hakkında cari değildir. Şu kadar ki, bu suretle vücuda getirilen resim ve portrelerin birinci fıkrada sayılanlar için tedariki mümkün olmaz veya nispeten büyük güçlüğü mucip olursa bunların da fotoğrafları aldırılabilir”.*

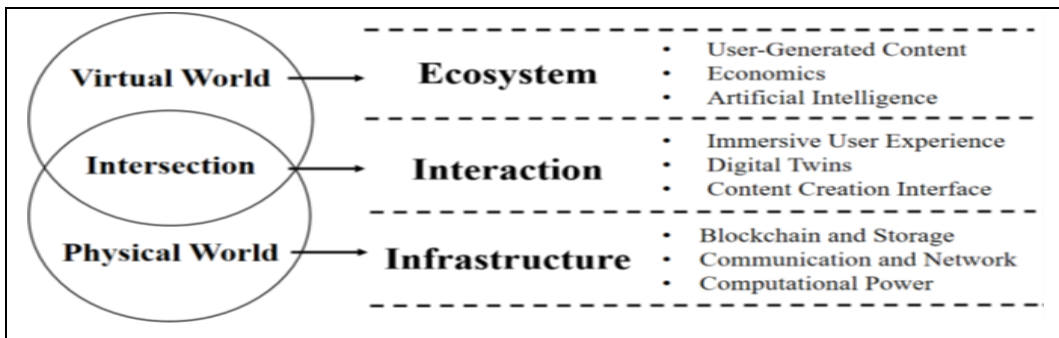
³⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf>

³⁸ http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2014/11/19/2014_11_19_741448.pdf

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na uygun olacak şekilde, özel arşiv materyalinin kullanılması işlemleri yerine getirilmelidir. Telif hakkına ve kişisel mülkiyet haklarına her şartta riayet edilmesi önemlidir. Böylece özel arşiv belgelerinin kişisel mülkiyet hukuku ile olan bağları da sağlam tutulabilecektir. Teknolojik değişimlere uygun olarak dünyadaki mevzuat değişimlerine de dikkat edilerek mevcut mevzuat da sürekli güncel tutulmalıdır. Günümüzde fikri mülkiyet haklarına yapılan saldırıların nasıl engelleneceği, kişilerin zararlı olduğu iddia edilen sanal eylemleri nedeniyle hangi durumda yasal yaptırımla karşı karşıya kalabileceği, metaverse evreninde hangi fiillerin suç teşkil edeceği ve ne şekilde cezalandırılacağı gibi durumların çözümlenmesi de sağlanabilir (Işık, 2022, s. 23). Aynı zamanda dijital malvarlığı durumunda olan dijital ortamda depolanmış ve kişilerin elektronik ortamda sahip oldukları videolar, fotoğraflar, elektronik postalar da bu hukuki durumdan etkilenecektir (Hopkins & Lipin, 2014, s. 63). Örneğin dijital varlıkların çalınması veya kişilerin dolandırılması halinde nasıl bir yaptırım uygulanacağı, hukukçuların gelecekte daha fazla üzerinde çalışması gereken konular durumuna gelecektir.

Hukuksal alanda gelecekte mülkiyet hukukunun dijital dünya ve metaverse alanında nasıl uygulanacağı üzerinde çıkarılacak kanun ve yönetmelikler bu konunun geliştirilmesini ve dijital dünyaya ayak uydurulmasını sağlayabilecektir. Temelde metaverse, insanların dijital karakterler gibi üç boyutlu bir sanal dünyada birbirleriyle etkileşime girebildiği, yeni nesil bir internet ağı olarak tanımlanmaktadır. Metaverse kelimesinin meta (ötesinde) ve universe (evren) kelimelerinden türetildiği; metaverse'ün sanal topluluklar yaratmaya olanak tanıyan bir konsept olduğu; kullanıcıların avatarları aracılığı ile etkileşime geçebildiği üç boyutlu sanal alanı kapsayan yeni nesil bir internet olduğu gözlemlenmektedir (Duan ve diğerleri, 2021, s. 153).

Tablo 13: Metaverse'in Üç Katmanlı Mimarisi (Duan, vd., 2021, s. 155)

Tablo 13’de görüldüğü gibi metaverse, ‘Sanal Dünya, Kesişim, Fiziksel Dünya’ katmanlarından oluşmaktadır. Bu katmanların alt başlıkları, ‘Ekosistem, Etkileşim, Altyapı’ unsurlarından oluşmaktadır. Bu üç (3) katmanın duruma uygun olarak, ‘Ekonomi, Yapay Zekâ, Kullanıcı Deneyimleri, Dijitalleşme, İçerik Yönetimi, Blockchain, Depolama, İletişim gibi’ sektörlerle ilişkisi de bulunmaktadır. Metaverse konusunda önerilen üç katmanlı mimari, bir metaveri deposunu oluşturan bileşenleri etkin bir şekilde kapsayabilir ve her katmanın ayrıntıları ve açık araştırma soruları alt bölümlerde daha ayrıntılı olarak geliştirilebilir (Duan, vd., 2021, s. 155). Metaverilerin kullanım sonuçları ve geri dönüşler, yapay zekâ ve blockchain teknolojilerinin yardımıyla metaverse süreçlerini olumlu etkileyecektir.

Metaverse, özel arşive bakış açısını değiştirmektedir. Metaverse’ün arşivciliğe uygulanması noktasında, özel arşivler ile olan illiyet bağı incelenebilir. Bu konuda literatürde çok fazla kaynak ve bilgi olmaması (metaverse uygulamaları son 3-5 yıldır gelişen bir süreç olduğundan dolayı bu durum gayet normaldir) metaverse’ün özel arşivlere uygulanması noktasında yapılabilecek akademik/teknik çalışmaları daha fazla ön plana çıkarabilecektir. Özel arşivler genellikle büyük miktarlarda veri ve çeşitli koleksiyonlar barındırırlar. Fakat arşivlerde görev yapmakta olan sınırlı insan kaynağı özel arşivlerin istenilen düzeyde düzenlenmesine ve tanımlanmasına yönelik bazı engellerin oluşmasına neden olabilmektedir. Bu tür olumsuzluklar, yapay zekâ ve metaverse gibi bir takım yeni teknikleri ve teknolojik imkânları düzenli şekilde kullanmayı gerekli kılmaktadır (Cibaroğlu & Yalçınkaya, 2019, s. 49). Cibaroğlu ve Yalçınkaya’nın belirttiği gibi, insan hatasının minimuma indirilebilmesi açısından yapay zekânın özel arşivlerin geliştirilmesi sürecinde ön plana alınması oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında son yıllarda geliştirilen metaverse uygulamalarının da sürece katkısı ileri seviyede olacaktır. Tüm bu gelişmelerin yanında metaverse uygulamalarının arşivleme ve özel mülkiyet işlemleri üzerinde kullanılması birtakım kolaylıklar sağladığı gibi fikri mülkiyet hukuku ve bilgi güvenliği açısından da riskli birtakım unsurları bünyesinde barındırabilir. Örneğin, metaverse sanal evreninde arsa satışları artarken, platformda ikinci el piyasası bile oluşmuş durumdadır. “*Metaverse’de bugüne kadar aşağı yukarı 30 bine yakın arsa satılmıştır. Hukukçular, satışları hızlanan sanal arsalarla ilgili yasal bir düzenleme olmadığı için gelecek dönemlerde mağduriyetler yaşanabileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır*” (Metaverse Arsa Satışı, 2023). Örnekte de belirttiği gibi metaverse uygulamalarının bir yandan teknik

içerik olarak geliştirilirken diğer taraftanda hukuksal açılardan da denetlenebilir duruma getirilmesi en işlevsel yol olacaktır. Çünkü metaverse teknolojisinin gelişmesi mülkiyet hukuku ve kişisel verilerin korunması durumunu doğrudan etkileyecektir. Bu durumların getirisiyle zaman içerisinde kişisel haklar ve telif hakkı ile ilgili metaverse daha çok gündemde olabilecektir.

Kamu yararının metaverse ile bağdaştığı ortak noktaya bakıldığında, metaverse kavramının hayatın içinde kendine daha fazla yer bulmasıyla birlikte kamu yararını da olumlu etkilediği görülmektedir. Kamu hukuku alanındaki hızlı değişime hukuk dünyasındaki tüm aktörlerin uyumuyla birlikte herhangi bir sorun ortaya çıkmadan önce önlemler alınması kamu yararının sağlanması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Birbiri ardına gelişmeye devam eden metaverse projeleri, hukukun her alanında kendini zaman içerisinde gösterecektir. Uzaktan erişim programlarının yardımıyla yapılan ticari hukuk davaları, zaman-yer kısıtlamasının aşılmasını sağlamıştır. Ayrıca ticari hayattaki uygulamalar, fiziksel mal üretimi ile dağıtım-pazarlama-satış gibi süreçlerin ağırlıklı olarak dijitalle kaymasını mümkün kılabilir. Zaman içerisinde robot ve yapay zekâ kullanımı yaygınlaşacağından ve ürünlere sanal olarak sahip olmak kolaylaşacağından dolayı üretim maliyetlerinde büyük düşüşler olacaktır. Dijitalleşme, bilgisayar ve internet teknolojisi yardımıyla dağıtılacak metaveriler için de bir araç sağlamaktadır (Hughes, 2004, s. 74). Çevrimiçi veritabanları ve web sitelerinin kullanımı aracılığıyla koleksiyonların halka açılması, bilginin gelişimini destekleyecektir.

Bunun yanında dijital teknolojiler ile metaverse kavramının genişlemesinin getirileriyle, kültürel miras alanında da gelişmeler paralel devam edecektir. Kültürel mirasla ilgili yüz yüze tartışma forumları ve görüşlerin sosyal ağlar aracılığıyla paylaşılması giderek dijital alanın genişlediğini göstermektedir. Web 2.0'ın kapsadığı çok sayıda sosyal ağ aracı (bloglar, podcast'ler vb.) bireysel kullanım için tasarlanmış mobil uygulamalar, sanal gerçeklik, dijital koleksiyonlar gibi tüm farklı biçimlerinde dijital medya uygulamaları kültürel miras kuruluşlarının kendileriyle etkileşimde bulunmaları için yeni olanaklar sunabilecektir (Economou, 2015, s. 215). Dijital kültürel miras uygulama alanlarının genişlemesiyle birlikte; küresel ve yerel dijital yönetim uzmanlarının çalışma alanlarının arttığı, kamu arkeolojisinin genişlediği ve kamusal mirasın da olumlu etkilendiği görülebilecektir.

IV. BÖLÜM

ÖZEL ARŞİV ÖRNEKLERİNİN

İNCELENMESİ VE BULGULARIN YORUMU

Arşiv incelemeleri; arşivlerde yer alan teknolojilerin, kurumun iç ve dış yapısının ve kurumsal politikanın detayları ile incelenerek belirli kıstasların ortaya koyulması amacıyla uygulanan teknik/akademik yöntemlerdir. Arşiv incelemelerinden elde edilen inceleme sonuçları belirli bir arşiv hakkındaki genel kanıyı gösterebildiği gibi; arşivin gelişmişliği, avantajları ve zayıf alanlarını da belirleyebilmeyi sağlar. Analizi yapılan arşivin geleceğine yönelik olarak stratejik planlamalar yapabilmekte kolaylaşır.

Türkiye’de doğrudan ulaşılabilen bazı özel arşivlerin incelemesi yapılarak, incelenen arşiv idarelerinin genel faaliyetleri belirlenebilir ve arşiv hizmetlerinin verimliliği de ölçülebilir. Bu bağlamda arşiv analizleri; arşiv idaresinin genel düzeni, arşivin yönetim kıstasları, örgütlenme biçimleri, arşivin kapsadığı her türden belgeye uygulanacak farklı teknik yöntemler, internet sitelerinin analiz edilerek güncel olarak geliştirilmesi, koleksiyon özelliklerinin detaylı olarak ortaya koyularak arşivin genel tablosunun çizilmesi konuları üzerinde yoğunlaşır.

Türkiye’deki çeşitli özel arşivlerin analizinin verimli yapılmasının sonucu olarak, arşivlerin sorunlu olan yönlerinin düzenlenebilmesi amacıyla elde edilen bulguların yorumları ve ileriye yönelik öneriler de elde edilebilir. Bu doğrultuda, tezin konusuna uygun olarak gerçekleştirilen alan araştırması sonucunda belirlenen ve veri elde edilebilen özel arşiv örnekleri (kurumsal/kişisel) aşağıda listelenmiş ve listelenen özel arşiv örnekleri detaylı şekilde analiz edilerek, tezin modelinin alt yapısını oluşturacak veriler elde edilebilmiştir. İlgili veriler, 2019-2023 yılları arasında süren pandemi (COVID-19) ve kurumların belge inceleme prosedürü koşulları da göz önüne alınarak kurumlardan (11 kurum) e-mail ve arşiv personellerine yönelik olarak yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze ve/veya e-mail ile elde edilmiştir. Bunun yanında çeşitli sosyal platformlar (instagram, twitter, internet siteleri) takip edilerek, özel arşiv koleksiyonuna eklenen yeni belgeler ve güncel haberlere de ulaşılmaktadır.

Bu bölümde incelenen (etik kurul onayı alınarak, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak³⁹) özel arşiv örnekleri şunlardır:

- Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonları
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Özel Arşivler Koleksiyonları
- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu
- Tarih Vakfı Özel Arşiv Koleksiyonları
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Özel Arşiv Koleksiyonu
- İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Özel Arşiv Koleksiyonu
- Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi ve Diğer Koleksiyonlar
- SALT Online Özel Arşiv Koleksiyonları
- Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu
- Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Arşivi Koleksiyonu
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB) Koleksiyonu.

IV. 1. Bazı Özel Arşiv Örneklerinin İncelenmesi

Bu bölümde, aşağıdaki çeşitli kurumsal ve kişisel özel arşiv koleksiyonu örnekleri incelenmiş ve tezin stratejik modeline katkı sağlayacak bulgulara erişilmiştir. Sadece 11 kurumdan veri elde edilebildiği için, araştırmanın sınırlılığı 11 kurum olarak belirlenmiştir.

IV. 1. 1. Marmara Üniversitesi Özel Arşiv Koleksiyonları

Marmara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi, üniversite tarafından elde edilen tüm akademik çalışmaları kapsamaktadır. Bu çalışmalar içerisinde kapatılan İstanbul Şehir Üniversitesinden devralınan özel arşiv materyali de bulunmaktadır. Marmara Üniversitesi ile veri toplamak amacıyla 4 Şubat 2021 tarihinde, Elektronik Arşiv Birimi ile görüşme yapılmıştır. Cüneyd Orhon Fotoğraf Arşivi, Kemal Karpat Arşivi, Mahmut Şevket Paşa Koleksiyonu, Mehmed Fuad Köprülü Arşivi, Mesut Tufan Arşivi, Osman Öndeş Koleksiyonu, Taha Toros Arşivi, Turing Koleksiyonu ve Zeynep Orhon Targaç Fotoğraf Arşivi'ne ait dijitalleştirilmiş görüntüler Marmara Üniversitesi Açık Erişim

³⁹ Bkz. 180. s., Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sistemi'nden ulaşılabilir durumdadır. Marmara Üniversitesi özel arşiv koleksiyonlara kurumsal akademik arşiv sisteminin yardımıyla (D-Space) 7/24 erişim durumu mevcuttur. Bu açıdan koleksiyona erişim açısından bir sorun görülmemektedir. Bunun yanında özel arşivlere erişim olanaklarının geliştirilmesi konusunda güncelin her dönem takip edilmesi gerektiği savunulmaktadır. İlgili özel arşivin içeriği aşağıda detaylı şekilde incelenebilir.

Cüneyd Orhon Fotođraf Arřivi; Cüneyd Orhon, kemeńe sanatçıdır. Arřivinde; 1 davetiye örneđi, 1 fotođraf, 8 tane çeřitli özel arřiv belgesi bulunmaktadır. Arřive belgelerini kendisi devretmiřtir.

Kemal Karpat Arşivi; Prof. Dr. Kemal Karpat, Montana Devlet Üniversitesi, New York Üniversitesi, ODTÜ gibi üniversitelerde öğretim üyeliği yapmıştır. Arşivinde; çeşitli ölkelerde çekilmiş 24 fotoğraf bulunmaktadır. Arşive belgelerini kendisi devretmiştir.

Mahmut şevket Paşa Koleksiyonu; Mahmut şevket Paşanın soyu köklü bir Türk ailesinden gelmektedir. Arşivinde, döneminde çeşitli devlet adamlarıyla çekilmiş 45 fotoğraf bulunmaktadır. Koleksiyona, belgeleri ölümünden yıllar sonra bağışlanmıştır.

Mehmed Fuad Köprölü Arşivi; Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprölü, edebiyat tarihçisi, siyaset ve devlet adamıdır. 1933'te ordinaryüs profesör olmuştur. Arşivinde; 40 fotoğraf, 3 kartpostal, 11 kartvizit, 2 kitap, 2 kupür, 9 mektup, 4 not, 2 rapor, 21 resim, 25 yazma eser, 23 diğer belge bulunmaktadır. Arşive, belgeleri ölümünden sonra ailesi tarafından bağışlanmıştır.

Mesut Tufan Arşivi; Mesut Tufan, gazeteci ve belgeselcidir. Arşivinde; 26 fotoğraf ve 62 adet dia fotoğrafı (bir çeşit fotoğraf türü) bulunmaktadır. Arşive, belgelerini kendisi devretmiştir.

Osman Öndeş Koleksiyonu; Osman Öndeş, gazeteci-yazardır. Arşivinde; 11 cam negatif, 44 adet dia fotoğraf, 4 fotoğraf, 7 kitap, 1 kupür, 9 makale bulunmaktadır. Koleksiyona, belgelerini kendisi bağışlamıştır.

Taha Toros Arşivi; Taha Toros, araştırmacı yazar ve şairdir. Arşivinde toplam 54124 belge bulunmaktadır. Arşivde; 538 tane İstanbul üzerine fotoğraf, 632 tane broşür, 881 davetiye, 2488 fotoğraf, 2379 diğer çeşit özel belge, 10 harita, 335 kartpostal, 237 kartvizit, 317 kitap, 274 kitapçık, 33574 kupür, 8125 makale, 1190 mektup, 2867 not, 16 plan, 27 rapor, 234 resim bulunmaktadır. Taha Toros arşive hem

kendi belgelerini hem de başka kişilerin şahıs arşivlerini de çeşitli yollarla elde edip ekleyerek, arşivini genişletmiştir.

Turing Koleksiyonu; Arşivde; 1 davetiye, 232 fotoğraf, 3 kupür, 6 makale bulunmaktadır. Koleksiyondaki belgeler, ilgili kuruluştan bağışlanan belgelerdir.

Zeynep Orhon Targaç Fotoğraf Arşivi; Zeynep Orhon Targaç, fotoğraf sanatçısıdır. Arşivinde; 1 belge, 63 cam negatif, 41 adet dia fotoğraf ve 76 fotoğraf bulunmaktadır. Arşive, belgelerini Zeynep Orhon Targaç kendisi bağışlamıştır.

IV. 1. 2. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Özel Arşivler Koleksiyonları

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) araştırmacılardan daha verimli ve sistemli şekilde faydalanmak için 1988 yılında İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü binasında faaliyetine başlamıştır. Bünyesindeki özel arşiv koleksiyonlarını özel arşiv sahipleri ve ailelerinden sağladığı belgelerden oluşturmuştur. Arşiv koleksiyonlarından, sosyal bilimler alanında yüksek lisans ve doktora yapan öğrenciler ile öğretim üyeleri yararlanabilmektedir (İSAM Tarihçe, 2022). İSAM Müdürlüğü ile yapılan görüşmeden elde edilen verilere göre (8 Şubat 2023); İSAM bünyesinde 35 şahıs arşivi bulunmaktadır. Bunlardan 12 tanesi araştırmacıya açılmış olup, 23 tanesinin tasnifi sürmektedir. Gün itibari ile dijital arşiv belgeleri üzerinde ISAD(G) standardı çerçevesinde başlıklandırma çalışması devam etmektedir. Bu açıdan İSAM koleksiyonundaki özel arşiv belgelerinin tam olarak düzenlenemediği ve erişime de açılmadığı görülmektedir (Mustafa Birol Ülker, Kişisel Görüşme, Şubat 2023). Yayın Arama Butonunda özel arşivlerin taraması yapıldığında şu koleksiyonların araştırmacılara açık olduğu görülebilmektedir:

- Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı
- Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı
- Kemal Batanay Müzik Arşivi
- Muhammed b. Tâvî et-Tancî Evrakı
- Veysel Paşa Evrakı
- Ziyad Ebüzziya Evrakı
- Orhan Şaik Gökyay Evrakı
- Mehmed Safayihî Evrakı
- Cüneyd Kosal Türk Musikisi Arşivi
- Bora Keskiner Koleksiyonu

- Rıza Tefvîk Bölükbaşı Evrakı
- Sabahattin Zaim Koleksiyonu.

Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı; Hüseyin Hilmi Paşanın arşiv belgelerine, dönemin gazeteleri ve Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridelerinden ulaşılmıştır. Özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki İradeler, Yıldız, Bab-ı Ali Evrak Odası ve Müfettişlikler Tasnifi'nde konuyla ilgili çok sayıda belge bulunmuştur (Altınkaya, 2018, s. 3-14). Arşivi, 26 dosyanın içinde 3328 evraktan oluşmaktadır. Fransızca ve Osmanlıca dillerinde 2533 belge, 218 telgraf, 6 berat, 21 matbu kâğıt, 13 gazete, 160 gazete kupürü bulunmaktadır (Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı Kataloğu, 2021).

Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı; Yusuf İzzeddin Efendi, 11 Ekim 1857'de babası henüz şehzade iken İstanbul'da doğmuştur. Arşivi, bir sahaftan satın alınmak suretiyle 1999 yılında kuruma kazandırılmıştır. Toplam 25 dosyadan oluşan 4.048 belgeye sahiptir (Aracı, 2010, s. 83).

Kemal Batanay Müzik Arşivi; Kemal Batanay, müzik hocasıdır. Arşivi, kuruma bağış yoluyla gelen 3 kolidir. Kolilerde musiki eserler, Batanay'ın el yazısı ile yazdığı notalar ve mecmualar bulunur (Topşir, 2019, s. 14).

Muhammed b. Tavit et-Tancı Evrakı; Koleksiyonunun en önemli özelliği birçok ilmi konuda materyali içermesidir. 768 kayıttan oluşan koleksiyon şekil itibarı ile üç başlık altında toplanabilir; Defterler, Müteferrik Evrak ve Fişler. Koleksiyonun 550 adet gibi büyükçe bir kısmını defterler oluşturmaktadır (Muhammed b. Tavit et-Tancı Koleksiyonu, 2022). Arşive, evrakı ölümünden sonra ailesi tarafından bağışlanmıştır.

Veysel Paşa Evrakı; Veysel Paşa, döneminin iyi bir askeri komutanıdır. Evraklar, 2006 senesinde bir sahaftan satın alınan 2 klasör büyüklüğündeki koleksiyondan oluşur. Veysel Paşa Evrakının içeriği şu şekildedir: Kayıt Sayısı: 85; Belge sayısı: 141; Tarih aralığı: H. 1282-1309 / M. 1866-1892'dir (Süreyya, 1893, ss. 620-621).

Ziyad Ebüzziya Evrakı; Koleksiyon, Ebüzziya Ailesi ve Ziyad Ebüzziya olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Evraklar 177 dosyada, 3878 kayıttan düzenlenmiştir. Arşivin içeriği; Ebüzziya Ailesi ve Ziyad Ebüzziyadır. Bu gruptaki kayıtlar ise, Tasvir-i Efkâr, Tasvir Neşriyat, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Müzesi, kitap, bildiri ve makale çalışmaları, ansiklopedik duvar takvimleri, güncel konulara ilişkin haberlerin yer aldığı çok sayıda gazete kupürü ve dergi nüshalarıdır. Ziyad Ebüzziya Evrakı kuruma satın alma yoluyla kazandırılmıştır.

Orhan Şaik Gökyay Evrakı; Orhan Şaik Gökyay edebiyat araştırmacısı ve şairdir. Arşivi; 9 genel başlık altında, 106 dosyada, 2069 kayıтта düzenlenmiştir. Orhan Şaik Gökyay, arşiv koleksiyonunu kütüphane malzemesiyle beraber kuruma bağışlamıştır (Erünsal, 1996, s. 144).

Mehmed Safayihî Evrakı; Arşiv, 7 gruptan oluşmakta olup, öncelikli olarak Bibliyografik Çalışmalar başlığında yer alan 24 defter araştırmaya açılmıştır. Tam metin olarak erişime açılan defterler, yüzlerce yazma eserin bibliyografik bilgisini içermektedir (Mehmed Safayihî Evrakı, 2022).

Cüneyd Kosal Türk Musikisi Arşivi; Cüneyd Kosal'ın yıllar boyunca meydana getirdiği müzik arşivi, 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Klasik Türk Müziği Yönetmenliği'nin bir projesi ile İSAM Kütüphanesi'ne devredilmiştir. Cüneyd Kosal Arşivi'nde 150.000 nota bulunmaktadır. Arşivde, 187 el yazması nota nüshası bulunmaktadır (Güler, 2019, s. 39).

Bora Keskiner Koleksiyonu; Koleksiyon, yazarın çeşitli sahaflardan temin ettiği muhtelif mektuplar, el yazması nota defterleri ve birtakım müsvedde notlardan oluşmaktadır. Koleksiyonda Bestenigâr Ziya Bey'in istinsah ettiği şarkı nota defterleri, Halil Can'ın el yazısı ile bazı metinler ve notalar mevcuttur (Bora Keskiner Koleksiyonu İçeriği, 2022). Belgelerin diğer bir kısmı mektup, fotoğraf ve müsvedde notlara aittir.

Rıza Tefvik Bölükbaşı Evrakı; Rıza Tefvik Bölükbaşı'ya ait evrak koleksiyonu, 500 ayrı dosyada düzenleme edilen, çoğunluğu mektup olmak üzere 6128 sayfalık belge topluluğunda, fotoğraflar ve gazete kupürleri bulunmaktadır. Arşive, evrakı ölümünden sonra ailesi tarafından bağışlanmıştır (Rıza Tefvik Bölükbaşı Evrakı İçeriği, 2022).

Sabahattin Zaim Koleksiyonu; Sabahaddin Zaim, 1926 yılında Makedonya'nın İştip kazasında dünyaya gelmiştir. Sebahattin Zaim, ölene dek profesör olarak görevini sürdürmüştür. Arşivi, 2007 yılında 7 koli halinde bağış yoluyla kuruma gelen iktisat konulu sempozyum, kongre bildirimleri ve muhtelif dokümandan oluşmaktadır (Aracı, 2010, s. 95).

IV. 1. 3. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, kadınların geçmişini iyi tanımak ve gelecek nesillere verimli şekilde aktarabilmek amacıyla veriler saklamak

için kurulmuştur. Koleksiyon içerisinde; diplomalar, kartvizitler, el yazısı notlar, şiir defterleri, dava dilekçeleri, resmi belgeler, yazışmalar, özel mektuplar, gazete kesikleri, çizimler gibi farklı türde malzemeler yer almaktadır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Hakkında, 2022). 3 Mart 2021 tarihinde Özel Arşiv Birimi ile görüşme yapılarak verilere erişilmiştir. Bilgi erişim açısından arşiv yetkilileri, kurumun sosyal platformlarından (twitter, instagram) 7/24 özel arşivler konusunda gelişmelerin verildiği ve sürekli haber akışının olduğunu söylemektedirler. Bu açıdan arşivin, bilgi erişim açısından bir sorun olmadığını belirtmektedirler. Aşağıdaki bölümlerde, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivlerinde bulunan önemli özel arşiv koleksiyonları detaylandırılmıştır.

Hasene Ilgaz Arşivi; Babası üst düzey bürokrattır. 1995 yılında tüm siyasi faaliyetleri, belgeleri, mektupları, davetiyeleri, broşürleri, kitapçıları kataloglanmıştır. Arşivinde, 2175 unsurdan oluşan 17 kutu vardır. Yapılan düzenlemeye göre koleksiyon şu bölümleri içerir: Eserleri, Siyasi hayatı, Dernek çalışmaları, Kıbrıs'la ilgili çalışmaları, mektupları ve kendisi ile ilgili topladıklarıdır (Arat, 2000, s. 39).

İsmet Kür Arşivi; İsmet Kür, siyasetle ilgilenmiştir. Kuruma bağış yoluyla gelen koleksiyonda provenans ilkesine göre belgelerin birbirleriyle alakaları belirlenip bir düzenleme şeması oluşturulmuştur. Koleksiyon, 275 adet Osmanlıca ve Türkçe belgeden meydana gelmektedir (Kılıç, 2003, s. 17).

Tülin Ayta Koleksiyonu; Tülin Ayta akademisyendir. Arşivi, altı dosyanın içinde 239 belgeden oluşan koleksiyonunda Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Japonca dillerinde davetiyeler, fotoğraflar, sertifikalar, akademik hayatla ilgili belgeler, sanat hayatıyla ilgili belgeler ve gazete kupürleri bulunmaktadır (Aracı, 2010, s. 102).

Süreyya Ağaoğlu (1903-1989), Tezer Ağaoğlu Taşkiran (1905-1979), Gültekin Ağaoğlu Koleksiyonları; Ağaoğlu kardeşler, Türkiye'nin modernleşme projesinde aktif rol oynayan üç kız kardeştir. Onlardan kalan 5.000'e yakın belge akrabaları tarafından Kadın Eserleri Kütüphanesine bağışlanmıştır. Koleksiyonda Süreyya Ağaoğlu'nun hukukçuluğu, kadın hakları, çocuk hakları ve uluslararası derneklerdeki çalışmaları ile ilgili 6000'e yakın belge ve fotoğrafları yer almaktadır (Aracı, 2010, s. 106).

Şirin Tekeli Koleksiyonu; Şirin Tekeli, yazardır. Arşivi, bağış yoluyla kuruma gelen toplam 3 klasörden oluşmaktadır.

Sibel Özbudun Koleksiyonu; Sibel Özbudun, 1993'te Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olmuştur (Aracı, 2010, s. 107). Sibel Özbudun

Koleksiyonu'nda, 100 zarftan oluşan 15 klasör bulunmaktadır. Koleksiyonu, kuruma kendisi devretmiştir.

İnci Aral Koleksiyonu; İnci Aral ressamdır. İnci Aral Koleksiyonu'nda, biri 43 diğeri ise 45 zarftan oluşan toplam 2 klasör bulunmaktadır (Aracı, 2010, s. 110).

Leman Şenalp Koleksiyonu; Leman Şenalp Arşivi'nde, diploması, nüfus cüzdanı, pasaportu, yurtdışında katıldığı seminerlerin sertifikaları, davetiyeleri, mektupları, fotoğrafları, Kütüphaneciler Derneği yazışmaları, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi evrakları, ziyaretçi kartları, konferans fotoğrafları ile 102 zarftan oluşan 4 klasör ve 2 kutu malzeme bulunmaktadır (Leman Şenalp Koleksiyonu, 2022).

Jale Baysal Koleksiyonu; Türkiye'de kütüphaneciliği geliştiren ilk isimlerden biri olan Prof. Dr. Jale Baysal, İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünün ilk doktora öğrencilerindendir. Jale Baysal Koleksiyonu'nda; biri 12, diğeri 16 zarftan oluşan 2 klasör ve 1 kutu malzeme bulunmaktadır (Aracı, 2010, s. 114).

Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Özel Arşivi; Arşiv içeriği, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Yönetim Kurulu üyeleri tarafından bağışlanmıştır. Arşivde; kurumun farklı şubelerine ait tüzük ve yönetmelikler, afişler, anket ve formlar, yazışmalar, biletler, broşür ve davetiyeler, University Women of Europe gibi pek çok kuruma ait çeşitli belgeler yer almaktadır (Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Özel Arşivi İçeriği, 2022).

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonunun güncel olarak genişlediği ve geliştirildiği bilinmektedir. Örneğin, 08.04.2023 tarihinde <https://www.instagram.com/kadineserleri/> adresinde yapılan bir taramada; “Arşivim nerede” başlığı ile bir bilgi paylaşılmıştır. Bilginin içeriği incelendiğinde; İç Hastalıkları Uzmanı, Türkiye’de endokrinoloji bilim dalının gelişmesine öncülük eden, İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Endokrinoloji ve Metabolizma Bilim Dalı emekli öğretim üyesi Prof. Dr. Aliye Senay Molvalılar’ın özel arşivinin Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı’na bağışlandığı haberi verilmiştir. Arşivin Vakfa sağlanmasında katkısı olan Tülin Tankut’a teşekkür edilmektedir.

Yine örnek olarak, 09.04.2023 tarihinde <https://www.instagram.com/kadineserleri/> adresinde yapılan taramada; 10-11 Nisan 2021 tarihinde Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ile Beykoz Üniversitesi tarafından çevrimiçi olarak düzenlenen “Türkiye’de Arşivciliğin Bugünü

ve Yarını, Kadınların Arşivlerdeki Yeri” Sempozyumu’nun bildiri kitabının (e-kitap) indirme linkinin, Vakfın web sayfası üzerinden verildiği görülmektedir. Kitabın yayına hazırlanmasında emeği geçen herkese ve değerli bildirileriyle katkı sağlayan araştırmacılara teşekkür edilmektedir.

IV. 1. 4. Tarih Vakfı Özel Arşiv Koleksiyonları

1991 yılında kurulan Tarih Vakfı bugüne kadar proje, sergi, kongre, konferans, sempozyum, atölye, söyleşi ve panel gibi etkinliklere imza atmıştır. Arşiv koleksiyonu; 30.000 üzerinde kitap, 1600’ün üzerinde süreli yayın, 20.000 tane dia fotoğrafı, 1200 belgesel film ve videokaseti kapsamaktadır (Tarih Vakfı Tarihçe, 2022). 3 Mart 2021 tarihinde Arşiv Birimi ile yapılan görüşme ile veriler elde edilmiştir. Tarih Vakfı Arşiv Birimine göre, özel arşivlerin standart unsurlara göre düzenlenmesi ile bilgi erişim hızı ve niteliği konusunda ufak-tefek eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksikliklerin çözümlenmesinde özel arşivlerin geliştirilmesi açısından fayda görülmektedir. Tarih Vakfının içeriği incelendiğinde, arşivcilik açısından farklı ve ilginç belgelere rastlanabilir. Örneğin, Tarih Vakfının önemli bir koleksiyonunu oluşturan Necmettin Sahir Sılan koleksiyonu ele alınabilir. Necmettin Sahir Sılan, Türk bürokrattır. İyi bir arşivcidir ve belgeleri içerisinde siyasi ve ticari hayatıyla ilgili belgeler, raporlar ve çeşitli fotoğraflar bulunmaktadır. Necmettin Sahir Sılan arşivinde tarama yapıldığında, karşımıza ilginç bir belge gelmektedir. Bu belgenin içeriği; ‘Toplantı kararları. Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti XXIX. Derece Ritüeli’ (Resim 15). Bu belge (Resim 15), Necmettin Sahir Sılan’ın bir mason olabileceğini göstermesi açısından önemli bir özel arşiv belgesidir.

Arşiv Arama			
Anahtar Kelimeler	necmettin sahir silan	Fon Kodu	NSS
Seri No	[Seçiniz (Yatağa Başlı)]	Materyal Türü- Kodu	[Seçiniz (Yatağa Başlı)]
☒ Tarihi dikkate alın			
☐ Tarih analizi yapılsın			Ara
[Geri]			
Aksesyon No	1956	Sayfa Adedi	87
Fon Kodu	NSS	Yer No	
Seri No	Masonluk (01.05.01)	Yedek Adedi	
Kaynak Kodu	Necmettin Sahir Sılan (0039)	Yedek Yer No	
Materyal Türü- Kodu	KAGET	Tarih	4 Haziran 1991
Kutu No	3	Materyal Şekli	OR (K)
Dosya No	28	Fiziksel Özellikler	
Belge No	405-664	Dil Kodu	TUR
Belge Adedi	58	Başlık	Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti XXIX. Derece Ritüeli
		Sorumluluk Kaydı	Yedek: Neğinsu, Büyük Usta'd Osman Zeki Koyun Orhan Hancıoğlu, Gran Komando
		Anahtar Kelimeler	Cemile Sahir Sılan Kitaplığı, Har Mahfilii, Templars - Areopaj Ustası Jacques de Moley, Supremi Konseyi, Ankara İpik Mahfilii, XXIX. Derece Ritüeli

Resim 15: Necmettin Sahir Sılan Koleksiyonu (Aracı, 2010, s. 122)

Tarih Vakfı Özel Arşiv Koleksiyonlarında, Necmettin Sahir Silan Arşivinin yanında, 609 kişi ve farklı kurumun da bağışları bulunmaktadır (Aracı, 2010, s. 121). Bu bağışlar arasında en büyük sayıda olanları; Pertev Naili Boratav, Sami Nabi Özerdim, Hulusi Dosdoğru, Talat Halman ile Marmara Boğazlar ve Belediyeler Birliği gibi kurumsal niteliği olan bağışlardır.

IV. 1. 5. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Özel Arşiv Koleksiyonu

Atatürk Kitaplığı, Büyükşehir Belediyesi Kütüphane Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet vermektedir. Kütüphane'de 50.000'e yakın çeşitli yazma, albüm, atlas-harita, takvim, salname, kartpostal vb. özel koleksiyonlar bulunmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Tarihçe, 2022). 4 Mart 2021 tarihinde E-Arşiv Birimi ile görüşme yapılmıştır. Özel arşivlere erişimin niteliği konusunda arşiv yetkilileri kurumu olumlu bulmaktadırlar. Yalnızca yöneticilerin çok hızlı değişmesinin, birçok arşiv projesini yarıda bırakabilme durumunu ortaya çıkardığını belirtmektedirler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı özel arşivini oluşturan en önemli kişilerin arşivleri ve içerikleri şunlardır:

- *“Fatma Aliye Hanım koleksiyonunda, 13 adet zarf, 363 belge, 71 defter ve 3 kitap bulunmaktadır.*
- *Pertevniyal Valide Sultan koleksiyonu, yazışmalar, oğlu şehzadenin yetişmesi, beratlar, pusulalar, genç kızların çeyizlerine yaptığı yardımlar gibi ilgili 5000 adet belgeden oluşur.*
- *Muhsin Ertuğrul koleksiyonu, genellikle tiyatro konusunu kapsayan koleksiyonda Türkçe, Osmanlıca, Almanca ve Fransızca dillerinde toplam 12549 belge bulunmaktadır” (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Tarihçe, 2022).*

IV. 1. 6. İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Özel Arşiv Koleksiyonu

IRCICA, İslam İşbirliği Teşkilatı'na bağlı hükümetlerarası bir kültür merkezidir. IRCICA'da, çok farklı kaynaklardan kitap, fotoğraflar ve arşiv belgesi bulunmaktadır. Bu sağlamalar türlerine göre düzenleme edilmekte ve koleksiyonlar türlerine göre uygun ortamlarda muhafaza edilmektedir. Şahıs koleksiyonlarının yanı sıra IRCICA'da başta Yıldız Fotoğraf Albümleri olmak üzere yüze yakın kişiden sağlanan yaklaşık

70.000 fotoğraflık bir arşiv bulunmaktadır. Kuruma arşiv malzemelerini bağışlayan 4 şahıs bulunmaktadır; Necati Lugal, Haydar Bammate, Edip Özkale, Nuri Arlasez'dir (IRCICA Hakkında, 2023). 4 Mart 2021 tarihinde Arşiv Birimi ile görüşme yapılmıştır. Özel arşivlere erişimin niteliği konusunda arşiv yetkilileri kurumu olumlu bulmaktadırlar.

IV. 1. 7. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi ve Diğer Koleksiyonlar

Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver; İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nü kurmuştur. Süheyl Ünver Koleksiyonu'nda; 31 el yazması, 55 nadir eser, 300 yeni harfli kitap, 1096 defter ve 108 şahsi eşya bulunmaktadır. Ayrıca, yine Süheyl Ünver tarafından bağışlanan 125 dosya da ayrı bir koleksiyon halinde muhafaza edilmektedir. Koleksiyonda hat ve tezhip örnekleri, minyatürler, levhalar, fotoğraflar gibi orijinal belgelerin yanı sıra mektup, dergi, davetiye, gazete kupürü ve kitapçıkların da bulunduğu eserler yer almaktadır (Süheyl Ünver Koleksiyonu, 2022). Süheyl Ünver Arşivinden birçok konuda yararlanılabilir. Arşivde Süheyl Ünver'in Türk kültür ve sanat tarihi ile ilgili kendi tuttuğu notların yanı sıra çizimler, makale ve çeşitli materyalde yer almaktadır (Erkmen & Atayol, 2018, s. 110). İlgili materyalin verimli kullanımı ile Türk kültürüne katkı sağlanabilir. 4 Mart 2021 tarihinde Arşiv Birimi ile görüşme yapılmıştır. Özel arşivlere erişimin niteliği konusunda arşiv yetkilileri kurumu olumlu bulmakla birlikte; özel arşiv koleksiyonlarının geliştirilmesi konusunda her türlü desteğe açık olduklarını bildirmişlerdir.

IV. 1. 8. SALT Online Özel Arşiv Koleksiyonları

SALT Online, 2011'de kurulmuştur. Bunun yanında kuruluşun online sitesi de sürekli takip edilmektedir. SALT Online, araştırma, sergi, yayın, internet tasarımı, dijitalleştirme projeleri ve konferans faaliyetleri gerçekleştiren bir kültür kurumudur. SALT Araştırma, İstanbul'da SALT Beyoğlu-SALT Galata, Ankara'da çeşitli kurumların ev sahipliğinde SALT Ankara üzerinden yürütülür (Salt Online Hakkında, 2022). 7 Mayıs 2021 tarihinde Elektronik Arşiv Birimi ile görüşme yapılmıştır. Görüşme sonucunda SALT Online'ın oldukça ileri seviyede bir elektronik arşiv koleksiyonuna sahip olduğu görülmüştür. Bunun yanında hizmetlerini kamu yararına

yatkın olarak vermeyi ilke edindiklerini de bildirmişlerdir. SALT Araştırma kurumunun önemli destekçilerinden birisi olan yazar Lorans Tanatar Baruh, 1997'den itibaren, Tarih Vakfı ve Salt Araştırma projelerinde çalışmaya başlamıştır. Arşivcilik üzerine de çalışmalarda bulunmuş, bu çalışmalarda kamu arşivleri ve özel arşiv kavramını incelemiştir. Özel arşivler üzerine ilgisi bulunmaktadır ve zaman zaman çeşitli konferanslar vererek, Türkiye'deki özel arşiv koleksiyonlarını incelemektedir. Baruh (2015, ss. 377-378)'a göre *“her alandan araştırmacıya sunulan çok çeşitli malzemenin değerlendirilmesi, bu topraklarda konuşulan her dilden malzemeyi okuyabilecek, fotoğrafları tanımlayabilecek, haritaları, mimarlık çizim ve projelerini anlamlandırabilecek farklı uzmanlıkları da şart koşmaktadır”*. Baruh'un söylediklerine katkı olarak Rukancı şu bilgileri vermektedir; *“...Bu ifadeler değişen bir rolden daha çok arşivcinin farklı tür, dil ve formattaki belgeleri değerlendirmesi için diğer farklı alan uzmanlarıyla iş birliği yapması gerekliliğini vurgulamaktadır”* (Rukancı, 2017, s. 149). Rukancı'nın belirttiği gibi, özel arşiv koleksiyoncularının arasında bağlantıların kurulması, ülkemizdeki özel arşivciliğin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Salt Araştırma özel arşiv tarama sitesinde taramalar yapıldığında çeşitli sonuçlar elde edilmektedir:

- Nezh Eldem'in (mimar, ressam), 1921-2005 yılları arasındaki çeşitli çizim, yazışma ve fotoğraflarından oluşan yaklaşık 3000 özel arşiv belgesine ulaşılabilir.
- Sanatçı Moli Salim Özgilik'in, 1980-1995 yılları arasında çektiği fotoğraf ve çeşitli belgelerine ulaşılabilir.
- Ressam Eleonora Arhelaou'nun 1970-1998 yılları arasında, İstanbul'un çeşitli semtlerindeki Rum mirasını takip ettiği 5000 fotoğrafa erişilebilir.
- Seramik sanatçısı Sadi Diren'in arşivi fotoğraf, gazete kupürü ve sergi broşürlerini içeren yaklaşık 2.300 sayısal objeye ulaşılabilir.

IV. 1. 9. Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu

Sait Maden; şair, ressam, fotoğrafçı ve grafik tasarımcısıdır. 1950-1960 yılları arasında tiyatro dekorları ile sinema afişleri çizmiş ve 1960'tan sonra tamamen grafiğe yönelmiştir. 8.000 kitap ve dergi kapağı ile 500 logo, broşür, ambalaj ve etiket tasarımı yapmıştır. Şiir ve çeviri kitaplarını yayımlayabilmek için 1996'da Çekirdek Yayınları'nı kurmuştur. Edebiyatın kendine kazandırdığı farklı ruh hallerini, illüstrasyon üslubuna da yansımış ve birbirinden farklı tarzlarda üretimlerde bulunmuştur (Durmaz, 2020, s. 8).

Ailesinin katkılarıyla ölümünden sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde, Sait Maden Koleksiyonu oluşturulmuştur. 8 Mayıs 2021 tarihinde Arşiv Birimi ile e-mail yöntemiyle görüşme yapılmıştır. Arşiv yetkilileri, ilgili arşivin bilinirliğinin çok düşük olduğunu, bilgi erişim durumunun yetersiz olduğunu ve belge edinimi ve düzenlemesi konusunda büyük bir özveri ile çalıştıklarını iletmişlerdir. Bunun yanında hizmetlerini kamu yararına yatkın olarak vermeyi ilke edindiklerini de bildirmişlerdir.

IV. 1. 10. Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Koleksiyonu

Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Koleksiyonu; Osmanlı Devleti'nin son dönemi (1876-1922) ile Cumhuriyet Dönemi'ne dair belge, fotoğraf, tefrika ve gazete kupürü koleksiyonlarından oluşmaktadır. Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Arşiv Kütüphane Müdürlüğü ile 13 Nisan 2023'de görüşme yapılmıştır. Özel arşivlere erişimin niteliği ve belgelerin dijitalleştirilmesi konusunda arşiv yetkilileri kurumu olumlu bulmaktadırlar. Kişisel arşivlerin zenginliği konusunda da arşiv yetkilileri kurumlarını oldukça yeterli bulmaktadırlar. Bunun yanında hizmetlerini kamu yararına yatkın olarak vermeyi ilke edindiklerini de bildirmişlerdir. Kurumun arşivi çoğunlukla kişisel özel arşivlerden oluşmaktadır. Özellikle kurumun eski çalışanlarının ve üyelerinin bağışladığı belge ve fotoğraflar yoğunluktadır. Kurumun ilk başkanı Tefik Bıyıklıoğlu koleksiyonu, uzun yıllar genel sekreterlik yapmış Uluğ İğdemir koleksiyonu, Hamit Zübeyr Koşay, Halil Edhem Eldem, Süheyl Ünver ve Osman Ferit Sağlam'ın bağışladığı koleksiyonlar örnek olarak verilebilir. Koleksiyonlar gerek satın alma gerekse koleksiyon sahipleri veya vârislerinin kişisel bağışlaması yoluyla sağlanmaktadır. Belge koleksiyonunun büyük bir kısmı Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmıştır. İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi yaygın yabancı dillerde kaleme alınmış belgeler de mevcuttur. Belge koleksiyonları; satın alınan veya bağışlayan kişilerin şahsi notları, yazışmaları ve evraklarıyla birlikte görev yaptığı kurum ve kuruluşların yazışmalarını içermektedir. Arşivde; 16450 nadir eser, 1800 kadar da farklı dillerde yazma eser bulunmaktadır. Kurumda bulunan özel arşiv belgeleri içeriği hakkında şu bilgilere ulaşılmaktadır: Enver Paşa ve arkadaşlarının 1914-1922 yıllarındaki faaliyetleri, 3. Kafkas Ordusu Komutanı Mahmut Kamil Paşa'ya ait belgeler, Sadrazam Tefik Paşa ve oğlu İsmail Hakkı Okday'a ait belgeler, Yusuf Hikmet Bayur'un notları ve muhtelif konulardaki yazışmaları, Cami Baykurt'un anıları, Eyüp Durukan'ın askerî konularda tuttuğu notlar, Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi

Ergeneli'ye ait belgeler ve anılar, Mahmut Şevket Paşa ve dönemi ile ilgili yazışmalar, Denizli Mebusu Yusuf Başkaya'ya ait yazışmalar, Rıza Tevfik'in mektupları, Milli Mücadele Şerriye Vekillerinden Mustafa Fehmi'ye ait belge fotoğrafları, Miralay Bekir Sami Günsav'ın Anadolu'da görev yaptığı yıllarda yaveri Yzb. Selahaddin tarafından tutulan harp cerideleri, Cebel-i Bereket Mutasarrıfı Esad Asaf Bey'in anıları, Atatürk'ün Fransızca ve Almanca mektupları, İsmet İnönü'ye ait yazışmalar, Süleyman Yiğitbaşı'nın notlarıdır. Ayrıca zengin bir Atatürk fotoğraf koleksiyonu bulunmaktadır (Türk Tarih Kurumu Arşivi Bilgiler, 2023). Güncel olarak arşiv personeli, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Şubat 2023'de ziyaret etmiş ve Kıbrıs'ın tanınmış ailelerinden özel arşiv belgeleri bağış alınmıştır. Alınan bağışlar dijitalleştirilmiş ve bir kopyaları da maliklerine verilmiştir. Osman Örek, Faiz Kaynak, İsmail Bozkurt gibi tanınmış ailelerin bağışları kabul edilmiştir. Kabul edilen belgeler tarih ve konuya göre düzenlenmiş ve dijitalleştirilmiştir (Neşecan Uysal, Kişisel Görüşme, Nisan 2023).

IV. 1. 11. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB)

Türkiye'de kişisel ve/veya kurumsal arşivlerin verimli-işlevsel bir organizasyon yapısına kavuşturulması, çeşitli arşiv koleksiyonları arasında organik bir bağın kurulabilmesi, arşiv mirasının takibinin sürekli şekilde devam ettirilmesi ve arşiv koleksiyonlarının içerik bilgilerine tek bir ortak yapı organizasyonu dahilinde erişilebilmesinin (ortak envanter, ortak bir internet sitesi) mümkün olabilmesi arşivcilik alanında gündemde tutulmalıdır. Bu doğrultuda, 16.7.2018 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 11 sayılı T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile daha önce 3743 sayılı Kanun kapsamında yer almayan kurum ve kuruluşlar da kapsam dâhiline alınmıştır. *“Tüm bu farklı kurumların belgelerinin DAB'na devredilmesiyle birlikte arşiv hizmetlerinin, yeni teşkilat yapısı içerisinde daha koordineli bir biçimde uygulanması gerekmektedir. Kararname'de arşiv belgelerine erişim bakımından dikkat çeken, araştırmaya açılan arşivlere tek bir merkezden erişim sağlanması amacıyla kurulan bilişim ağı olarak ifade edilen Devlet Arşiv Ağı ve kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilmiş belgelerin bir sistem içerisinde saklandığı ve kontrollü bir biçimde erişilebildiği merkezi ifade eden T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Veri Merkezi'dir”* (Anameriç, 2019, ss. 23-24). Anameriç'in de önerdiği gibi, kurulması planlanan bu yeni sistem ile birlikte arşivlerin ortak entegrasyonunun yerine getirilebilmesi ve bu entegrasyona bağlı olarak

arşiv belgelerinin araştırmacılara ortak bir veri tabanı veya bilgi havuzundan ulaştırılabilmesi mümkün olabilecektir. DAB Veri Merkezi fikri ile arşiv araştırmacılarının 7/24 belgelere erişebilmesinin yolları da açılabilir. Devlet yönetiminde veri ve belgelerin biraraya getirilmesi konusunun ön plana alınması önemlidir ve araştırmacılar açısından veri ve belgelere her zaman erişilebilmesi gerekmektedir (Şeşen & Gültekin, 2020, s. 35). DAB Veri Merkezi'nin kurulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bu açıları oldukça önemlidir. Bu merkezin sürdürülebilirliği, ülkemizin arşiv potansiyeli ile envanterini ortaya çıkarabilecek ve bu envanter kapsamında arşiv belgelerinin/fonlarının dağınık yapısını da ortadan kaldıracaktır. Devlet arşiv ağı araştırmacıların farklı kurum ve kuruluşlarda farklı prosedürlerle araştırma yapmasının dezavantajlı durumunu da değiştirebilecektir (Rukancı, vd., 2021, s. 15). Gün itibarıyla bu veri merkezinin büyük ölçüde temelleri atılmıştır ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Belge Tarama Sistemi⁴⁰ aktif halde kullanılmaktadır. Zaman içerisinde bu sistemin teknik açıları daha da geliştirileceği bilinmektedir. Bunun yanında özel arşivlere yönelik olarak teknik ve akademik bir stratejik model çalışması oluşturularak, ileride DAB'na bu konuda bir öneri dosyası sunulabilmesi mümkün olmalıdır. Bu stratejik modelin tasarlanmasındaki temel amaç; "Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB) bünyesinde özel arşivlerden sorumlu özel bir birimin oluşturulması gerekliliğini" ortaya koyabilmektir. Bu gerekliliğin ortaya koyulması ile birlikte gelecekte ilgili kurum tarafından bir durum değerlendirmesi yapılması durumunda, bu doktora tez çalışmasından da istenildiği takdirde yararlanılabilir. DAB'da güncel olarak takip edilen özel arşiv çalışmalarının detaylarını öğrenebilmek ve bizzat yerinde inceleyebilmek amacıyla; 24 Mayıs 2022 tarihinde DAB Cumhurbaşkanlığı Arşivi Dairesi yetkilileri ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak şahsi görüşmeler (mülakat) yapılmıştır. İlgili yetkililer konu üzerinde oldukça detaylı bilgilere vakıf olduğundan dolayı, onlardan elde edilen cevaplar üzerine yorumlar yapılabilir. DAB'da özel arşiv koleksiyonları, kamunun kullanımına günümüz itibarıyla açılmamıştır. Belgelerin elde edim yöntemi olarak; bağış, satın alma ve devir yöntemi kullanılmaktadır. İstanbul'da Osmanlı Arşivleri, Ankara'da Cumhuriyet Arşivi kendilerini ilgilendiren dönemlerdeki özel arşiv belgelerini sürekli toplamaktadırlar. Örneğin Ali Fuat Başer Arşivi, Süleyman Demirel Arşivi gibi. Ankara'da, Cumhurbaşkanlığı Özel Koleksiyonu bulunmaktadır. Bu arşivin içeriğinde, devlet

---

⁴⁰ <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

görevlisinin kendi özel tuttuğu belgelerinin bulunması önemlidir. Genellikle devir yöntemiyle belgeler arşive kazandırılmaktadır. Cumhurbaşkanlarının kendi özel vakıfları ve aileleri ile görüşülerek, onlardan uygun belgeler elde edilmektedir. Kesinlikle her daim devlet güvencesi altında bir edinme yapılmaktadır. Fakat Atatürk gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan ve toplumun ortak lideri olan çok önemli bir kişinin arşivi örneğin özel arşiv olamaz. Bu konuda keskin bir ayırım yapılabilmesi çok zordur. Bu nedenle, Cumhurbaşkanları Özel Arşivinin kendine has bir statüsü bulunmaktadır. Bu durumda, bu arşivin kamuya açılması konusunun daha fazla titizlikle yürütülmesini sağlamaktadır. Başkanlık temel olarak dört (4) arşiv türü üzerinden oluşturulmuştur; Cumhuriyet Arşivi, Osmanlı Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Arşivi'dir. Bu dört temel arşiv içerisinde farklı yapılarda özel arşiv materyali bulunabilmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanları Özel Arşivi içerisinde özel arşiv belgesi çoğunluktadır. Fakat Başkanlığın yasal durumlarından dolayı, özel arşiv koleksiyonu olarak ayrılmış özel bir bölüm bulunmamaktadır. Bu durumun temel nedeni, genel dermede bulunan her belgenin devlet malı olmasıdır. Başkanlıkta, kamu belgesi-özel belge ayrımı yoktur; tüm belgeler devletin belgesidir. Örneğin, eski Cumhurbaşkanlarından Ahmet Necdet Sezer'in herhangi bir konuda aldığı özel notları bile devlet göreviyle bağdaşabileceği göz önüne alınarak, Devlet Arşivlerinin bünyesinde kamu belgesi olarak kabul edilebilmektedir. Örneğin, Cumhurbaşkanlarından Celal Bayar Özel Arşivi, net ve eksiksiz durumdadır. Erişim ve kullanım koşulları incelendiğinde, eğer bir kısıtlılık durumu olması gerekirse Başkanlık tarafından bu konuda karar alınabilir. Sonuç olarak, Başkanlıkta tüm özel arşiv koleksiyonlarının düzenlenmesi halen tam anlamıyla bitirilememiştir. (Alparslan Başar, Kişisel Görüşme, Mayıs 2022). Diğer kurumlardan devir alınan özel arşiv belgelerini de geldikleri kurumun provenansına göre düzenlenmekte ve arşivlenmektedir. Örnek olarak, Atatürk İçin Düzenlenen Cenaze Merasimi (Resim 16) verilebilir.

Resim 16: Atatürk İçin Düzenlenen Cenaze Merasimi (Belgelerle Dolmabahçe'den Etnografya'ya, 2020, s. 436)

(Kahramanmaraş, 21 Kasım 1938; [BCA, 490.1.0.0/1431.731.1](#))
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ← Dosya Numarası ←

IV. 2. Bulguların Yorumu

Türkiye’deki çeşitli özel arşivlerin genel incelemesi, analizi ve güncel takibi yapıldığında farklı bulgulara erişilmektedir. Kurumlar ve kişilerin özel arşiv belgelerini kronolojik, konusal, dil ve bazı durumlarda coğrafi olarak düzenledikleri görülmektedir. Kurumların çoğunda arşiv toplama faaliyeti; edebiyat, siyaset, sanat, tarih ve kültür alanında toplumda öne çıkmış şahıslar üzerinde yapılmıştır. Belgeler genellikle kurumlara düzensiz şekilde gelmektedir, çok nadir şekilde orijinal düzende toplanmışlardır. Genellikle özel arşiv belgeleri, şahısların ölümlerinden sonra varisleri tarafından çeşitli nedenlerle başışlanmıştır. Bazı durumlarda ise özel arşiv belgeleri farklı koleksiyonculardan satın alınarak koleksiyonlara kazandırılmışlardır.

Kurumların arşiv düzenleri çoğunlukla provenans prensibine⁴¹ uygun şekilde düzenlenmiş olmakla birlikte; şahsın hayatta yaptığı faaliyetler bazında serilere de ayrılmışlardır. Kurumlar, arşivsel tanımlama işlemlerinde çoğunlukla D-Space, Yordam-File Maker programları ve dijital programlama dillerini kullanmaktadırlar. Belgelere internetten erişim olanakları da son yıllarda gelişmiştir. Kurumlara e-mail yoluyla sorulan sorulara kurum yetkilileri tarafından hızlı ve seri bir şekilde cevaplar verilmektedir. Bilgi erişim açısından da olumlu durumlar söz konusudur. Kurum örnekleri incelendiğinde, belgelerin dijitalleştirilme işlemlerinin ön plana alındığı da görülebilmektedir. Tüm bunların yanında özel arşivlerin yasal durumunun geliştirilmesine yönelik olarak daha detaylı yasaların çıkarılması ve uygulanması gerektiği görülmektedir. Belgelerin yasalarla korunması gerektiği ve yararlandırmanın tamamen kurumlar ile özel kişilerin inisiyatifine bırakılmaması gerektiği görülmektedir. Bunun yanında kurum yetkilileri ile yapılan görüşmeler ve alınan cevaplar analiz edildiğinde, özel arşivlerin düzenlenmesi üzerine stratejik bir modelin ivedilikle literatüre kazandırılması gerektiği görülmüştür. Bulguların Yorumu bölümü; Türkiye’deki özel arşiv koleksiyonu örneklerini detaylı şekilde incelediğinden dolayı, tezin ileride üzerinde duracağı stratejik modele de katkı sağlamaktadır.

Özel arşiv koleksiyonlarının detaylı şekilde analizi yapıldıktan sonra erişilebilen, stratejik modele de katkı ortaya koyabilen ‘**Bulguların Yorumu**’ şunlardır:

---

⁴¹Provenans: Arşivlik malzemenin işlem gördüğü tarihlerdeki ait olduğu birimlere göre hiyerarşik bütünlük içerisinde tespit edilmesidir.

- Marmara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi Özel Arşiv Koleksiyonları incelendiğinde; arşivin D-Space Sistemine (Kurumsal Arşiv) dijital olarak aktarılmış olması önemlidir. Bu durum, Marmara Üniversitesinin özel arşivlerine değer verdiğini göstermektedir. Arşiv detaylı incelendiğinde; tüm kişisel arşivlerde ortak şekilde ‘fotoğraf’ materyalinin olduğu görülmektedir. Mesut Tufan Arşivi, Osman Öndeş Koleksiyonu, Zeynep Orhon Targaç Fotoğraf Arşivi’nde ortak şekilde ‘dia fotoğrafları’ bulunmaktadır. Mehmed Fuad Köprülü Arşivi’nde ‘yazma eser’ bulunması arşiv açısından önemli bir durumdur. Osman Öndeş Koleksiyonu ve Zeynep Orhon Targaç Fotoğraf Arşivi’nde ‘cam negatif’ bulunması ilgi çekicidir. Mehmet Fuat Köprülü Arşivi, Osman Öndeş Koleksiyonu ve Taha Toros Arşivinde ‘kitap’ materyalinin bulunması, aslında kütüphane materyali olan bazı materyalinde gerektiğinde özel arşiv materyali olabildiğini göstermektedir. Özellikle ‘Taha Toros Arşivi’nde’ çok çeşitli materyalin olduğu görülmektedir; fotoğraf, kartvizit, kartpostal, kitap, kupür, makale, mektup, not, plan, rapor, resim, broşür, davetiye, diğer çeşit özel belge, harita vb. Bu durum arşivsel içeriğin zengin olduğunu ve erişim koşullarının 7/24 sistemine uygun olduğunu göstermektedir.
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Özel Arşivler Koleksiyonları incelendiğinde arşivin oldukça detaylı oluşturulduğu ve arşivleme işlemlerinde görev yapan arşiv uzmanlarının bilgilerinin objektif, kronolojik ve açıkça verildiği görülmektedir. Kemal Batanay Müzik Arşivi, Cüneyd Kosal Türk Musikisi Arşivi, Bora Keskiner Koleksiyonu’nda ‘müzik eserleri’ bulunmaktadır. Bu açıdan farklı türde özel arşiv koleksiyonu durumundadırlar. Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı’nda Fransızca ve Osmanlıca dillerinde ‘berat’ olması; Yusuf İzzeddin Efendi Ailesi Evrakı’nda ‘makbuzlar’ olması önemlidir. Ziyad Ebüzziya Evrakı’nda ‘muhtelif çeviriler, ansiklopedik duvar takvimleri, Ahmed Rıza dosyası gibi’ konularda yazılmış makalelerin olması, bu arşivin farklı ve önemli bir arşiv durumunda olduğunu göstermektedir. Rıza Tevfik Bölükbaşı Evrakı’nda, 8 farklı dilde (İngilizce, Osmanlıca, Fransızca, Türkçe, Arapça, Farsça, İtalyanca, Yunanca) mektubun olması önemlidir. Arşivin bu açıdan, uluslararası bir özellik taşıyabildiğini göstermektedir. Sabahattin Zaim Koleksiyonu’nda, iktisat konulu sempozyum, kongre bildirimleri ve muhtelif dokümanların olduğu da görülmektedir. Mehmed Safayhi Evrakı’nda; Bibliyografik Çalışmalar, Fihrist ve Muhtelif Çalışmalar, Müteferrik, Şiir, Dua

ve Notlar gibi çok farklı türde materyal olduğu görülmektedir. Tüm bu açılardan TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi Özel Arşivler Koleksiyonunun, araştırmacıların yararlanabileceği önemli ve oldukça verimli oluşturulmuş bir arşiv olduğu görülmektedir. Bunun yanında kurum bünyesindeki (özellikle depolarda) özel arşiv belgelerinin tam olarak düzenlenememesi durumunun var olması, bilgi erişim açısından bir handicap durumunu ortaya koymaktadır.

- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu incelendiğinde; Hasene Ilgaz Arşivi, İsmet Kür Arşivi, Süreyya Tezer Ağaoğlu Taşkiran, Gültekin Ağaoğlu Koleksiyonları, Şirin Tekeli Arşivi, Jale Baysal Arşivlerinde siyasi hayatla ilgili belgelerin olduğu görülmektedir. Bu belgeler, bu kişilerin devlet kademelerinde yaptıkları görevlerde kendi dönemlerinde edindikleri bilgi birikimini ve dönemlerindeki genel siyasi hayatı göstermesi açısından oldukça önemlidir. Tülin Ayta Koleksiyonu'nda, Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Japonca dillerinde davetiyeler, fotoğraflar, sertifikalar, akademik hayatla ilgili belgeler, sanat hayatıyla ilgili belgelerin olduğu görülmektedir. Bu durum, arşivin uluslararası bir özellik taşıdığını göstermektedir. Şirin Tekeli Koleksiyonu'nda, seminer notları, konuşma metinleri, feminizmle ilgili yazılar olması dikkat çekicidir. Özellikle feminizm konusunda materyalin olması, bu arşivin çok farklı bir özellik taşıdığını göstermektedir. Türk Üniversitesi Kadınlar Derneği Özel Arşivi'nde; kurumun farklı şubelerine ait tüzük ve yönetmelikler, afişler, anket ve formlar, yazışmalar, biletler, başvuru ve üye formları, tebrik kartları, takvimler, eğitim bursu başvuru formları ve bursiyer tabloları, teşekkür belgeleri, farklı yıllara ait beyanname ve bildirimler, sirküler, flama, flar, araç gibi üç boyutlu materyalin olduğu görülmektedir. Bu materyalden bazılarının aynı zamanda efemera olması da (bilet, afiş, tebrik kartları gibi) oldukça dikkat çekicidir. Bu tür belgelerde var olması, bu özel arşivin gelişmiş ve zengin içerikli bir arşiv olduğunu göstermektedir.
- Tarih Vakfı Özel Arşiv Koleksiyonları incelendiğinde; Tarih Vakfı Arşiv Arama Butonu'nun⁴² detaylı arama olanağı vermesi güzel bir uygulama örneğidir. Araştırmacılar açısından bu özelliğin olması avantajlı bir durum ortaya koyacaktır. İlgili arşivde; süreli yayınlar, belgesel film ve videokasetler, ses

⁴² <http://arsiv.tarihvakfi.org.tr/default2.aspx>

bandları ve kasetlerin olması da arşivin farklı materyal türlerini içerdiğini göstermektedir. Bunun yanında, kurum yetkililerinin özel arşivlerin standart unsurlara göre düzenlenmesi ile bilgi erişim hızı ve niteliği konusunda birkaç eksiklik olduğunu bildirmeleri de önemli bir olumsuz durumdur.

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Özel Arşiv Koleksiyonu incelendiğinde; İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve E-Kaynaklar Arama Butonunun Yordam Otomasyon Sistemi temelli çalıştığı görülmektedir. Yordam Sisteminin içeriği incelendiğinde; arşiv belgesinin özellikleri, demirbaş numarası, pdf formatı, MARC formatı, End-Note kodları gibi bilgilere erişilebilmektedir. Bu arşiv, dijital açıdan gelişmiş bir arşiv örneğidir. Koleksiyonun geneli ele alındığında; yazma eserler, albüm, atlas-harita, takvim, salnameler gibi materyal olduğu görülmektedir. Atatürk, İstanbul gibi özel arşiv koleksiyonları bulunmaktadır. Bu açıdan oldukça özel bir arşiv durumundadır. Pertevniyal Valide Sultan Arşivi'nin içeriğinde çeşitli resmi yazışmalar, oğlu şehzadenin yetişmesi ve saraydaki durumuyla ilgili evrak, beratlar, pusulalar gibi ilgili belgeler bulunmaktadır. Osmanlı resmi arşiv belgelerini içermesi açısından bu koleksiyon değerlidir. Muhsin Ertuğrul Arşivinde; Türkçe, Osmanlıca, Almanca ve Fransızca dillerinde genellikle tiyatro konusunu kapsayan belgeler bulunmaktadır. Tiyatro konusunda materyal bulunması açısından farklı bir arşiv durumundadır. Tüm bunların yanında kurum yöneticilerinin hızlı değişmesi, ileride ortaya koyulabilecek bazı arşiv projelerinin sekteye uğramasına neden olabilme potansiyeli taşıdığından, önemli bir olumsuz durumdur.
- İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Özel Arşiv Koleksiyonu incelendiğinde; Yıldız Fotoğraf Albümleri olmak üzere yaklaşık 70.000 fotoğraflık bir arşiv olduğu görülmektedir. Oldukça kalabalık bir fotoğraf arşividir. İslam Coğrafyası ve Osmanlı Devleti'nin genel yapısını yansıtması açısından önemli bir arşiv örneğidir.
- SALT Online Özel Arşiv Koleksiyonları incelendiğinde; SALT Online Açık Arşiv'inin modern, verimli ve güzel bir konsept ile oluşturulduğu görülmektedir. Salt Online Açık Arşivinin içeriğine bakıldığında, farklı türde özel arşiv örneklerinin olması sevindiricidir. Bu kuruluşun özel arşivlerin sağlanması ve

düzenlenmesi işlemlerine oldukça değer verdiğini göstermektedir. Nezih Eldem'in, çeşitli çizim, yazışma ve fotoğraflarından oluşan arşiv belgelerinin olması; Ressam Eleonora Arhelaou'nun, İstanbul'un çeşitli semtlerindeki Rum mirasını takip ettiği fotoğrafların olması; Peykan ve Yaşar Dalbaşar'ın, mimari çalışmaları, mesleki çizim, kişisel belge ve fotoğraflarından oluşan arşivinin olması; seramik sanatçısı Sadi Diren'in Arşivi'nde sergi broşürlerinin olması, çok farklı meslek dallarında oldukça yetenekli kişilerin arşiv materyalinin koleksiyonda mevcut bulunduğunu göstermektedir.

- Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu incelendiğinde; kitap, dergi kapağı, logo, broşür, ambalaj ve etiket tasarımlarının olduğu görülmektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün, Sait Maden Koleksiyonu kurması ve bu belgelere sahip çıkması oldukça önemlidir. İlgili arşivin daha yüksek oranda bilinmesi ve kullanılması önerilmektedir.
- Mehmed Safayhi Evrakı, konuya göre serilere ayrılmış iyi bir uygulama örneğidir.
- Rıza Tefik Bölükbaşı Evrakı, dile göre serilere ayrılmış iyi bir uygulama örneğidir.
- Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi ve Diğer Koleksiyonları, kamuda bulunan özel arşivlerin iyi bir örneği durumundadır.
- Özel arşiv örneklerinin genelinde, belgelerin ve/veya düzenlemeden sonra oluşan serilerin birbiriyle olan ilişkileri önemlidir. Bu bakımdan incelenen örneklerden bazıları tek başına arşiv statüsünde değillerdir. İçerik olarak ancak küçük koleksiyonlar statüsünde sayılabilirler. İncelenen örneklerde, 'Arşiv', 'Evrak', 'Koleksiyon' tarzı farklı kullanımların olması birazda belge, arşiv, koleksiyon ayrımının tam olarak anlaşılabilmesi ve arşivleme işlemlerini yerine getiren arşiv uzmanlarının da teknik bilgilerinin eksik olmasından kaynaklanmaktadır. 'Evrak' kullanımı, incelenen özel arşiv örnekleri için yanlış bir kullanımdır; çünkü koleksiyonlarda içerik olarak evrak sayılabilecek materyalin dışında malzemeler de bulunmaktadır (harita, fotoğraf, zarf, makbuz, mektup gibi). 'Arşiv' kavramı, tüm belgelerinin toplu kümesini kapsamaktadır.

Koleksiyonların biraraya gelmesi ile arşiv oluşturulabilir. Sonuç olarak, incelenen kullanım örneklerinin resmi isimleri standart bir format durumunu almalıdır. Bu standart formatında ismi 'Koleksiyon' olarak belirlenebilir.

- Arşivlere erişim durumu ele alındığında; incelenen tüm özel arşiv örneklerine Mart 2020-Temmuz 2021 arasında süren COVID-19 pandemisi sürecinde sadece uzaktan erişim yapılabilmektedir. Temmuz 2021 tarihinden sonra ise, araştırma yapılacak kuruma başvuru yapılarak daha rahat ve serbestçe erişilebilmektedir. Bunun yanında koleksiyon kullanım koşulları çok net değildir. Tam olarak düzenlenmesi tamamlanmış koleksiyon sayısı azdır. 'Mehmed Fuat Köprülü Arşivi, Osman Öndeş Koleksiyonu, Taha Toros Arşivi, Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı, Kemal Batanay Müzik Arşivi, Mehmed Safayhi Evrakı, Cüneyt Kosal Türk Musikisi Arşivi, Rıza Tevfik Bölükbaşı Evrakı, Ağaoğlu Kardeşlerin Koleksiyonları, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Özel Arşivi, Tarih Vakfı Özel Arşiv Koleksiyonları, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Koleksiyonu, Salt Online Özel Arşiv Koleksiyonu' tam olarak düzenlenmiş durumdadır. Diğer özel arşiv koleksiyonlarında; koli ve kutuların içerisinde bitirilmemiş ve düzenlenmemiş belgeler bulunmaktadır. Bu durum, özel arşiv belgelerine mukayyet olamayan bir özel arşivcilik sistemini işaret etmektedir. Bu olumsuz durumların ivedilikle düzeltilmesi için, kurumların özel arşiv düzenlemesini yapabilecek teknik eleman sayısının ve niteliğinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Özel arşivlerin araştırma ve akreditasyon hizmetlerine ilişkin istatistiki veriler toplanarak, ilgili verilerin gerektirdiği görevler yerine getirilmelidir. İstatistiki bilgi, kanıt niteliğinde bilgidir. Gelecekte birçok alanda faydalı olacak veriler nicel olarak elde tutulmalıdır. *Böylece özel arşiv koleksiyonlarının stratejik planlanması aşamasında gerekli olan nicel veriler elde edilmiş olabilecektir.*
- Türkiye'de kişisel/kurumsal özel arşivlerin orijinal şekillerinde (provenans prensibine uygun) edinimi, arşiv koleksiyonlarında düzenli tutulabilmeleri, düzenlemelerinin sürekli olacak şekilde yapılabilmesi ve fiziki/elektronik devamlılığının verimli olarak devam ettirilebilmesi amacıyla teknolojik altyapının geliştirilmesinin yanında; arşivcilerin yasal düzenlemelerle uyumlu şekilde organizasyonel bakış açısıyla hareket edebilmeleri gerekmektedir. Kişisel koleksiyoncuların elektronik formatlara dayanan kaynakları ön plana

olarak arşivlemelerine devam etmelerini teşvik edecek yönlendirmeler yapılmalıdır. Özel arşiv sahipleri (eğer hayattaysa), aileleri ve mirasçıları ile sürekli şekilde iletişim halinde olunarak özel arşiv belgelerinin muhtemel kaybının önüne geçilmelidir. *Böylece özel arşiv koleksiyonlarının verimli ve eksiksiz şekilde altyapısını oluşturabilmek mümkün olabilecek ve stratejik özel arşiv modelinin ikinci basamağı başarılı şekilde geçilebilecektir.*

Yukarıda yorumlanan bulgulardan yola çıkılarak ilgili özel arşiv koleksiyonlarının geliştirilmesi için belirli '**TEMALAR**' belirlenmiştir. Belirlenen temalar, çalışmanın betimsel analizini geliştirebilmek ve elde edilen bulguların araştırma sonuçlarına katkı sağlaması için çalışmanın stratejik arşiv modeli bölümünde detaylı şekilde ele alınmış ve eksik görülen kısımlar stratejik arşiv modelinde düzenlenmiştir.

TEMA 1 - Özel Arşiv Koleksiyonlarının Düzenlenmesi

Özel arşiv koleksiyonlarının yetkilileri ile gerçekleştirilen görüşmelerde koleksiyonların genel olarak daha detaylı bir şekilde düzenlenmesi ihtiyacından bahsedilmiş olup önerilmesi planlanan modelin bu ihtiyaca cevap verecek bir şekilde tasarlanmasına önem ve öncelik verilmiştir.

TEMA 2 - Özel Arşiv Koleksiyonlarının Erişim Koşulları

Özel arşiv koleksiyonlarının yetkilileri ayrıca söz konusu koleksiyonlara erişim koşullarının kamu yararı açısından düşünülmesi ve geliştirilmesi ihtiyacından bahsetmiştir. Bu doğrultuda önerilecek olan modelde dikkate alınacak ikinci tema olarak "Özel Arşiv Koleksiyonlarının Erişim Koşulları" belirlenmiştir.

V. BÖLÜM

ÖZEL ARŞİVLERİN

KAMU YARARI AÇISINDAN DÜZENLENMESİ ÜZERİNE

STRATEJİK MODEL UYGULAMASI

Özel arşiv koleksiyonlarının niceliksel ve niteliksel artışına bağlı olarak araştırmacıların bilgi erişim oranı da gelişme göstermektedir. Zaman içerisinde özel arşiv koleksiyonlarının hukuki, stratejik ve içerik olarak belirli düzenler içerisinde tanımlanmaları da önem kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle özel arşivlerin düzenlenmesi, muhafaza edilmesi, korunması ve kullanıma sunulması hizmetlerinin yürütülmesinde yeni yöntemlerin denenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda üzerinde durulan nokta, Türkiye’deki özel arşivlerin düzenlenmesi üzerine verimli bir stratejik model çalışması meydana getirebilmektir. Stratejik model çalışmasının ortaya koyulmasıyla birlikte, mevcut özel arşiv koleksiyonunu düzenlemek isteyen ve/veya yeni baştan bir özel arşiv koleksiyonu kurmak isteyen kişi/kurumların, arşiv koleksiyonu kurulum aşamasında faydalanabilecekleri verimli bir yazılı rehber ortaya koyabilmek hedeflenmektedir. Ortaya koyulan model çalışması, kesinkes uyulması zorunlu kuralların olduğu bir mevzuat belgesi değildir. Üzerinde zaman içerisinde yenilemeler, teknolojik güncellemeler, eklemeler yapılabilir ve yapılmalıdır. Düzenlenecek stratejik model çalışmasının temeli olarak öncelikle üzerinde durulması gereken teknik uygulamalar şunlardır:

- ✓ Arşivleme hizmetlerinin düzenli şekilde sürdürülebilmesi amacıyla yapılması gereken uygulamaların planlanması,
- ✓ Arşivsel alt yapı çalışmalarının yapılması,
- ✓ Arşivleme maliyet ve fiyatlandırmalarının belirlenmesi,
- ✓ Arşiv kaynaklarına erişim yönteminin oluşturulması,
- ✓ İnternet sitelerinin içeriklerinin hazırlanması, kullanıcı arayüzü ve depolama süreçlerinin belirlenmesi ile ileride çıkarılması gereken mevzuatın içeriğinin belirlenmesi noktalarında ne gibi ihtiyaçların olduğunun tespit edilmeye çalışılmasıdır.

Model uygulamaları; *“gerçek bir durumun soyut temsilini gösteren, bir sistemin algılanması ve biçimsel hale getirilmesi imkânını veren bir terim olup, gerçeklikten öte*

onun algılanma şekilleridir. Organizasyonlarda uygulanan model yapılar temsil ettikleri misyonun rasyonel işlevselliğini ve sistemin çalışmasını sağlayan yol haritaları olup, karmaşık durumların kolayca anlaşılmasını ve çözümlerin bulunmasında rasyonel ve sistematik yaklaşım sağlayarak sorunların anlaşılmasına da yardım ederler” (Alav, 2018, s. 259). Stratejik model ise; “işletmenin sahip olduğu kaynaklar ve yeteneklerle değişen çevre koşullarını uyumlaştırmaya, işletme için en uygun stratejiler ve hedefler belirlemeye çalışan rasyonel bir süreç olarak tanımlanmaktadır” (Kahveci, 2008, s. 7). Alav ve Kahveci’nin detaylı açıklamalarından faydalanılarak model/stratejik model çalışmalarının temelde; organizasyonların hizmetlerinin rasyonel ve realist bir bakış açısıyla değerlendirilip, gelecekte ortaya çıkabilme ihtimali olan sorunların tahmin edilebilmesi ile planlanan sorun çözüm yollarının belirlenebilmesine yardım ettiği görülebilmektedir. Stratejik modellerin ivedilikle uygulamaya koyulmasıyla birlikte gelecekte, oluşturulan modellerin rasyonel faydaları da görülebilecektir.

DAB’nın özel arşivlerin organizasyonundaki rolü; kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahısların elinde bulunan belge, eşya, fotoğraf gibi kaynakların arşivlenmesi konusunda talep edildiği takdirde teknik açılardan yardımcı olabilmektir. DAB, düzenleme çalışmaları tamamlanmış ve hazır durumdaki özel arşiv fonlarının araştırmaya açılmasıyla ilgili işlemleri de yürütebilmelidir. Bir özel arşivde materyalin tamamen düzenlenmiş olması, o arşive tümüyle mukayyet edilebildiğini de göstermektedir. Bu açıdan, Türkiye’deki eksikliğin ivedilikle çözülmesi önemlidir. Bu açıdan, DAB Veri Merkezi’nin kurulumu ivedilikle bitirilmelidir. Bu merkezin, içyapısı, görev ve çalışma düzeni, personel yapısı gibi çıkarılacak yeni yasa ve yönetmeliklerle düzenlenmelidir. DAB 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı resmi sitesinde ilan edilmiştir. Ulusal Arşiv Geliştirme ve Stratejik Planı konusunda, mevzuatta bir geliştirme planı ve/veya stratejik planların sürekli takip edilmesi konusunda belirli kesinkes ifadeler yoktur. Fakat arşiv mevzuatında özel arşivler konusunda, stratejik planların devamlılığının takip edilmesi konusunun da bulunması gerekmektedir.

Özel arşivler, kendisine has özellikler taşıyan arşiv materyalidir. Çoğu durumda kişisel ve grupsal özellikler taşırlar. Özel arşivlerin sağlanması, düzenlenmesi, arşive yeni belge katılması gibi hizmetlerin yürütülmesinde kurumların elini güçlendirebilecek bir yasal mevzuat ülkemizde eksik durumdadır. Özel arşivler üzerinde yapılacak tüm

tasarruflarda sadece yardımcı olabilecek olan Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (18 Ekim 2019) de ilgili maddeler bulunmaktadır ve bu maddeler tam anlamıyla özel arşivler üzerinde DAB'nın denetimini güçlendirebilmesi için yeterli değildir. Bu durum, özel arşivlerin düzenlenmesi ve hizmete sunulması konusunda sorunlu olan alanlardır. Bu olumsuz durumun çözümü için, özel arşivlerin düzenlenmesi ve yönetimi ile ilgili detaylı yasal mevzuatın çıkarılması çalışmalarına da öncelik verilmelidir.

Türkiye'de kamu kurumlarının elinde/uhdesinde bulunan arşivlerin fon/seri bilgilerinin envanter listeleri ile katalog/bibliyografik kimlik bilgilerine tek çatı altından verimli şekilde çevrimiçi (online) erişebilmek pek mümkün değildir. Bu durumun temel nedenleri arasında; ülkemizde arşiv geleneği ve kültürünün gelişmemiş olması, kurumlar arasında internet tabanlı ortak ağların olmaması, kurumsal geleneklerin internet tabanlı araçların kullanılmasına karşı ön yargılı olması, çoğu zaman arşivlerde çalışan personelin olması gerektiği kadar nitelikli olamaması ve en önemlisi mevcut mevzuatın arşiv belgelerinin tek çatı altına alınması ve tek çatı altından erişime açılmasına uygun olmaması gibi durumlar önemli rol oynamaktadır. Bu olumsuz durumların çözümü için ortaya koyulabilecek öneriler aşağıda maddelenebilir:

- 1) Araştırmacıların bilgi isteklerini en yüksek oranda sağlayabilecek internet siteleri inşa edilmelidir.
- 2) Ulusal bir ortak arşiv envanteri oluşturma amacı güdülmelidir.
- 3) Verilen özel arşiv örneklerinin envanterini birleştiren, entegre eden ulusal tabanlı bir proje/platform oluşturulmalıdır.
- 4) Ortak ağın devamlılığının sağlanması konusunda çalışmalar verimli şekilde takip edilmeli ve kamu yararı açısından süreklilik sağlanmalıdır.
- 5) Ortak ağın kurulması için ortaya koyulan proje örnekleri teknik/akademik olarak kamu yararının sağlanması açısından ulusal kuruluşlarca desteklenmelidir.

Bölüm IV'de incelenen kurumsal-kişisel özel arşiv koleksiyonlarından elde edilen bilgileri birleştiren, entegre eden, ortak envanter erişimine açabilecek bir proje/platform oluşturabilmek açısından çeşitli uygulama örnekleri ve internet sayfaları incelenebilir. Bölüm IV'de belirlenen "TEMA1 ve TEMA2'nin" çözümüne katkı sağlamak amacıyla incelenen örnek site; bir proje durumunda olan 'ozelarsiv.com'dur.

'ozelarsiv.com'⁴³ projesi örneği incelendiğinde ilgili sitenin; araştırmacılara yönelik olacak şekillerde, özel arşiv toplu kataloğu, özel arşiv kurum ve koleksiyonlarının listesi, özel arşiv tanımlaması için oluşturulmuş üstveri şemasını içeren bir rehber ve özel arşivlerle ilgili ulusal ve uluslararası tüm gelişmelerin yer alacağı bir platform yapısında olmak amacıyla kurulduğu görülmektedir. Araştırmacıların, Türkiye'deki özel arşiv sahibi kişi ya da kurumların açık erişime izin verdikleri özel arşiv koleksiyonlarına tek noktadan hızlıca erişebilmelerini kolaylaştırabilecek ve farklı içerikte ve nicelikte arşivleri aynı anda inceleyebilmelerine yardımcı olabilecek bir sistem alt yapısını sağlayabilecek şekilde tasarlanmış bir katalog olduğu görülmektedir. Kataloğun bir diğer amacı, araştırmacıları ilgili kurumlara yönlendirerek özel arşivlerin bilinirliğini ve görünürlüğünü arttırmaktır. Bunun yanında kendi özel arşiv malzemelerini duyurmak isteyen kişilerin, telif hakları kapsamında özel arşivler toplu kataloğu altında oluşturulacak bir bölümde koleksiyonlarını erişime açabilmeleri için gerekli teknik desteğin de sağlanması amaçlanmaktadır (Ozelarsiv.com, 2022). 'ozelarsiv.com' projesinin incelenmesi sonucunda; özel arşivlerin envanter bilgilerinin ortak ağda kullanıma/erişime açılması için gerekli hukuki, idari ve teknik düzenlemeler belirlenmiş ve araştırmacıların bilgi isteklerini ve kamu yararını en yüksek oranda sağlayabilecek bir kurumsal arşiv internet sitesinin nasıl inşa edilebileceği de belirlenmiştir. Sitenin kurulum hedefi; özel arşiv listesi oluşturularak, özel arşiv koleksiyonlarının daha erişilebilir olması için ortak platform üzerinden yayınlanabilmelerini sağlayabilmektir.

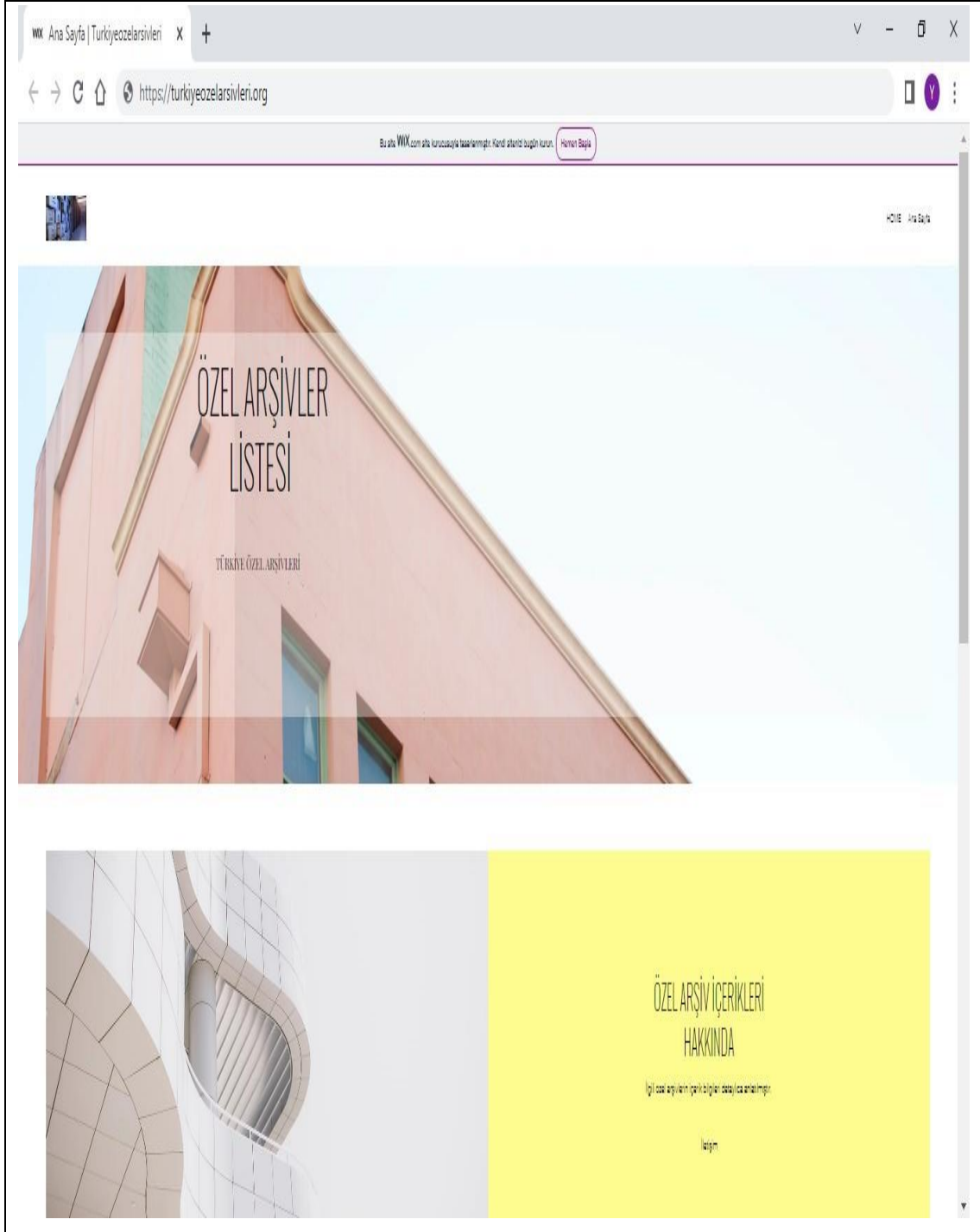

Resim 17: ozelarsiv.com İnternet Sayfası Özel Arşiv Listesi

⁴³ <https://ozelarsiv.com/>

Türkiye’deki özel arşiv koleksiyonlarının envanter bilgilerini tek bir kurumsal internet sitesi çatısında toplayabilmek amacıyla aşağıdaki gibi (Resim 18) bir internet sitesinin kurulması ve geliştirilmesi önerilebilir:

<https://turkiyeozelarsivleri.org>

Resim 18: turkiyeozelarsivleri.org Örneği⁴⁴

⁴⁴ Not: “ozelarsiv.com” ve “II.4. Özel Arşivlerin Semantik Bakış Açısıyla İncelenmesi Bölümündeki” arşiv portallarının detaylı incelemelerinden çıkan sonuçlardan yararlanılarak, yazar tarafından ilgili site, geçici kodlama yöntemiyle oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, 'turkiyeozelarsivleri.org' sitesinin geliştirilmesi ile birlikte; ulusal bir ortak özel arşiv envanteri oluşturulması sağlanabilecek, özel arşiv kataloglarının ortak ağda kullanıma/erişime açılması için gerekli idari düzenlemeler takip edilebilir-uygulanabilecek, kullanıcı ve araştırmacıların bilgi isteklerini ve kamu yararını en yüksek oranda sağlayabilecek bir kurumsal internet sitesi inşa edilebilecek, verilen özel arşiv örneklerini birleştiren, entegre eden ulusal tabanlı bir proje/platform oluşturulabilmiş olacak ve önemli bir nokta olan ilgili ortak ağın sürekliliği de sağlanmış olacaktır. Ortak özel arşiv ağının gelecekte geliştirilmesi ve günceli yakalamasıyla birlikte, kamu yararına faydası olacak hizmetlerinde hayata geçirilmesi kolaylaşabilecektir.

Bunun yanında geliştirilmesi tasarımlanan özel arşiv portalı ile birlikte (turkiyeozelarsivleri.org), özel arşivlere erişim ve kullanım imkânları da her açıdan artış gösterebilecektir. Bu durum çalışmanın Hipotezler alanında verilen alt hipotez olan; *“Alt Hipotez 1: Kullanıcıların talepleri ön plana alınarak oluşturulmuş ortak bir ağın yardımıyla, özel arşiv kataloglarına tek bir noktadan erişim ihtimali yükselebilecektir”* savını da desteklemektedir.

Özel arşivlerin kamu yararını gözeterek düzenlenmesi üzerine oluşturulacak stratejik özel arşiv modeli uygulamasına rehberlik etmek amacıyla; II. Bölümde işlenen Özel Arşivlerin Düzenlenme Unsurları, Türkiye’deki Özel Arşiv Mevzuatının Analizi, Yabancı Ülkelerdeki Özel Arşiv Mevzuatından Örnekler, Türkiye-Yabancı Ülkelerin Özel Arşiv Mevzuatının Karşılaştırılması, Özel Arşivlerin Semantik Bakış Açısıyla İncelenmesi alt bölümleri; III. Bölümde ele alınan Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından İncelenmesi, Özel Arşivlerin Mülkiyetinin Devir, Satın ve Bağış İşlemlerinin Kamu Yararına Uygunluğu alt bölümleri; IV. Bölümde detaylıca ele alınan Özel Arşiv Örneklerinin İncelenmesi ve Bulguların Yorumu bölümünün ele alınması oldukça faydalı olmuştur. Ele alınan bölümlerden elde edilen veriler detaylıca analiz edilerek ülkemize özgü bir özel arşiv modelinin oluşturulması aşamasında değerlendirilmeler yapılabilmektedir. Bunun yanında, oluşturulan stratejik özel arşiv modeli ile Türkiye’deki özel arşiv koleksiyonlarının sağlanma yöntemlerinin belirlenip, genel düzenlerinin geliştirilmesi ve devletçe gözetimlerinin kolaylaştırılarak kamu yararının sağlanması da tezin ana hedefi durumundadır. Ortaya koyulan stratejik arşiv modeli önerisi ile bu hedefe büyük ölçüde ulaşılmıştır.

Özel arşivlerin düzenlenmesi ve kamu yararının ortaya koyulması konusunda yurtdışında bazı uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin; ‘A.B.D. Ulusal Arşivler ve Kayıtlar İdaresi (National Archives and Records Administration-NARA)’ elektronik kurumsal belge ve arşiv yönetimi sistemlerini düzenlemek ile arşivlerin denetimi için ‘Bilgi ve İletişim Bilimleri ve Teknolojilerinde Uzun Vadeli Zorluklar Üzerine Avrupa Koordineli Araştırma Projeleri’ni (European Coordinated Research on Long Term Challenges in Information and Communication Sciences & Technologies-ERA 1/2)’ zaman içerisinde yapılandırmıştır. Bu çerçevede ERA projeleri, NARA’nın elektronik kayıtlar ve ticari işlemlerle ilgili stratejik görevini yerine getirmek için geliştirilmiştir (Ünal, 2019, s. 55). Ünal’ın belirttiği gibi, ERA projelerinin başarılı şekilde uygulanmasıyla birlikte NARA’da bulunan özel arşiv belgelerinin saklanması, korunması ve erişim işlemlerinin de olumlu açılardan sağlanabileceği görülebilecektir. ERA projeleri, NARA’ya aktarılan elektronik özel arşiv belgelerinin erişilebilirliğini arttıracaktır. Bunun yanında bireylerden elde edilen özel arşiv belgelerinin belirli standartlar altında korunmasıyla birlikte, özel arşiv belgelerinin devamlılığı da sağlanacaktır. Kamu-birey ilişkilerinin verimli şekilde düzenlenmesinin olumlu getirisi olarak özel arşiv yönetimi sürecinin de diğer bir açıdan destekleneceği görülebilecektir. Burada ulaşılmak istenen temel amaç; Amerikan Ulusal tarihine ait olan her türlü özel arşiv belgesinin şeffaf ilkeler ile denetlenebilir bir biçime getirilebilmesi, standart bir biçimde elektronik ortamlarda kaydedilebilmesi ve kamu yararı açısından da verimli yönleri ön planda olacak şekilde yönetilebilmesidir.

Özel arşivlerin kamu yararı açısından düzenlenmesi üzerine geliştirilen stratejik modelin temelini oluşturabilmek amacıyla öncelikle ‘*Özel Arşiv Modeli Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şeması*’ geliştirilmiştir. Bu şemanın içeriği şu şekildedir:

- ✓ Özel arşiv yazılımlarının planlanması,
- ✓ Özel arşiv alt yapı çalışmalarının yapılması,
- ✓ Özel arşiv materyalinin korunması yöntemlerinin belirlenmesi,
- ✓ Özel arşiv internet sitesi kullanıcı arayüzünün geliştirilmesi,
- ✓ Özel arşiv araştırma hizmetleri süreçlerinin geliştirilmesi ile ulusal özel arşiv portalı/envanteri oluşturma işlemlerini içerir.

Tüm bu işlemlerin stratejik olarak düzenlenmesiyle birlikte özel arşiv yönetimi sürecinin hayata geçirilmesi de sağlanmıştır. Özel Arşiv Modeli Sürdürülebilirlik Süreci

Akış Şemasının (Tablo 14) oluşturulmasıyla birlikte tezin geliştirmek istediği stratejik özel arşiv modelinin yürütüleceği süreçler anlatılarak, geleceğe yönelik uygulamalar da ortaya koyulabilmektedir.

Tablo 14: Özel Arşiv Modeli Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şeması

ÖZEL ARŞİV SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK SÜRECİ				
*Planlama Süreci	*Alt Yapının Hazırlanması Süreci	*Materyalin Koruma Yöntemlerinin Belirlenmesi Süreci	*İnternet Sitelerinin Kullanıcı Arayüzünün Geliştirilmesi Süreci	*Araştırma Hizmetlerinin Geliştirilmesi Süreci
-Stratejik Planlama	-Bütçenin Kesinleşmesi	-Mevzuat Takibi	-Dijitalleştirme	
-SWOT Analizi	-Koleksiyon	-Mevzuat Güncelleme	-Fiziki Koruma	
-PEST Analizi	-Personel			
-Bütçenin Ön Tahmini	-Bina			

V. 1. Özel Arşiv Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şemasının Detaylandırılması

Bölümde, 5 alt başlık ele alınmıştır. Ele alınan alt başlıklardan çıkarılan analizlerin yardımıyla bu akademik çalışmanın ‘Stratejik Modeli’ oluşturulmuştur. Oluşturulan stratejik model, ilerleyen aşamalarda yorumlanarak tez çalışmasının ‘Sonuç, Tartışma ve Öneriler’ kısmı meydana getirilmiştir.

V. 1. 1. Planlama Süreci

Özel arşivlerin düzenlenmesi çalışmaları öncelikle mevcut arşiv koleksiyonunun içeriğinin belirlenmesi, arşivin stratejik analizinin yapılması ve gelecek hedeflerinin belirlenmesi ile başlatılır.

Stratejik hedeflerin oluşturulması safhasından sonra, hedefe ulaşılmasını sağlayacak stratejik planların çizilmesi gerekir. Stratejik planlama, bir kurumun karşı karşıya olduğu önemli sorunların belirlenmesini sağlamaktadır. Stratejik süreçlerin göz önüne alındığı, gelişigüzel ve karmaşık düzenlemelerin yapılmadığı, planlı-programlı çalışılan özel arşivler daha düzenli ve verimli kullanılabilirler.

Elinde bulunan özel arşiv belgelerini düzenlemek ve yeni bir özel arşiv koleksiyonu kurmak isteyen bir arşivci, öncelikle elindeki belge yığınının bir özeti çıkarır. Hangi belgelerden kaç tane olduğu, hangi belgelerin birbiriyle bağlantılı olduğu, hangi belgelerin eksik-fazla olduğu vb. bilgileri elde eder. Daha sonra arşivci, arşivin işleyişinin belirlenmesi ve durum değerlendirmesini yapabilmek amacıyla stratejik incelemeler yapmalıdır. Arşivin genel stratejik incelemelerinin ortaya koyulmasının amacı, arşivin gelecek hedefleri üzerinde etkili olacak gelişmelerin isabetli olarak belirlenmesidir. Ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamı üzerinde beklenen ve/veya beklenmeyen değişimler, teknolojik olanaklar üzerindeki hayati değişimler, kamu hizmetlerinin uygulanmasında meydana gelen gelişmeler gibi farklı faktörlerin ortaya konulması faaliyetleri, her kuruluşta değişik ve kuruluşu özel metodlarla yapılabilir. Özel arşivlerin planlanma sürecinde öncelikle arşivin iç/dış paydaşları belirlenir ve iç/dış etkenler ile güçlerin analizi yapılır (SWOT Analizi). Stratejik yönetim sürecinin başlangıç evresinde, özel arşivin içyapısı ve dış çevresi bakımından şu anda nerede bulunduğu belirlenmesi önemlidir. Gelecek tahminlerinin doğru şekilde ortaya koyulabilmesi ve arşivin durum değerlendirmesinin yapılabilmesi amacıyla SWOT Analizi yöntemleri takip edilir.

SWOT (GZFT-güçlü, zayıf, fırsat, tehdit) Analizi, özel arşivi etkileyen çeşitli faktörlerin analiz edilerek sistematik olarak incelenmesidir. Genel anlamda SWOT Analizi, kurumun çevresi ile etkileşim içinde sistematik olarak incelendiği bir yöntemdir. Bu kapsamda kurumun içsel olarak güçlü ve zayıf yönleri ile dışsal etkenlerden kuruma yarar/zarar verebilme potansiyeli taşıyan fırsatlar ve tehditler belirlenir (Çoban, 2010, s. 347). Güçlü yönler, arşivin amaçlarına ulaşması için yararlanabileceği olumlu hususlar; zayıf yönler, arşivin amaçlarına ulaşmasına engel oluşturacak eksiklikler; fırsatlar, arşivin kontrolü dışında olan ve amaçlarına ulaşmasına yardımcı olabilecek etkenler; tehditler ise, arşivin kontrolü dışında olan ve amaçlarına ulaşmasına engel teşkil eden etkenler olarak tanımlanmaktadır. SWOT Analizi'nin

uygulanması, özel arşiv koleksiyonunun geleceğini olumlu anlamda da etkilemektedir. SWOT Analizi Yöntemi'nin uygulanması ile özel arşiv koleksiyonlarının aşağıdaki hizmetlerinin analizleri verimli şekillerde yapılabilir:

- Arşivin hizmetlerinin güçlü yönleri analiz edilebilir (Strengths),
- Arşivin hizmetlerinin zayıf yönleri analiz edilebilir (Weaknesses),
- Arşivin hizmetleri üzerinde gelecekteki fırsatlar analiz edilebilir (Opportunities),
- Arşivin hizmetleri üzerinde gelecekte ortaya çıkabilecek olan tehditler analiz edilip, gerçekleşmeden önce bunlara karşı önlemler alınabilir (Threats).

Bunun yanında Swot Analizinin yeterli olmadığı ve/veya geliştirilmesi gerektiği durumlarda, PEST Analizi de uygulanabilir. “PEST analizi⁴⁵; politik, ekonomik, sosyolojik ve teknolojik analizler” ifadelerinin kısaltmasıdır ve stratejik yönetim süreci için yapılan dış çevre analizinde kullanılan bir analizdir. PEST Analizi ile, bir kurumun ne durumda olduğu ve nereye doğru evrildiği dış çevredeki gelişmeler kapsamında tespit edilebilir. PEST Analizi, stratejik planlama yaparken kurumun içinde yer aldığı çevresel faktörleri irdelemede kullanılan önemli bir stratejik araçtır.

Özel arşivlerin planlama işlemleri öncelikle amaç-hedeflerin belirlenmesiyle başlar. Daha sonra amaç-hedefler doğrultusunda koleksiyonlarının ön incelemesinin yerine getirilmesi işlemi ile devam eder. Verimli bir özel arşiv sürecinin takip edilebilmesi amacıyla özel arşiv personelinin, materyali dikkatli ve özenle incelemesi gerekmektedir. Özel arşiv koleksiyonunun inşa edilmesi açısından, ön incelemenin yapılması önemlidir. Özel arşiv kuruluş bütçesi, kurulacak arşivin nitel ve nicel durumuna göre şekillendirilmelidir. Bu durum özel arşiv kurulurken açık ve net olarak özel arşivi kuracak kişi/kurum tarafından belirlenmelidir. Ön incelemesi yapılan koleksiyonlar eğer basılı belgelerden oluşuyorsa, basılı koleksiyonların düzenlemeden sonra yerleştirileceği raf, dolap, mekân belirlenir. Eğer özel arşiv sadece elektronik olarak düzenlenecekse, belgelerin dijitalleştirme aletleri ve diğer gerekli teknolojik aletlerin yerleştirileceği bölümler hazırlanır. Basılı koleksiyonlar için fiziksel mekân hazırlanırken, koleksiyonun uzun yıllar verimli şekilde saklanabilmesine etki edebilecek etmenler olan ısı, ışık, nem, toz etmenlerine dikkat edilmelidir. Elektronik koleksiyonlar için de dijital koleksiyonun yedekleme ortamları olan teknolojik formatlar (cd-dvd, flash disk, sata disk, ssd disk gibi) özenle seçilmeli ve korunmalıdır. Son aşamada,

---

⁴⁵ <https://bilisim.com.tr/blog/pest-analizi-nedir/>

genel sürecin takibi ve değerlendirmesi yapılarak alınan sonuçların ve gelinen noktanın, ilk düşünölen amaç-hedeflerle ne ölçüde uyumlu olduğunun tespiti yapılır. Buradan elde edilecek sonuçlarla süreç gözden geçirilir. Ön incelemesi yapılmış, mekânı hazırlanmış, bütçesi belirlenmiş bir özel arşiv koleksiyonunun planlama evresi bitmiş, alt yapının hazırlanması evresine geçiş yapılmıştır.

V. 1. 2. Alt Yapının Hazırlanması Süreci

Özel arşiv planlama sürecinin yerine getirilmesinden sonra, özel arşivlerin alt yapısının kurulması süreci aşaması takip edilir. Alt yapının hazırlanması süreci; arşiv koleksiyonunun genel incelemesinin yapılması, özel arşiv koleksiyonundan sorumlu olacak personelin belirlenmesi, arşiv koleksiyonuna ait teknik ekipmanın sağlanması ve düzenlenmesi alt süreçlerini içermektedir. Özel arşivlerde alt yapı hazırlama işlemleri, teknik ağırlıkta işlemlerdir ve bu işlemler yerine getirilirken, önceden belirlenen ve/veya aniden ortaya çıkabilecek sorunlar tahmin edilmeli ve bu duruma göre bütçe, koleksiyon, personel ve mekân (bina) unsurları sınanmalı ve geliştirilmelidir. Alt yapının geliştirilmesi evresinde, bütçe oldukça önemlidir. Çünkü teknik çalışmaların temeli bütçeye dayanır. Gelecekte farklı özel arşiv materyalinin arşive kazandırılması aşamaları takip edilirken, gerektiğinde bu alandan olan bir uzmanın yardımına başvurularak kurumun bütçesi daha verimli yönetilebilir. Özel arşivlerin bütçesinin verimli yönetilmesi, arşivin devamlılığının sağlanması açısından önemlidir. Özel arşiv personeli, özel arşivin kurulumu ve sürekliliği konusunda temel sorumluluğa sahip kişilerdir. Özel arşiv personelinin düzenli ve özenli çalışması, özel arşivin de düzenli bir yapıda olmasını sağlayacaktır.

Özel arşiv koleksiyonlarının, Türkiye'deki ve dünyadaki temel kanun ve standartlar (6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu⁴⁶, TS ISO 11799:2015⁴⁷) örnek alınarak oluşturulması ve arşivde kullanılacak teknik ekipmanların da bu standartlara uygun olacak şekilde seçilmeleri gerekmektedir. Gelecek nesillere bilgi birikiminin düzenli bir şekilde eriştirilebilmesi için özel arşiv koleksiyonlarının her türlü tehdit unsuruna karşı en baştan korunaklı olarak inşa edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında özel arşiv materyalinin özellikle ISAD, MAD ve Dublin Core uluslararası standartlarına göre düzenlenmesi de önemlidir. Standart unsurlara uygun olarak düzenlenen özel

⁴⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6331&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

⁴⁷ <https://www.iso.org/standard/63810.html>

arşivlerin kullanım oranı da doğru orantılı olarak artış gösterecektir. TS ISO 11799:2015'e göre; "...arşiv ve kütüphane malzemelerinin uzun süreli saklanması için kullanılan ortamların özellikleri belirtilir. Binanın konumlandırılması, inşası ve tadilatı ile bina içinde ve çevresinde kullanılacak tesisat ve teçhizatı kapsar. Karma ortamların kâğıt bazlı malzemelerle birlikte saklanabileceği depolarda tutulan tüm arşiv ve kütüphane malzemeleri için geçerlidir. Bir dizi alanda, ulusal veya yerel yapı yönetmelikleri, kamu binaları ve değerli nesnelerin depolandığı binaların inşası, güvenliği (yangın önlemleri, acil çıkışlar, depreme karşı güvenlik, hırsızlık, soygun, terör eylemleri) ve ayrıca profesyonel kullanımdaki hizmetler ve ekipmanları da kapsar". TS ISO 11799:2015'de değinildiği gibi, doğal ve beşeri afetlerin verebileceği zararlardan özel arşivin korunması sağlanmalıdır. Tüm risk faktörlerine yönelik iç ortam koşullarının sürekli izlenmesi; veri kaydedici (datalogger) cihazlarla sağlanabildiği gibi anlık olarak yapılacak kontrollerle de (spot-check) tehlikelerin belirlenip, gerekli risk azaltıcı önlemlerin uygulanması için çeşitli stratejiler geliştirilmelidir (Kuzucuoğlu, 2014, s. 7). Malzemenin son teknoloji güvenlik yazılımı içeren aletler ile korunması önemlidir. Güvenlik önlemlerinin sağlam alındığı bir özel arşiv, hırsızlık ve belge kaybı gibi konulardan uzak olabilecektir.

V. 1. 3. Materyalin Koruma Yöntemlerinin Belirlenmesi Süreci

Günümüzde teknolojiye yaşanan gelişmeler, bilgi ve belgelerin hızlı bir şekilde üretilmesine, depolanmasına, işlenmesine, dağıtılmasına, raporlanmasına ve geri dönüşümler yapılmasına imkân sağlamaktadır. Ortaya koyulan bu faaliyetlerde, arşivleme yöntemlerinin geliştirilmesine yol açmaktadır. Özel arşiv belgelerinin teknolojik gelişmelere ayak uydurarak dijitalleştirilme oranı her geçen gün artmaktadır. Mevcut fiziksel materyalin, dijital formatlara döndürülmesi de dijitalleştirme faaliyetlerinin içerisinde kabul edilebilir. Özel arşivlerin dijitalleştirilmesi faaliyetlerinin hızlanabilmesi için özel arşiv sahibi aileler ikna edilmelidir. Arşivlerine erişim hakkını resmi prosedürler ile karşılıklı olarak kabul eden ailelerin sayısının gün geçtikçe artış göstermesi, özel arşivlerin korunması ve geliştirilmesi konusunda önemli bir adım olacaktır. Özellikle varlıklı ve ünlü kişiler güncel olaylar ve trendleri sürekli takip etmekte ve elektronik ortamlarda da kişisel başarılarını ve kültürel birikimlerini paylaşmaktan mutluluk duymaktadırlar. Onların bu türde olan tutumlarının yardımıyla özel arşiv koleksiyonları da gelişmekte ve güncellenmektedir.

Toplanan özel arşiv materyalinin düzenlenerek elektronik ortama aktarılması önemlidir. Aktarma işlemi yeterli teknik özelliklere sahip araçlar ve bilimsel yöntemler aracılığıyla yapılmalıdır. Dijitale aktarılan materyalin sayısının artmasıyla birlikte, dünyanın her bölgesinden 7/24 ve 365 gün materyale ulaşılabilecektir. Gerekli olan durumlarda, bazı materyalin ulaşımı arşiv maliklerinin talepleriyle sınırlanabilecek veya belirli bir zaman dilimi içerisinde kısıtlı şekilde ulaşım hakları da verilebilecektir (Şeşen, 2019, s. 9). Şeşen'in belirttiği gibi, özel arşiv koleksiyonlarının kullanım haklarının belirlenmesinde arşiv sahibinin tercihlerine ve söz hakkına değer verilmelidir. Bu konuda özel arşiv yönetimi ve arşiv sahiplerinin arasında yapılan karşılıklı protokoller ön planda olacaktır. Tüm bu durumlar, bilgi akışının sürekliliğini de sağlayacaktır. Gelecekte yapılacak dijital özel arşiv projelerinin sayısının çoğaltılıp, proje maliyetlerinin verimli şekilde düşürülmesinin yasal gerekçelerle de desteklenmesi, taranan belgelerin adli ve birçok resmi süreçlerde kabul edilebilmesini sağlayabilecektir (Şeşen&Kuzucuoğlu, 2020, s. 90). Bu açıdan bakıldığında, özel arşiv belgelerinin hukuksal değerinin de korunmasının önemli olduğu görülmektedir.

Amerikan Ulusal Arşivler ve Kayıtlar İdaresi (NARA)⁴⁸ gibi kültür kurumları, hizmetlerini çevrimiçi hale getirmek için çalışmaktadır. NARA son zamanlarda bu açıdan çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Stratejilerinden biri, NARA'nın arşiv koleksiyonlarını dijitalleştirebilecek ve hosting (sunucu/depolayıcı) hizmetini verebilecek şirketlerle ortaklıklar kurmasıdır. Bu tür kamu/özel ortaklıkları, arşiv materyaline erişimi artırmak ve erişim için kullanıcı beklentilerini karşılamak amacıyla yenilikçi bir çözüm olarak görülmektedir. Bu doğrultuda NARA'nın yürüttüğü projeler, 1990'ların sonlarında Amerikan Kongresi'nden özel bir ödenek alınarak tamamlanmıştır. Projeler sonucunda 124.000 özel arşiv belgesi dijitalleştirilmiştir. Bu projeler, NARA Arşivcilikte Genel Düzenleme Sistemi ve Bileşenleri'nin koleksiyonlarının büyük çoğunluğunun çevrimiçi hale getirilmesini sağlamıştır. NARA, özel arşiv varlıklarının devamının da dijitalleştirme işlemine devam etmektedir. Bu amaçla, diğer kuruluşlarla bir dizi ortaklıklar kurmaktadır. Bu ortaklıklar hem kâr amacı gütmeyen kuruluşları hem de özel şirketleri içermektedir. Bu kamu/özel ortaklıklar ideal olarak NARA'nın koleksiyonlarını çevrimiçi hale getirirken; şirketler bir yandan da

---

⁴⁸ NARA, A.B.D. Hükümeti tarafından oluşturulan materyali koruyan ve bunlara erişim sağlayan bağımsız bir yürütme organıdır. Ayrıca NARA'nın misyonu, Amerikan halkının bu belgelere erişmesini, anlamasını ve kullanmasını sağlamaktır. NARA, 93 binden fazla sinema filmi, 5,5 milyondan fazla harita, çizelge ve mimari çizim, yaklaşık 35 milyon hareketsiz resim ve poster olmak üzere yaklaşık 1 milyon metreküp kayıt biriktirmiştir.

piyasaya dijital kopyalar satarak hem dijitalleştirme maliyetlerini çıkarmakta hem de kar elde etmektedirler (Benson, 2008, s. 30).

Avusturya Devlet Arşivleri yok olma tehlikesi içinde olan özel arşiv belgelerini sürekli koruma altına almaktadır. Bu koruma faaliyeti; yalnızca çalışanların sayısı, türleri, şirket faaliyetleri veya halkın katılımı nedeniyle politik veya ekonomik öneme sahip şirketlerin özel arşiv materyali için geçerlidir. Halkın katılımı olan şirketlerin, belirli büyüklükteki şirketlerin veya belirgin siyasi veya ekonomik konuma sahip şirketlerin özel arşiv belgeleri ve kayıtları da korunmaktadır. Bu işlemlerde Avusturya Devlet Arşivleri Genel Müdürü ve seçilmiş personelinin yetkisi bulunmaktadır. İlgili kişiler, şirketlerin bu tür özel arşiv materyaline ilişkin kamu yararı derecesini tespit edebilmektedirler. Özel arşiv materyali geçici olarak korunduğu takdirde yurt dışına satılamaz. Böylece özel arşiv materyalinin yok edilmesi de önlenir. Anıtların Korunması Kanunu'nun 31. Maddesinde⁴⁹ “gelecekte materyalin yok olma tehlikesi var ise zorla el konulabileceği ve saklanabileceği üzerinde” durulmaktadır. Kültürel öneme sahip özel arşiv materyalinin kötü durumda olması durumunda, yasadışı olarak yurt dışına çıkarılmaması için gümrük memurları tarafından el konulabilir. Özel arşiv materyalinin yurtdışına çıkışı için izin Avusturya Devlet Arşivleri tarafından verilir. Ceza düzenlemeleri ise Kanunun 37. maddesinde belirtilmiştir ve 360 günlük oranlara kadar olan cezaları içermektedir. Avusturya Anıtların Korunması Kanunu, özel arşivlerin korunması için önemli bir yasal dayanaktır. Aynı doğrultuda Steiermark Ulusal Arşivleri, ülke genelinde özel arşivleri belirleyen/tespit eden ve Steiermark Ulusal Arşivleri'nin yardımıyla korunmasına özen gösteren ‘arşiv koruyucusu personellerini’ bünyesinde bulundurmaktadır. Özel arşiv malzemelerinin korunması belli bir sorumluluk duygusuyla gerçekleştirilmeye başlandığından bu yana, özel arşiv belgelerinin içerikleri tam olarak bilinebilir duruma gelmiştir. Aynı zamanda Avusturya Devletinin, özel arşivleri takip edebilmesi de kolaylaşmıştır. Anıtların Korunması Mevzuatı ile özel arşiv materyalinin korunması işlemleri düzenlenmekle birlikte, belgelere erişim konusunda bir karar verilememektedir. Araştırmacıya erişim iznini, yalnızca özel arşiv sahibi verebilir. Özel arşiv sahibi gerekli görürse, materyale erişimin sınırlı veya erişime kapalı olmasını da talep edebilir. Avusturya’da birçok özel şirket, sadece kendisine ait özel arşiv koleksiyonları oluşturmuştur. Özellikle Murau’daki Schwarzenberg, Forchtenstein’daki Esterházy, Tirol’deki Swarovski, Viyana’daki Siemens gibi büyük şirketlerin ve önemli aristokrat ailelerin özel koleksiyonları

⁴⁹ <https://bda.gv.at/de/ueber-uns/geschichte-der-denkmalflege-in-oesterreich/>

bulunmaktadır. Özel arşiv sahipleri, bu belgeleri özel mülk olarak gördükleri için arşivlerinin halka açılmasına genellikle karşıdırlar. Özel arşivlerdeki araştırma çalışmaları, altyapı ve kişisel maliyetler gibi birçok giderle birleştirilir. Özel arşivlerin çalışma saatleri ve koşulları arşiv sahipleri tarafından belirlenir (Ernst, 2007, s. 274).

A.B.D. ve Avusturya örneklerinde de görüldüğü gibi teknolojik açıdan özel arşiv belgelerinin dijitalleştirilmesi, özel arşiv koleksiyonlarının korunması açısından oldukça önemlidir. Dijitalleştirilmiş özel arşiv koleksiyonlarının orijinal fiziki formatlarının da arşivlenerek saklanması, gelecekte gerektiğinde karşılaştırmalar yapılabilmesi açısından da önemlidir. Örneğin; Marmara Üniversitesi Mehmet Genç Külliyesi'nin daha önceki kurumundan (İstanbul Şehir Üniversitesi) devir aldığı Taha Toros Arşivi'nin, arşiv sahiplerinden satın alma süreçlerinin istisnai bir şekilde yapılmış olması olumlu bir gelişmedir. İlgili arşivde, satıcının danışmanı olduğu için değer biçme, elden geçirme, kıymet takdiri gibi işleri yapıp satıcı ve alıcı arasında bir köprü görevi üstlenilir, bu yüzden bu arşivlerin satış süreçleri ve içerikleri gelişmiş durumdadır (İşli, 2017, s. 162).

Bu bölümde, özel arşiv belgelerinin dijitalleştirilerek korunmasının önemi vurgulanmıştır. Aynı zamanda fiziki özel arşiv belgelerinin de korunması önemlidir. Fiziki özel arşiv materyali fiziksel özelliklerine ve ilişkilerine göre bütünlüğünün kaybolmaması da göz önüne alınarak dosya, klasör, albüm ve kutulara yerleştirilerek korunur. Materyalin yerleştirilmesinden sonra erişim ve kontrolün kolaylaştırılması için dosya, klasör, albüm ve kutuların üzerine ve sırtlarına içindeki materyalin kodları ve içeriklerinin yazıldığı farklı renklerde etiketler yapıştırılabilir. Yerleştirilen materyalin içerik listesi hazırlanır ve güncel olarak yeni materyal eklenirse de geliştirilir. Bunun yanında fiziki özel arşiv belgelerinin arşivlendiği mekânın korunması içinde teknik korunma yöntemleri geliştirilir. Bu teknik yöntemler; yangından korunmak için elektrik sigortası sistemi, insan faktöründen korunmak için de elektronik alarm sistemleridir. Sonuç olarak, dijitale aktarılan özel arşiv koleksiyonlarının bilgi erişime açılabilmesi açısından internet sitelerinin kullanıcı arayüzlerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

V. 1. 4. İnternet Sitelerinin Kullanıcı Arayüzünün Geliştirilmesi Süreci

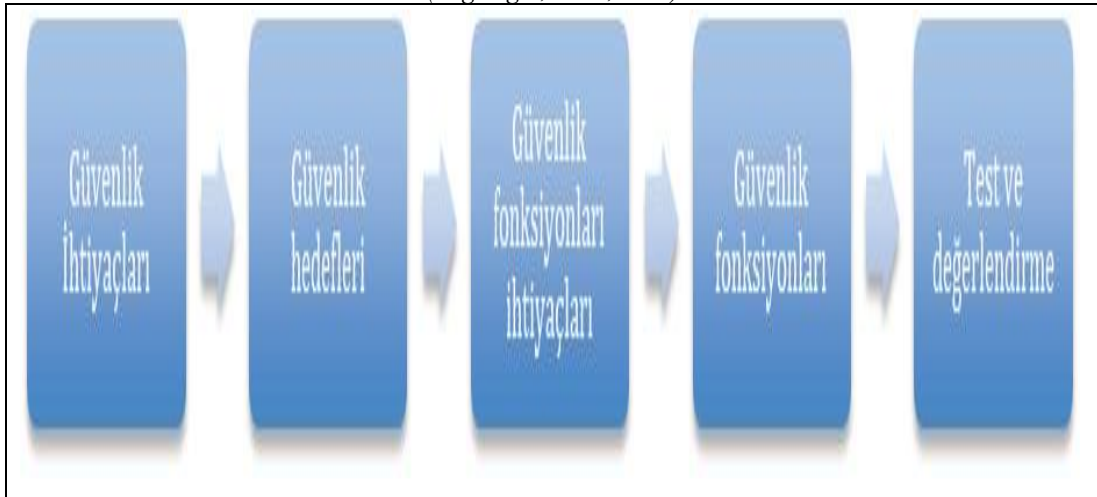
Özel arşiv internet siteleri, araştırmacıların ihtiyaç hissettiği ve taradığı özel arşiv koleksiyonunun daha kolay bulunabilmesi için modern ve kullanıcı dostu bir düzende

olmalıdırlar. İnternet sitelerinin kullanıcı ara yüzlerinin geliştirilmesi amacıyla dijitalleşmenin olanaklarından faydalanılabilir. İnternet sitelerinin ön incelemesinde, Türkiye’de özel arşiv sahibi bazı kurumların internet sitelerinde özel arşivlerin sağlanması ve bağış politikalarıyla ilgili açıklayıcı bilgiler bulunmadığı belirlenmiştir. İnternet sitelerinde, misyon-vizyon, kullanım yararlandırma gibi bilgiler yer almakla beraber, sağlama ve bağış konusunda bir bilgiye erişilememiştir. İnternet sitelerinde sağlama ve bağış konusunda detaylı bilgiler yer almalıdır. Bir kurumun bilinirliği ve görünürlüğü arttığında, arşivlerini araştırmacıya ulaştırmak isteyen bağışçıların sayısı da artacaktır (Saydam, 2021, s. 181). Saydam’ın da değindiği gibi, internet sitelerinin kullanıcı dostu olması ve kullanıcılarına yararlı olabilmesi için farklı teknik çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Özel arşiv internet sayfalarının geliştirilmesi, arşivcilik faaliyetlerinin daha hızlı ve 7/24 bilgi erişime yatkın şekilde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda yapay zekâ unsurlarının özel arşivlerle olan bağının kuvvetlenmesi beraberinde, özel arşiv internet sitelerinin de araştırmacıların gözünde etki gücünü de artırabilecektir.

Dijital çağda özel arşiv internet sitelerinde olması gereken unsurlar; İnternet 2.0, Archive 2.0, Archivist 2.0, arşivsel zekâ, dijital zekâ, bulut bilişim, mobil kavramlar, semantik web, bilgi güvenliği/telif hakları, dijital hak yönetimi, üstveri, dijital varlık yönetimi, açık erişim, veri tabanı yönetim sistemleri olarak ifade edilmiştir (İnceoğlu, 2014, s. 76). İnceoğlu’nun belirttiği gibi, günümüzde yapay zekanın kullanıcı hizmetleri üzerindeki etkisi her geçen gün artış göstermektedir. Yapay zekâ, günümüzde birbirini takip eden teknolojik gelişmelerin temelini oluşturmaktadır. Yapay zekâ, doğrudan insan gücüne ihtiyaç olmayan birçok işlemin, bilgisayarlar ve/veya insansız robotlar aracılığıyla gördürülmesi fikri üzerinde temellendirilmektedir. Yapay zekâ argümanlarının harekete geçirilmesi ile birlikte, insan gücünü gerekli kılan birçok iş ve hizmetin sürdürülümü artık otomatikleştirilmiş biçimde makineler tarafından devam ettirilmektedir. Yapay zekâ; canlı bir organizmadan yararlanmadan, tümüyle yapay araçlar ile oluşturulmakta ve insana özgü davranışlar ve hareketler göstererek makinelerin çalışma sistemiyle çalışan teknolojik bir özellik taşımakta olup; insana özgü hisler olan hissetme, davranışları öngörme, karar verme gibi özelliklere sahip robotların ön plana alınması durumudur (Sucu & Ataman, 2020, s. 41). Yapay zekâ uygulamaları olarak otonom araçlar ve robotlar, arka planda sürekli olarak verileri analiz ederek işlevlerini yerine getirmektedirler (Kurt, 2023, s. i).

Özel arşiv koleksiyonlarında yapay zekâ unsurlarının kullanımı, talep edilen bilgiye hızlı, konforlu ve doğrudan erişim konusunda oldukça yararlı olmaktadır. Özellikle elektronik özel arşiv yönetim sistemlerine yapay zekâ araçlarının entegre edilmesi ve geliştirilmesi, kurumun özel arşiv hizmet standartlarını en üst seviyeye çıkaracaktır. Örneğin; tamamen dijitalleştirilmiş bir özel arşiv koleksiyonuna erişim işlemi, ağ ve bulut tabanlı otomasyon sistemlerinin yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Özel arşivlerde otomasyona dayalı bilgisayar sistemlerinin kullanıcının hizmetine sunulması ve fiziki ortam olmaksızın uzaktan erişimin kesintisiz olması her durumda özel arşiv koleksiyonunun kullanım istatistiklerini yükseltebilecektir. Yapay zekâ araçlarının yardımıyla geliştirilen özel arşiv koleksiyonlarının dijital platformlarda korunması ve bilgi güvenliğinin sağlanması koleksiyonun geleceğinin garanti altına alınması açısından hayattır. “Bilgi güvenliğinin yüksek seviyede sağlanmasında temel unsurlardan olan uluslararası dijital koruma standartları; risklerin giderilmesi, uygulamalarda karşılaşılabilecek olumsuzlukları gidermeye yönelik önceden önlemler alınmasını sağlarlar” (Sağiroğlu, 2019, s. 66). Sağiroğlu’nun değindiklerini destekleyecek şekilde örneğin, özel arşiv koleksiyonlarının dijital açıdan korunabilmesi süreçlerinin yönetimi Bilgi Güvenliği Ortak Değerlendirme Metodolojisi (Information Security Common Assessment Methodology) olarak isimlendirilen bir yaklaşım temel alınarak yapılabilir (Tablo 15).

Tablo 15: Bilgi Güvenliği Ortak Değerlendirme Metodolojisi Süreci
(Sağiroğlu, 2019, s. 67)

Özel arşivlerde yapay zekânın kullanılarak, özel arşivin sürekli şekilde geliştirilmesi için arşivci-araştırmacı arasında verimli bir köprü kurulmalıdır. Arşiv araştırmacıları yapay zekâ araçlarının kullanımı konusunda bilgilendirilmeli ve gerektiğinde ulaşabildikleri ve/veya internette rast geldikleri teknolojik yenilikleri de

kurumlara güncel olarak bildirebilmelidirler. Yapay zekâ uygulamalarının güncel olarak takibi, süreklilik arz etmelidir. Yapay zekâ araçlarının geliştirilmesi aşamasında, mevzuata çok dikkat edilmelidir. Bu noktada mevzuatın günün koşulları göz önüne alınarak, yapay zekâyâ uyumlu bir şekilde güncelleştirilmesi de gerekmektedir. Örneğin, Kişisel Verileri Koruma Kanunu'nun (KVKK)⁵⁰ 7. maddesinde; *kişinin haberi olmadan verinin silinmesi ve yok edilmesi gibi hata ve yanlışlıkların hukuki sonuçları da belirlenip, yasaya eklenmelidir.* Yine KVKK'nın 11. Maddesinin g fıkrasında, *işlenen verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla analiz edilmesi suretiyle kişinin kendisi aleyhine bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme hakkının koşulları belirlenip, yasaya eklenmelidir.* Benzer hukuki düzenlemelerin sürekli şekilde dikkate alınması oldukça önemlidir. Kişi haklarının kanuni olarak korunması, yapay zekâ araçlarının kullanım oranını da artıracaktır.

Bunun yanında özel arşivlerde yapay zekâ araçlarının kullanımının artmasıyla birlikte kullanıcı ve özel arşiv belgelerinin bağlantısı da hızlanacaktır. Özel arşivlerin dijitalleştirilmesi işlemlerinde görüntü tanıma teknolojisinin geliştirilmesiyle, OCR⁵¹ işlemlerinin daha nitelikli ve verimli olması sağlanabilir. *“Dijital arşiv çalışmalarında üstveri girişinin getirdiği kısıt (veri girişinin zaman alması, eksik üstveri tanımlama, bilgiye erişimde eksiklik gibi) ve zorlukların çözümünde yapay zekâ, işgücünü azaltmak, proje süresini kısaltmak ve tarama için ek yöntemler sağlamak gibi önemli kazanımlar sunmaktadır”* (Kılıç ve diğerleri, 2019, s. 313). Kılıç'ın değindiği tüm bu gelişmeler özel arşiv koleksiyonlarının teknolojik olarak daima güncel kalabilmesini sağladığı gibi; aynı zamanda hukuksal açıdan da bilgi güvenliğinin sürekli sağlanabilmesini de mümkün kılacaktır.

Özel arşiv internet kullanıcı arayüzlerinin geliştirilmesindeki en önemli hedef, engelsiz araştırmacıların bilgi gereksinimini karşılamanın yanında; eşitsiz ilkesi gereği engelli araştırmacıların da internet sayfalarını çok daha verimli kullanabilmesi ile var olan bilgi erişim potansiyellerini yüksek tutabilmesini ve hatta geliştirebilmesini sağlamaktır. Böylece özel arşiv internet sayfalarının kullanım oranı yükselebilecek ve birçok hizmetin takibi çevrimiçi (online) olarak devam ettirilebilecektir.

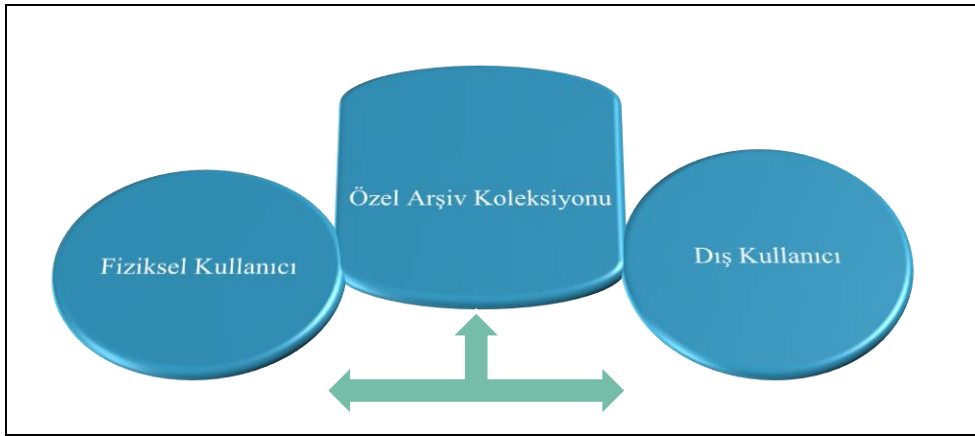
⁵⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6698.pdf>

⁵¹ OCR: Bilgisayar ortamında bulunmayan yazılı dokümanların özel tarayıcılar veya normal olarak taranmış resimlerinin başta FineReader ve OmniPage gibi bazı özel programlar aracılığıyla bilgisayar ortamına aktarılacak şekilde sayısal hale getirilmesidir.

V. 1. 5. Araştırma Hizmetlerinin Geliştirilmesi Süreci

Uluslararası Arşiv Konseyi (International Council on Archives-ICA)'ne göre arşivcilerin çalışma amaçları; dikkatli, işlevsel ve düzenli bir arşiv oluşturmak, koleksiyonların uzun süre varlığını sürdürmesini/kullanımını sağlamak, koleksiyonların gelişimini düşünerek hareket etmek ve koleksiyonlara kullanıcı dostu erişimi sağlamaktır (Anameriç, 2019, s. 16). Bu amaçların yerine getirilebilmesi için arşivciler ve arşiv kurumları tarafından yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır: Arşivcilerin belgelerin saklanıp saklanmayacağına karar vermek üzere değerlendirme yapmaları; saklanmasına karar verilen belgelere kullanıcıların erişmesini sağlamak için düzenlenmesi; düzenlenen belgelere erişilebilmesi için tanımlanması; mümkün olduğu kadar fazla kullanıcı tarafından kullanılması için fiziksel ve içerik olarak korunması; arşivlerin kullanımının yaygınlaştırılması için danışma faaliyetlerinin planlanmasıdır (Rukancı, 2018a, s. 138). Anameriç ve Rukancı'nın detaylı şekilde değindiği tüm bu faaliyetlerinin hayata geçirilmesi önemlidir. Bu önemli faaliyetlerin düzenli ve verimli işleyebilmesi de özel arşivlerde araştırma hizmetlerinin kesintisiz şekilde yerine getirilmesi ile mümkündür.

Tablo 16: Özel Arşiv Kullanıcı Grupları

Özel arşivlerde araştırma hizmetleri; hem özel arşiv koleksiyonunun mevcut fiziksel kullanıcıları hem de potansiyel dış kullanıcılarının bilgi, belge ve görüş isteklerinin karşılanması için ortak bir paydada, şeffaf ve bilgi akışının 7/24 sağlanabildiği bir hizmet alanıdır. Özel arşivlerde araştırma faaliyetleri, arşivleri kullanması çeşitli nedenlerle zorunlu olan uzman araştırmacıların yanında, potansiyel şekilde arşivi kullanması faydalı olacak araştırmacıların güdülenmesi açısından oldukça verimli bir hizmet alanıdır. Araştırma hizmeti uygulamaları; yayınlar, sempozyumlar,

tanıtım faaliyetleri, reklamlar, sosyal medya gibi farklı tekniklerle gerçekleştirilmektedir.

Özel arşivlerde araştırma hizmetlerinin sunulmasında çeşitli uygulamaların geliştirilmesi, özel arşiv araştırma hizmetlerinin ileri seviyeye gelebilmesini de sağlayacaktır. Örneğin, bir özel arşiv belgesine gereksinimi olan iç/dış kullanıcının, talep ettiği belgeye ulaşımı için kendisinden belirli bir meblağ isteniyor olabilir. *“Ücretlerin banka üzerinden aktarımında çıkan eft / havale gibi masrafların minimum düzeye indirilmesi için banka yetkilileri ile görüşülmesi ve anlaşma yapılması bu duyarlılığın sağlanması için gereklidir. Aynı şekilde kargo anlaşması ile kargo için ödenecek ücrette olabilecek en makul rakamlar için anlaşmalar yapılmalıdır”* (Bulut, 2012, s. 3). Bu durumun sürekli olacak şekilde devam ettirilmesinin olumlu sonucu olarak, araştırmacıların arşivlerden kullanımda bulunma durumu ve sayısı da artış gösterecektir. Bazı durumlarda bir belge isteğinde bulunan kullanıcıya, istekte bulunduğu belgenin ilişkili olduğu diğer türde belgelerde belirli gün kullanılmak koşuluyla (1-3 gün gibi) özel pdf, xml gibi dosyası şeklinde verilebilir. Bu bağlamda arşivde yer alan dermenin tanıtımının daha yoğun oranda sağlanmasının katkısıyla, arşiv daha fazla oranda kullanılan bir cazibe alanına dönüşebilmektedir (Rukancı, vd., 2021, s. 86). Rukancı'nın da değindiği gibi kâr amacı gütmeyen özel arşivlerin, temelde hizmet odaklı bir kurum olmasının da kendisine kattığı değerlerle birlikte; toplum tarafından daha fazla kabul edilebilen, daha yoğun ihtiyaç duyulan, sadece alanında uzman akademisyenlerin sınırlı amaçlar için kullandığı mekânlar olmaktan öteye geçebilmesi ile toplumun daha sıklıkla kullandığı ve farklı platformlarda da söz ettiği bir mekân olması sağlanmalıdır.

Günümüzde özel arşivlerde araştırma verilerinin elde edilmesi, analiz edilmesi ve işlenmesi süreçlerinin yerine getirilmesine yardımcı olan ve belirli bir bilginin ortaya koyulması işlevinin sonucu olan arşiv araştırma hizmetleri önem kazanmaya başlamıştır. Araştırılan verilerin doğruluğunun yanında, ulaşılmak istenen bilginin hangi zaman dilimine ait olduğu da önemlidir. Bu bilgilerin ulaşılmak istenen bilgi olup-olmadığı üzerinde de bir akıl yürütülmesi sonucunda, belgelerin işlevselliği belirlenebilir ve teyit edilmesi ile kanıt değerleri de ortaya koyulabilir. Araştırmacıların istedikleri verilere erişebilmeleri amacıyla araştırma hizmetlerinin özel arşivlerde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Özel arşivlerde araştırma hizmetleri; danışma hizmetleri,

güncel duyuru hizmetleri ve her türlü reklam gibi hizmetlerdir. Kullanıcıların özel arşivi kullanma potansiyelini artıracak her türlü hizmet, araştırma hizmetlerinin kapsamına girmektedir. Araştırma hizmetlerinin güncel ve teknolojik takibi, özel arşivin geliştirilmesini sağlamaktadır. Kullanıcı özel arşiv koleksiyonunu tanımak amacıyla geldiğinde kendisine güleryüzlü hizmet verilmelidir. Güleryüzlü hizmet ile birlikte, araştırmacı ile daha sıcak ilişkiler kurulabilecektir. Özel arşivin belirli kurallara göre kurulması hayatidir, bunun yanında tanıtım faaliyetleri de özel arşivin kuruluş amacının hayata geçirilmesi açısından çok önemlidir. Arşivlerin kuruluş amacı, mevcut bilgiyi daha uzun süre daha çok kişiye ulaştırabilmektir. Özel arşivlerde araştırma hizmetleri şu unsurları içermektedir:

- Özel arşive araştırmaya gelen bir araştırmacının talep ettiği belgeleri ona sunabilmek; çeşitli yasal nedenlerle bazı belgeler sunulamıyorsa, bu durumun nedenlerini uygun bir dille açıklayabilmek.
- Araştırmacıyı talep ettiği veya bilgi alması gereken alanlara yönlendirebilmek. Araştırmacılara gerekli erişim uçlarının belirlenmesi, öğretilmesi ve gerektiği dönemlerde bu erişim uçlarının güncellenmesini sağlamak.
- Arşivlerin tanımlanmasında üst veri standartlarının belirlenmesi, konu otorite dizinlerinin ve belge özetlerinin analizinin yapılabilmesi konusunda rehberlik hizmetlerinin yapılmasını sağlamak.
- Araştırmacının gelecekte olması gerektiğini belirttiği hizmet çeşitlerini belirleyebilmek, planlamak ve analizler yapabilmektir.

Özel arşivlerde araştırma hizmetlerinin temelini, belgelerin korunması ve kullanıma sunulması konusunda gerekli kıstasların belirlenmesi oluşturmaktadır. Dijital materyalin yönetimi ve dağıtımı için bir dizi hizmet sunulmalıdır. Hizmeti sağlamakla kalmayıp, uzun vadeli koruma, organizasyon ve erişim/dağıtım dâhil olmak üzere bu dijital malzemelerin sunulması da gerekmektedir (Lynch, 2003, s. 17). Lynch'in belirttiği gibi, özel arşivlere erişim olağanüstü durumlarda bile hız kesmemelidir. Örneğin, Aralık 2019 döneminde Çin Halk Cumhuriyeti'nde başlayan COVID-19 salgınının önlenmesine karşı alınan tedbirler kapsamında DAB'nın Ankara ve İstanbul'da mevcut bulunan araştırma salonları geçici bir süreyle kapatılmıştır. Bu sorunlu durumun çözümü amacıyla, 16.4.2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Belge Tarama Sisteminden (Betsis Sistemi, 2020) belgelerin görüntülerine, araştırmacıların üyelik durumlarının el verdiği kısıtlamalara uygun

şekilde erişilebileceği kararı alınmıştır (01.3.2002 tarihli ve 24682 sayılı Devlet Arşivleri Araştırma Esaslarına uygun şekilde). Yine 27.4.2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Dijital Ofisi tarafından ‘araştırmalarınız yarım kalmasın!’ teması ile arşiv araştırma hizmetleri açısından gelişmeler ortaya koyulmuştur. Dijital Ofisin bu konuda açıklaması şöyledir: “*E-Devlet Kapısı üzerinden Devlet Arşivleri Başkanlığı Belge Tarama Sistemi’ne giriş yaparak ihtiyacınız olan belgeleri indirebilir, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait belgelerin orijinallerine ücretsiz ulaşabilirsiniz*” (Devlet Arşivleri Başkanlığı 7/24 Hizmet, 2020). Bu durum arşivlerde araştırma hizmetlerinin, böylesine büyük bir salgında bile durmadan aralıksız çalışmaya devam edebileceği üzerine nesnel ve güncel bir örnek olarak verilebilir.

Özel arşiv araştırma hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla ortaya koyulabilecek öneriler şunlardır:

- DAB bünyesinde Halkla İlişkiler Ofisi oluşturulmalıdır,
- Araştırmacılarına yönelik eğitici videolar ve rehberler hazırlanmalıdır,
- Özel arşiv belgelerinin belge özetleme işlemleri ve erişim uçları, araştırmacı ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmelidir. Arşivlerin tanımlanmasında üst veri standartları, thesauruslar, konu listeleri ile konu otorite dizinleri hazırlanmalıdır,
- Özel arşivlerin seri/alt serilere ayrılması hizmetlerinin devam ettirilmesi ve yeni belge eklemesi olduğu zamanlarda gerekli güncellemelerin de yapılması gerekmektedir,
- Özel arşivlerde araştırma esasları şeffaf ama gerekli zamanlarda da katı kuralların da olabildiği bir ortak paydada birleştirilerek yapılmalıdır,
- Özel arşivlerin kullanılması ve erişim olanaklarının geliştirilmesi konusunda kullanıcı deneyimleri ve geri dönüşleri dikkatle takip edilmeli ve talepler ivedilikle yerine getirilmelidir.

Bölümde, beş (5) alt başlık detaylıca ele alınmıştır. Ele alınan alt başlıklardan çıkarılan analizlerin yardımıyla bu akademik çalışmanın ‘*stratejik arşiv modeli*’ ortaya koyulmuştur. Oluşturulan model, beş (5) alt başlığın birbirine zincirleme olarak bağlı olduğu bir sistemin temel hedef noktasını göstermektedir. Modelin verimli şekilde oluşturulmasıyla birlikte, özel arşiv koleksiyonlarının geliştirilmesi ve kamu yararı açısından koleksiyonların ileri seviyeye getirilmesi sağlanabilecektir.

V. 2. Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Stratejik Düzenlenmesi Modeli

Özel arşivler, bir devletin önemli kültürel miras kaynakları içerisindedirler. Kültürel miras kaynakları; bir toplumun kültürel birikimini, geçmişte hangi araçları kullandığını, hangi yapısal süreçlerden geçtiğini, dilsel, dinsel ve toplumsal değişimini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Kültürel miras kaynakları doğal (kaza, yangın, felaket gibi) ve/veya beşerî (insan faktörü ile) çeşitli fiziki sebepten dolayı yok olduğunda, tekrar yerine getirilmesi mümkün değildir. Kültürel mirasın yenilenemez veya değiştirilemez olma özelliği nedeniyle, devamlılık gösterecek şekilde korunması ve sürdürülebilir kılınması hayati bir unsur durumundadır. Kültürel mirasın devamlılığının sağlanmasında en önemli etmenlerin başında, kültürel miras kaynaklarının düzenlenmesi, yönetilmesi ve geleceğe yönelik stratejik faaliyetler yürütülmesi gelmektedir. Stratejik faaliyetlerin tasarlanması, güncel olarak yenilenmesi, belirli kıstaslara bağlanması, şeffaf ilkelere göre denetlenmesi öncelikle yapılması gereken önemli çalışmalardır. Stratejik planların, faaliyetlerin ve çıktılarının detaylı tablolar ile ilişki düzeylerini gösterecek çizelgelerle gösterilmesi ve birbirine bağlanması '*stratejik model önerisini*' ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ortaya koyulacak stratejik model önerisinin, özgün ve bağımsız yapıda oluşturulması önemlidir. Model önerilerinin ortaya koyulmasındaki esas amaç; bu alandaki eksikliğe dikkat çekebilmek, gelecekte benzer konularda yapılacak bilimsel ve akademik çalışmalara kaynaklık edebilecek verileri oluşturabilmektir.

Özel arşivlerin stratejik modelinin oluşturulmasıyla, etkin günlük örgütsel karar alma süreci de hayata geçirilir. Özel arşiv koleksiyonlarının araştırmacılar tarafından kullanılabilmesi için özel arşiv modelinin verimli şekilde hayata geçirilmesi ve yönetimi esastır. Böyle bir program, kayıtların bir yaşam döngüsünü takip ettiğini ve profesyonel sürekliliğinin önemli olduğunu da kabul etmektedir (Richmond & Turton, 2006, s. 9). Öncelikle; özel arşiv kayıtları oluşturuldukları sırada belirlenen orijinal düzende, kökenlerinden veya birikimlerinden sorumlu kuruluşa veya bireye uygun olacak şekillerde bir arada tutulmalıdır. Bu durum onlara kanıtlayıcı niteliklerini verir ve onları diğer bilgi türlerinden de ayırır. Bir kaydı kimin oluşturduğu ile nerede ve ne zaman kullandığının ilgili model önerisini oluşturmak oldukça önemlidir. Stratejik özel arşiv modelinden elde edilen kayıtlar; gerektiği zaman arşiv kurumuna devredilen bir yaşam

döngüsü izlemektedir. Tüm bu eylemler aynı zamanda özel arşiv kayıtlarının sürekliliğinin de yönetimidir.

Bunun yanında özel arşiv kayıtlarının belirli standartlara uygun olarak düzenlenmesi (ISAD, MAD, RAD, Dublin-Core vb.) ve verimli şekilde tek biçimliliğe getirilebilmesi de gelecekte oluşturulacak çeşitli özel arşiv koleksiyonlarına örnek teşkil edebileceği gibi; stratejik özel arşiv modellerinin de ilerlemesini sağlayabilecektir. Türkiye'deki mevcut kurumsal/kişisel özel arşivlerin, bu akademik çalışmadan yola çıkarak gelecekte stratejik olarak yeniden dizayn edilmesinin altyapısı, standartlaşma ve bilgi erişim unsurlarının ön plana alınmasıyla doğrudan bağlantılı durumdadır.

Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi Stratejik Modelinin temel yapısının oluşturulması doğrultusunda öncelikle, Özel Arşiv Modeli Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şeması tablolanmış ve süreçler detaylıca ele alınmıştır. Ele alınan süreçler, basamaklı şekilde arşiv koleksiyonu düzenleme evreleridir. Ele alınan süreçler (5 süreç) doğrultusunda; özel arşiv koleksiyonunun kurulumunun hangi yöntemlerle yapılacağı planlanması, özel arşiv koleksiyonunun alt yapısının oluşturulması, özel arşivlerin fiziksel/elektronik korunma ve dijitalleştirme yöntemlerinin belirlenmesi, özel arşiv internet sitelerinin kullanıcı arayüzünün geliştirilerek kullanıcı dostu bir yapıya getirilmesi, özel arşiv araştırma hizmetlerinin geliştirilmesi ile uluslararası yararlanım seviyesine ulaştırılması işlemlerinin yardımıyla özel arşive fiziksel olarak gelen ve/veya çevrimiçi (online) olarak arşivden yararlanmak isteyen her türden kullanıcının tüm isteklerine cevap verebilecek bir sistemin oluşturulması ve uygulanmasının ayrıntıları belirlenmiştir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda *Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi Stratejik Modeli*; tezin genelinde uygulanan analizlerden elde edilen bulgular, çeşitli tablo, şekil ve diyagramlar yardımıyla detaylı biçimlerde gösterilen bilgiler ve Özel Arşiv Modeli Sürdürülebilirlik Süreci Akış Şemasının detaylı analizi ile çeşitli yerli-yabancı kaynakların yardımıyla aşağıda *Stratejik Özel Arşiv Modeli* (Tablo 17) ile ortaya koyulmuştur.

Tablo 17: Stratejik Özel Arşiv Modeli⁵²

⁵² Not: Model, yazar tarafından özgün şekilde oluşturulmuştur.

Tablo 17’de, Stratejik Özel Arşiv Modeli Önerisinin Süreç Yönetimi bölümünde elde edilen tüm bulgular (5 Sürecin özeti), derli toplu ve sistemli bir şekilde yukarıda tablolar halinde ortaya konulmuştur. Burada tekrar bu model üzerinden konu tartışılmamış; fakat Tablo 17 üzerinde var olan sorunlara çözüm niteliği olarak en güçlü etkiyi yaratacak sistem modeli, ana hatlarıyla şekilsel olarak bir öneri şeklinde sunulmuştur. Modelin ana kısmı olan (sorunun çözüm kısmı) Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Stratejik Düzenlenmesi Modeli; Özel Arşiv Koleksiyonunun Kurulumunun Planlanması Süreci, Özel Arşivlerin Altyapısının Kurulumu Süreci, Özel Arşiv Materyallerinin Korunma Yöntemlerinin Belirlenmesi Süreci, Özel Arşiv İnternet Sitelerinin Geliştirilmesi Süreci, Özel Arşiv Araştırma Hizmetlerinin Geliştirilmesi Süreçlerinin toplamının ulaştığı ve sorunun analiz edilerek çözümlendiği zirve nokta durumundadır. Ulaşılan zirve nokta (stratejik model), bu çalışmanın yazılma amacının da ulaşmak istediği nokta hedefi durumundadır.

Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Stratejik Düzenlenmesi Modeli; III. Bölümde detaylandırılan Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi alt bölümünün sonunda ulaşılan “kamu yararı-özel arşiv dengesini” kapsamakla birlikte; V. Bölümde detaylandırılan “turkiyeozelarsivleri.org” sitesinin de ulaşmak istediği temel hedefi kapsamaktadır. Bu açıdan, tezin diğer alt hipotezi de bu bölümde desteklenmektedir. (*“Alt Hipotez 2: Özel arşivlerin yönetimi konusunda gelişen teknolojinin de etkisiyle değişen kullanıcı isteklerinin karşılanmasında yürürlükteki sistemleri geliştirebilecek bir modelin oluşturulması, mevcut özel arşiv koleksiyonlarının verimini ve toplam kalitesini arttırabilecektir”*)

Bu açıdan stratejik özel arşiv modeli gelecek zamanlarda, tezin temel ve alt hipotezlerinin hayata geçirilebilme oranının da yüksek olduğunu desteklemesi yönünden oldukça önemlidir.

VI. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın amaçları doğrultusunda öne sürülen hipotezler daha önceki bölümlerde çeşitli analizlerle sınanıp-desteklenmiş olmakla birlikte; hipotezlerin doğrulandığı neden-sonuç ilişkisi bu bölümde özet şeklinde ortaya koyulabilir. Çalışmanın temel hipotezi olarak “*Türkiye’de kurumsal düzeyde özel arşivlerin kamu yararı açısından bir politika planı çerçevesinde düzenlenmesi üzerine stratejik bir model oluşturulması gereklidir.*” savı öne sürülmüştür. Bu doğrultuda yapılan araştırma ve analizlerde, bünyesinde özel arşiv koleksiyonu bulunduran başta DAB olmak üzere toplam 11 kuruluştaki⁵³ herhangi bir stratejik model uygulanmadığı görülmüştür. Bu durum, temel hipotezin yüksek oranda doğrulandığını göstermektedir.

Çalışmanın alt hipotezleri olarak;

“Alt Hipotez 1: Kullanıcıların talepleri ön plana alınarak oluşturulmuş ortak bir ağın yardımıyla, özel arşiv kataloglarına tek bir noktadan erişim ihtimali yüksekselebilecektir.

Alt Hipotez 2: Özel arşivlerin yönetimi konusunda gelişen teknolojinin de etkisiyle değişen kullanıcı isteklerinin karşılanmasında yürürlükteki sistemleri geliştirebilecek bir modelin oluşturulması, mevcut özel arşiv koleksiyonlarının verimini ve toplam kalitesini artıracaktır” savları ortaya koyulmuş ve desteklenmişlerdir. Araştırmanın alt hipotezlerinin doğrulanması açısından, aşağıda sonuçlar özet şeklinde ele alınabilir.

Özel arşivlerin kamu yararı açısından stratejik olarak düzenlenmesi konusunda yazılan bu tez çalışmasının sonucunda özel arşiv belgelerinin kendisine has birtakım özellikler taşıyan, özenle saklanmaları önemli olan koleksiyonlar oldukları sonucuna varılmıştır. Özel arşiv belgeleri değerlendirilirken özel belge olarak nitelendirilen belgelerin içeriklerinde taşıdıkları enformasyonun önemli olması ve belgelerin içeriklerinin önem taşıması da dikkat çekici durumdadır. Özel arşiv belgelerinin önemli olması durumu büyük ölçüde belgelerde yer alan bilgilerin daha önce yayınlanmamış kaynak özelliği taşımalarından dolayıdır. Bu açıdan özel arşiv belgelerinin herhangi bir benzeri buldukları yerden başka hiçbir yerde/birimde/arşivde bulunamazlar. Özel arşiv belgelerinin tüm bu durumlar göz önüne alındığında, diğer arşiv türlerinden daha farklı olarak her anlamda kişisel, sahiplik ve güçlü bir mülkiyet özelliğini

⁵³ Bkz. 10. s., Evren ve Örnekleme

bünyelerinde barındırdıkları görülmektedir. Özel arşiv belgeleri genellikle, ülke ve milletin hayatında önemli yeri olan kişilerin arşiv belgeleri olmalarından dolayı, çoğu durumda kişisel- grupsal gibi tüm özellikleri taşırlar. Bunun yanında özel arşiv belgeleri, kişinin hafızası olarak stratejik önem taşımaktadırlar. Gerektiğinde kişinin maddi/manevi haklarını korur ve bir sorunu aydınlatmaya, yeniden düzenlemeye de yarayabilirler. Kişisel hakları diğer bir yönden koruyabilme özellikleri, özel arşiv belgelerine daha fazla önem gösterilmesini gerektirmektedir.

Türkiye’de; özel arşiv belgelerinin tespiti/sağlanması, düzenlenmesi, koleksiyona yeni belgelerin katılması, koleksiyonların erişime açılması hizmetlerinin yürütülmesinde kurumların elini güçlendirebilecek güçlü bir yasal mevzuata ihtiyaç bulunmaktadır. Özel arşivler üzerinde yapılacak tüm tasarruflarda yardımcı olabilecek olan güncel mevzuat olan Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (18 Ekim 2019) de özel arşivlerle ilgili maddeler bulunmaktadır. Fakat bu maddeler ileri aşamada özel arşivler üzerinde DAB’nın kontrolünü güçlendirebilmesi için yeterli değildir. Bu eksik durumların çözümü için, özel arşivlerin düzenlenmesi ve yönetimi ile ilgili özel bir yasal mevzuatın (yasa, yönetmelik gibi) ivedilikle çıkarılması çalışmalarına da öncelik verilmelidir. DAB; özel arşivlerin sınıflandırılması, düzenlenmesi, korunması ve araştırmacıların hizmetine sunulması için rehberlik konusunda üzerine düşen gerekli düzenlemeleri yapabilmelidir. Arşivlerini, DAB’na devreden kurumların yasal olarak ücretsiz kopya alma ve gerektiğinde orijinal kayıtlara ulaşma hakları da olmalıdır. Özelleştirilen kurumların arşivleri, özelleştirilen oranın %50’nin altında olması halinde mevcut yasalar çerçevesinde işlem görecektir; %50’nin üzerinde bir kısmı özel teşebbüse dönüştürülürse özel arşiv olarak değerlendirilecek ve satın alma ve denetlemeden yasal açıdan uygun olanı tercih edilecektir.

Özel arşiv koleksiyonu oluşturmak isteyen kamu kurumları, ellerinde belge bulunduran özel arşiv sahiplerini, ellerindeki özel arşiv materyalini kullanıma açmaları/bağış yapmaları/satmaları konusunda teşvik etmelidirler. Bu teşvik özel arşiv sahibine; kişisel haklarının her daim korunacağı garantisinin verilmesiyle başlamaktadır. Daha sonra özel arşiv sahibinin de görüşleri dikkate alınarak özel arşiv koleksiyonu oluşturulur. Özel arşiv koleksiyonu sadece fiziksel ve/veya fiziksel-dijital karışık durumdaki belgelerden oluşuyorsa; özel arşiv sahibinin de isteği bu yönde olması durumunda tüm belgeler dijitalleştirilerek, bir kopyası da ücretsiz olarak özel

arşiv sahibine ivedilikle ulaştırılmalıdır. Eğer özel arşiv sahibi elindeki arşiv belgelerini bağış yapmak istemiyorsa, belgelerin değeri ödenerek satın alınabilir. Materyal satın alınmış olsa da materyalin gelecekte kullanımı konusunda özel arşiv sahibinin kişisel görüşlerinin belirli dönemlerde kendisine/kendilerine (yasal mirasçıları vb.) sorulması belge sahiplerine karşı güzel bir yaklaşım olabilir. Özel arşivler; DAB tarafından belirlenen kriterlere göre sınıflandırılmalı, bunların listeleri hem basılı hem de elektronik ortamda hazırlanarak uygun şekillerde hizmete sunulmalıdır. Veri kaybını önlemek için bu listelerin basılı ve/veya elektronik kopyası DAB'na (basılı, online) güncel olacak biçimde ulaştırılmalıdır. Özel kişi ve vakıflara ait arşivlerin listeleri oluşturularak DAB'nın internet sitesinde hizmete sunulmalıdır. Arşivlerdeki materyalin erişim noktaları elektronik ortama aktarılmalıdır. Eksik nüshalı özel arşiv belgeleri özel arşiv uzmanları tarafından incelenmeli ve belgelerin bağış, satın alma ve gözetimi konusunda ileriye dönük tavsiye kararları alınmalıdır. Gelecek nesillere aktarılmasına karar verilen arşivlerin mümkünse öncelikle DAB tarafından satın alınarak elde edilmesi önemlidir. Ancak çeşitli nedenlerle elde edilemeyen arşivlerin gözetimi ve takibi, kurumlararası destek yoluyla sağlanmalıdır. Kontrol edilen arşivler, araştırmacıların hizmetine verimli şekilde sunulmalıdır. Tarihi, bilimsel ve milli değerlere sahip özel arşivler, DAB'nın himayesinde organize edilebilirler. Bu çerçevede DAB gönüllü korumayı destekleyen çalışmalara ağırlık vermelidir.

Hasarlı ve yıpranmış özel arşiv belgelerinin restorasyonu için de DAB'na başvurulabilir. Böylece fiziksel zarara uğramış belgelerin gelecek nesillere güvenli bir şekilde aktarılması için gerekli teknik işlemler yerine getirilebilir. Arşivin bir kısmının veya tamamının çeşitli nedenlerle bir yerden başka bir yere nakledilmesi gerekiyorsa, öncelikle DAB'na haber verilmesinde fayda bulunmaktadır. DAB'na bildirim yapılmadan özel arşiv belgelerinin başka bir alana aktarımının kanunen yasak duruma getirilmesi için, mevzuat düzenlemelerine ihtiyaç bulunmaktadır. DAB; belge, fon, seri arasındaki eksik olan belgeleri satın alabilmek için yeterli mali kaynağa sahip olmalıdır. Denetim ve kontrol sırasında yapılan tüm uyarılara rağmen DAB tarafından belirlenen kurallara uymadığı tespit edilen özel arşiv koleksiyonerlerinin ellerindeki belgelerin değerleri ödenerek satın alınabilmesi için DAB bünyesinde gerekli dönemlerde komisyonlar oluşturulabilir. Bu konuda yapılan tüm yasal işlemler kamuoyuna duyurulabilir. Bunun yanında çeşitli sebeplerden dolayı sahipleri tarafından gönüllü olarak satılacak özel arşivlerin listeleri de düzenli şekilde DAB'na gönderilmelidir.

DAB, tüm resmi özel arşiv müzayedelerini mümkün olduğunca takipte olmalıdır. Müzayede satışları için DAB'na en az 60-90 gün (bu süre, yoruma açıktır) önceden haber verilmesi yerinde olacaktır. Satıştan sonra yeni alıcının bilgileri ve satılan belgelerin içeriği DAB'na listeler halinde bildirilmelidir. Her şekilde özel arşiv belgelerinin alım/satım, devir, bağış gibi işlemlerin DAB'na haber verilerek yapılması önemlidir. *DAB özet olarak; Türkiye'de özel arşivlerin organizasyonu konusunda yönlendirici, gerekli durumlarda kendisine danışılan ve gerekli durumlarda da kanunun kendine verdiği ölçülerde denetleme yapabilen bir kurum durumuna gelmelidir.*

Tüm bu faktörlere dikkat edilmesi ile ortak bir ağın yardımıyla özel arşivlere tek bir noktadan erişim oranının yükseltilmesi, özel arşiv koleksiyonlarının ulusal/uluslararası camiada verimli şekilde takip edilebilmesini de kolaylaştırabilecektir. Ulusal/uluslararası camiada özel arşivler üzerinde tanıtım ve reklam faaliyetleri sürekli şekilde yapılmalıdır. Araştırmacıların ilgisini çekmek, araştırmacı sayısını arttırmak, belgelerin kullanım oranını arttırmak arşivlerin öncelikleri arasında yer almaktadır. Günümüzde bu bakış açısı ve anlayış daha da ileriye giderek, toplumun tüm katmanına hitap edebilecek hizmetler geliştirerek halkın birincil kaynaklar üzerinden bilgilenmesini sağlamaya doğru evrilmektedir. Sonuç olarak, özel arşiv belgelerinin kullanım oranlarının artırılması büyük ölçüde özel arşiv belgelerinin değerini de dolaylı yoldan yükseltmektedir. Tüm bu açıklamalar, tezin alt hipotezlerinin de büyük ölçüde doğrulandığını göstermektedir.

Türkiye’deki özel arşiv koleksiyonlarında ileriki yıllarda geliştirilmesi gerekmekte olan çeşitli noktalar bulunmaktadır. Bu noktaların verimli şekilde geliştirilmesi hakkında ortaya koyulabilecek öneriler maddeler halinde şu şekilde ele alınabilir:

1. Türkiye’deki kurumsal özel arşiv koleksiyonlarının detaylı incelenmesinde (IV. Bölüm) tespit edildiği gibi; özel arşiv belgelerinin bağışlanması ve/veya satın alınması konusunda ‘bağışçı-bağış alan kurum, satan kişi-satın alan kurum’ arasında herhangi bir protokol yapılmadığı görülmüştür. Bu konuda incelenen 11 özel arşiv koleksiyonunda herhangi bir protokol örneğine rastlanmamıştır. Bu konuda; tezde geliştirilen özgün ‘*protokol anlaşmaları*⁵⁴’ ön plana alınmalı ve dünyadaki güncel gelişmeler örnek alınarak sürekli olacak şekilde kurumlarca uygulanmalıdır.
2. İdarenin ihtiyaç duyduğu menkul malların alımı sözleşmeleri idarenin özel hukuk sözleşmeleri olarak kabul edilmekte ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’na göre yapılabilmektedirler. Bu çerçevede özel arşiv belgeleri, kamu yararı niteliği taşıyan yalnızca tek bir gerçek ya da tüzel kişinin özel hakla elinde bulundurduğu belge niteliğine sahip olduğundan ‘*doğrudan temin usulü*’ ile özel arşiv belgelerinin edinimi mümkün olabilecektir. İdare ihtiyaç duyduğu özel arşiv belgesine ilişkin fiyat araştırması yaparak bedeli belirleyebilecek ama eğer malik belgesini satmazsa da belirlediği bedelin üzerine çıkamayacaktır. Buradan varılan sonuç; idarenin edinmek istediği özel arşiv niteliğindeki belgenin kamu yararına sahip olup olmadığı ve bedelinin belirlenmesinde tam bir serbestiye sahip olmadığıdır. Belgelerin devri, her şekilde malikin kendi iradesine bağlı durumdadır. *TEMA 2*’ye, bu öneri katkı sağlayabilir.
3. Türkiye’deki kurumsal özel arşiv koleksiyonlarının detaylı incelenmesinde (IV. Bölüm) dikkat edilmiştir ki; özel arşiv sahiplerinin, arşiv kurumlarına özel arşiv belgelerini bağışlaması için yasal herhangi bir zorunluluğu olmadığı gibi, arşiv sahiplerini teşvik edici maddi/manevi bir uygulamanın olmadığı görülmüştür. Örneğin, İskoçya’da uygulanan 1984 tarihli Veraset Vergisi Kanunu'nun 32 (4-a) ve 32(5-a) bölümleri uyarınca, özel arşivini bağışlayan kişi ve bağış alan

---

⁵⁴ Bkz. 84-85 s., Türk Borçlar Kanunu

kurum sermaye vergisi ve emlak vergisinden muaftır. Bu durum hem alıcı hem de satıcı için önemli ve cazip bir muafiyettir ve geçmişte sermaye vergisinden muafiyet tanınan veya verilmediği takdirde koşullu muafiyetin dayandığı üstünlük kriterlerini karşılayan resimler, mobilyalar, el yazmaları ve çok çeşitli diğer miras kalemleri için de geçerlidir. Bu konuda ülkemizde de Türk Borçlar Kanunu ve Vergi Usul Kanununa ek bir madde eklenip, yapılan protokol anlaşmaları kanıt gösterilerek, vergi muafiyeti sağlanabilir.

4. Türkiye'deki kurumsal özel arşiv koleksiyonlarının incelenmesi sonucunda, genel düzenin büyük ölçüde kamu yararını düşünerek oluşturulmadığı görülmektedir. Özel arşiv koleksiyonlarının daha ağırlıkla kişisel tercihler veya bağışçının kendi istediği koşullara uygun şekillendiği görülmektedir. Bu konuda; tezin ana yapısına zıt bir durumun arşivler üzerinde sürdürüldüğü görülmektedir. Bu durumun düzeltilebilmesi için, ilgili tez çalışmasında ortaya koyulan modelden ve ileride ortaya koyulabilecek diğer akademik/teknik çalışmalardan yararlanılabilir. *TEMA 1* ve *TEMA 2*'nin geliştirilmesi açısından gelecekte akademik/teknik çalışmalara devam edilmelidir.
5. Özel arşiv belgelerine sahip olan kişi/aileler mülkiyet hakkının kendilerine verdiği yasal özgürlükle birlikte, ellerindeki özel arşiv belgelerini uygun gördükleri kurum ve/veya kişisel arşiv koleksiyoncusuna devredebilir/satabilirler. Bu açıdan özel arşiv materyali aynı zamanda, kapitalist dünya sistemine uygun şekilde para kazanabilme yollarından biri durumundadır. Bu durum, kamu zararına zıt bir durum arz etmemektedir.
6. 2018 yılından itibaren İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Alt-Üst Soy Bilgisi Sorgulama⁵⁵ işlemi yapılmaktadır. Bu hizmetin aynı zamanda aile bilgilerinin korunması ve bilgilere hızlı erişilebilmesi açısından önemli bir hizmet olduğu kabul edilebilir. Bu hizmetten yola çıkılarak, kamu yararı açısından özel arşiv belgesi kabul edilebilecek içeriğe sahip olan aile bilgilerinin korunmasının önemi ortaya koyulabilir.

---

⁵⁵ <https://www.turkiye.gov.tr/nvi-alt-ust-soy-bilgisi-sorgulama>

7. Oluşturulmuş, oluşturulmakta olan ve gelecekte oluşturulacak olan tüm özel arşiv koleksiyonlarının devlet gücü tarafından çeşitli yollarla gözetiminin yapılması mümkün değildir. Çünkü, özel arşiv materyali kişisel içerikten oluştuğu için çoğu durumda kişiye özel belge durumundadır. Fakat, önemli devlet insanlarına ait özel arşiv materyalinin gözetimi yasalar çerçevesinde yapılabilir/yapılmalıdır. Bu doğrultuda DAB'nın gerekli yasal gücünün olması amacıyla, 'Özel Arşiv Hizmetlerinin Gözetimi Hakkında Yönetmelik' çıkarılmalıdır. Bu yasanın içeriğinde; özel hayatın gizliliğine saygı, bilgi edinme hakkı yasasına uygunluk, kamu menfaatlerinin ön planda bulundurulması, özel arşiv sahiplerinin hassaslığına saygı, özel arşiv belgelerinin değerinin tam olarak korunması gibi temel haklara riayet edilmeli ve özel arşiv koleksiyonlarının denetiminin şeffaf şekilde yapılabilmesi için verimli ve her yönü detaylı düşünülmüş, gelecekteki muhtemel teknolojik gelişmelere açık bir yasa çıkarılmalıdır. Çıkarılacak yasanın uygulanması ve takibinin sürekli yapılabilmesi amacıyla, kurumun elini güçlendirebilecek denetim/ceza/ödül/teşvik yetkilerinde kuruma tanınması gerekmektedir. Çünkü önemli kişilerin özel arşivlerinin birçoğu sadece sahiplerini ilgilendiren belgeler değildir, aynı zamanda bu belgeler kamuya ilişkin aydınlatıcı unsurlarda taşıyabilmektedirler. Bunun yanında özel arşivlerin denetimi ve hizmete sunulması noktasında yabancı ülkelerdeki (Avrupa Kıtası ülkeleri, Asya Kıtası ülkeleri, Amerika Kıtası ülkeleri gibi) teknolojik yeniliklerinde güncel olarak takip edilmesi, özel arşivler konusundaki mevzuatımızın geliştirilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır.
8. Elinde bulundurduğu özel arşiv koleksiyonlarının maddi-manevi değerlerini bilmeyen/umursamayan, himayesinde bulundurduğu belgelere mevcut yasal mevzuata göre davranış gösteremeyen özel arşiv sahiplerinin elinden bu değerli belgelerin yasal şartlar içerisinde alınabilmesinin (satın, devir gibi) sağlanması amacıyla, DAB'na özel bir bütçenin ayrılması gerekmektedir. Bu bütçenin oluşturulması, takibi ve uygulamasında tam yetki DAB'nda olmalıdır. Bu konuda Borçlar Kanunu hükümlerine dikkat edilmelidir.
9. Yapay zekânın gelişmesi, metaverse alanının daha yoğun şekilde hayatımıza girmesi, elektronik arşivleme alanında teknolojik gelişmelerin devam etmesi

özel arşiv koleksiyonlarının formatlarının gelişmesi konusunda katkılar sağlamaktadır. Böylece, özel arşiv koleksiyonları daha yoğun şekilde elektronik ortamda üretilmekte ve kullanılmaktadır. Bunun yanında özel arşivlerde yapay zekâ araçlarının kullanımının artmasıyla, kullanıcı ve özel arşiv belgelerinin bağlantısı da hızlanmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı, özel arşivlerin yapay zekâ ile bağının teknolojik yatırımlar yapılarak güçlendirilmesi gerekmektedir.

10. *Türkiye Özel Arşivleri Toplu Kataloğu* çalışmalarının geliştirilmesi için gerekli tüm teknik ve akademik çalışmalar ivedilikle yerine getirilmelidir. Bu amaçla DAB tarafından, özel arşiv koleksiyonuna sahip olan kişi/kurumlar arasında bağlantı kurulabilmesi için ortak internet (web) sayfaları inşa edilmelidir. İnşa edilecek internet sayfaları, toplu kataloğun oluşumu içinde temel yapıtaşı olabilecektir. Özel arşiv konusunda araştırma yapan akademisyenler tarafından gerçekleştirilecek teknik ve akademik çalışmalar ile de toplu kataloğun genel kullanımı anlatılabilecek ve içeriğine katkılar sağlanabilecektir. Bunun yanında kurumlar arasındaki iş birliklerinin hızlandırılmasına katkı sağlamak amacıyla, destekleme sponsorları bulunmalıdır. Tüm bu çalışmalarla, özel arşiv kullanıcılarının bilgi erişim açısından daha geniş olanaklara sahip olması sağlanarak; özel arşivlerin bilinirliği ve görünürlüğü artırılabilir. Özel Arşiv Toplu Kataloğu, DSpace 7/8 gibi açık kaynak kodlu yazılımlar üzerinde geliştirilmeli ve güncelliği de sürekli şekilde takip edilmelidir.

11. Dünyadaki ve Türkiye'deki özel arşiv örnekleri incelendiğinde görüldüğü gibi, arşiv koleksiyonlarına tek bir çatı altında ulaşabilmek pek mümkün değildir. Mevcut internet sitelerinde, sadece diğer internet sayfalarına gönderme linkleri bulunmaktadır. Bu durum, özel arşivlere hem mevzuat hem de genel durum açısından 'tek merkezden ulaşımın mümkün olmadığını' göstermektedir. Bunun yanında Türkiye'deki özel arşivlerin envanter ve katalog bilgilerine tek bir ortak ağdan ulaşılabilmesi mümkün olabilir. Bu duruma ilave olarak, özel arşiv kataloglarının ve envanter bilgilerinin ortak ağda kullanıma/erişime açılması için gerekli tüm teknik düzenlemeler en kısa sürede ortaya koyulmalı ve kamu yararı gözetilmelidir. Bu açıdan, Türkiye'deki özel arşiv koleksiyonlarının katalog bilgilerini tek bir kurumsal internet sitesi çatısında toplayabilmek amacıyla "<https://turkiyeozelarsivleri.org>" internet adresi inşa edilmelidir. Bu internet

sitesinin daha fazla kullanım alanı bulabilmesi ve bilgi erişimin daha verimli olabilmesi için internet üzerinden herkes tarafından erişilebilen uluslararası bir arama motoru da geliştirilmelidir. Arama motorunun içeriği, materyalin çoklu ortam portalları ile kategoriler halinde gösterimini sağlayabilmeli ve semantik web yaklaşımı ile bilgilerin organizasyonunu da sağlamalıdır. Böylece *TEMA 1* ve *TEMA 2*'nin geliştirilmesi de sağlanacaktır.

12. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Veri Merkezi'nin kurulumu tüm paydaşların katkısı ile ivedilikle bitirilmelidir. Bu merkezin, içyapısı, görev ve çalışma düzeni, personel yapısı gibi çıkarılacak yeni yasa ve yönetmeliklerle düzenlenmeli ve güncel gelişmeler ile kamu yararına paralel olarak geliştirilmelidir. *TEMA 1* ve *TEMA 2*'nin geliştirilmesine oldukça fayda verecek bir merkez olabilme potansiyeli taşımaktadır.
13. Özel arşivlerin kullanım hakkı ve devletin himayesine alınması gereken-gerekmeyen özel arşiv koleksiyonları belirlenmelidir. Devlete, miras yoluyla tahakkuk eden (sahibinin yasal mirasçısı yoksa) özel arşiv materyali varsa bu kayıtlar doğrudan DAB'a devredilmelidir.
14. Özel arşivlere erişim ve yararlandırma koşulları ele alındığında; kişi/aile koleksiyonları üzerinde tasarruf yetkisi koleksiyon sahiplerindedir. Özel arşiv sahibine uygun görmediği takdirde, erişim izni konusunda asla baskı yapılamaz. Özel arşiv koleksiyonları konusunda, koleksiyona sahip olan kişi/kurumun tercihleri ön planda olmalıdır.
15. Özel arşivlerin depolama koşullarının geliştirilmesi ve yedekleme işlemlerinin yapılması oldukça önemli bir konudur. Bu konuda son model ve güncel teknolojik aletlerden yararlanmak gerekmektedir.
16. Arşivcilik Meslek Standartları incelendiğinde Seviye 6'da arşivci; "*arşiv süreçlerinin ilke, prosedür ve talimatlarını hazırlayarak süreçlerin verimli ve uyumlu çalışmasını sağlayan; iş süreçlerinin planlanmasını ve raporlanmasını yaparak arşiv ekipman ve malzemelerinin işlevsellik kontrollerini sağlayan kişi olarak tanımlanmaktadır*". Bu tanımdan yola çıkılarak arşivcilerin, arşiv

sağlama süreçleri ile arşivin düzenlenmesi ve tanımlanmasında önemli rol oynadıkları görülmektedir. Bu duruma paralel olarak özel arşiv koleksiyonunu yöneten arşivciler, arşivin mevcut düzenini analiz ederek geleceğe yönelik planlamalardan da sorumlu durumda olmalıdırlar.

17. Özel arşiv koleksiyonlarının belirli süre gözetim/emanet/denetim koşulları, koleksiyona sahip kişi-kurumun sorumluluğundadır. Bu konuda gerekli görüldüğü zamanlarda dışarıdan uzman personel takviyesi de yapılabilir. Kültürel mirasın devamlılığı açısından, nesilden nesile aktarılan arşiv materyalinin organize edilmesinin zaruri olduğu açıktır.
18. Özel arşiv koleksiyonlarının, resmi belgelerin tamamlayıcısı olduğu asla unutulmamalıdır. Bu duruma istinaden özel arşiv koleksiyonlarının dağılıp yok olmasına izin verilmemelidir. DAB tarafından, özel arşiv koleksiyonuna sahip olan vatandaşların kişisel belgelerini bağışlayabileceği, emanet edebileceği ve satabileceği bir özel arşiv ekibi ve platformu oluşturulabilir. Bu süreçte hukukçulardan ve reklamcılardan destek alınarak özel arşivlerin bağış, satın alma ve gözetim işlemlerinin hazırlanarak tüm vatandaşlara medya üzerinden kamu spotu ile de duyurulması sağlanabilir.
19. Özel arşiv koleksiyonlarında araştırma hizmetlerini etkileyen önemli bir konuda araştırma salonlarının niteliğidir. Araştırmacıların yararlanmak istedikleri belgeleri rahatlıkla inceleyebilmesi için arşiv mekanının hijyen, aydınlatma, iklimlendirme ortamının iyi olması önemlidir. Özel arşiv mekânı, araştırmacıların gereksinim duyacakları şekilde modern ve ergonomik bir ortam şeklinde tasarlanmalıdır.
20. DAB; Türkiye’de özel arşivlerin organizasyonu konusunda yönlendirici, gerekli durumlarda kendisine danışılan ve gerekli durumlarda da kanunun kendine verdiği ölçülerde denetleme yapabilen bir kurum durumuna gelmelidir.
21. Çalışmada incelenen “Özel Arşiv Stratejik Model Önerisi Uygulamasının” hayata geçirilmesi konusunda, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığına bir öneri dosyası sunulabilir. Başkanlığın bu konudaki dönüşlerinin

de katkısıyla, ilgili konuda gelecek yıllarda daha detaylı akademik çalışmalar da ortaya konulabilir. Bu tez çalışması gelecekte, Türkiye’de özel arşivlerin yapay zekâ unsurlarının katkısıyla kamu yararı güdülerek düzenlenmesi konusunda ortaya koyulabilecek akademik-teknik çalışmaların hayata geçirilmesi konusunda bir farkındalık da yaratabilecektir. Umarım, ileriki yıllarda özel arşivlerin yapay zekâ unsurlarıyla geliştirilmesi üzerine de bir doktora tezi yazılması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 30474* (2018, 10 Temmuz 2018). Erişim adresi:
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>
- 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 25326* (2003, 24 Aralık 2003). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>
- Akansel, Y. (2022). Resmi arşivsiz işletme tarihi yazmak: Türkiye’de özel arşiv kaynakları ve koleksiyonları. *Kebikeç*, 53, 7-26.
- Akipek, J. G. (1972). *Türk eşya hukuku: Ayni haklar-Birinci kitap-Zilyetlik ve tapu sicili* (2. bsk). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Alav, O. (2018). *Türkiye’de kurumsal açık erişim arşiv yönetişimi üzerine bir araştırma ve model önerisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Isparta.
- Alikılıç, D. (2014). Özel arşivlerin hak arama hususiyeti ve önemi. *Arşiv Dünyası*, 16-17, 33-36.
- Ali Özgentürk Arşivi*, (2022, 11 Haziran). Erişim adresi: <https://www.haberler.com/ali-ozgenturk-un-arsivi-gun-yuzune-cikiyor-7931436-haberi/>
- Altinkaya, E. İ. (2018). *Hüseyin Hilmi Paşa’nın hayatı ve devlet adamlığı (1855-1923)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Anameriç, H. (2011). Özel arşivler: Türleri ve Türkiye’den örnekler. Z. Önen ve M. Türkyılmaz (Yay. Haz.). *Türkiye’de Arşivler ve Arşivcilik Uygulamaları: 45. Kütüphane Haftası bildirileri: 2-3 Nisan 2009 içinde* (ss. 71-84). Ankara: VEKAM.
- Anameriç, H. (2018). Bir Bursalının evrak-ı metrukesinden şehir tarihine bakış. Editörler Korcan Doğan, Hakan Anameriç, *Uluslararası Perspektiften Özel Arşivler içinde* (ss. 1-12). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Anameriç, H. (2019). Arşivlerde belge özetleme, indeks ve katalog standardı oluşturma. *Hazine-i Evrak, Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 15-27.
- Anameriç, H., Rukancı, F. (2019). Bir özel arşiv nasıl tasnif edildi? Arşivcilik metot ve terminolojisi ile bir süreç analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1811-1844.
- Aracı, N. (2010). *İstanbul’daki Bilgi ve Belge Merkezleri’nde bulunan şahıs arşivleri üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

- Arat, Y. (2000). Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde ilk arşiv, ilk katalog: Hasene Ilgaz. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 75, 39-40.
- Aren, T. (1998). Özel arşivler ve kamu arşivleri ile ilişkileri. *I. Milli Arşiv Şurası, Tebliğler-Tartışmalar: 20-21 Nisan 1998* içinde (ss. 523-541). Ankara: T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Aren, T. (2000). İşletme arşivleri ve Türkiye'deki konumuna genel bakış. *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, 2, 35-46.
- Arısoy, Y. E. (2018). Elektronik arşivlere yönelik uluslararası yaklaşımlar çerçevesinde Türkiye değerlendirmesi. *Bilgi Yönetimi*, 1(1), 63-77.
- Arşiv Terimleri* (2023). Hazırlayanlar Fatih Rukancı, Hakan Anameriç, Alparslan Başar. Yayın no: 22. İstanbul: DAB.
- Arvas, M. Ü. (2018). İspanya'da özel arşivlerin incelenmesi ve Türkiye'deki özel arşivler için öneriler. Editörler Korcan Doğan, Hakan Anameriç, *Uluslararası Perspektiften Özel Arşivler* içinde (ss. 13-24). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, B. K. (1995). *Arşivcilik terimleri sözlüğü*. İstanbul: Librairie de Pera.
- Ataman, B. K. (1997). Özel arşivler. *İskenderiye Yazıları*, 9(4), 42-46.
- Ateş, M. (2003). *Fikir ve sanat eserleri üzerindeki hakların kapsamı ve sınırlandırılması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ATOM Online, (2022, 9 Temmuz). Erişim adresi: https://demo.accesstomemory.org/?sf_culture=en
- Bali, R. N. (2020). *Bir kıyımın, bir talanın öyküsü II: Hurdaya (s)atılan matbu ve yazma eserler, evrâk-ı metrûkeler, arşivler*. İstanbul: Libra.
- Baruh, L. T. (2015). Türkiye'de özel arşivlerin oluşumu üzerine bazı düşünceler. Yay. Haz. İshak Keskin, Ş. Nihal Somer ve Nizamettin Oğuz, *İsmet Binark Armağanı* içinde (ss. 371-381). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Baş, İ. (2019). Osmanlıdan günümüze Türkiye'de arşivlerin oluşumu ve Türk arşivlerinde araştırma hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 64, 39-68.
- Bayraktar, G. (2012). Yeni sağ düşüncesinin kamu yönetimindeki yansıması olarak yeni kamu yönetimi anlayışı. Editörler B. Aykaç, S. Durgun, H. Yayman, *Türkiye'de Kamu Yönetimi* içinde. Ankara: Nobel Yayınları.

- Belgelerle Dolmabahçe'den Etnografya'ya* (2020, 5 Mayıs). Yayın Editörü Metin Elbeyoğlu, Yayına Hazırlayanlar Cumhurbaşkanları Koleksiyonu Tespit ve Değerlendirme Şubesi Çalışanları (1.bsk). Ankara: TBMM Basımevi. Erişim adresi:
https://www5.tbmm.gov.tr/dijital_kitaplarv2/index.html?pdf=dolmabahceden_etnografyaya
- Benson, E. E. (2008). Are the National Archives and private partnerships: A new trend 164 art he digital age? *Quarterly Journal of Government Information Practice and Perspective*, 36(4), 29-32.
- Betsis Sistemi*, (2020, 8 Mayıs). Erişim adresi:
<https://www.bbyhaber.com/bby/2020/04/16/cumhurbaskanligi-devlet-arsivleri-baskanligi-belge-tarama-sistemi-betsis-erisime-acildi>
- Bezirci, P., vd., (2012). Nadir eserlerin dijitalleştirilmesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi nadir eserleri dijitalleştirme projesi örneği. 3. *Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu 19-21 Eylül* içinde (ss. 130-137). Ankara.
- Bill C-36 Yasası*, (2022, 11 Ocak). Erişim adresi: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/other-autre/protect/p1.html>
- Binark, İ. (1980). *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*. Ankara: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, 3(49), 245.
- Boeri, R. J., Hensel, M. (1998). Manage your metadata. *E Media Professional*, 11(8), 41.
- Bogdan, R., Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn & Bacon.
- Bonet, J. M. (Dirección), (2001). *Guía de los archivos de la Iglesia en España*. Barcelona: Archivo Diocesano de Barcelona para la.
- Bora Keskiner Koleksiyonu İçeriği*, (2022, 18 Temmuz). Erişim adresi:
http://ktp.isam.org.tr/ktparsivbora/bora_tanitim.pdf
- Bozkurt, Ö., vd., (2008). *Kamu yönetimi sözlüğü*. S. Sezen (ed.). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bulut, E. (2012). *Pazarlama iletişimde yeni yaklaşımlar kapsamında sosyal medya uygulamaları ve etkili kampanya örnekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Buran, A. (2015). Nitel araştırmada veri toplama. Editör: Fatma Nevra Seggie & Yasemin Bayyur. *Nitel Araştırma içinde* (ss. 43-58). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Carbe, E., Giannelli, N. (2020). First steps in building the Eurasian Latin Archive. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)*, 9(4), 577-590.
- Carbone, S., Guêze, R. (1972). *Draft model law on archives: Description and text*. Paris: Unesco.
- Christa, S., vd., (2017). Software maintenance: From the perspective of effort and cost requirement. *Springer*, 469, 759-768.
- Cıbaroğlu, M. O., Yalçınkaya, B. (2019). Belge ve arşiv yönetimi süreçlerinde büyük veri analitiği ve yapay zekâ uygulamaları. *Bilgi Yönetimi*, 2(1), 44-58.
- Coşkun, S. (2011). Kamu yönetiminde stratejik planlama uygulamaları: ABD örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(1), 113-134.
- Coyle, K. (2006). Managing technology: One world digital. *The Journal of Academic Librarianship*, 32(2), 205-207.
- Çağlayan, R. (2006). Hukukumuzda kamu tüzel kişiliği kavramı ve kıstasları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 1(7), 373-398.
- Çağlayan, R. (2019). İdarenin malları ve kamulaştırma. Editör Şerife Yıldız Akgül, *İdare Hukuku* içinde (ss. 235-263). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çakmak, T., Eroğlu, Ş. (2020). Elektronik arşivlerde dijital koruma ve bilgi güvenliği risk değerlendirmesi. Editörler Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu, Yasin Şeşen, *Bilgi Merkezlerinde Risk ve Kriz Yönetimi* içinde (ss. 51-78). İstanbul: Hiperkitap.
- Çakmak, T., Yılmaz, B. (2017). Bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma: Türkiye'deki uygulamaların analizi. *Bilgi Dünyası*, 18(1), 49-91.
- Çamur, Ö. (2020). Kamu yönetiminde kamu yararının gerçekleştirilmesinde adaletin önemi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 606-614.
- Çelebican, Ö. (2000). *Roma eşya hukuku* (1. bsk.) Ankara: Turhan Yayıncılık.
- Çevikbaş, R. (2014). Yeni kamu yönetimi anlayışı ve Türkiye uygulamaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 9-32.
- Çiçek, N. (2003). *Kamu yönetiminde üretilen belgelerin form özelliklerinin incelenmesi ve arşivcilik açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Çoban, B. (2010). Geleceği planlamada stratejik yönetim ve swot analizi: Kavramsal yaklaşımlar. *NWSA E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 342-353.
- Dağlı, T. (2019). *Bir özel arşivin oluşum süreci: Taha Toros'un hayatı, eserleri ve özel arşivi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

- Davis, C. A. P. (2009). Web 2.0, Library 2.0, Librarian 2.0 innovative services for sustainable Caribbean Libraries. 3 June 2009 Nova Southeastern University ACURIL Conference Guadeloupe. Guadeloupe: Southeastern University.
- Dearstyne, B. W. (2001). *Arşivsel girişim: Modern arşivcilik ilkeleri, uygulamaları ve teknikleri*. (çev.) Mustafa Akbulut ve A. Oğuz İcimsöy. İstanbul.
- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 30922* (2019, 19 Ekim 2019). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9189&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Devlet Arşivleri Başkanlığı 7/24 Hizmet*, (2020, 3 Aralık). Erişim adresi: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- Doğan, K., Arslantekin, S. (2016). Büyük veri: Önemi, yapısı ve günümüzdeki durum. *DTCF Dergisi*, 56(1), 15-36.
- Duan, H., vd., (2021). Metaverse for social good: A university campus prototype. *Proceedings of the 29th ACM International Conference on Multimedia*, 153-161.
- Durdu, A., İpek, E. (2020). Bilgi yönetiminin işletmelere yenilik ve rekabet üstünlüğü sağlaması. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(43), 105-115.
- Durmaz, N. (2020). *Grafik tasarım ile efemera ilişkisi ve Sait Maden belgeliği örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, İzmir.
- Economou, M. (2015). Heritage in the digital age. Editörler William Logan, Máiréad Nic Craith, Ullrich Kockel, *A Companion to Heritage Studies* içinde (ss. 215-228). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- England Government Policy (2000). *Journal of the Society of Archivists*, 21(1), 12-26.
- Erkmen, A., Atayol, P. (2018). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in geleneksel Türk kitap sanatları tarih yazımına katkısı: Necmeddin Okyay defterleri. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 27, 101-137.
- Ernst, S. E. (2007). Private archives - private companies - privatised sectors. Problems of saving archival documents. *Atlanti*, 17(1-2), 273-276.
- Ertürk, K. Ö., Şeşen, E. (2016). *Küresel dünyada halkla ilişkiler ve uzlaşa*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.
- Erünsal, İ. E. (1996). Orhan Şaik Gökyay. *İslam Ansiklopedisi* (c. 14) içinde (ss. 144-146). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu yönetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Fisher, R. (2015). Donors and donor agency: Implications for private archives theory and practice. *Archivaria*, 79, 91-119.

- Ford, F.W. (1957). Some legal problems in preserving records for public use. *American Archivist*, 20(1), 41- 47.
- Gonzalez, A., Javier, F. (2007). Private archives in Spain: Legislation and dissemination. *Atlanti*, 17(1-2), 209-222.
- Güçlü, F. (2019). *Yeni kamu yönetiminin önerdiği araçların Milli Eğitim sistemine yansımaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Niğde.
- Gül, H. (2017). Dijitalleşmenin kamu yönetimi ve politikaları ile bu alanlardaki araştırmalara etkileri. *Yasama Dergisi*, 36, 5-26.
- Gül, İ. (2014). Danıştay kararlarında kamu yararı kavramı. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 533-552.
- Gülan, A. (1999). *Kamu mallarından yararlanma usullerinin tabi olduğu hukuki rejim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Güler, N. A. (2017). İstanbul'daki bilgi ve belge merkezlerinde bulunan şahıs arşivleri üzerine bir inceleme. Editörler Tuba Karatepe, Elif Yılmaz Şentürk ve Varol Saydam, *Bilgi ve Belge Çalışmaları: Özel Arşivlerde Teori ve Uygulama* içinde. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Güler, N. A. (2019). İSAM Kütüphanesi arşiv koleksiyonları: Kemal Batanay ve Cüneyd Kosal müzik arşivleri. *Bir Dünya Müzik Dergisi*, 39, 30-31.
- Güner, Ö. (2017). Arşiv yönetimi açısından ontolojik tabanlı uygulamaların rolü/önemi. Editörler Tuba Karatepe, Elif Yılmaz Şentürk, Varol Saydam, *Bilgi ve Belge Çalışmaları: Özel Arşivlerde Teori ve Uygulama* içinde (ss. 279-293). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Gürbüz, S., Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Habsburg, V. (2019). The sculptor Teresa Feodorowna Ries and her private archive. *Art and Documentation*, 21, 133-141.
- Hinai, A.S.S. (2018). Private archives and their role in preserving the nations memory. *Atlanti*, 28(1), 67-77.
- Hindistan Ulusal Arşivleri*, (2022, 8 Haziran). Erişim adresi: <http://nationalarchives.nic.in/>
- Hobbs, C. (2001). The character of personal archives: Reflections on the value of records of individuals. *Archivaria*, 52, 126-127.
- Hopkins, P., Lipin, I. A. (2014). Viable solutions to the digital estate planning dilemma. *Iowa Law Review Bulletin*, 99(61), 61-71.

Höchtel, J., vd., (2016). Big data in the policy cycle: Policy decision making in the digital era. *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, 26(1-2), 147-169.

Hughes, L. (2004). *Digitizing collections strategic issues for the information manager*. London: Facet Publishing.

Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı Kataloğu, (2021, 8 Mayıs). Proje yöneticisi Mustafa Birol Ülker, Yay. Haz. Ömer Faruk Bahadır, Asiye Kakırman Yıldız, Müslüm İstekli, Kenan Yıldız. Erişim adresi:
<https://www.diyaretvakfiyayin.com.tr/index.php?Option=DetayliBilgi&No=53>

IRCICA Hakkında, (2023, 19 Ocak). Erişim adresi:
<https://www.ircica.org/tr/ircica/islam-tarih-sanat-ve-kultur-arastirma-merkezi-ircica>

ISDIAH Tanımı, (2022, 8 Temmuz). Erişim adresi: <https://www.ica.org/en/isdiah-international-standard-describing-institutions-archival-holdings>

İşık, G. (2022). *Metaverse'ün Geleceği*. Erişim adresi:
<https://www.muhasebenews.com/metaverse-ve-beraberinde-getirecegi-hukuki-sorunlar-hakkinda-degerlendirme/>

İğit, A. (2019). *Dijital oyunlarda empatik iletişim*. Ankara: Nobel.

İnceoğlu, S. (2014). *Dijital çağda arşivci: Sahip olması gereken temel yetkinlikler ve roller*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

İnceoğlu, S. (2019). *Sosyal ve kültürel boyutuyla efemera*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

İnci, H. (2017). Şahıs arşivleri bize ne söyler? Editörler Tuba Karatepe, Elif Yılmaz Şentürk, Varol Saydam, *Bilgi ve Belge Çalışmaları: Özel Arşivlerde Teori ve Uygulama* içinde (ss. 131-146). İstanbul: Hiperyayın.

İSAM Tarihçe, (2022, 5 Haziran). Erişim adresi:
http://www.isam.org.tr/index.cfm?fuseaction=objects2.detail_content&cid=3&cat_id=1&chid=1

İskoçya Ulusal Arşivleri, (2023, 20 Ocak). Erişim adresi:
<https://www.nrscotland.gov.uk/>

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Tarihçe, (2022, 12 Temmuz). Erişim adresi: <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php?dil=tr&p=1>

İşli, E. N. (2017). Özel arşivlerin, kitabın, kütüphanenin takibinde olmak, peşine düşmek. Editörler Tuba Karatepe, Elif Yılmaz Şentürk, Varol Saydam, *Bilgi ve Belge Çalışmaları: Özel Arşivlerde Teori ve Uygulama* içinde (ss. 159-178). İstanbul: Hiperyayın.

- Jalon, J. B. (2016). Interpreters, photography and memory: Rabinovitch's private archive. *The Interpreters Newsletter*, 21, 1-16.
- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Hakkında*, (2022, 9 Haziran). Erişim adresi: <http://kadineserleri.org/hakkimizda/>
- Kahveci, E. (2008). Strateji, stratejik yönetim ve stratejik yönetim modeli. *Verimlilik Dergisi*, 4, 7-30.
- Kamu Yönetiminin Örgütlenmesi*, (2022, 20 Haziran). Erişim adresi: <https://slideplayer.biz.tr/slide/8714474/>
- Keskin, İ. (2013). Arşiv kanunlarının karakteristik yapısı üzerine bir değerlendirme. *Arşiv Dünyası*, 14-15, 8-26.
- Kılıç, Ö., vd, (2019). Arşivlerde yapay zekâ uygulamaları: GEODI-Atılım Üniversitesi Kadriye Zaim Kütüphanesi Ankara Dijital Kent Arşivi örneği. Editör Bahattin Yalçınkaya, Mehmet Altay Ünal, Bülent Yılmaz, Fahrettin Özdemirci, *Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği* içinde (ss. 307-324). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kılıç, Y. (2003). *İsmet Kür koleksiyon kataloğu*. (Yayımlanmamış Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul.
- Koç Ailesi*, (2022, 9 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/koc-ailesinin-albumunden-cok-ozel-fotograflar-469195>
- Köktaş, Ö. F., Köseoğlu, Ö. (2015). Kanıta dayalı kamu politikası yapımı: Sosyal bilim araştırması ve kamu politikaları ilişkisini yeniden dizayn etmek için bir fırsat mı? *Yasama Dergisi*, 29, 32-57.
- Kurt, L. (2023). *Bilgi yönetiminde veri ve metin madenciliği: Bir dijital içerik analizi uygulaması*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2014). Arşiv binalarında risklere karşı koruma çalışmaları: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivleri örneği. *Arşiv Dünyası*, 16-17, 7-15.
- Kyving, D. E. (2011). *Yanıbaşımızdaki tarih*. (çev.) Nalan Özsoy. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- KVKK, (2023, 21 Şubat). Erişim adresi: <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/2048/Kisisel-Verilerin-Islenmesi>
- Lee, B. K. (2021). The metaverse world and our future. *Review of Korea Contents Association*, 19(1), 13-17.
- Leman Şenalp Koleksiyonu*, (2022, 12 Nisan). Erişim adresi: <http://kadineserleri.org/wp-content/uploads/2020/07/27-%C3%96zel-Ar%C5%9Fiv-Leman-%C5%9Eenalp.pdf>

- Lynch, C. A. (2003). Institutional repositories: Essential infrastructure for scholarship in the digital age. *Portal Libraries and the Academy*, 3(2), 327-336.
- Maggio, F., Gelardi, E. (2022). The construction in progress of a private archive. *Disegno*, 10, 123-134.
- Mehmed Safayhi Evrakı, (2022, 7 Ocak). Erişim adresi: <http://ktp.isam.org.tr/ktparsivsafayhi/safayhi.php>
- Meksika Federal Arşivler Yasası, (2022, 6 Aralık). Erişim adresi: <https://www.global-regulation.com/translation/mexico/560222/federal-archives-act.html>
- Metaverse Arsa Satışı, (2023, 8 Ocak). Erişim Adresi: <https://www.memurlar.net/haber/1009003/metaverse-de-sanal-arsalar-kapis-kapis-metrekaresi-4-bin-dolar.html>
- Miller, F. M. (1990). *Arranging and describing archives and manuscripts*. Chicago: The Society of American Archivists.
- Mitra, S., Banerjee, S. (2019). Information management in special archives of Kolkata: A case study. *Desidoc Journal of Library & Information Technology*, 39(3), 139-142.
- Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 19949 (1988, 4 Ekim 1988). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3473.pdf>
- Nalen, J. E. (2002). Private archives in China. *Libri*, 52, 241-262.
- Odabaş, H. (2017). Arşivlerde dijital fırsatlar ve dijital hizmetlerin araştırma süreçlerine yansımaları: Bellek kurumlarında ortak girişimler. 2. *Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi 20-24 Kasım 2017* içinde. İstanbul.
- Odabaş, H. (2021). Arşivlerde ve kütüphanelerde yerel kültürel değerlerin korunması bağlamında efemera koleksiyonuna karşı sorumluluklar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 17-46.
- Ozelarsiv.com, (2022). Özel arşiv. Erişim adresi: <https://ozelarsiv.com/>
- Özdemir, E. (2018). Kanada özel arşivleri. Editörler Korcan Doğan, Hakan Anameriç, *Uluslararası Perspektiften Özel Arşivler* içinde (ss. 68-77). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Özlük, B. (2019). Mülkiyet ve zilyetlik üzerine düşünceler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(1), 139-166.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Çev. Ed. M. Bürün ve S. B. Demir. Ankara: Pegem Akademi.

- Pedersen, O. (1987). Private archives in Assur compared with some other sites. *State Archives of Assyria Bulletin*, 1(1), 43-52.
- Petrescu, M. (2008). Digitisation of cultural documents. *Philobiblon*, 13, 547-557.
- RAD Tanımı*, (2022, 8 Mart). Erişim adresi: http://www.cdncouncilarchives.ca/RAD/RADComplete_July2008.pdf
- Rıza Tevfik Bölükbaşı Evrakı İçeriği*, (2022, 6 Mayıs). Erişim adresi: http://ktp.isam.org.tr/ktparsivtevfik/rtb_tanitim.pdf
- Richmond, L., Turton, A. (2006). *The brewing industry: A guide to historical records studies in British Business Archives*. Manchester: Manchester University Press.
- Rukancı, F. (1998). *Türkiye'de arşivcilik eğitimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı, Ankara.
- Rukancı, F. (2017). Dijital çağda arşivcilerin değişmeyen rolü. Yay. Haz. Coşkun Polat, Mehmet Ali Akkaya, *Bilişim Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkisi* içinde (ss. 131-155). İstanbul: Hiperyayın.
- Rukancı, F. (2018a). Yerel yönetimlerde özel arşiv algısı ve faaliyetleri. *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu 12-14 Mayıs 2016* içinde (ss. 242-253). Bursa.
- Rukancı, F. (2018b). Arşivlerde tür ve kategorizasyon. *Uluslararası Perspektiften Özel Arşivler* içinde (ss. 88-97). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Rukancı, F. (2019). Özel arşivlerin denetimi. Editörler Mehmet Ali Akkaya ve Hüseyin Odabaş, *Bilgi Merkezleri: Kütüphaneler - Arşivler Müzeler* içinde (ss. 617-636). İstanbul: Hiperyayın.
- Rukancı, F., vd. (2016). Private archives in Turkey. *Bilgi Dünyası*, 17(1), 22-38.
- Rukancı, F., vd. (2021, 5 Mayıs). *Arşiv ve Arşivcilik: Kuram, Strateji ve Uygulamalar*. İstanbul: Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları. Erişim adresi: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Yayinlar/Yayinlar.aspx>
- Ruth, J. (2001). The development and structure of the encoded archival description (EAD) document type definition. *Journal of Internet Cataloging*, 4(3-4), 27-59.
- Sağiroğlu, Ş. (2019). *Siber güvenlik ve savunma: Standartlar ve uygulama* (3. cilt). Bilgi Güvenliği Derneği Yayınları Serisi. Ankara: Havelsan Bilgi Güvenliği Derneği Yayınları.
- Sağlık, Ö. (2021). *Elektronik belge yönetimi uygulamalarındaki koşullar ışığında e-imzalı belgelerin delil değerinin arşivsel güvenilirlik açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul.

- Sağsan, M. (2002). Sanal âlemde hak arayışları: İnternet'te telif hakkı sorununun boyutlarına kısa bir bakış. *Düşünceler*, 58, 23-31.
- Saklı, A.R. (2011). Disiplinlerarası bir disiplin olarak kamu yönetimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 97-120.
- Salt Online Hakkında*, (2022, 17 Şubat). Erişim adresi: <https://saltonline.org/tr/43>
- Sarıcaoğlu, M. (2013). Türkiye'de özel arşiv kavramı ve bir örnek. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 61-70.
- Saydam, V. (2021). Özel arşivlerde sağlama süreci: Arşivcinin rolü. *Arşiv Dünyası*, 8(2), 178-193.
- Saydam, V. (2022). *Türkiye'de özel arşivlerin erişim sorunları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul.
- Sesigür, E. (2023). *Devlet arşivlerinde araştırma hizmetlerinin yapılandırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara.
- Small, A. W. (2001). *The cameralists: The pioneers of German social polity*. Ontario: Batoche Books Kitchener.
- Songür, N. (2008). Belediyelerin stratejik planlama sürecindeki gereklilikleri yerine getirme durumları üzerine bir araştırma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 17(4), 63-87.
- Sözleşme Türleri*, (2023, 2 Şubat). Erişim adresi: <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php%3Fid%3D47179&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>
- Stevens, M. (1999). Local authority archives: Places and perspectives. *Journal of the Society of Archivists*, 20(1), 85-92.
- Sucu, İ., Ataman, E. (2020). Dijital evrenin yeni dünyası olarak yapay zekâ ve her filmi üzerine bir çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(1), 40-52.
- Süheyl Ünver Koleksiyonu*, (2022, 1 Şubat). Erişim adresi: http://www.suleymaniyeyek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=3001
- Sümbül, S. (2021). Osmanlı Devleti'nde ruhsatsız kitap basımı ve telif hakkı ihlali suçları. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 4(2), 163-185.
- Süreyya, M. (1893). *Sicill-i Osmani* (c. IV). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şaylan, G. (1996). Bağımsız bir disiplin olarak kamu yönetimi: Yeni paradigma arayışları. *Amme İdaresi Dergisi*, 29(3), 3-16.

- Şentürk, E. Y. (2017). Türkiye'deki özel arşiv ve kamu arşivlerinde Girit belgeleri. *Mavi Atlas*, 5(1), 224-237.
- Şeşen, Y. (2016). Kent arşivi kültürü ihtiyacımız. *Turkish Librarianship (Türk Kütüphaneciliği)*, 30(1), 108-113.
- Şeşen, Y. (2019). *Türkiye'de özel arşiv türü olarak bilet efemeraları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara.
- Şeşen, Y., Gültekin, V. (2020). Türkiye Ulusal Kamu Entegre Veri Merkezi çalışmaları: 2023 vizyonu. Editörler Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu, Yasin Şeşen, *Bilgi Merkezleri: Sağlık ve Afet Bilgi Yönetimi* içinde (ss. 84-99). İstanbul: Hiperkitap.
- Şeşen, Y., Kuzucuoğlu, A.H. (2020). Spectroscopic analysis model to be performed in a public archive. *Journal of Spectroscopy and Molecular Sciences*, 2(2), 81-91.
- Şimşek, S. (2011). Mülkiyet hakkının kapsamı, sınırlandırma nedenleri ve şartları açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı bir analiz II. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 92, 312-349.
- Tarih Vakfı Tarihçe*, (2022, 19 Mart). Erişim adresi: <https://tarihvakfi.org.tr/tarihvakfi/hakkimizda/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Tarihçesi*, (2022, 6 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa.aspx?icerik=9&h=ADA45D7B737CBC58F13C672C0AECCA8E9F0DDB54A7AB8426349949A5FDEB9E15>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu*, (2022, 7 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/raporlar/devletarsivleri2021idarefaaliyetraporu.pdf>
- Topşir, M. (2019). *Kemal Batanay'ın hayatı, eserleri ve nota arşivi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Trombetta, L. (2009). The private archive of the Sursuqs, a Beirut family of christian notables: An early investigation. *Rivista Degli Studi Orientali Nuova Serie*, 82(1/4), 197-228.
- Türk Tarih Kurumu Arşivi Bilgiler*, (2023, 13 Nisan). Erişim adresi: <http://www.cihanharbi.com/turk-tarih-kurumu-ttk-arsivi/>
- Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Özel Arşivi İçeriği*, (2022, 10 Nisan). Erişim adresi: http://kadineserleri.org/wp-content/uploads/2019/01/%C3%96ZEL-AR%C5%9E%C4%B0V-KOLEKS%C4%B0YONU_T%C3%BCrk-%C3%9Cniversiteli-Kad%C4%B1nlar-Derne%C4%9Fi-1-2.pdf

Türkyılmaz, İ., Yaşar, C. (2008.). Semantik web teknolojileri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Akademik Bilişim Sempozyumu 30 Ocak - 01 Şubat 2008* içinde. Çanakkale.

Uluslararası Perspektiften Özel Arşivler (2018). Editörler Korcan Doğan, Hakan Anameriç. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

UNESCO Dijital Formdaki de Dâhil Belgesel Miras Tavsiye Kararı, (2022, 8 Kasım). Erişim adresi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/505/193>

UNESCO 2018 Digitizing our shared UNESCO History: Project for Safeguarding and Promoting UNESCO's Documentary Heritage, (2022, 9 Kasım). Erişim adresi: <https://digital.archives.unesco.org/en/about-the-project>

Ünal, H. (2019). *Dijitalleştirme ve kurumsal elektronik arşiv yönetimi sistemlerinin yapılandırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Yağcı, Y. (2011). İnternet teknolojisinde yeni bilgi fırtınası: İnternet 3.0. *Bilgi Çağında Varoluş: Fırsatlar ve Tehditler Sempozyumu* içinde. İstanbul.

Yalçın, Y. (2013). *Türkiye’de özel arşivlerin yeniden yapılandırılması: Kent arşivi modeli*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Yalçın, Y., Akgün, M. (2014). Reconstruction of private archives in Turkey. *Journal of Balkan Libraries Union*, 2(1), 16-20.

Yavuz, C. (2011). *Türk borçlar hukuku: Özel hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Tıpkı Yayıncılık.

EKLER

EK I. Bilgilendirilmiş Onam Formu

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

*Araştırmacı: Yasin Şeşen, Ankara Üniversitesi Doktora Öğrencisi

*Araştırma Adı ve Sorusu: Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi

“Sayın gönüllü, *Doktora Tezi* kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.”

*Araştırmanın Bilgilendirilme Bölümü:

Çalışmanın Amacı: “Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi” başlıklı bu araştırma ile amaçlanan durumlar şunlardır:

- 1) Ülkemizde dağınık ve kişisel uğraşlara dayalı şekilde yürütülen özel arşivcilik çalışmalarını, Arşivlerden Yararlanma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in yardımıyla gözetim altında tutabilmek.
- 2) Türkiye’de kamu kurumlarının organizasyonu içerisinde tutulan özel arşivler arasında kurulabilecek verimli bir kurumlararası ağın detaylarını belirleyebilmek.
- 3) Türkiye’de şahısların elinde bulunan özel arşiv statüsündeki koleksiyonların basılı ve/veya elektronik envanter listelerinin ve içeriklerinin belirlenebilmesi ile bu listelerin kamu yararı güdülerek yetkilendirilecek kurumlarda (Örneğin DAB) belirli periyotlarla güncellenerek tutulmasının faydalarını gösteren teknik çalışmaların detaylarını ortaya koyabilmek.
- 4) Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi başlıklı bu tez çalışması ile geleceğe katkı açısından bir kaynak çalışma-model ortaya koyabilmektir.

Çalışmaya Katılma Koşulları: -

Çalışma Kapsamında Yapılan Uygulama: Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Çalışmaya Dâhil Edilen Kurum Sayısı: 11

Çalışmaya Dâhil Edilen Kurumlar: Marmara Üniversitesi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Tarih Vakfı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi, SALT Online, Dokuz Eylül Üniversitesi Sait Maden Koleksiyonu, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Arşiv Kütüphane Müdürlüğü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB).

Çalışmaya Dâhil Edilen Kişi Sayısı: 15

Çalışmanın Yapıldığı Yer: Kurumiçi Görüşme ve pandemi koşullarından dolayı mail yoluyla

Çalışmaya Dâhil Edilen Gönüllünün Harcayacağı Süre: 60 dakika

Çalışmaya Dâhil Edilen Gönüllünün Riski: YOK

Çalışmaya Dâhil Edilen Gönüllünün Ayrılabilme Durumu: Her Zaman

Çalışmaya Dâhil Edilen Gönüllüye Ücret Ödenmesi: YOK

*Güvence Bölümü:

“Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.”

*Onay Bölümü:

“Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.”

*İmza Bölümü:

İmza/Tarih	İmza/Tarih
Gönüllünün adı/soyadı	Araştırmacının adı/soyadı

*Araştırma Soruları:

Soru 1. Koleksiyonunuzda, özel arşiv fonlarınız bulunmakta mıdır? İçeriği hakkında bilgi verir misiniz?

Soru 2. Koleksiyonunuzdaki özel arşiv fonunun nitelik-nicelik verileri nelerdir? Adları ve tarih aralıkları nelerdir?

Soru 3: Özel arşiv fonlarınızın kullanım ve erişim koşulları nelerdir?

Soru 4: Özel arşiv fonlarınızın sponsor / destekleyici bir kuruluşu bulunmakta mıdır?

Soru 5: Özel arşiv fonlarınız kamu yararının sağlanması açısından hangi noktadadır?

Soru 6: Özel arşiv koleksiyonunuzun geliştirilmesi hakkındaki önerileriniz nelerdir?

* Geribildirim

-Görüşmeye ilişkin hissettikleriniz nelerdir?

-Bana sormak istediğiniz bir şey var mıdır?

-Eklemek ya da önermek istediğiniz hususlar var mıdır?

EK 2. Ankara Üniversitesi Etik Kurul İzni Belgesi

GİZLİ

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 85434274-050.04.04 /490210
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

21.04.2022

Sayın Yasin ŞEŞEN

İlgi: 15/03/2022 tarihli başvurunuz.

“Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi” başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulunun 04/04/2022 tarihli toplantısında alınan 9/117 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir. Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 04/04/2022

Toplantı Sayısı : 9

Karar Sayısı : 117

117-Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Yasin Şeşen**'in "Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Yasin Şeşen**'in "Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi" başlıklı tezinin araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

*Araştırmacı: Yasin Şeşen, Ankara Üniversitesi Doktora Öğrencisi

*Araştırma Adı ve Nedeni: “Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi” isimli *Doktora Tezi* kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

*Çalışmanın Amacı: “Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi” başlıklı bu araştırma ile amaçlanan durumlar şunlardır:

- 1) Ülkemizde dağınık ve kişisel uğraşlara dayalı şekilde yürütülen özel arşivcilik çalışmalarını, Arşivlerden Yararlanma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in yardımıyla gözetim altında tutabilmek.
- 2) Türkiye’de kamu kurumlarının organizasyonu içerisinde tutulan özel arşivler arasında kurulabilecek verimli bir kurumlararası ağın detaylarını belirleyebilmek.
- 3) Türkiye’de şahısların elinde bulunan özel arşiv statüsündeki koleksiyonların basılı ve/veya elektronik envanter listelerinin ve içeriklerinin belirlenebilmesi ile bu listelerin kamu yararı güdümlerine yetkilendirilecek kurumlarda (Örneğin DAB) belirli periyotlarla güncellenerek tutulmasının faydalarını gösteren teknik çalışmaların detaylarını ortaya koyabilmek.
- 4) Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi başlıklı bu tez çalışması ile geleceğe katkı açısından bir kaynak çalışma-model ortaya koyabilmektir.

*Kişisel Verilerin Korunması Güvencesi

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

*İmza Bölümü:

İmza/Tarih
Gönüllünün adı/soyadı

İmza/Tarih
Araştırmacının adı/soyadı

*Araştırma Soruları:

Soru 1. Koleksiyonunuzda, özel arşiv fonlarınız bulunmakta mıdır? İçeriği hakkında bilgi verir misiniz?

Soru 2. Koleksiyonunuzdaki özel arşiv fonunun nitelik-nicelik verileri nelerdir? Adları ve tarih aralıkları nelerdir?

Soru 3: Özel arşiv fonlarınızın kullanım ve erişim koşulları nelerdir?

Soru 4: Özel arşiv fonlarınızın sponsor / destekleyici bir kuruluşu bulunmakta mıdır?

Soru 5: Özel arşiv fonlarınız kamu yararının sağlanması açısından hangi noktadadır?

Soru 6: Özel arşiv koleksiyonunuzun geliştirilmesi hakkındaki önerileriniz nelerdir?

* Geribildirim

-Görüşmeye ilişkin hissettikleriniz nelerdir?

-Bana sormak istediğiniz bir şey var mıdır?

-Eklemek ya da önermek istediğiniz hususlar var mıdır?

EK 4. Kurum Görüşme Talebi Dilekçesi Örneği

T.C.

CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI
CUMHURBAŞKANLARI KOLEKSİYONU TESPİT VE DEĞERLENDİRME
ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ'NE

[ ] Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Doktora Programında doktora tez döneminde eğitime devam etmekteyim. Doktora tezimde 'özel arşivler' üzerine çalışmaktayım. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Doktora tez danışmanlarım Prof. Dr. Fatih Rukancı ve Prof. Dr. Hakan Anameriç'in (Ankara Üniversitesi) yönlendirmeleri ile; Başkanlığımızdaki 'bireysel/kurumsal özel arşivler, özel arşiv koleksiyonları, özel arşiv fonları, özel arşiv araştırma hizmetleri vb.' ilgili verileri incelemek istemekteyim. Belgelerin çok özel durumlarının farkında olarak, izin verdiğiniz takdirde Başkanlığınızın istemekte olduğu hukuki prosedürlere uygun şekilde tezimde APA Kaynakça kurallarına göre elde edebileceğim bilgileri de kullanmak istemekteyim. İlgili talebimin değerlendirilmesini ve bana özel arşivleri inceleyebilmem için uygun bir gün ve saatte randevu verilmesini talep etmekteyim.

Takdirlerinize saygılarımla arz ederim.

/05/2022

[ ]

[ ]

Tez Konusu: Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model
Önerisi

Ek Belgeler:

Ek 1: Ankara Üniversitesi Etik Kurul İzni Belgesi

Ek 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK 5. Kurum Görüşme Talebi Dilekçesi Mail Örneği

Kaydet Dosya Ekle İmza Hazır Yanıt... Yazım Dene...

Gönderen: [ ]

Alıcı: [ ]

Konu: Doktora Tez Çalışması Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü), Ya

Detaylı form, ektedir.

Sorulara vereceğiniz/verdiğiniz cevaplar için çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Yasin ŞEŞEN

Doktora Öğrencisi

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU (ektedir)

*Araştırma Adı ve Nedeni: "Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi" isimli *Doktora Tezi* kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

*Çalışmanın Amacı: "Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi" başlıklı bu araştırma ile, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB) bünyesinde geliştirilmesi önerilen dönüşüm projesinin alt yapısına uygun bilgilerin elde edilmesine yönelik veriler toplanacaktır.

*Araştırma Soruları:

Soru 1. Koleksiyonunuzda, özel arşiv fonlarınız bulunmakta mıdır? İçeriği hakkında bilgi verir misiniz?

Gönder

ÖZET

ŞEŞEN, YASİN

Özel Arşivlerin Kamu Yararı Açısından Düzenlenmesi: Stratejik Bir Model Önerisi

Doktora Tezi

Ankara, 2023

vi+184 s.

Danışman: Prof. Dr. Fatih RUKANCI

Dünyanın değişmesi beraberinde her türlü bilgi kaynağının da gelişmesini getirmektedir. Bu değişimlerden, arşiv alanı da olumlu etkilenmektedir. Arşivler, yeni teknolojiler ve materyal türleriyle sürekli gelişmektedir ve önemli bir arşiv alanı olan özel arşiv koleksiyonlarının da değeri her geçen gün artmaktadır.

Bu çalışmada; Türkiye’de özel arşivlerin düzenlenmesinin kamu yararı açısından önemi üzerinde durulmuştur. Üzerinde fazla akademik çalışma olmayan özel arşivlerin düzenlenmesi konusunun üzerinde durularak, bilgi kaynaklarının geliştirilmesi açısından özel arşivlerin öneminin irdelenmesi başlıca çalışmanın amaçlarından birisidir. Bu amaçla verimli bir stratejik bir model oluşturulmuştur. Ortak performans göstergeleri, Web of Science, Scopus ve ULAKBİM TR Dizin veritabanlarında taranan yayınlara ait bibliyometrik veriler üzerinden geliştirilmiştir. Çalışma; Türkiyede özel arşivlerin kamu yararı gözetilerek, özel hukuk koşulları altında stratejik olarak düzenlenmesi faaliyeti üzerine etkin bir öneri sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: “Özel arşiv”, “Özel arşivlerin düzenlenmesi”, “Özel arşivlere erişim”, “Kamu yararı”, “Özel hukuk”, “Stratejik model”.

SUMMARY

ŞEŞEN, YASİN

Regulation of Private Archives in the Public Interest: A Strategic Model Proposal

PhD Thesis

Ankara, 2023

vi+184 p.

Advisor: Prof. Dr. Fatih RUKANCI

The change of the world brings with it the development of all kinds of information sources. The archive area is also being positively affected by these changes. The archives are constantly evolving with new technologies and types of materials, and the value of the private archives collection, which is an important archive area is increasing every day.

In this study, the importance of organizing private archives in Turkey from the point of view of public interest was emphasized. One of the main objectives of the study is to examine the importance of private archives in terms of developing information resources, focusing on the issue of organizing private archives that are not subject to much academic work. For this purpose, an efficient strategic model has been created. Common performance indicators have been developed based on bibliometric data belonging to publications scanned in Web of Science, Scopus and ULAKBIM TR Index databases. The study provides an effective proposal on the activity of strategically organizing private archives in Turkey under private legal conditions, taking into account the public interest.

Keywords: “Private archive”, “Organization of private archives”, “Access to private archives”, “Commonwealth”, “Private law”, “Strategic model”.